H. M. STANLEY

CALATORIE PRIN AFRICA-1871

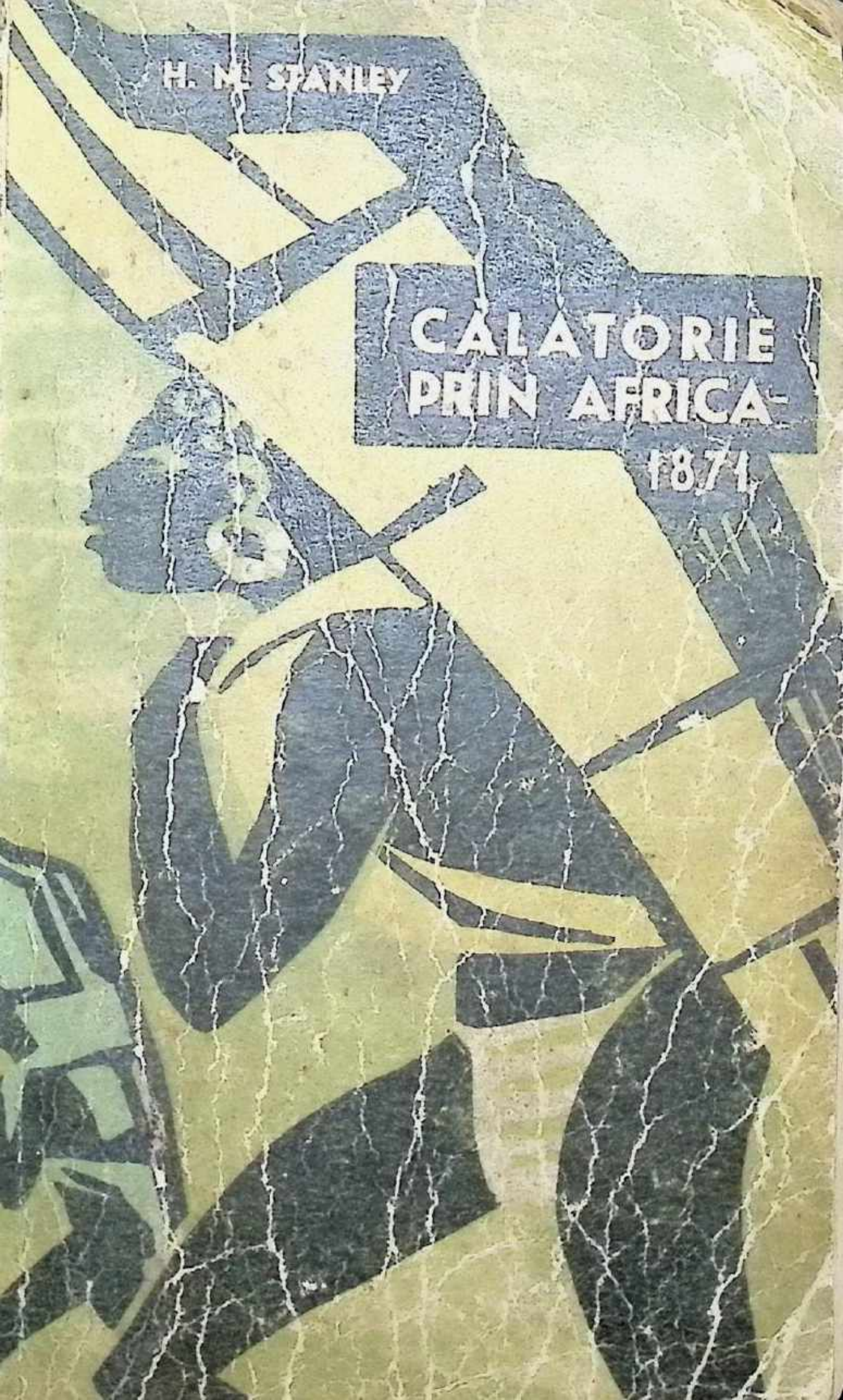

Coperta de T. BRÎNZĂ

H. M. STANLEY

Comment j'ai retrouvé
Livingstone
Paris
Librairie Hachette
1874

Nr. 3354
Redactor de carte : E. Şişmanian
Tehnoredactor : St. Mihai

Dat la cules 23.IX.960. Bun de tipar 19.XI.960. Tiraj 35.080 ex. pe semivelină 65 gr./m.p şi 5040 ex. pe velină de 65 gr./m.p. Coli de tipar 18. Coli de editură 15,7. Ft. 32/84×108. Com. editurii 4723. A. 0847. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8(A)=R.

Tiparul executat sub com. nr. 1656 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti — R.P.R.

CUPRINS

	Pag.
Spărgătorul de stînci...	5
Capitolul I *De la Madrid pînă la Zanzibar*	15
Capitolul II *Zanzibar*	21
Capitolul III *Organizarea Caravanei*	36
Capitolul IV *Bagamoyo*	51
Capitolul V *De la Bagamoyo la Simbamuenni*	69
Capitolul VI *De la Ungerengeri la Marenga Mhali*	108
Capitolul VII *De la Marenga Mhali la Kuihara*	144
Capitolul VIII *Observaţii geografice şi etnografice*	181
Capitolul IX *In Unyanyenbe*	205
Capitolul X *Tot în Unyanyenbe*	225
Capitolul XI *De la Kuihara la Mrera*	242
Capitolul XII *De la Mrera la Ujiji*	280

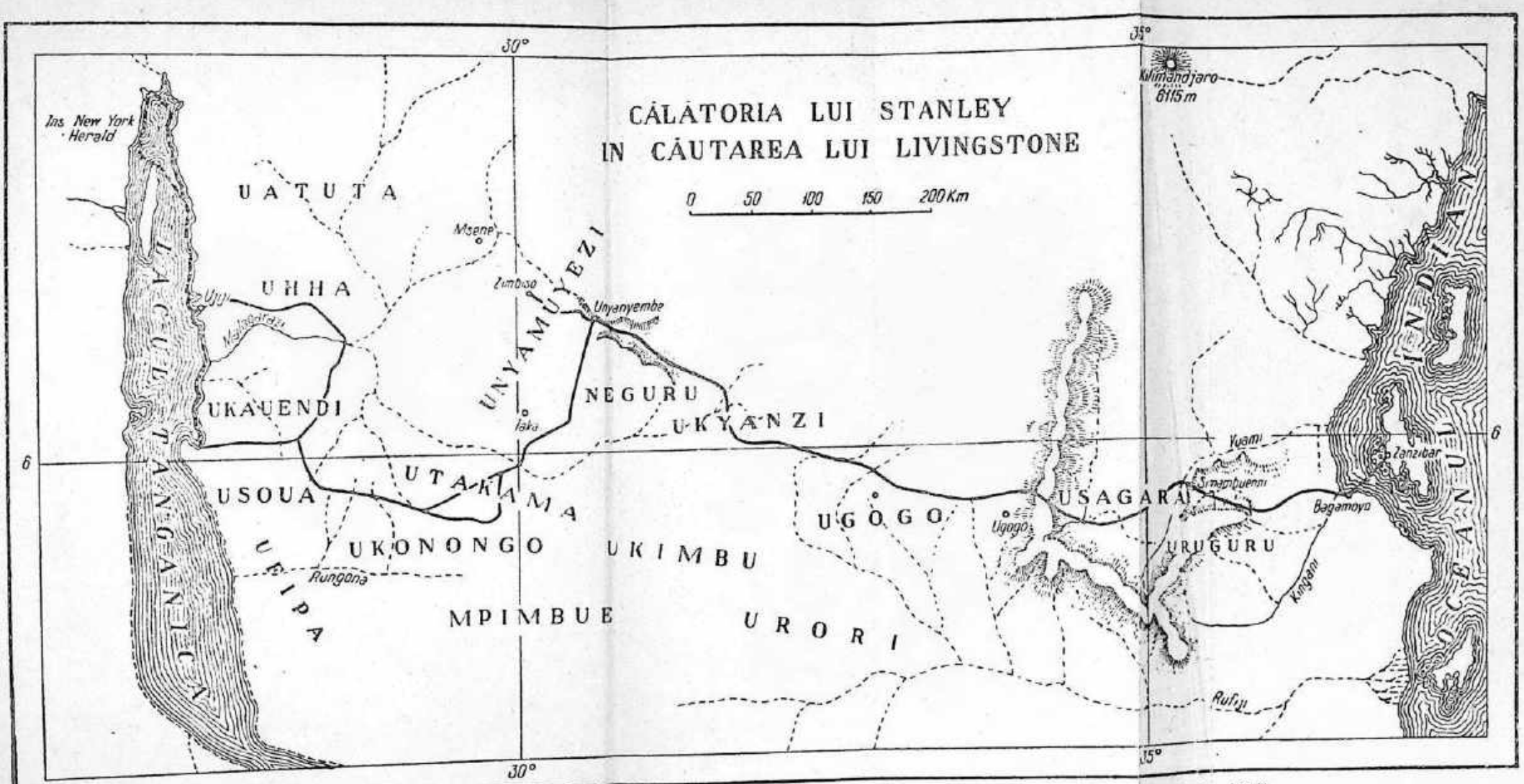

Harta a fost reprodusă după ediția franceză „Comment j'ai retrouvé Livingstone" (Paris, Librairie Hachette, 1874)

HENRY MORTON STANLEY

CĂLĂTORIE PRIN AFRICA-1871

EDIȚIE PRESCURTATĂ

In romînește de:
EUGEN B. MARIAN

14.411.

EDITURA TINERETULUI

Cîteodată, progresul intră pe ușă cu spatele înainte: reacția atomică în lanț a pătruns în viața omenirii sub forma groaznicei explozii de la Hiroșima; descoperirea se datora unor savanți antifasciști europeni, refugiați în S.U.A., care se temuseră ca nu cumva naziștii să capete o asemenea armă înaintea coaliției antihitleriste; unde dai și unde crapă! Și e oarecum firesc ca într-o societate ce se bizuie pe exploatare și proprietate privată multe lucruri să se petreacă de-a-ndoaselea: inventatorul care a năzuit să ușureze viața oamenilor se pomenește cu invenția cumpărată și închisă într-o casă de bani, tînărul care de mic visează la fapte de eroism e trimis într-un război colonialist pentru o cauză murdară, cel care, pătruns de sinceră milă pentru soarta săracilor, devine un devotat lucrător al organizațiilor filantropice, nu face decît să slujească la consolidarea orînduirii nedrepte; și invers, ticăloșii negustori de sclavi, capitaliștii fără scrupule care puneau copiii să le muncească și 20 de ore pe zi, și care izgoneau țăranii de pe pămînturile lor, jefuitorii coloniali care făceau să se acumuleze în metropolă bogăția, civilizația, mijloacele tehnice cele mai înaintate, contribuiau astfel, cu toții, fără voie, la acumularea primitivă a capitalului, pregătind orbește elementele necesare pentru răsturnarea vechii societăți capitaliste, la care țineau, și ivirea uneia noi pe care n-o doreau. Nu degeaba Marx scrisese că „abia după o mare revoluție socială... abia atunci progresul uman va înceta să fie asemenea acelui hidos idol păgîn care nu voia să bea nectar decît din țestele celor uciși“ [1].

[1] Marx-Engels, Opere, Ed. Politică, vol. 9, pag. 236.

În aceste linii contradictorii ale dezvoltării sociale se mișcă, cel puțin o vreme, exploratorii: ei caută pentru stăpînii lor noi căi comerciale — Columb nu vrea decît să găsească un nou drum spre Indii și descoperă noul continent care va purta numele lui Amerigo Vespucci — ei vor să cucerească pentru cetățile lor pămînturi noi, popoare noi, vor să se îmbogățească, oamenii pe care îi conduc sînt desperados, *foști ocnași, oameni fugiți din mijlocul societății civilizate, iar ei înșiși, acești exploratori, sînt în același timp geografi, navigatori, negustori, astronomi, șefi de oaste, poligloți, diplomați, dacă nu cumva și pirați, cum a fost celebrul Francis Drake, care izbutise să reunească meseriile de explorator și tîlhar al mărilor. Plină de ironie, istoria alege astfel oameni din drojdia societății laolaltă cu savanți ai epocii, inși însetați de cîștig și alții setoși de aventură, de necunoscut, sau de toate la un loc — și din această adunătură informă plămădește detașamentele eroice care veacuri de-a rîndul făuresc sublima epocă prin care omenirea, pînă atunci dispersată pe o planetă pe care n-o cunoștea și împărțită în popoare care se ignorau, ia cunoștință de ea însăși și de planeta pe care locuiește.*

Această operă sublimă a însemnat totodată un lanț de mîrșăvii, a însemnat tîrîrea în robie a majorității popoarelor pămîntului de către minoritatea concentrată în cîteva țări dezvoltate. Acești conquistatores, *care înfruntau stihiile mărilor și mînia a mii de indigeni, au fost în felul lor oameni curajoși și au împletit în personalitatea lor contradicțiile tragice al căror instrument erau. Ar fi o probă de ignoranță să-i vedem pe acești oameni* numai *așa cum s-au descris ei înșiși, învăluiți într-o aureolă de romantism și autojustificare, dar ar fi greșit să vedem în ei* numai *instrumentul colonialismului; la privirea noastră de azi, din prezent, trebuie să se adauge studierea condițiilor specifice de atunci, din trecut.*

Stanley este tocmai o astfel de personalitate complexă: el e îmbibat cu multe din prejudecățile anglo-saxonului puritan care socotește rasa albă superioară și menită să cucerească lumea, dar în același timp trăiește în el un om cu o energie de fier, bine intenționat, capabil de jertfe, un bărbat curajos; cartea lui, deși încărcată de amănunte prozaice și discretă în privința persoanei proprii, este de fapt un imn închinat curajului omenesc, energiei, fermității în atingerea scopului, stăpînirii de sine. Stanley își pune rînd pe rînd serviciile în slujba colonialiștilor englezi, belgieni, americani, germani, pe urmele acestui aventurier înaintează colonialiștii care fac negoț cu whisky și mărgele și care, îmbătînd și ucigînd, răpesc independența popoarelor africane; totuși el, el personal, refuză banii ce i se oferă pentru conducerea expediției menite să-l regăsească pe Emin-pașa, ba încă subscrie de la el 150 lire sterline; departe de a urmări profitul personal, acest om își riscă de zeci de ori pielea pentru a salva tovarășii săi de expediție și nu pregetă să se afunde 60 de zile în inima celei mai îngrozitoare jungle, pe care abia o străbătuse, ca să regăsească ariergarda expediției sale. Mai mult: Stanley nici nu pare a bănui adevăratul caracter al colonialismului și dă impresia a fi convins de misiunea „civilizatoare" a albilor. Se preface? E sincer? Îi datorăm cititorului cîteva coordonate biografice, cu ajutorul cărora să se orienteze mai lesne în acest caracter complex.

John Rowlands, sau Rollant, s-a născut la 28 ianuarie 1841 în Țara Galilor. Copil din flori, crește într-unul din acele internate sinistre descrise de Dickens, unde copiii erau bătuți; toată viața va rămîne un om singuratic, aspru, dîrz. Rude ale mamei îl ajută să fie rînd pe rînd pedagog, păstor, băiat de prăvălie, dar de peste tot trebuie să fugă din cauza chinurilor îndurate. Se angajează pe un cargobot, dar, rupt în bătăi de căpitan, care voia astfel să-l determine să renunțe la leafă, debarcă la New Orleans și se face nevăzut.

În noua patrie americană, după numeroase peripeții, tînărul e luat ca funcționar apoi ca fiu adoptiv al negustorului Henry Stanley; dar la moartea acestuia, John, în vîrstă de 20 de ani, rămîne din nou pe drumuri. În războiul de secesiune luptă pentru sudiști — care erau pentru menținerea sclaviei negrilor — dar după ce e luat prizonier și i se explică țelurile războiului, se înrolează în armata nordului; îmbolnăvirea gravă îl împiedică să se bată. Mai tîrziu, Stanley va scrie cu revoltă despre război, ca despre un lucru inuman, stupid, dezgustător, deși el însuși mai apoi, în junglă, a pus capăt nu unei singure vieți. Cosaș, marinar pe vase comerciale, apoi de război, ajunge să fie martor ocular și participant al unor lupte și astfel se face reporter.

Meseria de reporter va juca un rol decisiv în viața lui Stanley. Ca reporter al ziarului „New York Herald" pleacă el în căutarea lui Livingstone. Reporterul din el face ca exploratorul să devină celebru. Într-adevăr, și înaintea lui Stanley existaseră exploratori care au smuls din necunoscut largi porțiuni ale Africii; unii au poate merite mai mari, dar nici unul nu știe să vadă și să descrie atît de amănunțit cum știe reporterul de meserie. Mulți oameni pleacă pe pămînturi necunoscute, dar puțini au alături, ca Magellan, un Pigaffeta care să țină un jurnal viu al expediției; Stanley este Magellan și Pigaffeta la un loc. El nu poate atinge nici pe departe farmecul spiritualelor note de călătorie pe care le scrie cultul Heine umblînd pe pămînturi bătătorite, sau prospețimea și caracterul senzațional al reportajelor exotice ale lui Egon Erwin Kisch; în schimb, el e conștiincios, meticulos, vede atîtea încît nici n-ar avea nevoie de fantezie. Cu un oarecare Cook, el a coborît fluviul la Platta, în barcă, printre indieni care trăgeau de pe țărm cu pușca, a mers la Smirna, pe pămînt turcesc, unde a fost jefuit, a urmărit tocmelile dintre generalii yankei și „pieileroșii" izgonite de albi de pe pămînturile lor, a însoțit expediția colonialistă britanică din Abisinia, fiind sin-

gurul care a apucat să mai comunice, înainte de închiderea telegrafului, știrea despre sinuciderea negusului, a asistat la răscoala din Creta, a trecut prin Grecia și tocmai era în Spania unde revoluția o izgonea pe Isabella de pe tron, cînd mister Gordon Bennett l-a chemat la Paris, să-l trimită pe urmele lui Livingstone.

Cartea de față se concentrează asupra celor 236 zile, în care, plecînd din Bagamoyo, Stanley a ajuns pînă la urmă să-l descopere pe Livingstone, celebrul explorator pe care Europa îl credea dispărut. Spre deosebire de tipul obișnuit al „misionarilor" de care și-a bătut joc Mark Twain — misionari care umblau cu biblia într-o mînă și cu mitraliera în cealaltă — Livingstone a fost unul dintre puținii misionari care au reușit să fie oameni pașnici și iubiți de băștinași. Semnificativ atît pentru Livingstone, cît și pentru mult calomniatele popoare ale Africii este faptul că exploratorul a cutreierat ani de zile cu nevasta și copiii mici zona celor mai diferite triburi sălbatice, fără a păți ceva, el sau familia. În ultimul său jurnal, Livingstone avea să scrie: „...Cînd un călător se exprimă cu bunăvoință politicoasă, el poate vizita triburile cele mai barbare ale Africii fără ca acestea să se atingă de un fir de păr din capul lui". Livingstone găsește triburi crude și înrăite, dar — remarcă el apăsat, în repetate rînduri — asta numai acolo pe unde au mai trecut oameni albi. Stanley însă, în jurnalul său, nu pare a observa că tocmai coloanele negustătorilor de sclavi, de mărgele, de țesături, sînt acelea care au adus neîncredere și ostilitate față de omul alb. Desigur, nu trebuie nici să facem un „rasism de-a-ndoaselea", ca un fel de contrabalans la teoriile rasiale, și să considerăm că triburile africane și mai ales mai marii acestor triburi, împărații și vrăjitorii lor, erau toți niște îngerași; ca orice neam, ei au avut laturile lor tari și slabe, obiceiuri bune sau proaste, oameni pozitivi sau nu, exploatați și exploatatori, dar sensul principal e că opera de „civilizare" în care credea Stanley a adus o mize-

rie, o exploatare, o înjosire a oamenilor și o mortalitate cum nu cunoscuseră niciodată popoarele Africii și omenirea.

Dacă exploatarea Africii va fi urmată de sute de tomuri asupra mentalității omului primitiv, asupra celui mai vechi folclor al omenirii, a obiceiurilor tribale etc., Stanley, acest american cu spirit practic, nu e prea preocupat de psihologia africanilor decît din punctul de vedere care îl interesează pe el : cît cară în spinare, dacă nu cumva îl fură, ce tribut iau șefii triburilor pe lîngă care trece. Scrîșnind din dinți pentru fiecare cot de pînză pe care trebuie să-l dea, Stanley nici nu pare a bănui să fi auzit că și regii și guvernele civilizatelor state europene percep vamă de tranzit — ba încă obțin sume mult mai serioase decît mărgelele și pînza colorată; după șefii de trib și după slujitorii săi cam leneși și fricoși — de fapt ei nu erau însuflețiți de același țel ca omul alb și era normal să ezite a-și risca viața — el îi judecă pe toți africanii; dar cînd singurii doi albi ai expediției sale se poartă mai mizerabil decît oricine, nici prin gînd nu-i trece să păsească la generalizări. Totuși, acest rasist îmbibat de prejudecăți și care la nevoie folosește și biciul, își declară în viitoarele lui însemnări de călătorie o ură sinceră față de sclavie, se atașază de un tînăr negru, iar mai tîrziu va duce dorul negrilor. Dar cel mai izbitor exemplu de neînțelegere îl oferă Stanley în privința lui Livingstone însuși. Acesta s-a despărțit de familie, s-a izolat de civilizație în inima Africii; cînd Stanley sosește la el pentru a-l ajuta să iasă afară din continentul negru, Livingstone refuză, iar cînd reporterul american îi înmînează scrisorile copiilor pe care nu i-a mai văzut de ani și ani, tata Livingstone le pune pe genunchi fără să le deschidă decît după o jumătate de zi. Se pare că acestui misionar i s-a urît de Europa, are motive să ocolească lumea civilizată — dar Stanley nu pare a observa acest lucru, nu se declară intrigat: scopul a fost atins, l-a găsit pe Livingstone, are documente în acest sens — atît și la revedere, restul nu e

treaba lui! Peste ani și ani, Stanley, într-o celebră expediție, va ajunge tot astfel să-l salveze pe Emin-pașa — un medic evreu din Germania, care devenise mîna dreaptă a generalului Gordon, ucis în luptele de la Khartum; din toată armata „egipteană" (engleză) au scăpat cu viață doar „Emin-pașa" cu oamenii săi, pierduți undeva în inima Africii. Stanley, cu o expediție uriașă finanțată din colecta publică a englezilor, merge să salveze rămășițele armatei zdrobite și să exploreze regiunea în folosul englezilor. El găsește, spre marea sa mirare, un Emin-pașa care, ca și Livingstone, nu dorește să fie salvat; un intelectual șovăitor care ar dori mai curînd să rămînă unde este, dar pe care energia clocotitoare a lui Stanley aproape că îl ridică pe sus pentru a-l reda „civilizației".

Dar să ne întoarcem la momentul găsirii lui Livingstone. Stanley vînează și explorează împreună cu acesta lacul Tanganica, vreme de patru luni și jumătate, apoi o pornește îndărăt. Anglia civilizată îl primește pe eroicul explorator cu răceală, neîncredere, dispreț; geografii de cabinet caută să-l înfunde pe acest neobrăzat lipsit de titluri științifice, iar președintele Societății regale de geografie declară disprețuitor că „Nu Stanley l-a găsit pe Livingstone, ci Livingstone pe Stanley".

După ce asistă ca reporter la războiul colonialist purtat de Anglia pe Coasta de Aur contra ahantișilor, Stanley pornește o nouă expediție — finanțată de „Daily Telegraph" și „New York Herald" — care va dura doi ani și jumătate și în decursul căreia Stanley, ajungînd din nou la Tanganica, începe să coboare pe rîul Lualaba, apoi pe fluviul Congo, și, 399 de zile după ce părăsise coasta Oceanului Indian, ajunge printr-un gigantic arc la Oceanul Atlantic. E marea expediție a vieții lui. Încîntat de țara bogată văzută (complotul din Congo ne arată azi cît e de bogată) englezul Stanley o „oferă" Angliei, dar bătrînul imperiu, încurcat în războaie colonialiste, mai ales în Egipt, nu mai vrea pentru moment un nou bucluc pe

cap; înainte de a asista, ca expert al delegației americane, la o conferință convocată de Bismarck pentru „reglementarea" împărțirii coloniilor — nu sîntem încă în epoca imperialismului, cînd împărțirea coloniilor s-a terminat — englezul și americanul prin adopție Stanley ajunge să cointereseze regatul Belgiei la „civilizarea" Congo-ului. Cu suma ridicolă de 500.000 de franci, acest om „cumpără" — în nesfîrșite „tratative" și lupte — independența cîtorva sute de șefi de trib care acceptă, pentru băutură sau ca să nu fie măcelăriți, steagul al cărui înțeles nici nu-l prea pătrund. Ca un Hercule, Stanley își taie drum prin junglă, doboară stîncile din cale — indigenii l-au poreclit „Bula matari", „Spărgătorul de stînci" — înfruntă frigurile, animalele sălbatice, grozăviile unui continent sălbatic — și doar nu mai e un om tînăr — convins că astfel slujește o mare cauză. „Am fost primul care a explorat fluviul Congo — avea el să scrie — și ar trebui acum să arăt lumii primul importanța acestui fluviu; să întemeiez pe malurile lui colonii, să le transform pe acestea, conform cu ideile moderne, în state naționale, unde vor domni dreptatea, legea și ordinea și unde va înceta pentru totdeauna crudul negoț de sclavi". Iată cum a vorbit un om pe urmele căruia drojdia Europei a tras o dîră groasă de sînge, alcool și boli, un om pe urmele căruia s-a înscăunat jaful cel mai nerușinat, ca și omorul de masă, ca și o înrobire față de care vechiul negoț de sclavi al cîtorva arabi și albi era un fleac. 50 de ani după Stanley, un alt călător, scriitorul francez André Gide, va lăsa lumii descrierea iadului care devenise Congo după înscăunarea „dreptății, legii și ordinei" colonialiștilor.

Stanley însă n-ar fi putut desfășura energia sa de fier, n-ar fi putut înfrunta moartea de sute de ori, n-ar fi fost Stanley, dacă ar fi putut bănui toate acestea, deși cîte ceva e imposibil să nu fi văzut. Propria tragedie a vieții sale, acest om puritan și rezervat în scrisul său pare s-o ignoreze: căci Stanley e în permanență și pretutindeni un străin și un nefericit. În

Anglia e străin de familie, el, copilul din flori; în America e un străin adoptat, un englez; în Africa e un străin ciudat, un alb; Anglia și Germania refuză serviciile străinului, iar pentru Belgia el e un agent refuzat de englezi și obținut pe gratis. Cînd se va întoarce în Anglia, căsătorindu-se, el, exploratorul deprins cu jungla, se va simți străin între oamenii calmi, pomădați și prefăcuți ai claselor dominante. Toate încercările de a-l „civiliza" nu reușesc: i se dă un loc în parlament, își face o căsuță la țară și botează toate locurile împrejmuitoare cu nume congoleze, dar se simte înstrăinat, duce dorul Africii așa cum în mijlocul junglei ducea dorul civilizației și al albilor. Dar epoca eroică și mîrșavă a descoperirii și cuceririi lumii s-a terminat, începe epoca imperialistă a reîmpărțirii, „aventura" s-a terminat și locul ei îl iau calculul de bancă, înarmările și „politica"; Stanley, după vreo zece ani de ședere cuminte în Anglia, e ucis de inactivitate și moare în 1904.

În 1958, americanul Thomas Sterling a repetat drumul lui Stanley, scriind o carte apărută în toamna lui 1960. Recenzînd cartea, revista „Newsweek" a spus, nu fără dreptate: „Numele care mai erau exotice cînd Stanley le-a scris și cînd editorii săi le-au citit în manuscris sînt acum prea familiare. Tradiționala hartă a cărții de aventuri nu ne mai spune nimic. Nimeni nu mai are nevoie să i se explice unde e Katanga sau Ruanda Urundi".

Orașul care-i poartă numele — Stanleyville — a devenit astăzi, așa cum nu ar fi bănuit niciodată întemeietorul său, centrul cel mai puternic al luptei pentru libertate a poporului congolez; Leopoldville, care poartă numele regelui ce-l finanțase pe Stanley, e capitala acestei lupte. Idolul care nu bea nectar decît din țeasta dușmanului ucis, colonialismul care a jefuit popoare și continente, atrăgîndu-le însă în circuitul mondial și săpîndu-și singur și fără voie groapa, agonizează. O stea nouă lucește deasupra pămîntului; țări lipsite de exploatare se înalță ca stîncile în oceanul

lumii vechi, iar popoarele Asiei, Africii, Americii latine, luptă pentru independență sau pentru consolidarea independenței deja cucerite. Atîta timp cît oamenii vor prețui curajul, dîrzenia în atingerea scopului, simțul datoriei, curiozitatea insului dornic de a cunoaște universul, pitorescul lumii și istoria felului în care a fost descoperită ea — atîta vreme cartea și cărțile lui Stanley vor însemna un document instructiv și o lectură atrăgătoare.

SERGIU FARCAȘAN

Capitolul I

DE LA MADRID PINA LA ZANZIBAR

In ziua de 16 octombrie din anul Domnului 1869, mă aflam la Madrid, în Calle de La Cruz — tocmai mă întorsesem de la Valencia, unde făcusem un reportaj asupra măcelului săvîrșit acolo. La zece dimineața, Jacopo îmi aduce o depeșă, în care citesc cuvintele următoare: „Întîlnire la Paris, afacere importantă". Telegrama mi-o trimite James Gordon Bennett junior, directorul ziarului „New York Herald".

Pun să fie date jos tablourile de pe pereți, cărțile și suvenirurile mele sînt înțesate în lăzi, îmi string garderoba: o parte din rufe pe jumătate spălate, altele luate de pe frînghie, pe jumătate uscate. După ce muncim pe brînci două ceasuri, gata — cuferele mele sînt zăvorîte și etichetate.

Expresul pleacă abia la trei, așa că am vreme să mă duc să-mi iau rămas bun de la prieteni. Unul din ei locuiește în strada Goya numărul 6, la etajul patru și este corespondentul cîtorva cotidiane londoneze. Are mai mulți copii, de care m-am legat sufletește; sînt prieten la toartă cu Willie și Charlie. Le place să le depăn firul aventurilor mele, iar mie îmi face plăcere să le povestesc — acum nu-mi mai rămîne să le spun decît un singur cuvînt: „adio".

La legația Statelor Unite am cîțiva prieteni cu care simt o adevărată desfătare să stau la taifas. A sosit ceasul să pun capăt și acestei plăceri.

„Sper că ai să-mi scrii": „vom fi fericiți întotdeauna să primim vești de la d-ta". De cîte ori, în viața mea frămîntată și rătăcitoare, n-am auzit aceleași cuvinte!

Dar un corespondent special, veșnic călător, trebuie să știe să îndure suferința. Asemenea gladiatorului coborît în arenă, el trebuie să fie veșnic gata de luptă, o singură clipă de slăbiciune sau șovăială și este pierdut. Gladiatorul merge să întîlnească oțelul ascuțit anume pentru a-i străpunge pieptul ; reporterul aleargă în întîmpinarea ordinului care-l poate trimite la moarte. Fie că-i vorba de un ospăț sau de o bătălie, formula e mereu aceeași : „Pregătiți-vă de plecare".

La ora trei, eram pe drum. Nevoit să mă opresc la Bayonne, n-am sosit la Paris decît în noaptea următoare. M-am dus direct la Grand-Hotel și am bătut în ușa domnului Bennett.

— Intră — îmi răspunse cineva dinăuntru.

L-am găsit pe domnul Bennett în pat.

— Cine ești dumneata ? mă întrebă dînsul.

— Stanley.

— Aha, da ! Ia-ți un scaun ; am o misiune importantă pentru dumneata.

Își aruncă pe umeri halatul de casă și-mi spuse, vorbind cu însuflețire :

— Unde crezi că se află acum Livingstone ?

— Habar n-am, ca să vă spun drept, domnule !

— Crezi că o fi murit ?

— Poate că da, poate că nu.

— Eu unul sînt de părere că trăiește, că poate fi găsit, și te trimit în căutarea lui.

— În căutarea lui Livingstone ?! Dar asta înseamnă să plec în inima Africii ! Chiar la ținta aceasta vă gîndiți ?

— Mi-am pus în gînd să pleci să-l regăsești, indiferent unde, să aduci toate veștile posibile privitoare la soarta lui și, cine știe... poate că bătrînul călător se află la strîmtoare ! Ia cu dumneata tot ce-i va putea fi de folos. Firește, te vei călăuzi după ideile dumitale personale ; fă cum poftești, dar găsește-l pe Livingstone !

Foarte uimit de acest ordin care, cu un sînge rece desăvîrșit, mă trimitea în necunoscut, ca să caut un

om pe care aproape o lume întreagă îl socotea mort, am pus următoarea întrebare:

— Ați chibzuit, domnule, la cheltuiala pe care o va prilejui această călătorie?

— Cît o să coste? întrebă domnul Bennett.

— Burton și Speke au cheltuit cam între trei și cinci mii de livre, și mi-e teamă că o să-mi trebuiască pe puțin două mii cinci sute de livre sterline.

— Prea bine! O să iei mai întîi o mie de livre; cînd le vei isprăvi, o să semnezi o trată pentru încă o mie, pe urmă a treia și așa mai departe, dar găsește-l pe Livingstone.

Știam că, o dată ce domnul Bennett a luat o hotărîre, nu-i lucru ușor să-l abați de la ea. Am crezut totuși că nu cîntărise îndeajuns, pe toate fețele, acest proiect costisitor, și că trebuie să-l îndemn să-i măsoare temeinic urmările.

— Umblă zvonul — am urmat eu vorba — că dacă tatăl dumneavoastră ar muri, ați vinde ziarul Herald și v-ați retrage din afaceri.

— Cei care au susținut acest lucru se înșală; în tot New York-ul nu se găsesc destui bani ca să cumpere cineva Herald-ul. Tatăl meu a pus pe picioare un mare ziar; eu vreau să-l fac și mai mare. Intenționez să fie un ziar de noutăți în toată puterea cuvîntului. Vreau să ajungă să publice în orice domeniu, tot ce poate interesa publicul, și asta cu orice preț.

— În cazul acesta, nu mai am nimic de spus. Trebuie să plec direct în căutarea lui Livingstone?

— Nu; vei asista mai întîi la inaugurarea canalului de Suez. De acolo, o să navighezi în sus pe Nil, fiindcă am auzit că Baker are de gînd să plece în Egiptul de Sus; informează-te cît mai pe larg asupra expediției sale. Urcînd fluviul spre izvoare, să descrii tot ce este mai interesant pentru turiști și să ne alcătuiești un ghid, un ghid practic, să spui tot ce merită să fie văzut și în ce chip se poate vizita.

După asta, ai face bine să te duci la Ierusalim; se zice că acolo face descoperiri importante căpitanul

Warren; pe urmă vei pleca la Constantinopol, unde te vei pune la curent asupra neînțelegerilor existente între kediv și sultan.

După aceea, ia să ne gîndim puțin. Mda, vei da o raită prin Crimeea și vei vizita cîmpurile de bătălie din ținut, pe urmă să o ții tot de-a lungul Caucazului, pînă la Marea Caspică; se spune că o expediție rusă se pregătește de plecare în Kiva. Apoi te vei îndrepta spre India, străbătînd Persia; vei putea să trimiți o corespondență interesantă din Persepolis. În drum o să treci prin Bagdad; scrie-ne ceva despre calea ferată din valea Eufratului; iar cînd vei ajunge în India, îmbarcă-te pe un vapor, ca să dai de urma lui Livingstone. Pînă atunci vei afla, probabil, că este în drum spre Zanzibar; dacă nu, du-te în interiorul continentului și caută-l pînă ce dai de dînsul. Informează-te asupra descoperirilor lui. În sfîrșit, dacă a murit între timp, adu-ne dovezi sigure asupra morții lui. Și acum, noapte bună și Domnul să te aibă în pază.

— Noapte bună, domnule! Voi face tot ce stă în puterea unei făpturi omenești — am adăugat — și Dumnezeu să-mi însoțească pașii în misiunea pe care o am de îndeplinit.

Am rămas în tovărășia lui Edward King, ziaristul. Era tocmai omul cel mai nimerit pentru a afla cu cea mai mare bucurie de inițiativa domnului Bennett și de însărcinarea ce-o primisem de la dînsul; ar fi fost încîntat să înștiințeze despre treaba aceasta ziarul al cărui corespondent era.

Aș fi fost și eu la fel de fericit să pot vorbi despre călătoria mea și să discut cu el diferite posibilități, dar nu îndrăzneam să-i dezvălui nimic. Deși copleșit de uriașa sarcină ce-mi căzuse pe umeri, trebuia să mă prefac că nu am altă țintă afară de Egipt.

King mă însoți pînă la gară, de unde se lua trenul de Marsilia, apoi ne despărțirăm: el se ducea să citească ziarele la *Bowles*, pe cînd eu mă îndreptam spre coasta africană și mai departe, cine putea să știe?

Am navigat în susul Nilului și la Philae l-am văzut pe domnul Higginbatham, mecanicul-șef al expediției Baker. În timp ce mă aflam acolo, un francez, un tînăr zurliu, simțindu-și onoarea rănită din pricina faptului că domnul Higginbatham îl luase drept egiptean, înșelat de fesul ce-l purta, se hotărî să se dueleze cu pistolul, ca să spele insulta. Am izbutit să împiedic acest duel și mi-am urmat drumul.

La Ierusalim, am avut o întrevedere cu căpitanul Warren, am coborît într-unul din șanțurile săpate de echipa lui și am văzut acolo vestigiile lăsate de meșterii din Tir pe temeliile templului lui Solomon.

Am vizitat moscheele din Stambul, împreună cu ministrul rezident și consulul Statelor Unite. Am cutreierat Crimeea și cîmpurile sale de bătălie, ținînd în mînă excelenta lucrare a lui Kinglake. L-am văzut pe Palgrave la Trebizonda; la Tbilisi m-am întîlnit cu baronul Nikolay, guvernatorul civil al Caucazului. La Teheran am fost găzduit de ambasadorul rus și, după ce în întreaga Persie m-am bucurat de cea mai bună primire, după ce mi-am mîzgălit numele pe unul din monumentele din Persepolis, am sosit în India în luna august 1870.

La 12 octombrie, m-am îmbarcat la Bombay pe *Polly,* un vas cu pinze ca vai de lume, căruia i-au trebuit 37 de zile ca să ajungă în insula Mauriciu. Contramaistrul vasului era un scoțian de obîrșie din Leith, pe nume William Lawrence Farquahr. Era un corăbier încercat și, socotind că-mi va fi de folos, l-am angajat pentru toată durata expediției mele. Urma să primească salariu doar din ziua cînd vom fi pus piciorul pe coasta Africii.

Între insula Mauriciu și Zanzibar nu există legătură directă — trebuie să te duci în arhipelagul Seychelelor. La patru zile după sosirea mea la Mahe — cea mai însemnată insulă din tot grupul — am avut norocul să găsesc loc pe o balenieră americană, așa că la 6 ianuarie 1871 am debarcat în Zanzibar, însoțit de

Farquahr și Selim, un tînăr arab, pe care-l luasem cu mine de la Ierusalim, ca tălmaci.

Nu mai scriu nimic despre această îndelungată călătorie, cartea de față cuprinzînd numai relatarea expediției ce-am întreprins în căutarea lui Livingstone. Mărturisesc că este mai degrabă o dare de seamă făcută din fuga condeiului. Unii au tratat-o drept roman; resping de pe-acum asemenea învinuire, care va cădea de la sine, înainte ca lectorul să fi ajuns la capătul volumului.

În paginile următoare veți găsi cuvîntul „soldați", care necesită explicații. Este traducerea literală a cuvîntului „askarii", nume hindus, ce și-l dau singuri băștinașii din Zanzibar, sau de pe continent, care alcătuiesc escorta călătorilor. Askarii intră în solda oricui îi angajează, n-au nici un fel de legătură cu armata și-și iau acest titlu doar fiindcă au și ei echipament militar.

Am folosit persoana întîi singular, poate mai des decît ar fi îngăduit modestia. Dar nu trebuie să uitați că subiectul povestirii îl constituie propriile mele aventuri — că, pînă în clipa cînd îl voi întîlni pe Livingstone, impresiile mele, acțiunile mele, greutățile prin care trec, sînt partea cea mai interesantă din tot ce-aș putea avea de spus.

Se prea poate să fi scris: expediția mea sau caravana mea; dar de-aci nu rezultă că aș fi avut intenția de a le trece pe seama mea. Trebuie să se înțeleagă tot timpul că expediția aceasta a fost organizată de *New York Herald*, iar eu am fost pur și simplu însărcinat de către domnul James Gordon Bennett să o conduc, fiind doar mandatarul lui.

Capitolul II

ZANZIBAR

Zanzibarul este una din cele mai bogate insule din Oceanul Indian. Îmi formasem despre ea o idee cu totul diferită de realitate; mi-o închipuiam drept un banc de nisip împestriţat de două-trei mici oaze; ca pe-o zdreanţă de Sahara înconjurată de apa mării, cuib al frigurilor, al holerei, al unor năpaste fără număr şi fără nume.

Cum de-o sluţisem în aşa hal, în imaginaţia mea? Nu izbutesc să pricep nici eu. Citisem despre insulă articole şi cărţi care nu-i erau de loc defavorabile; totuşi, în mintea mea, ea înfăţişa imaginea unui coltişor al globului, a cărui dispariţie ar fi însemnat o adevărată binefacere pentru omenire.

Nu sînt tocmai sigur, dar cred că impresia mea izvora — împreună cu multe alte idei bizare — din lectura cărţii căpitanului Burton: „Călătorie la marile lacuri".

Deşi scrisă într-un stil desăvîrşit, această carte este pătrunsă de o anumită amărăciune şi cred că în mine s-a scurs o parte din fierea ce-o cuprinde, căci, în timp ce-o citeam, mă vedeam tîrît de un funest vîrtej, către ţinutul frigurilor veşnice, ţinut din care o sinistră presimţire mă vestea că nu mai există întoarcere. Dar, slavă aurorei care risipeşte groaza unei nopţi de coşmar! Slavă ţie, blîndă solie care aduci veşti bune! Te salut, ţărm roditor care îmi spui: „Speră, lucrurile sînt rareori atît de rele pe cît ne-au fost zugrăvite!"

Străbatem canalul ce desparte insula de continent, în timp ce mijesc zorile. Pămînturile înalte de pe coasta africană par, în lumina cenuşie a zorilor, o

umbră alungită, Insula Zanzibar, aflată pe stînga noastră, la depărtare de o milă, se ivește încet-încet din vălul său de neguri și în cele din urmă se înfățișează cu limpezime privirilor noastre, la fel de frumoasă ca și cea mai frumoasă perlă a oceanelor. Este un ținut jos, dar nu plat. Ici și colo, coline cu contururi unduioase se înalță deasupra panașului cocotierilor ce străjuiesc țărmul, iar la intervale simetrice, cute umbroase arată unde pot găsi răcoare cei care fug de soare. Cu excepția fișiei de nisip, unde apa verde-gălbuie își rostogolește murmurînd undele, întreaga insulă pare îngropată sub o mantie de verdeață.

Cîteva *daos*[1] cu pînzele umflate, se-nvîrt în sus și-n jos pe canal. Deasupra zării, către sud, se ițesc catargele cîtorva corăbii, în timp ce spre răsărit se strîng ciorchine de case albe, cu acoperișul plat. Ne aflăm în fața capitalei insulei; oraș destul de mare și cu cartiere îndesate unul într-altul, prezentînd toate caracteristicile arhitecturii arabe.

Deasupra cîtorva din cele mai mari case de pe chei flutură drapelul roșu al sultanului și cele ale diferitelor consulate. În port se află cinci vase de război: unul englez și patru zanzibareze. Pe lîngă ele mai sînt opt vase de comerț: două americane, unul francez, unul portughez, două engleze și două germane; în sfîrșit, se văd numeroase *daos* ce vin din Johanna, din Mayotte, Mascat și Catchi, precum și bărci arabe făcînd transporturi între India, golful Persic și Zanzibar.

Căpitanul Francis R. Webb, ofițer de marină și consul al Statelor Unite, m-a primit cît se poate de cordial și mi-a oferit ospitalitate deplină. Dacă nu mi-ar fi făcut acest prețios serviciu, m-aș fi văzut nevoit să consimt a-mi găsi adăpost și hrană în casa Charlet — botezată astfel după numele proprietarului său, un francez cu nasul ca un cioc de corb și foarte original, grozav de cunoscut de la un capăt la celălalt al insulei pentru mania lui de a-i găzdui pe pribegii fără un go-

[1] Bărci arabe cu mai multe punți în partea de dinapoi. (n.t.)

logan la sufletul lor. Este un om excentric, care prin diferite acțiuni își manifestă necontenit bunătatea, deși și-o ascunde îndărătul unei frunți foarte severe. Altminteri, aș fi fost silit să-mi întind cortul pe țărmul acestei insule tropicale, ceea ce nu era de loc de dorit.

Douăsprezece ore de ședere în Zanzibar m-au făcut să văd că eram de-o ignoranță totală în privința oamenilor și a stărilor de lucruri din lumea africană. Citisem din scoarță-n scoarță pe Burton și Speke, îmi închipuiam că-i înțelesesem și că prin urmare mă pătrunsesem de măreția și de dificultățile acțiunii pe care urma s-o întreprind. Dar tot ce concepusem, bazat pe cărți, era pur și simplu ridicol. Idei fanteziste, desfătări îndelung visate, atracții africane, se spulberară curînd și realitatea îmi apăru în toată cruzimea sa.

M-am plimbat prin oraș, care mi-a lăsat întipărită impresia unui ansamblu de ulicioare întortocheate, de căsuțe albe, de străzi pe care se înșiră clădiri tencuite cu mortar. Am păstrat imaginea umilelor dughene cu firide adînci, în pragul cărora stăteau oameni cu turbane roșii pe un fundal alcătuit din pînzeturi de bumbac păcătoase: stămburi albe și neînălbite, stofe într-o singură culoare, vărgate, cadrilate; podele înțesate cu colți uriași; unghere întunecate pline de bumbac brut, de olărie, de cuie, de unelte, de mărfuri de rînd și de tot felul, din cartierul banianilor.

Am păstrat amintirea capetelor lînoase, de pe trupurile încinse, negre sau galbene — oameni așezați în pragul unor cocioabe ca vai de lume, rîzînd, flecărind, tocmindu-se, certîndu-se într-o atmosferă plină de înfiorătoare miazme, un mișmaș de efluvii de piele, gudron, resturi de legume și alte gunoaie de tot soiul.

Imi amintesc de marile locuințe cu aspect solid, cu acoperișuri plate, cu uriașele lor porți sculptate, avînd ciocane mari de aramă, și de ființele așezate în pragul lor, cu picioarele încrucișate, pîndind intrarea sumbră a casei stăpînului; de un braț de

mare nu prea adînc, cu bărci, luntre, daos şi un ciudat remorcher cu aburi, culcat pe-o rînă în nămolul lăsat de mare în urma ei; de o piaţă numită Nazi Moya, unde europenii se tîrăsc seara cu pas lînced, ca să respire briza; de cîteva morminte ale unor marinari, care au rătăcit pînă aci ca să-şi găsească moartea. Sînt imagini învălmăşite şi schimbătoare, în care abia dacă deosebeam arabii de africani, africanii de baniani, banianii de hinduşi, hinduşii de europeni.

Zanzibarul este Bagdadul, Ispahanul, Istambulul Africii orientale. Este marele tîrg care absoarbe fildeşul şi copalul, lichenul roşu-vînăt, pielea, lemnul preţios şi sclavii din întregul ţinut. Aci sînt aduse, spre a fi vîndute în exterior, frumuseţile negre din Uhiyiu, din Ugindo, din Ugogo, din Ţara Lunei şi din ţara triburilor Galla.

Întregul comerţ se află în mîinile a trei spete de indivizi: arabii din Mascat, banianii şi hinduşii adepţi ai lui Mahomed. Comerţul este practicat aci ca în toate ţările musulmane — dar ce spun! — întocmai cum se făcea cu mult înainte de naşterea lui Moise. Arabul nu schimbă nimic, pretutindeni păstrează neatinse obiceiurile părinteşti. Nu este mai puţin arab în Zanzibar, decît în Mascat sau la Bagdad. În orice loc s-ar duce să trăiască, îşi ia cu dînsul haremul, religia, burnusul lung, tunica, papucii şi iataganul. La rîndul său, şi el a avut o înrîurire slabă asupra mediului în care-l întîlnesc acum; ţara n-a devenit orientală, în sensul în care înţelegem noi — aspectul ei este pe jumătate african, iar oraşul este doar pe jumătate arab.

Pentru călătorul proaspăt debarcat, oamenii pe care-i întîlneşte în Zanzibar formează un subiect demn de studiu. În acţiunile lor există o anumită grabă pe care o admir.

Aproape toţi sînt călători, ei se îndeletnicesc cu căutarea fildeşului. Aventurile lor ar putea să alcătuiască voluminoase cărţi de povestiri palpitante;

iar obstacolele învinse, primejdiile prin care au trecut le dau un aer de hotărîre şi de încredere în forţele lor, care nu este lipsit de măreţie ; ceva semeţ şi cutezător, inspirînd respectul.

Banianul este negustor din născare ; este profitorul întruchipat, banii curg înspre buzunarele lui la fel de firesc ca apa, urmînd un povîrniş repede. Nici o umbră de conştiinţă, nici un fel de remuşcare nu-l împiedică să-şi înşele aproapele ; nu-şi găseşte pereche decît în negustorii perşi ; pe lîngă el, arabul este un copil nevinovat.

Trebuie să-l vezi străduindu-se din răsputeri, din tot trupul, din tot sufletul, ca să stoarcă unui băştinaş măcar un bănuţ. Dintele de elefant care-i este oferit pare să tragă două frasilah (35 de kilograme), cel puţin aşa arată cîntarul. Vînzătorul pretinde că este şi mai greu ; banianul susţine că omul nu se pricepe de loc şi jură că este fals cîntarul. Îşi adună toată energia şi se apără :

— Cum, dar este un fulg ! Abia dac-o avea un frasilah !

Băştinaşul protestează.

— Uite ce e — spune banianul — să sfîrşim odată cu treaba asta ; ia-ţi banii şi şterge-o !

Dacă băştinaşul şovăie, banianul îşi iese din sărite, se înfurie, îl dă afară pe vînzător, împinge fildeşul cît colo, cu dispreţ. Niciodată nu s-a făcut atîta zgomot pentru nimic, căci deşi îşi dă muşteriul afară, hoţomanului nici prin gînd nu-i trece să lase să-i scape din mînă fildeşul.

Dintre toţi traficanţii din ţinut, banianul are cea mai mare înrîurire. Cu excepţia unui grup restrîns de arabi, toţi ceilalţi sînt nevoiţi să suporte camăta impusă după placul lui. Dacă un negustor, de pildă, vrea să plece în interior pentru a cumpăra fildeş, lichen roşu sau copal, îi cere unui banian să-i avanseze fondurile necesare şi obţine împrumutul cu 50, 60 sau 70 la sută dobîndă. Oricare ar fi rezultatul speculaţiei, cel care acordă împrumutul este sigur

că-şi va recăpăta suma riscată. Rareori se întîmplă ca un om cu experienţă să nu izbutească în acest gen de comerţ. Dacă a fost nenorocos, fără a avea vreo vină, banianul îl pune iarăşi pe picioare şi se despăgubeşte cu vîrf şi îndesat.

Să citäm cîteva cifre. Un arab a plecat cu o încărcătură valorînd 5.000 de dolari, bani împrumutaţi. Ajuns în Unyanyensé, mărfurile sale şi-au dublat preţul, adică au atins cifra de 10.000 de dolari; la Ujiji valorează 15.000 de dolari. Frasilah de fildeş se cumpără cu 20 de dolari, negustorul cu pricina o va revinde cu 60. Pentru cheltuielile de drum, dus şi întors, îi trebuie 1.500 de dolari; în schimbul celor 3.500 rămaşi, se va întoarce deci cu 175 de frasilah de fildeş; ceea ce înseamnă că, socotind beneficiul mediu de 40 de dolari, bagă în buzunar 7.000 de dolari, din care este achitată datoria către banian.

Dacă afacerea are ca obiect sclavii, este şi mai rentabilă. La Ujiji, pentru 20 de metri de pînzeturi care acolo reprezintă şapte dolari şi jumătate, arabul nostru poate căpăta în schimb un om pe care i se vor plăti treizeci de dolari. Cu cei 3.500 rămaşi, defalcînd cheltuielile, cumpără patru sute şaizeci şi patru de sclavi, pe care-i revinde cu 13.920 de dolari — rezultă un beneficiu net de 10.420 de dolari, adică peste 52.000 de franci. Adesea arabii au bilanţuri şi mai strălucite.

Ca putere economică, hinduşii vin după baniani, dar nu sînt sigur că nu-i egalează în privinţa şiretenieı şi a rapacităţii. M-am întrebat de multe ori care din ei este mai tare şi, înainte de a acorda banianului cununa, am şovăit mult. Dar Tarya Topan — unul dintre cei mai loiali oameni din oamenii loiali de toate culorile — albi sau negri, galbeni sau roşii pe care i-am întîlnit, este hindus. Numele său este pentru europenii din Zanzibar sinonimul bunei-credinţe, al integrităţii şi delicateţei. Familia lui este numeroasă, doi fii ajunşi la vîrsta bărbăţiei aú fost crescuţi în acelaşi cult al onoarei, dar oameni

ca Tarya Topan nu constituie decît o infimă minoritate printre negustorii hinduşi.

Arabii baniani şi hinduşii reprezintă clasa de sus şi cea de mijloc a insulei. În mîna lor se află pămînturile, magazinele, corăbiile, averea şi puterea.

Dinaintea lor se prosternă metişii şi grosul populaţiei. Aceasta este compusă din negri, cărora li se adaugă băştinaşii din Sahuahil, din Somalia, insulele Comore, din Unyamuezi, precum şi reprezentanţi a o grămadă de mici seminţii africane.

Pentru albul care se pregăteşte să pătrundă în inima Africii, o plimbare prin cartierul unyamuezilor şi al oamenilor din Sahuahil este cît se poate de instructivă. Acolo se convinge de adevărul că, în ciuda deosebirii de culoare, negrii sînt făpturi ca şi el ; că au pasiuni, simpatii, prejudecăţi, gusturi şi sentimente comune tuturor oamenilor. Cu cît îşi dă seama mai iute de această realitate, şi îşi adaptează în conformitate cu ea mentalitatea, cu atît mai uşoară îi va deveni călătoria printre triburile negre cu care va veni în contact. Cu cît este mai înclinat din fire să se modeleze după mediul înconjurător, cu atît are mai mulţi sorţi de izbîndă.

Am trăit în statele sudice ale Statelor Unite şi am văzut că există destui negri cărora mă mîndresc că le pot spune prieteni. Eram deci gata să-i acord stima mea oricărui negru posesor al virtuţilor care caracterizează pe un om cinstit, să-l recunosc drept un frate şi, ca atare, să-l respect întocmai ca şi cum ar face parte din propriul meu neam. Nici culoarea pielii, nici trăsăturile obrazului, nu puteau, în ochii mei, să-i răpească drepturile care i se cuveneau.

Aceşti negri africani — m-am întrebat eu — vizitîndu-le tabăra şi observîndu-le purtările, au oare calităţile care ne fac să ne iubim semenii ? Ştiu să facă un serviciu ? Pot oare, la fel ca mine, să fie mişcaţi de o binefacere şi să se simtă jigniţi de o insultă ? N-am nevoie să mai adaug că observaţia

cea mai atentă nu m-a făcut să descopăr în această privinţă nici o deosebire între firea lor şi a mea.

Negrii reprezintă, probabil, cam două treimi din populaţia Zanzibarului, alcătuind clasa muncitoare a insulei, fie în calitate de oameni liberi, fie muncind ca sclavi. Aceştia din urmă cultivă plantaţiile, grădinile, moşiile ori sînt hamali. La ţară îi vezi umblînd de colo pînă colo, încărcaţi cu poveri enorme, purtate pe cap.

În oraş, îi vezi perechi-perechi, transportînd sacii de cuişoară, lăzile, baloturile de mărfuri de la un magazin la altul, sau de-acolo pe ţărm, umblînd desculţi şi cîntînd vreo frază muzicală monotonă, ca să se încurajeze unul pe altul şi să ţină pasul. Statornicia cu care repetă refrenul adoptat te face să-i recunoşti curînd. Auzeam cum, de cîteva ori pe zi, trecea pe sub ferestrele consulatului aceeaşi pereche — nici cuvintele, nici melodia, n-au variat nici cu o iotă. Se prea poate ca altor persoane aceste cîntece să le fi părut absurde; pentru mine nu erau lipsite de farmec şi, de altfel, mi se părea că ating perfect scopul căruia le erau menite.

Oraşul Zanzibar adăposteşte aproape o sută de mii de suflete. După aprecierea mea, întreaga insulă nu are mai mult de două sute de mii de locuitori, socotind laolaltă toate rasele.

Dintre vasele de comerţ care vizitează portul, cele mai multe sosesc din Statele Unite, mai cu seamă din New York şi Salem (statul Massachussets). După cele americane, vin la rînd cele germane, apoi vasele franceze şi engleze. Aduc pînzeturi, rachiu, flinte, pulbere, mărgele de sticlă, fire de alamă, porţelan şi alte mărunţişuri. Pleacă încărcate cu fildeş, copal, cuişoare, piei brute, scoici *cauris,* susan, piper şi ulei de cocos.

Valoarea produselor exportate este apreciată la 15 milioane de franci francezi, iar a celor importate, la 17 milioane şi jumătate.

Europenii şi americanii rezidenţi în Zanzibar sînt agenţi oficiali ai guvernelor lor, negustori care tra-

fichează pe contul lor, sau reprezentanți ai unor mari firme comerciale din Europa și Africa.

Cel mai important consulat este cel al Marii Britanii. În perioada călătoriei mele, postul de consul îl deținea doctorul John Kirk. Acesta fusese însoțitorul lui Livingstone, și îmi închipuiam că, dacă era cineva în măsură să-mi dea informații asupra ilustrului călător — atunci persoana aceea trebuia să fie chiar el.

În a doua dimineață de la sosirea mea, supunîndu-mă exigențelor etichetei zanzibareze, am ieșit în oraș cu D. Webb. După cîteva minute, m-am aflat în fața unui om destul de uscățiv, îmbrăcat cu simplitate, puțin adus de spate, cu obraz cam osos, cu părul și barba negre, căruia domnul Webb i se adresă cu aceste cuvinte :

— Doctore Kirk, dă-mi voie să ți-l prezint pe domnul Stanley, de la *New York Herald*.

Domnul Kirk își înălță pleoapele și mă privi uimit. În timpul convorbirii, care trecu de la un subiect la altul, obrazul consulului — pe care nu-l slăbeam din ochi — se însufleți doar cînd începu să vorbească despre isprăvile sale vînătorești. Nu se suflă nici măcar o vorbă despre chestiunea care îmi sta pe inimă și a trebuit să aștept alt prilej pentru ca să-l descos.

Zanzibarezii sînt înștiințați că domnul și doamna Kirk primesc la dînșii acasă în fiecare marți seara. În general, localnicii civilizați nu au gustat plăcerile acestor reuniuni, dar colonia europeană vizitează consulatul. Tocmai în seara aceea, salonul a fost împodobit de prezența celor mai înalte personaje.

Sosind devreme, cu grupul american, am putut auzi în ce fel deschidea conversația toată această lume bună. După saluturile de rigoare, fiecare oaspete îi întrebă cu profund interes pe amfitrioni dacă fuseseră la Nazi Moya, și fiecăruia i se răspunse negativ, căci în ziua aceea consulul englez și soția lui

nu-şi prelungiseră plimbarea pînă la acel punct, devenit clasic.

— Aha! continua fiecare musafir, cu un aer încîntat şi triumfător — nu degeaba îmi ziceam eu că nu v-am văzut acolo.

— Ce este această Nazi Moya? l-am întrebat pe domnul Webb.

— Nazi Moya — îmi spuse acest simpatic zeflemist — înseamnă Cocotierul. Aşa se numeşte un loc situat în spatele lui Ras Thangani; este un loc de întîlnire unde ne ducem toţi să savurăm briza mării. „Ai fost la Nazi Moya?" este introducerea tradiţională a oricărei conversaţii, ţinînd seama de sărăcia lucie existentă la noi în materie de subiecte de discuţie.

Căpitanul avea dreptate; domnea o sărăcie cumplită şi am căpătat curînd dovada că, în lipsa unei teme justificate, europenii din Zanzibar se agăţau de cel mai fragil fir de bîrfeală, pentru a-l servi drept divertisment la seratele lor.

În loc de răcoritoare, ni s-au servit ţigări şi un soi de vin amestecat cu apă minerală. Nu că ar fi lipsit din casă ceaiul şi prăjiturile, dar presupun că aşa obişnuieşte un european zanzibarizat, să-şi toarne în vin puţină apă de Selţ ca stimulent al subtilelor flecăreli debitate auditorilor săi, sub această înrîurire înţepătoare.

Recunosc că toate aceste nimicuri erau foarte distinse. Totuşi niciodată nu mi se păruse că se scurge mai trist o seară, cînd iată că, milostivindu-se de mine, doctorul Kirk mă cheamă să admir o superbă carabină pentru vînat elefanţi, pe care i-o dăruise guvernatorul Bombay-ului. A trebuit atunci să ascult elogiile aduse acestei arme preţioase, preciziei şi puterii tirului său; în sfîrşit, povestiri vînătoreşti şi diverse episoade din călătoria întreprinsă de-a lungul fluviului Zambezi, împreună cu Livingstone.

— Fiindcă veni vorba despre dînsul — i-am spus domnului Kirk — unde credeţi că se află acum?

— Este greu de dat un răspuns la această întrebare. Poate că a murit, ştiţi că s-a spus şi asta ; dar în această privinţă nu există nici o mărturie precisă. Tot ce pot afirma este că au trecut doi ani şi mai bine de cînd nu s-au mai primit veşti de la el. Cred totuşi că trăieşte încă. Îi trimitem mereu diferite lucruri, chiar acum, o caravană mică, plecată special pentru el, se află la Bagamayo. Ar fi timpul să se întoarcă ; îmbătrîneşte şi, dacă ar muri, descoperirile sale ar fi pierdute. Nu ţine nici un fel de jurnal, nu-şi înseamnă observaţiile decît prea rar, se mărgineşte să treacă pe o hartă o notă sau un semn pe care nu-l pricepe nimeni. Cu siguranţă că, dacă mai trăieşte, ar trebui să se întoarcă odată şi să cedeze locul cuiva mai tînăr.

— Ce fel de om este ? l-am întrebat, profund interesat.

— În general, este foarte anevoios să trăieşti în preajma lui. N-am avut niciodată să mă plîng de dînsul, dar de cîte ori nu l-am văzut mîniindu-se pe alţii ! Îmi închipui că se manifestă astfel din pricină că nu poate suferi să aibă tovarăşi de drum.

— Am auzit spunîndu-se că este foarte modest — mi-am urmat eu interogatoriul. E adevărat ?

— A, ştie foarte bine cît valorează descoperirile sale ; nimeni nu ştie asta mai bine decît dînsul. Nu este chiar un înger, din creştet pînă-n tălpi — adăugă consulul, rîzînd.

— Dar, presupunînd că îl întîlnesc în cursul călătoriilor mele, ceea ce, la urma urmei, n-ar fi cu neputinţă, ce fel de purtare ar putea să aibă faţă de mine ?

— Ca să-ţi spun drept, mă îndoiesc că ar fi încîntat dacă l-ai întîlni. Ştiu bine că, dacă Burton, sau Grant, sau Baker s-ar duce după el şi el ar afla de asta, ar pune la iuţeală o sută de mile de nestrăbătut, brăzdate de mlaştini şi rovine, între ei şi dînsul, de asta sînt sigur.

Consulul trecea drept un om care-l cunoaşte bine pe cel despre care vorbea; trebuia să consider exacte informaţiile sale — şi ele nu erau de natură să-mi sporească zelul. Mai este nevoie să spun ce efect au avut asupra mea? Mă simţeam abătut, aş fi renunţat bucuros la misiunea ce mi se încredinţase, dacă nu aş fi primit un ordin formal în această privinţă.

Dar, cînd consimţisem să plec în căutarea lui Livingstone, ştiam bine că drumul ce-l voi urma nu va fi presărat cu trandafiri. Ordinul era categoric: îl acceptasem. Ce importanţă mai avea dacă eram respins ca un intrus, ca un rival dubios, ori ca un om care se amestecă în ceea ce nu-l priveşte şi de a cărui prezenţă fugi? În ciuda tuturor acestor obstacole, trebuia să-l caut pe doctor, să-l găsesc — dacă mai trăia — sau să aduc dovada că încetase din viaţă. Aceasta îmi era datoria, iar voinţa mea era pusă în slujba împlinirii datoriei.

Domnul Kirk îmi spuse binevoitor că mă va ajuta pe cît îi va sta în puteri şi cu toată experienţa dobîndită, dar nu găsesc nici în însemnările, nici în amintirile mele, vreo împrejurare în care să mă fi ajutat realmente. Să zicem că nu cunoştea motivul călătoriei mele, altminteri nu mă îndoiesc că şi-ar fi ţinut făgăduiala. Credea că n-aveam altă intenţie decît să urc cursul lui Rufidji. Totuşi, cărui ziar i-ar fi trecut prin minte să trimită un corespondent ca să descopere izvorul unui rîu atît de neînsemnat?

Poate că trebuia să aruncăm vina pe climat, care în Zanzibar nu este chiar cel mai plăcut din lume.

Europenii, ca şi americanii, se plîngeau cît îi ţinea gura, de climă, şi nu fără motiv; am văzut cum jumătate din colonia albă a căzut bolnavă în aceeaşi zi. Miazmelor de putreziciune, emanate de o lagună nu prea adîncă, li se adaugă duhorile gunoaielor de tot soiul; schelete de animale, rămăşiţe de pe la bucătării, peşti şi moluşte, cîini şi pisici moarte, leşuri omeneşti neîngropate, stîrvuri cîte poftieşti, care fac

din acest oraş locul cel mai insalubru din lume. Cînd te gîndeşti că ar fi uşor să-i însănătoşeşti atmosfera, căci însăşi natura oferă mijloacele necesare, nu poţi pricepe cum de nu ascultă de îndemnul raţiunii capul statului.

Zanzibarul este aşezat la capătul sud-estic al unui golf în formă de semilună, mărginit la est de canalul pestilenţial pomenit mai sus. Această lagună puturoasă, numită Malagash, se sfîrşeşte la sud de capul Thangani, la 230 de metri de ţărm. Dacă s-ar deschide un şanţ de zece picioare pe această întindere şi Malagash-ul ar fi adîncit puţin, Zanzibarul ar deveni o insulă. Ce minunate efecte ar avea această transformare asupra salubrităţii sale!

Consulii ar fi putut, cel puţin pe cîte mi se părea mie, să-i sugereze sultanului această lucrare, dobîndind astfel meritul de a fi contribuit la prefacerea acestui oraş ucigător într-una din cele mai sănătoase aşezări din zona ecuatorială. Cînd însă, la cîteva zile după sosirea mea, i-am exprimat domnului Webb mirarea mea de a vedea cum nişte oameni înzestraţi cu iniţiativă, pătrunşi de ideile de progres, nu se opun flagelului inerţiei, o socotesc inourabilă şi se lasă copleşiţi de delăsare pînă într-atîta, încît ajung doar nişte bolnavi ipohondri, palide fantome, păstrînd abia o urmă din spiritul îndrăzneţ care stăpîneşte elementele, iată ce răspuns mi-a dat:

— Uşor îţi vine dumitale să vorbeşti astfel. Nimeni nu mişcă aici nici un deget şi vei vedea curînd că este curată nebunie să încerci să înfăptuieşti ceea ce nu este cu putinţă. Stai liniştit locului, nu te frămînta; ăsta este sfatul meu, altminteri n-ai multe zile pe meleagurile astea.

Cu toate acestea, erau în oraş trei-patru oameni exagerat de activi, care forfoteau de colo pînă colo la orice oră din zi. Unul din ei era american şi nu-şi pierduse măcar un strop de energie. Parcă mai aud şi azi cum pasul său rapid bătea pe caldarîmul ce mărginea consulatul, şi cum răsunau saluturile:

Yambo, pe care le zvîrlea din mers, cu glas vibrant, tuturor persoanelor întîlnite. Totuşi, locuia şi el în Zanzibar de cel puţin 12 ani.

Mai cunoşteam pe un scoţian voinic, cu purtări pline de farmec, un om simplu şi loial în fapte ca şi-n vorbă. Se afla acolo de ani şi ani de zile, îndurase necazuri şi pe lîngă toate, suferea de malarie, ceea ce nu-l împiedica să lupte cu aceeaşi tărie contra apatiei localnicilor.

Căpitanul Fraser, care făcuse parte din marina Indiei, nu ar fi putut fi acuzat nici el de inerţie, şi s-ar mai putea găsi lesne şi alte exemple de muncă intensă şi susţinută.

Dar oricît de mult le-ar fi fost puse la încercare puterile din pricina climatului, toţi arătau faţă de mine plini de curtenie şi amabilitate.

Pe capul Thangani se afla un edificiu impunător prin întinderea sa şi cu creştetul încununat de cea mai ciudată clopotniţă posibilă. Reverendul Tozer avea acolo o locuinţă excelentă, adăpostindu-şi totodată discipolii, coriştii şi enoriaşii. Îşi acorda singur titlul de episcop — misionar al Africii Centrale, dar niciodată n-am putut afla pe ce temei anume.

Era unul din cei mai politicoşi oameni pe care i-am întîlnit vreodată, ceea ce nu-l împiedica să fie poreclit „pastorul luptător". Asta constituia un plagiat, căci Livingstone fusese denumit astfel înaintea lui, de către ducele de Wellington.

De astă dată însă, cuvîntul luptător nu era folosit la figurat. Se povestea că odată, întîlnind în drumul spre biserică o ceată de zurbagii, care-i tăiau calea, reverendul Tozer îl doborîse pe şeful acestor obraznici într-o luptă cu pumnii. Le oferise tovarăşilor învinsului să-i trateze la fel, pe rînd, ceea ce ei refuzaseră politicos. Se spunea că această glorioasă performanţă de boxer, pe lîngă că făcuse mieluşei din nişte lupi, îi cîştigase reverendului titlul de episcop şi dulcea sinecură în care se odihnea acolo.

Impopoţonat cu acest titlu şi cu mantia de purpură, episcopul Africii Centrale nu mai rîvnea nimic şi se desfăta într-o tihnă netulburată. Dar acest demnitar al bisericii episcopaliene, care-şi plimba pe străzi mantia roşie şi tichia, sau se tocmea pentru un vas de cositor în vreo dugheană, în această solemnă ţinută, era tot ce-am văzut mai grotesc, în afara estradelor de bîlci. Cu tichia aceea caraghioasă pe cap şi în veşmînt sacerdotal, în atelierul unui căldărar, era leit regele Dahomeyului, cu torsul şi picioarele goale, împăunîndu-se cu o pălărie cu galoane de aur.

Orice idee ar fi avut el personal despre efectul produs de toaleta sa asupra sufletului păgînului, trebuie să-i mărturisesc prelatului-misionar că arabii şi vunguanii îl socoteau o culme a ridicolului.

Sărmanul episcop ! Dacă nu şi-ar fi exhibat în acest fel mantia episcopală pe străzile Zanzibarului, aş fi ţinut la el cu dragă inimă.

Capitolul III

ORGANIZAREA CARAVANEI

Nu cunoșteam cîtuși de puțin interiorul Africii și nu bănuiam cîte lucruri îți trebuie ca să pătrunzi pînă acolo. Timpul era prețios, nu-mi puteam permite să-l risipesc în investigații. Mare noroc ar fi fost pentru mine dacă unul din cei trei gentlemeni care făcuseră drumul pe care aveam să-l urmez și eu ar fi tratat această temă importantă! Scriu deci acest capitol pentru ca exploratorii care vor veni după mine să profite de experiența mea.

Imi pierdusem somnul de grijă; răsucindu-mă de pe o parte pe alta în pat, frămîntam problema, care se rezuma la următoarele puncte:

De cîți bani am nevoie?
De cîți hamali?
De cîți soldați?
De ce cantitate de pînzeturi?
De cîte obiecte de sticlă și de alamă?
Ce fel de stofe trebuie să iau cu mine?

Intrebări care nu-și găsesc nici una răspunsul. Am acoperit vrafuri de hîrtii cu cifre fără număr, tot socotind, înșirînd, calculînd și punîndu-mi mereu aceeași necunoscută în ecuație: cît costă pe an întreținerea a o sută de oameni, în metri de stofă de diferite sorturi?

Am studiat cărțile lui Burton, Speke și Grant, am găsit în ele multă geografie, etnografie, multe amănunte asupra călătoriei; însă nimic asupra organizării caravanei, care trebuia să treacă înaintea tuturor celorlalte teme. Am aruncat cărțile la o parte, înciudat. Europenii pe care-i vedeam nu știau mai

multe decît mine în această privinţă, dar lor nici că le păsa de asta. Eu însă ce trebuia să fac? Asta era marea întrebare!

M-am hotărît să caut un arab, fost traficant de fildeş sau proaspăt sosit din Africa.

Şeicul Haşid era unul din cei mai bogaţi şi mai cu vază oameni din Zanzibar; pusese pe picioare nenumărate caravane şi era în legătură cu negustorii de frunte din oraş. Pe lîngă asta, era proprietarul casei locuite de domnul Webb şi vecinul nostru; uşa din faţa uşii noastre. Dintre toţi zanzibarezii, era omul cel mai potrivit de consultat, aşa că a fost rugat să vină să mă vadă.

În cursul acestei întrevederi, venerabilul Haşid m-a învăţat tot ce se cuvenea să ştiu: obiecte de schimb, moduri de a proceda etc.; mai mult decît izbutiseră laolaltă toate cărţile studiate în ultimele trei luni. După aceea a avut bunăvoinţa de a mă prezenta mai multor arabi, oameni cu experienţă, care mi-au dat sfaturi excelente, datorită cărora m-am putut organiza.

Un lucru pe care trebuie să-l ştii bine şi să nu-l pierzi niciodată din vedere, este faptul că pentru orice călătorie nu trebuie să-ţi iei cu tine decît strictul necesar. Prea multe mărfuri ţi-ar fi aproape tot atît de dăunătoare ca şi lipsa de mărfuri. De unde rezultă că un călător trebuie să se străduiască în primul rînd să afle cifra exactă a obiectelor cu care are nevoie să se aprovizioneze.

Pe baza informaţiilor căpătate, am aflat că pentru a hrăni o sută de oameni, era de ajuns să consumi zilnic zece dotis sau patruzeci de metri de stofă, ceea ce făcea 3.650 de dotis pe an, de ales în felul următor, care părea cel mai convenabil: 2.000 de dotis de americă, din cea pentru cearşafuri (de un metru lăţime), 1.000 de metri de kaniki (stambă albastră, de provenienţă hindusă) şi 650 de metri de stofe de culoare, cum ar fi barsati (stambă albastru-închis, cu o dungă roşie lată, foarte apreciată în Ţara

Lunei) ; sohari, pînză din Oman, cu bordura roşie, pătrate albe şi albastre, vărgate cu galben, albastru şi roşu, care se plasează în Ugogo ; ismaihili, tanjiri, pînză albastră cu bordură roşie sau galben-portocaliu ; rehani shash, muslină pentru turban ; jamdani sau kunguru ; stofă cotch cu pătrate albastre şi trandafirii ; în sfîrşit, postavul roşu numit joho

După acest calcul, pentru doi ani de zile aveam nevoie de : 16.000 de metri de pînză pentru cearşafuri. 8.000 de kaniki, 5.200 de metri de stofe colorate.

Nu-mi mai rămînea decît să mă edific şi cu privire la calitatea acestor diferite ţesături — lucru indispensabil.

Venea apoi rîndul mărunţişurilor de sticlă, moneda curentă în mai multe ţinuturi, unde din nefericire gusturile nu sînt aceleaşi. O seminţie vrea mărgele albe ; alta le preferă pe cele verzi sau galbene. În Unyamuezi, de pildă, mărgelele roşii erau căutate cu nesaţ, toate celelalte neavînd nici o trecere. În Ugogo se căutau cele negre, care pretutindeni erau refuzate categoric. Perla masivă, de volumul unui ou de porumbel, valorează mult în Ujiji şi Uguhha şi nu e primită în celelalte regiuni ; perla albă americană, apreciată în Ufipa şi în cîteva părţi din Usagara şi Ugogo, este disprețuită în Ukonongo şi Useguhha. Burton fusese silit să arunce ca inutile cîteva mii de şiraguri de mărgele pe care nu le voia nimeni, sub nici un chip, „nici măcar în dar".

Trebuia deci să studiez problema ; s-o studiez îndeaproape şi să calculez timpul probabil ce urma să-l petrec în fiecare loc, pentru a fi sigur că voi lua de ajuns din fiecare varietate şi că voi lua doar cantitatea cerută.

Închipuiţi-vă că în Europa n-ar exista schimb monetar şi că un călător ar vrea să cutreiere, mergînd pe jos, diferite state. Înainte de plecare, va avea nevoie să calculeze cît timp îi va trebui pentru a ajunge de la o frontieră la alta ; cît timp pentru a străbate Prusia, Austria, Rusia şi ce cheltuială va avea de

suportat în fiecare din aceste ţări. Dacă în Franţa are nevoie de un napoleon pe zi şi dacă îi trebuie o lună pentru a străbate ţara, nu va lua cu el decît şaizeci de piese de aur din acestea pentru dus şi întors, fiindcă la popoarele vecine această monedă nu-i va fi de nici un folos.

Îngrijorarea mea în această privinţă era dintre cele mai vii; studiam fără încetare numirile acestor obiecte şi măsuri, cu speranţa că voi ajunge să le înţeleg. Suceam şi răsuceam în minte aceste cuvinte: *mukonguru, sungomazzi, kadunduguru, mutanda, gulabio, lakhio, bubu, merikani, hafde, lunghiorega, samé-samé,* pînă ce-mi ieşeam din fire. În cele din urmă, am ajuns la concluzia că îmi trebuiau cinci *fundo* pe zi — adică 50 de klote sau şiraguri de mărgele lungi de un cot fiecare — ceea ce face 37.000 de şiraguri pentru doi ani; mai socoteam că unsprezece varietăţi mi-ar putea fi de ajuns. Cumpărăturile au fost făcute după acest calcul şi 22 de saci de mărgele de sticlă din cele mai bune sorturi, ambalate cum se cuvine, îmi fură trimişi la consulat.

După coliere, era rîndul sîrmei metalice. În zona unde urma să pătrund, boabele de sticlă ţin locul monedei de aramă; stofa înlocuieşte moneda de argint, iar dincolo de lacul Tanganica, alama reprezintă moneda de aur.

Am descoperit, nu fără greutate, că firul de tipul 5 şi 6 — cam de grosimea firelor de telegraf — era cel mai convenabil şi că cu 10 frasilah (350 de livre) din acest fir preţios, voi face faţă cu prisosinţă tuturor necesităţilor.

După încheierea cumpărăturilor, mi-am inspectat cu oarecare trufie baloturile orînduite şi îngrămădite în încăpătorul depozit a căpitanului Webb. Totuşi misiunea mea abia începuse, mai aveam nevoie de provizii, ustensile de bucătărie, saci, corturi, frînghie, măgari cu echipamentul corespunzător, pînză, catran, ace, unelte diverse, arme, muniţii, medicamente, pături; erau o mie şi unul de obiecte de procurat.

Tocmeala cu traficanții baniani, arabi și hinduși era pentru mine o încercare crudă. Așa, de pildă, cei 22 de măgari cumpărați, care îmi fuseseră oferiți la 225 de franci de cap, mi-au fost livrați la prețul de 75 pînă la 100 de franci, dar după ce risipă de argumente, demne de o cauză mai nobilă! La fel se întîmpla cu fiecare obiect în parte; nici măcar pentru o testea de ace n-am fost scutit de îndelungata negociere a prețului, ceea ce ducea, vrînd-nevrînd, la o mare pierdere de timp și sleire a răbdării.

După ce mi-am adunat măgarii, am aflat că în tot orașul nu se găsea măcar un singur samar de vînzare. A trebuit să ne fabricăm singuri, din frînghie, pînză și bumbac, șaua otago — pe care îmi aminteam că o văzusem folosită în Abisinia.

De îndată ce a fost sfîrșit primul samar, l-am pus în spinarea unui măgar, am încărcat dobitocul cu o povară cîntărind 140 de livre și, în ciuda salturilor și a fantasticelor zvîrlituri din copite ale animalului — un exemplar sălbatic din Unyamuezi — nici un fir din încărcătură nu s-a clintit. După această experiență, Farquahr s-a apucat de treabă și a confecționat alte 21 de samare, după modelul făcut de mine. Au fost întrebuințate la această treabă zece bucăți de pînză și aproape patru frasilah de bumbac.

Cam tot pe atunci a venit să-mi ofere serviciile sale John William Shaw, un marinar — de felul lui din Londra — avînd gradul de al treilea contramaistru pe un vas american. Deși mi s-a părut cam suspectă plecarea lui de pe *Nevada,* n-am văzut nici un motiv pentru a-l refuza. Era de ajuns de dibaci, știa să mînuiască acul și foarfecele, era un corăbier destul de destoinic, plin de bunăvoință și îndatoritor din fire, însușiri de care aveam nevoie. Într-un cuvînt, l-am angajat cu trei sute de dolari pe an, cu gradul de secund al echipajului, Farquahr fiind șeful.

Acesta era un marinar excelent, foarte tare la matematici; un om voinic, energic, și înzestrat cu o fire

bună. Din păcate, era beţiv şi viaţa destrăbălată pe care o ducea în Zanzibar avea să-i fie funestă.

Imi mai rămînea să înrolez douăzeci de oameni pentru escortă, să-i înarmez şi să-i echipez. Johari, primul tălmaci al consulatului, spunea că ştie unde pot fi găsiţi cîţiva din însoţitorii lui Speke. Mi se părea un noroc să am în preajma mea oameni deprinşi cu obiceiuri europene şi care, poate, aveau să-i hotărască şi pe alţi cîţiva camarazi de treabă să-i urmeze. Mă gîndisem la acest aspect — mai ales la Bombay, factotumul expediţiei întreprinse la izvoarele Nilului.

Ajutat de Johari, în cîteva ceasuri mi-am asigurat serviciile lui Uledi, care fusese servitorul lui Grant — ale lui Ulimengo, Barati, Mabruki, servitorul lui Burton şi ale lui Ambari — care făcuseră parte toţi cinci din escorta lui Speke. Cînd i-am întrebat dacă consimt să facă parte din caravana altui alb, mi-au răspuns că vor însoţi bucuroşi pe un frate al fostului lor stăpîn. Domnul Kirk, care asista la întrevedere, le spuse că nu sînt fratele lui Speke, dar că — în orice caz — vorbesc aceeaşi limbă. Se arătară foarte puţin impresionaţi de această precizare şi am văzut cu mulţumire cum au declarat încă o dată că mă vor urma oriunde şi-mi vor împlini toate dorinţele.

Bombay se afla atunci la Pemba, o insulă roditoare, situată la nord de Zanzibar. Uledi mă încredinţă că perspectiva unei noi călătorii îl va face să danseze de bucurie. L-am rugat deci pe Johari să-i scrie imediat şi să-i vestească norocul care-l aştepta.

A patra zi după trimiterea scrisorii, sosi chiar Bombay în persoană, urmat de foştii lui tovarăşi — fiecare la locul cuvenit, după gradul avut odinioară. Am căutat zadarnic „capul grotesc şi dinţii de aligator" pe care îi atribuise lui Bombay primul său stăpîn. Mă aflam în faţa unui omuleţ subţirel, de vreo cincizeci de ani, cu păr cărunt, fruntea îngustă şi de o înălţime neobişnuită, cu gura foarte mare, dinţi neregulaţi şi foarte distanţaţi, păstrînd în falca de sus o spărtură urîtă, pe care i-o lăsase ca amintire pumnul căpi-

tanului Speke, într-o zi cînd acesta îşi pierduse răbdarea. Faptul că acest „factotum" fusese răsfăţat de căpitan reieşea limpede din însăşi cutezanţa cu care vinovatul acceptase partida de box cu căpitanul. In ciuda chipului său zbîrcit, a gurii sale mari şi a ochilor mici şi a nasului turtit, Bombay mi-a făcut o impresie favorabilă.

— *Salaam alei kum* — îmi spuse dînsul, cînd intră.

— *Alei kum salaam!* i-am replicat, cu toată gravitatea de care am fost în stare. După care l-am întrebat pe noul sosit dacă s-ar învoi să fie şeful escortei mele şi să vină cu mine pînă la Ujiji. Mi-a răspuns că este gata să facă orice aş voi, să mă urmeze pretutindeni. Spera doar să capete o uniformă şi o puşcă bună, două lucruri care i-au fost făgăduite.

I-am vorbit apoi despre ceilalţi tovarăşi, însoţitori credincioşi ai căpitanului Speke. Nu mai rămăseseră decît şase în oraş. Feraji, Mektab, Sadik, Sanguru, Manyu, Matadjari; Mkata şi Almas muriseră. Uledi şi cu Mtamani se aflau în Unyanyembe, Hasan la Quiloa şi Ferahan în Ujiji — cel puţin aşa se presupunea.

Din cei şase pe care puteam să-i înrolez în caravana mea şi care păstraseră fiecare medalia adeverind că luaseră parte la descoperirea izvoarelor Nilului, Mabruki ajunsese schilod, în urma unei aventuri înfiorătoare.

Avea o casă împrejmuită de o grădină, cu care se mîndrea. Alături de el locuia un soldat al înălţimii sale, posesor al unui domeniu asemănător. Mabruki era arţăgos; cei doi vecini erau la cuţite şi, după o ceartă destul de violentă, soldatul se hotărî să-i aplice duşmanului său un tratament pe care numai un oriental îl putea concepe. Se dusese să-şi caute trei camarazi şi, laolaltă, punînd mîna pe vecin, îl legară de încheieturile mîinilor de o cracă unde îl lăsară spînzurat, după ce-l torturară cît poftiră. A doua zi pe înserat, nenorocitul fu găsit acolo din întîmplare, în halul cel mai jalnic: mîinile i se muflaseră în mod

oribil, vinele îi plesniseră. Nu-i nevoie să mai spun că povestea, ajungînd la urechile sultanului, vinovații fuseseră aspru pedepsiți. Doctorul Kirk, care-l îngrijise pe nefericitul acela, izbutise să redea uneia din mîini ceva din forma ei inițială ; dar de cealaltă, prefăcută într-un ciot groaznic, nu se mai putea sluji.

Cu toată infirmitatea lui, cu toată urîțenia și vanitatea lui și în ciuda tuturor afirmațiilor făcute de Burton asupra lui — l-am angajat pe Mabruki pentru simplul motiv că-l însoțise pe Speke și-i fusese credincios. Mi-era de ajuns să-mi slujească de tălmaci, să-și folosească limba la momentul cuvenit și să stea cu ochii în patru, ca să-mi fie util.

Bombay, căpitanul escortei, mi-a procurat încă optsprezece voluntari pentru care garanta el că nu vor dezerta. Erau bărbați foarte frumoși, părînd dotați cu mult mai multă inteligență decît mi-aș fi închipuit. Majoritatea lor erau din Ihihiju ; ceilalți din Unyamuezi, iar unii din Usenhhari Ugindo. Le-am fixat o soldă de trei dolari pe lună. Fiecare primi o flintă, un corneci cu pulbere, un sac cu gloanțe, o secure, un cuțit și muniții pentru două sute de împușcături.

Bombay, ținînd seama de titlul lui de căpitan și de serviciile loiale aduse lui Burton, Speke și Grant, a fost angajat cu optzeci de dolari pe an, jumătate din ei plătiți dinainte. Pe lîngă asta, a mai căpătat o sabie bună, un pistol, un cuțit și-o secure.

Ambari, Malenki, Ulimengo, Barati și Uledi — ceilalți cinci credincioși — primiră de asemenea o leafă ceva mai mare decît camarazii lor. Solda lor, în virtutea trecutului, fu urcată la patruzeci de dolari, la care se adăugă echipamentul necesar.

Nu ignoram nici una din greutățile expediției pe care urma s-o întreprind. Gîndul meu statornic, țelul tuturor acțiunilor mele, era cum să preîntîmpinăm toate obstacolele ce puteau fi prevăzute.

În clipa cînd voi ajunge pe malul lacului Tanganica, privind spre malul opus, voi fi cumva oprit și eu de obrăznicia vreunei Kamena, sau de capriciul vreu-

nui Ben-Slayam[1]? Pentru a scăpa de asemenea eventualităţi, mi-am cumpărat două ambarcaţiuni. Una, care putea să transporte 20 de persoane, împreună cu mărfurile necesare întreţinerii lor, mi-a fost cedată de domnul Webb la preţul de 80 de dolari. Pentru cealaltă, în care şase oameni cu bagajele lor se puteau simţi la largul lor, am plătit 40 de dolari altui american.

Nu puteam lua aceste bărci întregi, aşa cum se aflau; trebuia să le demontăm şi să nu cărăm decît scheletul lor. M-am însărcinat cu această operaţie, care a durat cinci zile. Astfel îmbucătăţite, stinghiile şi cupleurile fură împărţite în loturi care, odată ambalate, n-au depăşit greutatea de 68 de livre. Cît despre blana bărcii, a fost înlocuită printr-un înveliş compus din două pînze impregnate cu catran. Asta a fost opera lui Shaw, care în această muncă a desfăşurat o iscusinţă deosebită. Au intrat şase bucăţi de pînză — pînză de cînepă englezească, nr. 3, provenită din depozitele sultanului şi procurată de Ladha Damji.

Marele obstacol în calea rapidităţii călătoriei în această parte a Africii îl creează natura mijloacelor de transport. Chiar ţările cele mai puţin favorizate în acest domeniu, adică Arabia şi Turkestanul, în comparaţie cu acest ţinut au drumuri regeşti. Pe meleagurile acelea, numerarul este cunoscut şi îţi procură tot ce-ţi trebuie ca să o scoţi la capăt. Aci însă, în loc de un florin sau de-o jumătate de dolar, ai nevoie de doi metri de stofă, de un colier în locul unui gologan, un sul de sîrmă în loc de o piesă de aur, iar pentru a transporta asemenea monedă stînjenitoare, nu ai la dispoziţie nici vagon, nici cămilă, cal sau catîr; nimic altceva afară de oameni goi puşcă, care-ţi iau la minimum şi pentru jumătatea drumului, 15 dolari de fiecare 70 de livre, başca

[1] Personaje despre care pomeneşte Burton în cartea sa „Călătorie la marile lacuri". (n.a.)

hrana lor. Pe lîngă asta, este dificil să-ţi faci rost de ei ; îţi cere multă vreme să-i aduni, iar eu eram foarte grăbit. M-am gîndit deci că un fel de cărucior, proporţionat cu potecile de capră ale ţinutului, va fi avantajos. Dacă un măgar căra 140 de livre, era probabil că o trăsurică va duce o cantitate dublă, ceea ce va înlocui patru oameni. Am pus deci să fie construit un cărucior lung de cinci picioare, pe-o lărgime de 18 degete, la care au fost adaptate roţile de dinainte ale unui mic car cu coviltir american. Urma să servească la transportul lăzilor de muniţii, grele şi înguste totodată. Vom vedea dacă practica îmi va verifica teoria.

Cînd mi-am încheiat pregătirile şi am văzut lungile rînduri de baloturi, şirurile de lăzi, cuferele, corturile, grămezile de obiecte de tot soiul înţesate unele peste altele, m-am simţit ruşinat de cutezanţa mea. Se strînsese acolo un material cîntărind pe puţin şase tone ; cum aveam să străbat cu el pustiul care se întinde de la ţărm pînă la marile lacuri ?

„Ei, alungă-ţi toate îndoielile, prietene — mi-am zis în sinea mea — şi porneşte la treabă" !

Este de ajuns să rezolvi o problemă pe zi, să nu ne gîndim prea curînd la ziua de mîine. Încărcătura unui om fiind de şaptezeci de livre, pentru a transporta 11.000 de livre e nevoie de aproape 160 de hamali, să vedem cum să ni-i procurăm.

Un lucru despre care predecesorii mei au uitat să vorbească şi de care era să uit şi eu, este că nu trebuie să vii în Zanzibar decît cu bani gheaţă. Scrisori de credit, scrisori de schimb, bilete la ordin, efecte de comerţ şi altele asemănătoare, sînt cu un secol în avans faţă de economia zanzibareză. Ai portofelul doldora — semnătura ta valorează aur curat ; ai trate, note de bancă, mandate, mînă liberă pentru orice sumă, arăţi toate aceste documente, explici, te

rogi — tot nu scapi fără să ţi se ciupească 20—30 la sută la fiecare taler [1].

Amintirea aceasta este una din cele mai sîcîitoare care mi-a rămas, dacă nu chiar cea mai dezagreabilă.

Avusesem intenţia să trec pe continent incognito, dar vestea că un alb, adică un american, pleca în Africa fu în curînd cunoscută în întregul Zanzibar. A fost repetată de o mie de ori pe străzi, în dughene, în sălile vămii. Bazarul luă în primire această noutate şi o comentă zi şi noapte, pînă în ceasul plecării mele. Chiar colonia albă încerca să afle ce mă adusese acolo şi spre ce locuri mă îndreptam.

La toate aceste întrebări, discrete sau nu, răspundeam: „Plec în Africa". Pe cartea mea de vizită se putea citi limpede:

Henry M. Stanley.
New York Herald,

dar cred că la foarte puţini oameni le-a dat în gînd să lege numele meu şi cel al ziarului, de căutarea lui Livingstone.

După ce am semnat, în contul domnului James Bennett, pentru o sumă de cîteva mii de dolari, după ce mi-am soldat socotelile, am plătit un avans angajaţilor mei, albi şi negri; am uzat mai mult decît se cuvenea nervii gazdelor mele, umplîndu-le locuinţa de zarvă şi nu-mi mai rămînea decît să-mi iau rămas bun de la colonia albă, să le mulţumesc tuturor celor care mă sprijiniseră; în sfîrşit, să mă despart de înălţimea sa, care îmi dăruise un frumos cal arab şi-mi dovedise de nenumărate ori bunăvoinţa sa.

În ajunul plecării mele, consulul american şi-a pus fracul negru, şi-a luat o pălărie neagră luxoasă, ca să fie în mare ţinută, şi m-a însoţit la palatul sultanului.

---

[1] Moneda cea mai folosită în regiune este talerul Mariei Tereza, întrebuinţat de arabi ca etalon. (n.a.)

Acest palat este o întinsă casă pătrată, aflată în apropierea portului, construită din mărgean şi acoperită cu tencuială groasă, făcută din var şi ciment. Aspectul său este pe jumătate arab, pe jumătate italian ; obloane de un verde viu contrastează net cu fondul zidului, de un alb sclipitor.

De ambele laturi ale portalului, foarte înălţat şi foarte larg totodată, erau înşiraţi în semicerc persani şi beluci înarmaţi cu săbii încovoiate şi scuturi din piele de rinocer. O tunică lungă, de un alb suspect — le cădea pînă la gleznă ; o cingătoare de piele, cu reliefuri de argint, le strîngea mijlocul.

Cum ne zăriră, dădură un semnal cuiva dinlăuntrul palatului. Cînd mai rămăseseră doar douăzeci de paşi între noi şi poartă, înălţimea sa, care ne aştepta pe peron, coborî treptele şi păşi în întîmpinarea noastră, cu mîna întinsă şi chipul zîmbitor. Ne-am salutat, ne-am strîns mîinile, apoi sultanul ne-a poftit să trecem înaintea lui şi am urcat peronul.

La al doilea semn, am trecut poarta, după ce am făcut o plecăciune în faţa înălţimii sale.

Ajunşi la picioarele unei scări înguste, neîmpodobită de nici o pictură, ne-am oprit iar.

— Urcaţi ! spuse sultanul ; l-am ascultat, spre marea mea încurcătură, căci prinţul venea în urma mea, ceea ce mi se părea o situaţie cu totul nedemnă pentru un suveran. Am remarcat cum căpitanul Webb urca scara alături de sultan, ca să împace invitaţia cu respectul cuvenit rangului celui pe care-l preceda, aşa că i-am urmat pilda cum m-am priceput şi eu, fără a înceta să-mi socotesc poziţia ciudată.

La capătul scării, ne-am întors. Prinţul ne-a făcut din nou semn să ne urmăm drumul ; în faţa noastră se afla sala tronului. Era o încăpere mare, de înălţimea unui etaj, pictată în stil arab. Am remarcat, în timp ce o străbăteam, moliciunea covorului persan, precum şi cele douăsprezece fotolii aurite care alcătuiau mobilierul sălii.

După ce ne-am așezat, Laha Damji, un bătrîn banian cu chip inteligent și șiret — încasatorul vămilor — și-a luat un scaun alături de înălțimea sa. Lîngă dînsul se așeză nobilul hindus Tarya Topan, aflat acolo nu numai în calitate de membru al sfatului sultanului, ci și fiindcă se interesase îndeaproape de expediția noastră.

În fața sultanului, plasat între noi și consilierii săi, stătea în picioare Johari — tălmaciul consulatului — așteptînd să traducă vorbele noastre.

După costumul său, suveranul putea să pară un om de neam mare din Mingrelia ; cu excepția turbanului, care forma cute mari, alternative : roșii, galbene, cafenii și albe. Un brîu bogat, de care atîrna un iatagan cu mîner de aur, într-o teacă de asemenea împodobită cu aur, strîngea poalele lungii sale mantii de postav, de culoare întunecată.

Avea mîini și picioare enorme, fiind atins de flagelul țării : elefantiazis. Ca încălțăminte purta doar papuci cu talpă groasă, prinși la gleznă printr-o solidă fîșie de piele.

Tenul său de nuanță deschisă, trăsăturile sale, vesteau pe arabul de înaltă obîrșie, dar nu-i dezvăluiau decît originea nobilă : caracterul nu-i era de loc oglindit pe chip care nu lăsa să se ghicească decît urmele afabilității și ale unei depline mulțumiri de sine, precum și ale satisfacției ce i-o produceau persoanele prezente acolo.

Astfel s-a înfățișat în ochii noștri Said Bargaș, sultan al Zanzibarului, al Pembei și al întregii coaste africane, din Somalia pînă în Mozambic.

Ni s-a servit cafeaua în ceșcuțe puse pe suporturi aurite ; afară de asta, ni s-a mai oferit lapte de cocos și șerbeturi excelente.

Întrevederea a început cu aceste cuvinte, adresate consulului :

— Cum vă simțiți ?

— Foarte bine, vă mulțumesc. Cum se simte înălțimea voastră ?

— De minune.

— Mi s-a pus aceeaşi întrebare şi am dat acelaşi răspuns.

Apoi domnul Webb a discutat despre afaceri, după care înălţimea sa s-a interesat de călătoriile mele.

— Vă place Persia? Aţi văzut Kerbela, Damasc, Bagdad? Turcia are o armată numeroasă? Cîţi soldaţi are Persia? Este o ţară roditoare? Cum vi se pare Zanzibarul?

După ce întrebările acestea şi-au primit fiecare răspunsul cuvenit, Said mi-a dat scrisori de recomandaţie către djemadarii săi din Bagamoyo şi Kaolé, precum şi un firman de ocrotire, adresat tuturor arabilor pe care aveam să-i întîlnesc în drum; după aceea, încheie exprimîndu-şi speranţa că, oricare ar fi ţelul călătoriei mele, ea se va încheia întru totul mulţumitor.

După un schimb de saluturi, ne-am luat rămas bun cu acelaşi ceremonial, făcînd plecăciuni la fiecare palier şi mergînd tot înaintea înălţimii sale, care ne-a petrecut pînă la poarta cea mare.

De acolo, m-am dus la domnul Goodhue, negustor american stabilit de multă vreme în Zanzibar, şi care în clipa despărţirii mi-a dăruit cu generozitate un cal primit din Colonia Capului — cal de rasă, care valora pe puţin două mii cinci sute de franci.

Se scurseseră douăzeci şi opt de zile de cînd intrasem în portul oraşului; douăzeci şi opt de zile de trudă amarnică.

Ce sarcină, să organizezi o asemenea expediţie! Cîte mizerii aveai de îndurat! Să alergi din dugheană în dugheană, sub bătaia unui soare necruţător, să te zbaţi negociind, să risipeşti un noian de vorbe cu care s-ar putea umple volume întregi; să faci socoteală, să iei în primire mărfuri, să cîntăreşti, să măsori, să preţuieşti, să supraveghezi, să te îngrijorezi şi să faci dovadă de ingeniozitate! Ah! cînd venea seara, cîtă nevoie de odihnă aveau capul şi membrele mele!

Dar soldaţii erau echipaţi, şeile, corturile, bărcile şi pînzele lor erau pregătite. Caii nechezau, măgarii răgeau, nerăbdători să pornească odată la drum.

A doua zi, 5 februarie, patru *daos* se aflau în faţa consulatului. In primul am îmbarcat caii; în cel de al doilea şi al treilea fură urcaţi măgarii; al patrulea, mult mai încăpător, fu încărcat cu trupe şi cu bagajele expediţiei. Orînduirea încărcăturii se isprăvise, toată lumea era pe bord; Shaw şi Farquahr nu se arătau. După cercetări stăruitoare, fură găsiţi la un negustor de spirtoase, demonstrînd la vreo duzină de beţivani, ce este sublim în marea artă de a explora Africa. In acel local, încercau să alunge — tot ajutîndu-se cu whisky — presimţirile negre care se strecuraseră în sufletul lor.

— Prost început! le-am spus, cînd se apropiară de chei, mergînd pe două cărări.

— Fără... fără supărare, domnule, pot să vă întreb dacă... dacă credeţi că am făcut bine cînd v-am făgăduit... să merg cu dumneavoastră? îngăimă Shaw.

— N-aţi semnat un contract? le-am întors eu întrebarea. Imbarcaţi-vă iute, domnilor! Ne-am angajat cu toţii, n-are importanţă dacă este o chestiune de viaţă sau de moarte; nimeni nu poate să dezerteze.

Cînd am ridicat pînzele, se făcuse aproape amiază. Consulul, cu soţia şi cei doi copii ai săi, Mary şi Charley, stăteau pe terasa de pe acoperişul casei, fluturîndu-şi pălăriile, batistele în semn de rămas bun.

Capitolul IV

BAGAMOYO

Insula Zanzibar, cu plantațiile sale de cocotieri și de manghieri, orașul cu case albe, crîngurile de cuișoare și de scorțișoară, cu portul și vasele sale, cu cele două insulițe postate de santinelă, pieri încet-încet în zare, în timp ce la apus creștea văzînd cu ochii țărmul african — o masă de verdeață asemenea celuilalt țărm care, depărtîndu-se din clipă-n clipă, nu mai era decît o linie unduioasă, căpătînd în zare înfățișarea nobilă a munților.

Deși din Zanzibar pînă în Bagamoyo nu era decît o distanță de 25 de mile, leneșelor noastre *daos* le-au trebuit nu mai puțin de zece ore pentru a străbate brațul de mare. Aruncarăm ancora în vîrful unui recif de mărgean aflat la o sută de metri de coastă, și a cărui stîncă se zărea deslușit, la cîteva picioare sub fața apei.

Soldații din escorta mea, dornici de larmă și gata să se lase înflăcărați, îi salutară cu numeroase salve, pe arabi, baniani și vusahuabili[1] care se îndesau grămadă pe plajă, primindu-ne cu strigăte: „Yambo bana?" (cum vă simțiți, stăpîne?) însoțite de priviri înmărmurite.

In patria mea, este un lucru destul de obositor să fii întîmpinat de o mulțime adunată anume pentru a te primi, amorul propriu al concetățenilor noștri pretinzînd strîngeri de mînă zdravene, în care fiecare stăruie. Aici însă un singur yambo bana pare că este

[1] Sahuabil — țărm în limba băștinașilor. Vusahuabili — oamenii țărmului. (n.a.)

de ajuns, drept răspuns pentru toate saluturile ce ţi se adresează ; toată lumea se mulţumi cu atît, afară de notabilitatea locului care, în calitatea sa de înalt personaj, voia să i se acorde o atenţie deosebită şi se apropie ca să capete un yambo individual, şi să-mi strîngă mîna.

Acest om cu vază, purtînd un turban cu un văl lung la spate, era djemadarul Esau, comandantul belucilor ţinuţi de înălţimea sa în garnizoană la Bagamoyo şi care sînt în acelaşi timp soldaţi, poliţişti şi jandarmi. Djemadarul îi însoţise pe Speke şi Grant destul de departe în adîncul Africii, fapt pentru care aceşti domni îl răsplătiseră cu prisosinţă.

Fiind de atunci bine dispus faţă de vuasungu (oameni albi), ajută chiar el la debarcarea expediţiei şi, oricît de neatrăgător ar părea, îl recomand tuturor călătorilor care vor avea treabă prin Bagamoyo.

In mulţimea care ne aştepta, în primul rînd stătea un membru al societăţii „Sfîntului Duh", depinzînd de misiunea întemeiată pe coastă de către iezuiţi. Părintele ne-a invitat în chipul cel mai curtenitor să tragem la casa lor, să luăm masa acolo, ba chiar — dacă acest lucru ne putea fi pe plac — să ne stabilim tabăra pe terenul lor. Dar eu unul, de cîte ori îmi stă în putinţă, prefer independenţa, oricărui alt avantaj. Pe lîngă aceasta, delicateţea cu care gazda mea din Zanzibar suportase marile supărări ce i le pricinuisem mă făcea să simt mai mult ca oricînd povara obligaţiilor ce ţi le creezi într-un asemenea caz.

De aceea, oricît de stăruitoare şi cordială era invitaţia lor, n-am primit-o decît eu personal, şi numai pentru o singură noapte.

Am închiriat la capătul de vest al oraşului o casă dînd spre un vast teren deschis, de unde pornea drumul pe care urma să apucăm. De m-aş fi aflat în Bagamoyo de o lună de zile, şi tot n-aş fi putut să aleg mai bine. Corturile noastre, ridicate în faţa clădirii, alcătuiau împreună cu ea ocolul unei mici curţi,

unde ne puteam ocupa de afaceri ferit de nepoftiţi.

Un ţarc, lipit de casă, le adăposti pe cele 27 de animale ale noastre. Lăziţe şi baloturile fură puse în magazie; în jurul lor am postat un şir de soldaţi şi, lăsînd tabăra în grija lui Farquahr, Shaw şi a lui Bombay, m-am dus la gazdele mele, care mă aşteptau cu cina.

Masa ce ni s-a servit a fost compusă din acelaşi număr de feluri ca şi cina unui hotel parizian de mîna întîi, şi era pregătită cu aproape tot atîta artă, în pofida resurselor inferioare folosite. Pe deasupra, cu acest prilej am căpătat dovada că bunii călugări nu ştiau numai să savureze cu rafinament supe şi antreuri ci şi că nu se lăsau abrutizaţi de lipsa lichidului înviorător cîntat de Horaţiu, Hafiz şi Byron. Şampanie, gîndiţi-vă şi dumneavoastră, într-o biată văgăună din Zanzibar; vinul de Burgundia, cel de Bordeaux; Château-Laffitte, Château la Rose, erau de prima calitate, iar ochii plecaţi ai cucernicilor cunoscători în ale gastronomiei străluceau de ajuns, sub această călduroasă înrîurire. Ah! aceşti buni călugări se pricep să trăiască şi ştiu să ţină seama de scurta durată a vieţii! Masa lor, la care prînzesc sărbătoreşte, izgoneşte mukunguru (frigurile de junglă) şi temperează înfiorarea resimţită cînd — ieşind din sala luminoasă — te cufunzi în bezna unei nopţi ale cărei adîncuri vibrează doar de scîrţîitul lăcustelor, glasul brotacilor şi urletul hienelor. Fără ajutorul unui Bordeaux roşu, ţi-ar trebui o putere supraomenească pentru a păstra intactă această politeţe, manierele acestea suave, în mijlocul grozăviilor continentului african.

Am petrecut o noapte excelentă şi, în faptul zilei, m-am dus în tabără, cu totul îndemnat să mă bucur de noua mea existenţă.

Am numărat măgarii: lipseau doi. Mi-am cercetat valorile: dispăruse un sul de sîrmă de alamă. Firește, dormiseră cu toţii, uitînd de vagabonzii care dau tîrcoale noaptea. Djemadarul fu înştiinţat şi i se

făgădui o răsplată. Pînă-n seară, unul din măgari fu descoperit într-un cîmp de manioc, unde păştea frunzele, dar celălalt nu mai fu găsit şi nici sulul de sîrmă de alamă.

În cursul zilei, am primit vizita lui Ali-ben-Selim, care m-a copleşit cu salamalecuri. Fratele lui, fostul conducător al caravanelor lui Burton şi Speke, urma să fie omul meu de încredere în Unyanyenbe; puteam deci să mă încred în politeţurile sale şi am acceptat fără şovăială colaborarea ce mi-o oferea.

Vai! amar de firile prea încrezătoare! Acest Ben Selim mă invită la el acasă, la o cafea. M-am dus la dînsul, într-o locuinţă confortabilă. Cafeaua era bună, deşi fără zahăr, iar cuvintele sale măgulitoare.

— Ce pot face ca să vă servesc? Sînt prietenul dumneavoastră şi abia aştept să v-o dovedesc.

— Am mare nevoie — i-am răspuns eu — de un om devotat, care să-mi procure hamali şi să mi-i trimită la timp. Fratele dumitale îi cunoaşte pe vuasungi. Găseşte-mi o sută patruzeci de pagazi şi îţi voi plăti cît vrei.

— Să-mi plăteşti pentru acest serviciu neînsemnat! exclamă reptila, cu glas mieros. N-am să vă cer nimic; şi fiţi pe pace, peste 15 zile n-o să vă mai aflaţi aci. Mîine dimineaţă voi veni să vă văd bagajele şi-mi voi da seama de cîţi oameni aveţi nevoie.

M-am despărţit de el, felicitîndu-mă că îl cunoscusem şi socotind că mă şi aflu în drum spre Unyayenbe.

Două temeiuri puternice mă făceau să doresc o plecare grabnică: părerea ce mi-o formasem asupra lui Livingstone şi perioada în care ne aflam. Dacă era adevărat că ilustrul călător — după cum fusesem îndreptăţit să mă tem — era un om capabil să fugă de prezenţa mea, era important să ajung la Ujiji înainte ca zvonul sosirii mele să fi răzbătut pînă acolo. Iar masika — anotimpul ploios — se apropia; dacă mă surprindea la Bagamoyo, nu aş mai fi putut pleca decît abia după sfîrşitul ploilor. Şi, după toate infor-

maţiile celor ce-mi vorbeau de ele, durata lor era de 40 de zile. Şase săptămîni de ploaie neîntreruptă ; cel puţin aşa se afirma. Ştiam prea bine ce perspective mă aşteaptă ; păstram amintirea tuturor necazurilor ce ţi le poate căşuna cerul. Cunoşteam ploaia din Virginia şi tot alaiul ce-o însoţeşte : stricăciuni, mucegăieli, friguri şi reumatisme ; ploaia din Anglia, burniţă jalnică, care-ţi provoacă spleen-ul ; ploile torenţiale din Abisinia, cînd bolta îşi deschide cataractele într-un nou potop ce acoperă sub apă întreaga ţară, în cîteva ceasuri ; în sfîrşit, musonul Indiilor, ploaie violentă şi necontenită, care te pironeşte locului multă vreme. Cu care din aceste ploi trebuia să fie comparată masika ? Descriind ţinutul Uzaramo, Burton vorbise mult despre noroi. O regiune al cărei sol era calificat drept glod negru, în anotimpul frumos, cum mai putea fi numită, după ce o muiase o ploaie de 40 de zile şi tropăise pe acolo o întreagă caravană ? Aceste reflecţii, izvorîte din cunoaşterea împrejurărilor, îmi reveneau fără încetare în minte şi îmi creau îngrijorări de ajuns de vii.

Credincios făgăduielii date, a doua zi Ali veni şi cercetă, dîndu-şi ifose, toată încărcătura. După ce privi teancul de stofe, îmi spuse că toate aceste baloturi trebuie să fie puse în saci — rogojini, numiţi makanda [1], că va trimite un om să ia măsura pentru ei şi mă îndemnă mai ales să nu discut preţul — asta-l privea pe el.

În privinţa formei baloturilor, mă bizuisem pe experienţa unui anume Djetta — samsar din Zanzibar. Acesta, luînd toate stofele, pînzeturile, stămburile, mătasea şi bumbacul, lîneturile şi celelalte, le împachetase talmeş-balmeş, fără să-şi bată capul cu greutatea lor. Într-o bună zi, iată că se înfăţişează doi pagazi ; vin să se angajeze şi cer să vadă povara ;

[1] Makanda (plural la kanda). Un fel de rogojină în care sînt înfăşurate baloturile. Se face din frunze de palmieri pitici, uscate la soare, despicate în 5—6 bucăţi. Firele sînt apoi împletite. (n.a.)

o ridică, fac o strîmbătură şi pleacă. Sus-zisa povară este cîntărită şi are trei frasilah, cu una mai mult decît s-ar cuveni.

La fel se întîmplă cu toate baloturile — depăşeau cu aproximativ 30 de livre greutatea indicată. A trebuit să desfacem şi să împachetăm la loc totul, operaţie plicticoasă, practicată în felul următor : patru metri de merikani foarte ordinar, valorînd la Zanzibar circa 50 de centime metrul, întinsă pe pămînt, iar altă bucată de merikani, de astă dată de bună calitate — stofa fusese păturită iniţial în două de fabricant — o faci în trei, ca să aibă o lăţime de treizeci de degete. Bucata aceasta este pusă ca învelitoare şi constituie primul strat, al doilea e format din şase bucăţi de kanik — pînzet albastru, asemănător cu stofele bluzelor franţuzeşti. Vine iarăşi altă bucată de merikani, apoi şase de kaniki, după aceea un strat merikani, unul kaniki, unul merikani ; în total patru bucăţi de merikani, optsprezece din celălalt material, în şapte straturi alternative, de greutate egală fiecare, alcătuind un ansamblu care cîntăreşte 72 de livre. Invelişul este ridicat în bloc şi înnodat la colţuri. Iei frînghia făcută din fibre de cocos ; doi oameni, cu un ciocan de lemn, bat şi îndeasă stofa, se apucă s-o lege cu sfoară, bucată cu bucată, cu grija pe care-o pun marinarii în echiparea cu funii a unei corăbii.

După ce-au isprăvit, balotul formează un corp solid, avînd trei picioare şi jumătate lungime pe un diametru de un picior, în toate direcţiile. Aveam de transportat optzeci şi două de pachete mari de stofe din acestea, dintre care patruzeci de americă şi pînzet albastru, iar celelalte de ţesături de diferite culori şi materiale, puse între bucăţi de merikani. Acesta urma să servească mai tîrziu la angajarea altor hamali, căci cei angajaţi pe coastă nu mergeau decît pînă în Unyanyembe. Cît despre stofele colorate erau destinate plăţii tributului care ţi se cere în anumite provincii.

Ni se dezvăluiseră şi alte puncte defectuoase ale echipamentului nostru. Astfel, într-un cort aveam pînzeturi în valoare de 1.500 de dolari, rezervate plăţii oamenilor pe care-i aşteptam. Intr-o noapte se stîrni o furtună, însoţită de o ploaie spumegată. Dis-de-dimineaţă m-am dus să văd ce urmări avusese.

Vai! cortul care-mi slujea de magazie — un cort asemănător cu cele ale armatei — lăsase să se strecoare apa ca printr-un ciur; nu rămăsese un singur metru de pînză care să nu fi fost ud leoarcă. A fost nevoie să treacă două zile ca să se usuce stofa şi să o îndoim la loc. Faimosul cort fu dat la rebut şi înlocuit cu altul, a cărui pînză de cînepă nr. 5 sfida masika.

Isprăvisem cu aceste felurite treburi; cele 15 zile cerute ca termen de Ben Selim se scurseseră şi, nici urmă de hamal. L-am trimis pe Mabruki (unul din oamenii lui Burton), să-i prezinte îndatoritorului personaj omagiile mele, amintindu-i că mă bizuiam pe oamenii ce trebuia să mi-i procure. „Peste cîteva zile îi veţi avea pe toţi", îi răspunse perfidul, solului meu.

— Dar nu cred o iotă din spusele lui — adăugă Mabruki, aducîndu-mi acest răspuns. L-am auzit cum îşi vorbea singur şi-şi zicea cu glas tare, crezînd că nu-i nimeni în jur: „De ce m-aş ocupa de acest musungu? Sultanul l-a recomandat djemadarului; n-am ce să mă frămînt pentru treburile lui. N-are decît să-mi scrie Said Bargaş, în privinţa lui, şi va avea pagazii chiar mîine".

Am încălecat şi m-am dus la Ben Selim, ca să-i cer socoteală pentru aceste vorbe. Pretinse că în viaţa lui nu rostise aşa ceva; Mabruki — pe cît afirma el — îmi îndrugase o minciună la fel de neagră ca şi chipul său. Niciodată n-avusesem un om mai devotat; s-ar face bucuros sclavul meu, ar deveni papazi-ul meu, ar primi fără să crîcnească... Am pus capăt asigurărilor sale de credinţă, spunîndu-i că n-aveam nevoie de el nici ca sclav, nici în altă calitate, neavînd chef să fiu servit de cineva care mă înşelase; că

ar face bine să nu se mai apropie de tabăra mea şi să-i uite drumul atît el, cît şi cei care ar veni în numele său.

Funcţionarii lui Kaole nu se arătaseră nici ei mai serviabili. Djemadarul se mărginise să-mi facă o vizită, după primirea scrisorii sultanului, iar Narandji, slujbaş la vama acestui sat, nu dăduse curs cererii şefului său în favoarea mea decît dînd din cap, făcîndu-mi semn cu ochiul şi făcîndu-mi făgăduieli de acelaşi soi ca şi cele ale lui Ali Ben Selim. Intr-un cuvînt, pierdusem degeaba o jumătate de lună.

Ajuns la strîmtoare, mi-am amintit că nobilul hindus Tarya Topan îmi propusese să trimită o scrisoare de recomandare pentru mine unui oarecare Hagi Palu care — spunea dînsul — deşi foarte tînăr, nu-şi găsea pereche cînd era vorba de organizat o caravană. L-am trimis la Zanzibar pe Selim, tălmaciul meu, cu o scrisoare plină de stăruinţe, adresată căpitanului Webb, în care îl rugam pe acesta să obţină de la Tarya Topan recomandarea oferită. Jucam ultima carte.

Selim se întoarse după două zile cu o scrisoare de la hindus şi o grămadă de bunătăţi trimise de consul.

La scurt interval după aceea, primeam vizita lui Sur Hagi Palu. Acest eminent tînăr era rugat de Tarya Topan — îmi spuse el — să-mi procure în cel mai scurt termen o sută patruzeci de pagazi. Din nefericire, hamalii erau foarte scumpi, numeroşi arabi pîndeau să pună mîna pe ei — cînd se iveau — plătind 20 de dotisi (80 de metri de stofă) de om, iar cei care nu ofereau decît atîta, aşteptau cîteodată şi şase luni.

— Vreţi să plecaţi de urgenţă? îşi urmă vorba Hagi Palu. Daţi 25 de dotisi; în trei săptămîni veţi fi pe drum.

— Mă învoiesc — i-am răspuns, arătîndu-i că aveam destulă stofă ca să plătesc cu mărinimie — şi dumneata vei căpăta un dar care-ţi va bucura inima.

— Un dar! a, nu!

Mă ruga doar să le spun consîngenilor mei „ce tînăr bun este el". Apoi, spre marea mea surprindere, îmi mărturisi că avea acasă zece hamali și că, dacă binevoiam să-i trimit pe dată patru baloturi de stofă, doi saci cu mărgele și douăzeci de suluri de sîrmă, pagazii vor pleca a doua zi, cu trei din soldații mei: „căci caravanele mici sînt cu mult mai preferabile celor mari, acestea stîrnesc lăcomia căpeteniilor și provoacă atacuri, pe cînd celelalte trec nebăgate în seamă".

Am organizat plecarea celor trei soldați; am trimis stofa, salbele, sulurile, tot ce-mi ceruse Hagi Palu și, felicitîndu-mă că-l întîlnisem pe acest tînăr bun la inimă, am adus în jurnalul meu elogii capacității, bunăvoinței, dezinteresării sale; mi-am promis să-l recomand la toți cei pe care-i voi vedea și m-am gîndit la minunatul cadou ce voi fi încîntat să i-l fac.

Pregătirea primei mele caravane mă învață diferite lucruri care par a fi scăpat din vedere predecesorilor mei și a căror cunoaștere mi-ar fi fost foarte utilă, cînd îmi făcusem cumpărăturile de stofă.

Mă voi mărgini aci să spun că încărcătura valora o sută cincizeci și șase de dolari, iar transportul costa o sută optzeci și cinci.

Aceste pregătiri mă luminară de asemenea si asupra chestiunii tributului — chestiune importantă, după cum se va vedea mai tîrziu. Stofele destinate acestei întrebuințări trebuiau să fie ambalate separat și să fie de calitate superioară, căci căpeteniile care pretind tribut sînt greu de mulțumit. Nu ar primi nici în ruptul capului țesăturile ușoare, cu care se mulțumesc pagazii; le trebuie stofe regești — dabuani, ismahili, rehani, sohari sau postav roșu, și toate acestea sînt foarte scumpe. Pentru primul grup alcătuit din zece hamali, honga — tributul — fu apreciat la 25 de dolari. Nu reprezentau nici a paisprezecea parte din oamenii pe care-i aveam de expediat. Cu asemenea cifre, o sută patruzeci de pagazi trebuiau să mă coste 350 de dolari în numerar, cu o aproximație de 25 la sută în defa-

voarea mea. Cîntăriți bine aceste cifre, călătorilor! În interesul vostru le expun.

Prima mea caravană urma deci să mă părăsească și-l binecuvîntam pe Hagi Palu, acest merituos tînăr, cînd în dimineața plecării, dînsul veni să mă vadă, pentru a încheia învoiala definitivă și îmi prezentă, cu calmul deplinei nevinovății, conturile: „atîta... pentru că a furnizat fiecărui hamal 25 de dotisi: leafa lor", cerînd plata imediată și în bani gheață.

N-am găsit cuvinte pentru a-mi exprima uluirea. I-am amintit acestui prea cumsecade tînăr că, în ajun, arătîndu-i cele 3.000 de dotis aflate în cortul meu, rămăsese bine stabilit că-mi voi plăti singur hamalii. Recunoscu și el și îmi mărturisi, pentru a justifica ruperea contractului, că ținea să vîndă stofa lui și nu pe a mea; că, pe lîngă asta, nu făcea schimb, ci cerea bani pentru pînzeturi. La rîndul meu, i-am răspuns că nu va primi alți bani afară de suma ce voi găsi de cuviință să i-o dau, drept preț al serviciilor sale.

Cearta a fost violentă și a durat mai mult de un ceas. Bunul tînăr imploră, se supără, vărsă lacrimi, jură să nu se mai ocupe de treburile mele dacă nu-i iau stofa. N-am cedat nici măcar cu un doti și pînă la urmă Hagi Palu, mulțumit de comisionul ce trebuia să-i revină, a plecat cu un aer radios, luîndu-i pe cei trei soldați și ducînd cu el mărfurile și tributul necesar caravanei.

Era un om abil, trecut prin ciur și dîrmon, energic în afaceri, prompt la calcule mintale, născut pentru a reuși în comerț. Ochii săi nu-și găseau răgaz; rătăceau fără încetare, de colo pînă colo, cercetîndu-mi toate părțile trupului, făcînd expertiza cortului meu, a armelor, a așternutului, a veșmintelor; după ce-și termina inspecția, o lua iarăși de la capăt. Nici degetele lui nu știau ce-i odihna: erau stăpînite de neliniște, de mișcări înfrigurate, mereu gata să palpeze ceva nou. În timp ce-mi vorbea, acest tînăr cumsecade se apleca să-mi pipăie pantalonul, haina, pantofii, ciorapii; apoi muslina cu broderii a cămășii mele ușoare, stofa în

carouri albe și albastre a cingătoarei, pînă-n clipa în care, oprindu-și din întîmplare ochii asupra vreunei noutăți, corpul lui se apleca iarăși, cu brațele întinse și mîinile desfăcute. Pînă și fălcile i se agitau necontenit, din pricina obiceiului său de a mesteca betel dres cu var — citeodată înlocuind betelul cu tutunul, fără a suprima varul — și făcînd zgomotul unui pui de animal care suge.

De altfel, era bun mahomedan; un tînăr evlavios, păzind cu strictețe tipicurile și eticheta musulmane. Saluta cu un aer afabil, se descălța cînd intra în cortul meu, mă asigura că nu este demn să stea jos de față cu mine, totuși se așeza și dădea drumul întortocheatelor sale discursuri.

Cît despre practicarea cinstei, așa ceva nici nu-i trecea prin cap acestui cucernic credincios. Deprinderea minciunii alungase de pe chipul său orice urmă de sinceritate, răpise trăsăturilor sale orice urmă de candoare, făcînd din acest adolescent șarlatanul cel mai nerușinat, omul cel mai priceput întru nemernicie.

În cele șase săptămîni petrecute acolo, acest băiat de 20 de ani mi-a dat mai mult de furcă decît pot să dea poliției toți escrocii din New York, adunați laolaltă. De zece ori pe zi îl prindeam cu mîța-n sac, dar el nici măcar nu se tulbura. Cînd i-am înapoiat stofa, ieși la iveală că în loc de 25 de dotisi de cap de om, cît îmi socotea — hamalii primiseră cel mult 20; unii nu căpătaseră decît 12 dotisi. Cît despre pînzeturile pe care mi le vindea ca fiind de prima calitate, de patru ori mai scump decît țesăturile obișnuite — erau de ultimă speță, valorînd la Zanzibar mai puțin de zece gologani metrul.

Din rațiile furnizate acelorași hamali, plătite cu vîrf și îndesat, lipseau între cinci și zece livre de cap. Aceeași escrocherie se petrecuse cu banii ce trebuiau să fie plătiți la bacul de pe rîul Kingai. În fiecare zi ieșeau la iveală noi și noi șiretlicuri; născocea cu duzinele și părea că nu se gîndește decît la mijloacele de a mă jefui și mai rău. Nu munceam decît pen-

tru a-i dejuca înșelătoriile și ajunsesem la capătul puterilor. Dacă-l demascam în fața tuturor camarazilor săi, nici o pată de roșeață nu se ivea pe obrajii lui pămîntii; dădea din umeri și basta, lăsîndu-mă slobod să comentez faptul și să procedez cum cred de cuviință. Nici amenințarea de a-i scădea comisionul nu-l mișca mai mult; pentru el vrabia din mînă valora mai mult decît două ciori de pe gard și zece dolari luați azi îi păreau mai buni decît promisiunea de a căpăta douăzeci de dolari peste cîteva zile.

M-a lucrat atîta și așa de bine, cu toată supravegherea mea, încît cele 3.500 de dotis care trebuiau să ajungă pentru plata a 140 de hamali erau cheltuite. Totuși nu aveam decît 130 de oameni, iar Hagi Palu, acest demn tînăr! îmi prezenta bilanțul său, al cărui total se ridica la 1.400 de dolari.

Vă veți întreba de ce n-am rupt-o cu acest pungaș, de la prima afacere? Fiindcă fără el, aș fi rămas în Bagamoyo mai bine de șase luni, pe cînd eu aveam neapărată nevoie să plec grabnic. Trebuia cu orice preț să pornesc la drum, și îngrozitorul Hagi, sau alți indivizi de teapa lui, erau singurii care-mi puteau furniza mijloacele necesare. Niciodată n-am depins în așa măsură de o persoană, ca de acest Hagi Palu.

La vederea acestui bilanț, de 1.400 de dolari, am fost cuprins de o mînie aprinsă și i-am atras atenția tînărului meu că nu va primi nici măcar un pice[1] pînă ce nu va reduce factura la o sumă acceptabilă. Dar tot ce i-am putut spune, a rămas fără efect; declarații, amenințări, promisiuni plouau pe capul lui, trecînd neobservate. Am fost nevoit să recurg la Tarya Topan. Acesta îmi trimise pe un anume Kandji; socoteala fu revizuită și scăzu la 738 de dolari. Băgați bine de seamă că, cu tot respectul datorat nobilului hindus, trimisul lui nu făcea mai multe parale decît tînărul Palu. Kandji și pehlivanul meu nu se deosebeau nici cu un fir de păr. Dar, pacea fie cu dînșii și deie

[1] Monedă mică din Zanzibar, valorînd cam 4 centime. (n.a.)

Domnul ca scăfîrliile lor rase să nu poarte niciodată cununa de spini pe care ei m-au silit s-o port la Bagamoyo!

Dacă în acest capitol și în alte cîteva vă relatez detalii mărunte, care vă par lipsite de importanță, să nu credeți, oricît de neînsemnate vi s-ar părea, că ar fi trebuit să le trec sub tăcere. Fiecare din ele reprezintă un fapt și cunoașterea faptelor îți sporește experiența. De altminteri, cum să vă povestesc călătoria mea, fără să vă înșir mizeriile pe care m-a silit să le îndur și care ucid nădejdea celui ce le pătimește?

Ca să nu mai vorbim că de aceste mizerii atîrna soarta expediției.

Ploile torențiale se înmulțeau, vestind masika și ne demonstrau urgența înlocuirii corturilor; Shaw și Farquahr lucrau de zor la această treabă. Revin asupra ei, pentru că este un punct capital. Dacă am fost în stare să rezist frigurilor care m-au cuprins de douăzeci și cinci de ori în cursul unui an, asta se datorează în primul rînd proniei cerești, apoi entuziasmului inspirat de acțiunea pe care o întreprindeam; constituției mele zdravene, pe care am avut grijă să nu mi-o minez, interzicîndu-mi orice fel de desfrîu; energiei mele caracteristice, înclinației firii mele de a vedea partea bună a lucrurilor și pe care nimic n-a putut să mi-o distrugă; în sfîrșit, precauțiunii luate de a-mi procura un adăpost impermeabil.

Îl voi sfătui deci pe oricare călător să profite de experiența mea și, în loc să primească povața unui fabricant de corturi, care ar ține să-i plaseze unul din elegantele sale produse — de loc adaptate pentru toate climatele — să se bizuie doar pe el însuși, să-și cumpere ce este mai tare și mai scump în materie de pînză de cînepă, o trainică pînză nr. 5, care sfidează apa. Așa scapă cel mai ieftin și asta poate fi un mijloc de salvare pentru el.

Alt punct pe care-l semnalez novicilor, ca să-i scutesc de o greșeală — un lucru care a dăunat mult plăcerilor mele și care, atunci cînd te amenință înfo-

metarea, are rezultate grave — este alegerea armelor. Călătorul trebuie să procedeze în această privință cu cea mai mare grijă. Are nevoie de cel puțin trei genuri de puști: una pentru păsări, alta pentru animale mari, a treia pentru apărare.

In ceea ce privește vînătoarea, un tînăr întîlnit în Zanzibar mi-a declarat că nu există armă mai desăvîrșită decît cea cunoscută sub numele de „express". Se prea poate să aibă dreptate; nu am experimentat-o și nu-i contest valoarea; însă acest tînăr nu o încercase trăgînd asupra vinatului mare din Africa și pot spune că, cu arme care erau la fel de precise și de puternice ca și „express", gloanțele mele străbăteau trupul fiarei, fără să o doboare de la prima lovitură. Vinatul îmi scăpa adesea, aproape totdeauna, cu toate rănile căpătate, în timp ce cu greoiul O'Reilly al lui Livingstone rareori se întîmpla ca animalul să nu fie răpus. Voi adăuga că gloanțele explozive ale lui Fraser își țin pe deplin făgăduiala. Isprăvile lui Baker și ale lui Speke nu-l mai uimesc pe tînărul vînător, cînd are în mînă un Lancaster sau un O'Reilly. După cîteva zile de încercări, poate urma și el pilda acestor Nemrozi[1], numai să nu-i tremure mîna.

Repet: orice carabină are o forță suficientă pentru a face ca glonțul să pătrundă; dar nu are puterea necesară pentru a fi utilă unui vînător african. Pentru vînatul mare din Africa, ai nevoie de o armă nimicitoare, înzestrată cu o forță care să sfarme oasele.

La cîteva zile după sosirea mea la Bagamoyo, mă dusesem la tabăra din Massuai, să văd caravana care-i era trimisă lui Livingstone, aflată acolo de la 2 noiembrie 1870. Baloturile erau 35 la număr; nu era nevoie deci decît de 35 de hamali. Baloturile se aflau în paza a șapte anjuhanezi și vuahizi. N-am izbutit de fel să ghicesc ce făceau oamenii aceia acolo, de trei luni de zile. Nu puteau folosi pretextul lipsei de pagazi; de la 15 decembrie, perioada sfîrșitului Ramadanului,

[1] Vînător legendar, autor al unor uimitoare isprăvi. (n.t.)

se formaseră cel puțin cincisprezece caravane și folosind influența consulului, le-ar fi fost de ajuns două zile ca să strîngă 35 de hamali. Dacă aș fi fost agentul oficial al unui guvern n-aș fi avut decît să fac un singur semn și cei 140 de oameni care-mi trebuiau mi-ar fi fost procurați într-o săptămînă.

Consulul englez susține că n-a știut că proviziile așteptate de Livingstone nu plecaseră. Este cel puțin o dovadă de neglijență din partea lui; chiar în ziua sosirii mele în Zanzibar, eram informat că mărfurile acelea nu se urniseră de la țărmul continentului. Atunci nu cunoșteam importanța încărcăturii și mijlocul prin care putea fi expediată. Mirarea care m-a cuprins este deci mai lesne de înțeles decît de descris, cînd am văzut că baloturile acelea — care zăceau acolo de o sută de zile — ar fi putut fi trimise cu 35 de oameni.

Totuși, pe la jumătatea lunii februarie umblă prin bazare și se răspîndi pînă departe, zvonul că belyuz-ul, adică consulul în persoană, urma să vină la Bagamoyo pentru a vedea ce se alesese de caravana sa; drept care, oamenii caravanei, cuprinși de panică, plecară chiar a doua zi, însoțiți doar de patru soldați de escortă.

Peste două zile, *Columbine,* vas al marinei engleze, comandat de căpitanul Tucker — îl aducea la Bagamoyo pe consulul Marii Britanii. Seara m-am dus la Misiune, unde trăseseră doctorul Kirk, căpitanul și cu locotenentul său, însoțiți de domnul de Vienne, consulul Franței. I-am găsit prînzind, convorbirea alunecă asupra unei mari vînători care tocmai se organizase și în cursul căreia fiecare se aștepta să petreacă ceasuri foarte plăcute.

A doua zi la ceasurile șase, acești domni erau pe drum și nu se înapoiară decît în vinerea următoare, cînd am cinat cu dînșii. În cursul serii, Kirk mă informă că „ofițerii de pe *Columbine,* cu carabina lor de calibrul unui bob de mazăre, nu uciseseră nimic". Singurele fiare doborîte căzuseră răpuse de mîna lui și

pentru a gusta bucuriile vînătorii, fusese nevoit să se despartă de restul grupului și să pornească singur prin pădure. „Acuma știu și ei — adăugă consulul, vorbind despre ofițeri — cîtă încredere pot avea în carabina Sniders, cînd este vorba de marile animale din Africa".

A doua zi, pe la ceasurile nouă dimineața, doctorul Kirk și cu părintele Horner — capul misiunii — veniră să-mi facă o vizită. Doctorul nu voi să ia decît o ceașcă de ceai, grăbit cum era să se ducă să vadă ce s-a întîmplat cu caravana destinată lui Livingstone. Nu știa că oamenii plecaseră, fiindu-le de ajuns pentru a-i urni, numai zvonul sosirii sale.

La 11, am aflat că mister Kirk era pe bordul vasului *Columbine.*

Bagamoyo are climatul cel mai plăcut; se deosebește grozav de cel al Zanzibarului. După o noapte petrecută sub cerul liber, te trezeai bine dispus și voinic, gata să te arunci în mare, la scăldat; ieșeam din baie și, cînd se înălța soarele pe cer, mă găsea la lucru. Chiar dacă necazurile se iveau cu duiumul, nu lipseau nici distracțiile. În tabără se produceau scene hazlii, cîteodată se instituia o curte marțială pentru a judeca abaterile de la disciplină; se punea la cale vreo partidă de box între Shaw și Farquahr, luptă pe care o opream cu prudență, cînd devenea prea serioasă; din cînd în cînd, organizam cîte o vînătoare pe malul rîului Kingani sau în cîmpia învecinată; sau tăifăsuiam cu bătrînul djemadar sau cu belucii lui, care nu se mai săturau să-mi repete într-una: „se apropie masika și-ați face bine s-o luați la picior de-aici, în mare zor".

În sfîrșit, arabii, prinși ca și noi de pregătiri de plecare, veneau să ne vadă, ceea ce era pentru Shaw un prilej de a-și manifesta toată iritarea sa. După obiceiul locului, ofeream arabilor cafea, politețea cerînd să le înfățișez tava întîi lor. Această formalitate îl indigna pe însoțitorul meu; nu suporta ca oamenii

aceia, „niște negri", cum le spunea el — să fie serviți înaintea lui, un om „de rasă albă".

Bietul Shaw! Nici habar nu avea, era un prunc, de nenorocirile ce i le hărăzea viitorul. Dacă ar fi putut ști că „această insultă" adusă culorii pielii sale va fi năpasta cea mai mică pe care o va îndura în Africa! Dar dovedea din plin incapacitate pentru călătorii și pentru orice fel de raporturi cu oamenii de altă rasă. Am văzut chiar că era necesar să-l despart de Farquahr. Nu găseai nimic sociabil într-însul, nici cea mai mică sămînță de umor; avea o trufie ușor de stîrnit și o ambiție care, în zborul ei, atingea bolta cerească și plana mai presus de orice închipuire. Pentru un om înzestrat cu inteligență și caracter, era într-adevăr cel mai sîciitor camarad posibil.

L-am ales deci pe Farquahr ca șef al celei de a treia grupe, rezervîndu-i lui Shaw o funcție în grupa mea. La vestea acestei decizii, ostilitățile încetară imediat.

Printre membrii caravanei se aflau doi goamezi și doi hinduși. Ei își închipuiseră că interiorul Africii este un Eldorado, un ținut așternut cu fildeș și, într-o zi cînd erau mai înfierbîntați, își strînseseră laolaltă economiile, pentru o afacere care trebuia să-i îmbogățească. Se numea Jako, Abdul-Kader, Bander-Salaam și Aranselar. Fură treziți la realitate de informațiile primite, sau viziunea lor dispăru în fața greutăților puse de acțiune? N-aș putea să spun. Fapt este că Aranselar, pivnicerul nostru, se zbătu să rupă angajamentul, cît mai era vreme. Ceru învoire să se ducă să-și vadă prietenii, o căpătă și plecă la Zanzibar. Peste două zile am aflat că pusese să-i fie scos ochiul drept, fapt care mi-a fost confirmat de către doctorul Christie, chirurgul înălțimii sale. Probabil că asociații lui aveau aceeași intenție, dar ordinul categoric pe care-l primiră, să se abțină de la săvîrșirea unei asemenea nebunii, îi împiedică să-și aducă la îndeplinire proiectul.

Expediasem pînă acum patru grupe în interiorul continentului. A cincea trebuia să transporte bărcile,

lăzile, bagajul nostru personal și cîteva încărcături de stofă și mărgele; urma să o conduc eu.

Plecările se desfășuraseră în ordinea următoare: la 18 februarie 1871, douăsprezece zile de la sosirea noastră la Bagamoyo, prima caravană, formată din 24 de hamali și 3 soldați.

La 21 februarie, a doua caravană, compusă din 28 de hamali, 2 șefi și 2 soldați.

La 25 februarie, a treia caravană, numărînd 22 de hamali, un bucătar, 3 soldați, un șef alb — Farquahr și 10 măgari.

La 11 martie, a patra caravană: 55 de hamali, 2 șefi și 3 soldați.

În sfîrșit, la 21 martie, pleca al cincilea grup, alcătuit astfel: 28 de hamali, 12 soldați, un croitor, un tălmaci, un bucătar, un servant pentru arme, 2 albi (Shaw și cu mine), 2 cai, 17 măgari și un ciine.

În total cele cinci grupe, care formau expediția ziarului *New York Herald,* cuprindeau o sută nouăzeci și doi de oameni.

Capitolul V

DE LA BAGAMOYO LA SIMBAMUENNI

Înainte de a merge mai departe, încă un cuvînt de scuze pentru această folosire a persoanei întîi, la care sînt condamnat. „Ego" trece mereu înainte în acest volum ; obligat să-l scot în evidență, îl înfățișez pe cel reprezentat de acest pronume așa cum era atunci, nu cum ar fi trebuit să fie ; relatez ceea ce a făcut, nu ce s-ar fi cuvenit să facă. Prezint lucrurile așa cum s-au petrecut și, străduindu-mă pe cît îmi stă în puteri, povestesc fără înfloriturl tot ce i s-a întîmplat expediției. De altfel, orice părere ar avea despre această carte oamenii deprinși cu tihna casei, care îndrăgesc fotoliul și gura sobei — călătorii care vor veni după mine în estul Africii vor aduce elogii pline de recunoștință tocmai acestei cronici fidele a aventurilor mele, fiindcă va însemna pentru dînșii un învățămînt folositor.

La 21 martie 1871, la șaptezeci și trei de zile după sosirea mea în Zanzibar, cea de-a cincea caravană ieși din Bagamoyo și se îndreptă spre vest, avînd drept cuvînt de ordine: *„Înainte!"*

Hamalii și soldații mergeau în șir, iar animalele de asemenea: kirangozi, cum este numită călăuza, se puse în fruntea tuturor. Mi-am luat rămas bun pentru vreme îndelungată de la viața civilizată, de la plăcerile ei ; am spus adio oceanului, drumului său larg deschis, care duce pînă la mine acasă ; adio mulțimii de spectatori bruni, care ne salutau plecarea trăgînd salve repetate.

Ceata era alcătuită din 46 de persoane ; se numărau 28 de pagazi — purtători de baloturi — și 12 ascari sau soldați. Aceștia răspundeau de cei 17 măgari ai

noştri şi de încărcăturile lor; Selim conducea căruţa care căra muniţiile. Shaw, purtînd pe cap o cască de plută în formă de barcă răsturnată, încălţat cu cizme zdravene şi călărind pe un măgar, încheia coloana; în timp ce călare pe frumosul armăsar dăruit de domnul Goodhue, Bana Mkuba adică Marele Stăpîn, cum i se spunea, eu însumi reporter şi şef al expediţiei, mă aflam în avangardă.

Îmi cunoşteam toţi oamenii; mă îngrijisem de fiecare din ei în parte şi n-aveam nici o mustrare să le aduc. Totuşi, ar fi prematur să descriu aci caracterele lor. Mă voi mărgini deci, deocamdată, să menţionez numele principalilor membri ai expediţiei, după rangul ocupat. Iată lista lor, cu calitatea deţinută:

John William Shaw, secundul meu
Mabrak Bombay, căpitan (şef al escortei)
Uledi (valetul lui Speke) sergent
Mabruki (valetul lui Burton) însărcinat cu corturile
Mabruki (zis cel mic) soldat
Mabruk Salem idem
Zaide „
Kamma „
Sarmian „
Feraji „
Kingaru „
Ambari „
Selim, de obîrşie din Ierusalim, tălmaci arab
Bander Salam, băştinaş din Malabar — bucătar
Abdul Kader, idem, croitor
Hamadi, născut în Zanzibar, kirangozi
Sarboko, idem, pagazi
Jafuneh „ „
Porjallah „ „
Khamisi „ „
Asmani „ „
Chamba „ „
Chubari „ „
Makoriga „ „
Khamis „ „

În total, am spus că expediția număra o sută nouăzeci și doi de membri, dintre care trei albi, douăzeci și trei de soldați, patru supranumerari, patru șefi de culoare și o sută cincizeci și trei de pagazi. Încărcătura sa, împărțită între aceștia din urmă, douăzeci și cinci de măgari și un cărucior, se compunea din tot soiul de obiecte de schimb, reprezentînd valorile noastre, material de voiaj: corturi și pături, muniții, bărci, instrumente, ustensile de bucătărie și altele; în sfîrșit, proviziile necesare celor care se angajaseră într-o lungă călătorie, cum ar fi: medicamente, săpun, lumînări, zahăr, ceai, cafea, pemican, extract de carne, condimente, conserve etc.

Armamentul nostru se compunea din: două puști cu 16 gloanțe — una marca Winchester, cealaltă Harry; trei carabine care se încărcau prin chiulasă — două Starr, una Jocelyn; o pușcă pentru elefanți, cu gloanțe cîntărind opt la livră; două revolvere, douăzeci și patru de flinte cu cremene; șase pistoale, o secure, două săbii, două pumnale (khamere persane, cumpărate de mine în Șiraz); un țăruș, două securi americane de patru livre bucata, două duzini de securi obișnuite și douăzeci și patru de cuțite de măcelărie.

Expediția se afla pe drumul cel bun; nu îi lipsea nimic, nu fusese cruțat nici un efort. Dacă avea să fie oprită din mersul ei, nu putea fi decît efectul accidentului sau al unor împrejurări pe care nu le puteam prevedea.

Am ieșit din Bagamoyo în chip foarte strălucit. Mulțimea se înghesuia să asiste la trecerea noastră și salve de flinte ne sărbătoreau plecarea. Eram cu toții plini de ardoare, pînă la cel din urmă om; soldații cîntau, kirangozi scotea răgete răsunătoare.

Cred că inima îmi bătea prea repede pentru ca trăsăturile mele să păstreze impasibilitatea cuvenită unui șef, dar impresia aceea era mai puternică decît mine; entuziasmul tinereții mă stăpînește încă și azi, în ciuda călătoriilor făcute. Sîngele îmi alerga prin vine, cu toată fierbințeala pe care ți-o dăruiește o sănătate de-

săvîrșită. Grijile care mă copleșeau de două luni pieriseră; îi spusesem ultimul meu cuvînt lui Hagi Palu, aruncasem ultima privire asupra metișilor, banianilor și belucilor, îmi luasem rămas bun de la iezuiții misiunii franceze. În fața mea se deschidea spațiul întins și zarea însorită era plină de făgăduieli.

În jurul nostru se întindea un ținut fermecător, cu copaci necunoscuți, cu cîmpii rodnice și o vegetație rîzătoare. Ascultam glasul greierului, al lui tringa, șuieratul insectelor, toate păreau să-mi spună: „În sfîrșit, ai plecat!" Ce puteam face, decît să-mi înalț ochii către cer și să scot acest strigăt, izvorît din adîncul sufletului: „Domnul fie lăudat!"

După un marș de trei mile și un sfert, ne-am oprit la Chamba Gonera — pe la unu și jumătate. În ansamblu, ținînd seama de împrejurări — cum spun irlandezii — totul se petrecuse cu bine. Căruța nu se răsturnase mai mult de trei ori; măgarul lui Zaide, care ducea o ladă cu muniții și un sac conținînd o parte din rufele mele — cedase doar o dată ispitei de a se rostogoli pe jos, dar într-o băltoacă de apă neagră, ceea ce necesita curățirea veșmintelor; cît despre ladă, era impermeabilă și nu suferise avarii. Cuprins de bucuria plecării, Kamma uitase de obstacolele cu care poate avea de luptat o biată făptură din spița asinilor, cum ar fi: necunoașterea drumului, pofta irezistibilă de a se rătăci prin manioc și a rămîne pe-acolo. Fusese silit să caute urecheatul care, la vederea unui ciomag învîrtit pe dinainte-i, în loc să își înțeleagă vina, o luase la fugă și galopase în sens opus, pînă în clipa în care povara sa, pierzîndu-și echilibrul, îl tîrîse în căderea ei. Dar toate astea erau floare la ureche și pățanii firești pentru primul marș.

Dacă măgarii nu erau perfecți, în schimb samarele erau de o calitate întrecînd orice speranță. Pînza lor suporta o sută cincizeci de livre cu forța unei piei de bou, iar felul cum erau prinse ne permitea să încăr-

căm și să descărcăm oricare parte a bagajului, la fel de ordonat pe cît de prompt.

Caracterele începeau să se dezvăluie de pe acum: Bombay trăgea mereu spre odihnă; Uledi făcea mai mult tărăboi decît treabă; în timp ce Feraji și Mabruki cel ciung, se arătau plini de curaj, cărînd poveri care l-ar fi îngrozit pînă și pe un hamal din Stambul.

Cele trei zile care urmară fură folosite ca să ne completăm pregătirile de plecare și să luăm precauții contra masikăi, ale cărei semne prevestitoare erau tot mai vădite. Ascari și pagazi profitară de această pauză pentru a se duce să-și întîlnească din nou cunoștințele feminine; dar mi-am interzis să fac aci și o cronică a scandalurilor ivite.

Chamba Gonera înseamnă Ogorul Gonera, acesta fiind numele unei văduve hinduse. Este o bogătașă care face comerț important cu provinciile îndepărtate din centrul Africii, unde trimite multe mărfuri și de unde aduce o mare cantitate de fildeș. Locuința ei, construită după planul caselor din Bagamoyo, este un pătrat mare, cu acoperiș întins și înclinat, a cărui margine trece de zid, ca să adumbrească o verandă sub care le place hamalilor să se odihnească.

În fața casei, așezată spre sud, ca și în Orient, se întind mari culturi de sorgo — articol de căpetenie în această parte a Africii. Pe stînga, adică la vest, cîmpurile sînt pline de porumb și munogo, plantă a cărei rădăcină albicioasă, semănînd cu ignamul, este citeodată numită manioc. Cînd această rădăcină este uscată, se macină, se pulverizează și se fac din ea plăcinte, asemănătoare la gust cu clătitele de hrișcă.

La nord, chiar în spatele clădirilor, șerpuiește o mlaștină neagră — domiciliul nămolos al hipopotamului, care îndrăgește țărmurile căptușite cu ierburi mari. Acest canal, mai mult sau mai puțin adînc și în ale cărui scobituri rămîne totdeauna apă, este frecventat de asemenea de o mulțime de păsări acvatice — pelicani și alte soiuri, cărora malurile lui acoperite de mimoez, de palmieri pitici și trestii uriașe, le oferă

adăposturi umbroase. După ce se îndreaptă spre nord-est, neagra mocirlă se varsă în Kingani, a cărui gură se află la patru mile de Gonera.

Mergînd spre vest, cale de-o milă, străbați cîmpuri cultivate, apoi întîlnești lungi unduiri de pămînt acoperite de plante de mlaștini, ierburi dese, crînguri stufoase și încununate cu pîlcuri de baobabi, manghieri și abanoși[1]. Marile linii paralele, formate de fostele dune, marchează locurile pe unde trecea odinioară țărmul mării.

„Safari, safari leo! Pakia, pakia!" „Călătorie, zi de călătorie! La drum, la drum!" strigă cu putere kirangozi, al cărui glas voios își găsește ecoul în glasul lui Selim — tambur-majorul, servitorul meu, tălmaciul meu, utilul meu aghiotant. Zoresc munca oamenilor, dau o mînă de ajutor energică celor care strîng corturile și îmi spun că, dacă nu mă opresc cumva în drum caravanele trimise, peste trei luni vom fi în Unyanyenbe.

La șase, cînd am luat prînzișorul, hamalii, soldații și măgarii ieșeau din cîmpul Gonerei. Chiar la acest ceas matinal, pe cîmp se și aflau curioși veniți să ne vadă — o adunare în toată legea — cărora le-am trimis un sincer guahary, salut de despărțire.

Calul meu murg era de neprețuit pentru cineva care are de supravegheat un convoi, aceasta fiind funcția mea reală. Încălecînd astfel, am putut vedea cum pleacă ultimul măgar și, cu un scurt galop, să trec în fruntea detașamentului, lăsîndu-l pe Shaw în arier-gardă.

Drumul, o simplă potecă, se desfășura pe un teren care, deși nisipos, era de o surprinzătoare fertilitate — în proporție de o sută de legume la o sămînță — totul fiind semănat și plantat cu cea mai redusă pricepere. Bărbați și femei munceau pe cîmp, fără a se

[1] Copacul care în această regiune furnizează abanosul nu este din familia ebenaceelor, ci o leguminoasă, *dalbergia*, de nuanță roșcată. Localnicii își fac din lemnul său țevi de pipă. Există peste 60 de specie de *dalbergia* (n.a.)

sînchisi să facă treabă bună și într-un costum față de care Adam și Eva, cu frunza lor de viță, ar fi părut în ținută de gală. La apropierea noastră, își lăsară baltă îndeletnicirea ; acești vuasungi îmbrăcați cu flanele, cu cizme mari în picioare, purtînd niște pălării brevetate pentru a-i apăra de soare, erau pentru dînșii niște arătări de pe altă lume.

Dar ce prilej nimerit pentru vuasungi, să studieze anatomia și fiziologia, dacă ar fi avut chef! Am trecut prin fața lor cu chipurile grave, în timp ce dînșii rîdeau și se zbenguiau, arătîndu-și unii altora cu degetul tot ce era ciudat în înfățișarea acestor oameni înfofoliți.

Peste o jumătate de ceas, pieriseră cîmpurile de sorgo, maniocul, pepenii și castraveții. Străbătînd o mocirlă acoperită de trestii, intram într-o pădure de abanoși și baobabi cu desăvîrșire lipsită de mărăcinișuri.

În adîncurile sale se găsesc fiare din belșug și hipopotamii vin în timpul nopții să savureze iarba cu care este așternută.

Nu ne-a trebuit mai mult de un ceas de marș pentru a ieși din pădure. Atunci s-a deschis dinaintea privirilor noastre valea lui Kingani, atît de deosebită de ceea ce-mi închipuisem, încît am simțit o adevărată ușurare. Sub ochii mei se afla o întindere de patru mile de la est la vest și cam de opt mile de la nord la sud ; cel mai roditor pămînt, părăsit în voia ierburilor sălbatice, care ar putea fi folosit drept cea mai bună pășune pentru vite; o vale largă, acoperită în depărtare de păduri dese care întunecau zarea în toate direcțiile. La zgomotul făcut de caravana noastră, antilope cu pielea sclipitoare o luară la goană care încotro, iar broaștele își încetară orăcăitul. Eram în cîmp deschis ; soarele, care ardea în toată măreția lui, ne făcu să-i simțim dogoarea cu adevărat africană.

Pe la jumătatea drumului, am întîlnit o apă stătătoare care se revărsa într-o baltă noroioasă, tocmai în mijlocul potecii. Un podeț aruncat în grabă, într-o pe-

rioadă îndepărtată, de către vreo cîțiva vuasenzi[1] săritori, ne ajută să trecem peste acest smîrc. Nu era prea comod; o împletitură de ramuri noduroase și întortocheate, așezate pe niște furci ce se clătinau și care, fără doar și poate, puseseră la încercare răbdarea și iscusința unui mare număr de pagazi, așa cum se întîmplă cu ai noștri. Măgarii fură descărcați, poverile lor duse de oameni, nu fără a ne pricinui multă întîrziere. Fiecare muncea cu vioiciune, sub supravegherea harnică a lui Shaw.

La scurt interval după aceea, am atins cursul lui Kingani, celebru prin hipopotamii săi, și am intrat în jungla care mărginește malul său drept. Pe neașteptate am fost opriți de un canal plin de noroi negru și de-o adîncime necunoscută. Deși mlaștina n-avea decît o lățime de opt picioare, de data asta situația era gravă: măgarii nu puteau trece peste canal pe două prăjini întinse deasupra mocirlei, cum ar fi izbutit oamenii, iar caii și mai puțin — nici nu puteau să intre în noroiul acela, care i-ar fi înghițit. Singurul mijloc era să înjghebăm o punte. Șase copaci groși fură aruncați de la un mal la altul, cincisprezece samare ale măgarilor noștri, puse de-a curmezișul peste această schelărie, fură îmbrăcate într-un strat gros de iarbă și trecerea mlaștinei se petrecu fără accident. Era al treilea canal străbătut de dimineață.

Ne aflam pe malul drept al lui Kingani, care în acest loc curge spre nord. După o mie de pași făcuți în această direcție, în mijlocul unui desiș de ierburi uriașe și de liane crescute haotic, am ajuns pînă la locul pe unde trece rîul.

Cînd am văzut această apă adîncă și nămoloasă, mi-am dorit din suflet să pot avea toiagul lui Moise sau — și mai bine — inelul lui Aladin, care ne-ar fi dus fără trudă pe malul celălalt. Dar, neavînd nici unul din aceste două talismane, am pus să fie descăr-

[1] Vuasen — numele dat în general locuitorilor din interiorul continentului (n.a.)

cați măgarii și am dat ordinele necesare pentru o trecere imediată, căci nu-i bine să-ți dorești lucruri care depășesc puterile noastre, cînd stai față-n față cu realitățile acestei lumi.

Kinguere, podarul, ne privea de partea cealaltă a riului; răspunse cuviincios la chemarea noastră și, manevrînd cu dibăcie enormul trunchi de copac care îi slujea drept bac, îl făcu să lunece în mijlocul vîrtejelor și viltorilor, sosind la locul unde-l așteptam.

În timp ce o parte din oameni puneau bagajele în pirogă, ceilalți pregăteau o frînghie lungă care, legată de gîtul măgarilor, trebuia să ne permită să-i conducem și să-i facem să ajungă pe malul opus.

După ce am pus treaba pe roate, m-am dus de m-am așezat pe o bîrnă veche și m-am distrat biciuind țeasta groasă a hipopotamilor cu pușca mea nr. 12. Carabina mea Winchester, calibru 44 — dar primit din partea onorabilului Edward Joy Morris, ministrul nostru la Constantinopol — nu izbuti decît să-i zgîrie ușor; cam aceeași ispravă pe care ar izbuti-o un băiat trăgînd cu o praștie într-un bou. Arma era de o precizie desăvîrșită, fiindcă de zece ori în șir am nimerit drept în creștetul capului, între urechi.

Un mascul bătrîn, cu înfățișare de înțelept, fu atins aproape de urechea dreaptă. În loc să se afunde în apă, cum făcuseră ceilalți, întoarse ochii spre mine cu răceală, părînd a-mi spune: „De ce risipești în vînt cartușe prețioase?" Am răspuns la această întrebare plină de tîlc printr-un glonte de o uncie și un sfert, care a smuls bătrînului înțelept un răget de durere. El dispăru, se ivi din nou la fața apei, voi să se ridice și căzu din nou, zbătîndu-se în prada unei agonii cumplite. Gemetele sale erau atît de tînguitoare, încît m-am abținut de la un nou sacrificiu, lăsînd hoarda în pace.

În puținele minute petrecute în așteptarea bacului, am dobîndit anumite cunoștințe asupra acestor greoi locuitori ai Africii. Cînd nu-i neliniștește nici un zgomot necunoscut, ei se adună într-o apă nu prea adîncă,

pe vreun banc de nisip, stînd cu corpul pe jumătate expus la soare. Calmi și somnolenți, seamănă astfel cu o turmă de porci enormi. La cel mai mic zgomot trădînd prezența unui intrus, se cufundă brusc, biciuind apa pînă ce o înspumează, și se împrăștie de-a lungul rîului. Apoi cîteva capete se ivesc iarăși, dînd apa afară pe nări cu un suflu sonor, respiră adînc și aruncă în jurul lor priviri prudente și scrutătoare. Nu li se observă decît urechile, fruntea, ochii, nările și, cum se afundă din nou cu iuțeală, trebuie să ai mîna rapidă și sigură ca să-i nimerești.

Niște arabi îmi spuseseră că în momentul cînd înoată, aceste animale par niște trunchiuri putrede de copaci, luate de curent; alte persoane, care văzuseră cum înotau porcii, îi comparau cu aceștia; cît despre mine, consider că aduc mult mai mult cu caii; cu gîtul și urechile lor ascuțite, cu ochii larg deschiși, nările dilatate, îți trezesc în minte această comparație.

Seara ies pe țărm și pornesc, adesea la distanțe mari, să se înfrupte cu ierburi luxuriante de care este încărcat solul. Întîlnești urmele lor pînă la patru mile de Bagamoyo, aflat la opt mile de Kingani. Dacă n-aud nici un glas omenesc care să-i alunge, intră în cîmpurile de porumb și în cîteva minute fac pagube îngrozitoare. De aceea nu m-am mirat cînd, în timpul acestui du-te-vino al bacului, i-am auzit pe proprietarii negri din ținut făcînd aceeași hărmălaie pe care în Anglia o fac copiii fermierilor, pentru a speria stăncuțele, în perioada cînd începe să răsară grîul.

Între timp caravana trecuse rîul; oameni și animale, arme și bagaje, erau sănătoși și teferi. Aș fi vrut să mă opresc pe malul apei, să fac popas acolo și să vînez antilope, atît din necesitate, cît și din plăcere, pentru a-mi cruța caprele, care constituiau fondul meu de rezervă. Dar groaza pe care hipopotamii o inspirau oamenilor mei mă sili să ajung pînă într-un sătuleț numit Kikoka, situat la patru mile de Kingani și unde garnizoana din Bagamoyo are ultimul ei post.

Malul apusean, pe care ne aflam atunci, era mult mai prielnic decît celălalt. Aci nu mai dai peste smîrcuri negre, peste torenți de nămol, nici peste buruieni înalte sau desișuri pestilențiale, ci întîlnești un teren neted ca o plajă, urcînd pe nesimțite o costișă cu creasta rotunjită, care se înalță în pantă dulce la depărtare de o milă. Într-un cuvînt, este decorul unui parc englezesc: o pajiște imensă, cu pîlcuri de copaci în cantitate suficientă și distribuiți în mod agreabil.

Urmindu-ne drumul, am părăsit această pajiște și am ajuns într-un crîng de abanoși tineri, unde am văzut bibilici și antilope caama[1]. Apoi, urmînd capriciile unei poteci de capre, drumul șerpui peste o serie de unduiri de teren, încununate de frunzișul sumbru al manghierului și de cel al baobabului, mai rar și totodată de o nuanță mai deschisă. În fundul acestor valuri mari se aflau jungle avînd ici și colo luminișuri, umbroase chiar în miez de zi, datorită unor pîlcuri subțiri de arbori cu trunchi lung.

La apropierea noastră, cîrduri de porumbei verzi, de ibiși, de turturele, de gaițe, cocori de munte, potîrnichi, stăncuțe, păsări de pradă, găinușe de apă, fugeau îngrozite. La răstimpuri, cîte un pelican își lua zborul, perechi de antilope însuflețeau priveliștea și maimuțele se îndepărtau săltînd aidoma cangurilor. Aveau o talie frumoasă, capul lor era rotund ca o bilă, pieptul alb și o coadă mare, sfîrșind cu un smoc de fire.

Pe la ceasurile cinci, după un marș de unsprezece mile — în cursul căruia descărcasem și încărcasem la loc de patru ori măgarilor noștri povara, străbătusem un canal noroios, o mocirlă adîncă și un rîu — ajungeam la Kikoka. Aci nu se găsea decît un șir de căsuțe acoperite cu stuf și avînd forma corcită, născocită de către coloniștii din Zanzibar și cei din Mrima pentru a alunga cît mai mult soarele din locuințele lor. Un ca-

[1] Nume dat de hotentoți antilopei asemănătoare speței *bubale*, de la nordul Ecuatorului. Este antilopa cea mai urîtă, cu botul prea lung și zbîrcit. (n.t.)

nal și cîteva fîntîni furnizează locuitorilor satului o apă care, fără a avea un gust neplăcut — nu este tocmai salubră, nici prea îmbietoare, din pricina grămezii de gunoaie aduse de ploi și lăsate să putrezească acolo.

Pentru a cultiva un petic din terenul învecinat, s-a depus un oarecare efort, însă în loc să fie dezrădăcinați copacii și desțelenit desișul, coloniștii au preferat să ia în lucru un luminiș, unde zgîriie pămîntul cu hîrletul la o adîncime de două-trei degete, după ce a fost arsă iarba de deasupra, și unde aruncă semințele fără să mai depună altă muncă, siguri de randamentul ce-l vor obține.

Pentru a-l îmboldi pe cititor să-și arunce ochii pe harta alcătuită de mine și care însoțește acest volum, îi voi atrage atenția că drumul pe care apucasem nu mai fusese străbătut pînă atunci de nici un alb. Dacă binevoiește să privească itinerariile urmate de Burton și Speke, iar mai tîrziu de Speke și Grant, va vedea ce diferență prezintă față de ruta mea.

Pe harta lui Burton, în spațiul celor cinci grade de la vest de Bagamoyo nu se află trecut nici un sat, nici o așezare, pe harta mea acest gol este umplut; astfel, încet-încet, Africa se lasă cunoscută.

Oricît de minimă ar fi partea mea de descoperire pe această rută, pînă acum ignorată de albi — îngăduiți-mi să o revendic. Fac această rugăminte pentru că un oarecare gentleman, fost călător, aflat în Zanzibar de mai mulți ani, a încercat să mă convingă să iau altă rută, încredințîndu-mă că aceasta nu oferea nici un interes, pe motivul că întreaga regiune ce-o străbate ar fi cunoscută. Trebuie să mărturisesc că motivul stăruințelor sale era dintre cele mai generoase; ar fi vrut s-o iau pe cursul lui Rufidji în sus, ca să-mi fac un nume printre geografi. Mi-aș fi dorit-o și eu, și încă din toată inima; însă împrejurările îmi interziceau realizarea acestui proiect.

Mi se încredințase o misiune, care nu era aceea de a face descoperiri, și singura mea strădanie trebuia să fie găsirea mijlocului cel mai rapid și cel mai sigur

de a-mi îndeplini această datorie și, chiar dacă ruta care mi se părea cea mai bună pentru atingerea acestui scop era cunoscută — totuși pe aceasta trebuia s-o aleg.

S-a nimerit însă că nimeni nu descrisese încă acest traseu și că pentru geografi ținutul era nou, ceea ce mă face cu atît mai fericit.

Am luat-o deci pe ruta care străbate Ukuere, Ukami, Udoe, Useguhha, Usagara și nordul lui Ugogo ; rezultatul și durata marșului nostru au dovedit că nu puteam face o alegere mai bună, acest traseu fiind cel mai direct.

A doua zi după sosirea noastră la Kikoka a fost o zi de popas. Am găsit acolo al patrulea grup al meu, compus numai din vuniamuezi și care avea să constituie un obstacol pentru rapiditatea călătoriei. Șeful grupului, Maganya, nu știa ce să mai născocească pentru a-mi smulge alte pînzeturi, deși el singur mă costase mai mult decît ceilalți trei șefi laolaltă ; dar eforturile lui nu-i aduseră decît făgăduiala unei răsplăți, dacă avea să sosească înaintea mea în Unyanyembe, lăsîndu-se astfel drumul liber.

Plecă în 27, în zorii zilei, iar noi ne-am ridicat tabăra la șapte dimineața.

Ținutul rămînea mereu același : un parc superb, atrăgător în toate amănuntele sale. Am luat-o înaintea grupului ca să ne procurăm carne, dacă se ivea vreun prilej ; dar nici urmă de vînat, nici păsări, nici patrupede. În fața noastră se desfășura un șir de urcușuri și coborîșuri, formînd mari linii paralele, ca brazdele unui ogor arat, valuri enorme, avînd fiecare în creasta sa un șirag de copaci stufoși sau pătrate de mărăciniș. Apoi brazdele acestea se sfărîmară în dîmburi independente, căptușite cu o junglă deasă.

Pe una din aceste coline, în mijlocul unui desiș de spini — un hățiș de nepătruns — e așezat Rosako. Alt sat, de asemenea apărat de tufișuri de mimoze, este situat la mică depărtare spre nord. Între cele două să-

tulețe se înfundă o vale dintre cele mai roditoare, străbătută de un pîrău.

Kikoka se află la capătul nord-vestic al ținutului Uzaramo; Rosako este satul de hotar cu Ukerehue. Am intrat în sat și tabăra noastră fu stabilită în centrul așezării. Căpetenia locului îmi trimise o kitanda — culcuș ușor, fără nici un fel de perdea sau ciucuri — dar care, deși lipsită de aceste amănunte de prisos, era confortabilă. Animalele noastre fură despovărate pe dată, duse la pășunat și toți oamenii mei, de la primul pînă la cel din urmă, se apucară să adăpostească baloturile de teama ploii care, în acest anotimp, este oricînd iminentă.

Printre lucrurile pe care urma să le experimentez în cursul acestei călătorii, era și folosirea unui bun cîine de pază. Luasem deci cu mine un frumos ciine, pe care mi-l procurasem la Bombay. De-abia ne așezasem tabăra, l-am strigat pe Omar (fusese botezat astfel din cauza originii sale turcești) cînd, ia-l de unde nu-i! Îi părăsise pe soldați în timpul unei ploi torențiale și de atunci nu mai fusese văzut. L-am trimis pe Mabruki să-l caute; acest servitor tare cumsecade nu se înapoie decît a doua zi, în momentul cînd ne pregăteam să plecăm din Rosako, dar îmi aducea cîinele, regăsit în Kikoka.

În ziua următoare, la ceasul plecării, Maganya veni să mă anunțe că trei din pagazii săi erau bolnavi. Nu eram doctor și n-aveam nici un fel de legătură cu această profesie; totuși posedam o farmacie bine asortată, fără de care nici un alb n-ar putea supraviețui unei călătorii prin Africa.

M-am dus să-i văd pe cei trei oameni ai lui Maganya, unul era scuturat de mukonguru (friguri intermitente ce bîntuie regiunea), al doilea avea o pneumonie, celălalt o boală venerică. Se credeau toți trei ajunși în ceasul morții și se văicăreau, strigînd: „mamă, mamă!", ca niște țînci, deși erau adulți. Nu încăpea nici o îndoială, cel de-al patrulea grup nu putea pleca. L-am lăsat la Rosako și, după ce i-am spus lui Maga-

nya să ne urmeze cît mai curînd, am dat ordine pentru ca să pornească la drum caravana.

Afară de împrejurimile sătulețelor, nicăieri nu se zărea nici urmă de culturi. Între un popas și altul, ținutul nu era decît un pustiu, la fel de sălbatic și părăsit ca și Sahara, însă cu o înfățișare mai atrăgătoare. Primul nostru strămoș, trezindu-se în acest colț al Africii și descoperindu-i frumusețile, n-ar fi avut motiv să se plîngă. Tufișurile umbroase, risipite ca niște insule pe întinsul unui ocean de verdeață, i-ar fi oferit un adăpost răcoros în timpul arșiței zilei și un refugiu sigur în ceasul tenebrelor. Dimineața, o plimbare pînă-n creștetul povîrnișului ierbos l-ar fi făcut să guste prospețimea aerului, iar pentru a se spăla ar fi avut la îndemînă unul din numeroasele pîraie care aleargă la poalele colinei. Pădurea i-ar fi furnizat o livadă de ajuns de bogată și, în adîncurile ei, toate animalele dorite. Poți străbate acest ținut în toate direcțiile, la nord, la sud, la răsărit și la apus, zile și zile în șir, și vei avea necontenit de contemplat aceeași scenă.

Oricît de zorit eram să ajung la Unyanyenbe, mă îngrijora în așa măsură soarta celui de-al patrulea grup, încît m-am oprit înainte de a fi parcurs nouă mile și am dat ordin să ne facem tabăra. Locul ales pentru tabără era malul unei albii de torent care, în sezonul ploilor își culege apele de pe două coaste largi de deal, în timp ce în restul anului se înșiră acolo în salbă bălți mai mult sau mai puțin întinse. Abia isprăvisem cu descărcatul și ne înconjurasem tabăra cu o puternică îngrăditură, că ne-am și dat seama de numărul uimitor al insectelor ce roiau în jurul nostru; ele deveniseră pentru mine un nou motiv de îngrijorare.

Doctorul Kirk, cu tot dogmatismul unui om care s-a cocoțat pe calul lui de bătaie, îmi prorocise că musca țețe — care, după părerea lui, era răspîndită la vest de Bagamoyo — îmi va ucide caii. De două luni de cînd sosisem în Africa, nici nu văzusem această teribilă muscă, iar cei doi cai ai mei, departe de a slăbi,

ceea ce este un simptom al fatalei înțepături, arătau mult mai bine decît înainte.

Dar printre insectele care ne asediau, se remarcau trei spețe de muște — dintre care unele își căutaseră adăpost în cortul meu, unde zbîrniiau în cor, fără răgaz și odihnă. Una scotea un zumzet de bas-bariton, alta de tenor, a treia părea o contraltă cu glas firav.

Teama inspirată de afirmația domnului Kirk mă făcu să organizez o vînătoare intensă, cu scopul de a-mi procura cîteva exemplare din aceste muște și a recunoaște dacă țețe a lui Livingstone și a lui Cummings, și *glossita morsitans* a savanților, se găsea printre ele. Am examinat mai întîi basul-bariton. I-am permis să se oprească pe pantalonul de flanel ce-l purtam în tabără. De îndată ce se așeză ridică abdomenul, lăsă capul în jos și scoase din teaca lor armele cuprinse în trompa sa, patru stilete fine, cît un fir de păr. Am simțit imediat o durere de parcă aș fi fost injectat cu o lancetă, sau înțepat adînc cu un ac.

Deși răbdarea mea era pusă la încercare în mod crud, interesul fu mai puternic. Am lăsat musca să se înfrupte în voie, să-și întindă abdomenul, pe măsură ce masa devenea mai copioasă și pînă la urmă să atingă un volum triplu. Astfel îndopată, musca zbură singură. Mi-am ridicat flanela și-am descoperit, puțin deasupra genunchiului stîng, o perlă roșie rămasă pe locul inciziei. După ce am șters stropul de sînge, am privit rana ; semăna cu cea pe care ar fi provocat-o un ac fin, înfipt adînc ; cît despre durere, încetase o dată cu plecarea insectei.

Am luat atunci o muscă de aceeași speță, ca să o compar cu musca țețe descrisă de Livingstone. După doctor, aceasta nu este mult mai mare decît musca domestică ; are cam aceeași culoare ca albina, cu vărgături galbene pe ultimele inele. Scoate un zumzet aparte, pe care nu-l uiți, și înțepătura ei — mortală pentru cal, bou și cîine — este inofensivă pentru animalele sălbatice, precum și pentru om. Luată în mînă, trompa ei se împarte în trei firișoare, cea din mijloc se înserează

în piele, se retrage puțin și devine roșie, în timp ce mandibulele puse în lucru acționează intens. În urma rănii, rămîne o ușoară mîncărime."[1]

Musca studiată de mine atunci este numită de băștinași mabunga. Este mult mai mare decît musca obișnuită, talia ei (doi centimetri și jumătate) e cu o treime și mai bine mai dezvoltată decît a albinei, iar culoarea ei este mai distinctă; are capul negru, cu reflexe verzui. Pe abdomen se vede o dungă albă longitudinală, avînd de ambele laturi alte două dungi, una roșu-stacojiu, cealaltă cafeniu-deschis. Cît despre zumzet, care e cel al unei albine, nu are nimic deosebit. Cînd prinzi o mabunga, insecta face eforturi desperate ca să fugă, dar nu caută să te înțepe.

Musca aceasta, la fel cu multe altele, îl atacase pe calul meu sur la picioare, cu atîta cruzime, încît sărmanul animal părea scăldat în sînge. Se prea poate ca, văzînd acest lucru, să fi purces la examinarea lanțetelor micului vampir cu mai multă asprime decît era necesar. Fapt este că am cercetat îndelung aparatul său și tot ce-l înconjoară.

Voi spune deci că are capul ca o miniatură a capului de elefant, trompa cu care se termină — și care e neagră — alungindu-se în mijlocul unei perechi de antene cornoase, a căror culoare și curbură reproduc colții de fildeș ai colosului. Totuși trompa alcătuiește o simplă cutie, închizînd în ea cele patru seringi roșiatice. Văzute la microscop, cele patru fire nu au aceeași grosime. Două sînt relativ foarte groase; a treia este mult mai subțire, iar ultima — de o culoare opalină și aproape străvezie — este de o finețe extremă; trebuie să fie canalul prin care suge. În clipa cînd urmează să se producă înțepătura, antenele cornoase îmbrățișează locul care va primi boldul, cele patru firișoare ies din teacă și lovitura este dată. Consider această muscă drept tăunul african.

---

[1] Livingstone: Explorări în interiorul Africii. (n.a.)

A doua din aceste muște sîngeroase, cea cu ton de tenor, corespundea mai bine descrierii muștei țețe. Era atît de sprintenă, încît trei din oamenii mei au pierdut aproape un ceas ca să-mi procure un eșantion. Cum a fost prinsă, mi-a înțepat cu turbare mîna și nu și-a încetat atacurile decît cînd a fost străpunsă cu un ac. Avea pe abdomen trei sau patru linii albe transversale, care au dispărut după moartea insectei.

La aceasta aparatul bucal era diferit, se compunea din două antene negre și un stilet de nuanță opalină, îndoit sub gît. Pentru a funcționa, acul se ridica și cele două antene îl strîngeau cu putere. N-am mai găsit în tabăra noastră, în ziua aceea, decît încă o muscă din speța aceea. A treia — numită în ținut ciufua — scoate un sunet slab și grav, crescendo. Era mai groasă cu o treime decît musca domestică, avea aripi mari, făcea mai puțin zgomot decît celelalte, dar mai multă treabă; era cu siguranță cea mai teribilă. Caii și măgarii se ridicau în două picioare și zvîrleau din copite, la înțepătura ei, care făcea să șiroiască sîngele. Atît de lacomă încît se lăsa mai curînd prinsă decît să fugă înainte de a se fi îmbuibat, era ușor de nimicit; dar în zadar le striveai, căci numărul lor creștea mereu. Am recunoscut mai tîrziu că aceasta din urmă era musca țețe.

După spusele băștinașilor, cele trei spețe descrise mai sus ar fi fatale bovinelor, ceea ce ar explica lipsa vitelor în acest ținut bogat în pășuni, dar ai cărui locuitori nu au decît capre.

A doua zi, în loc să plec, am socotit de datoria mea să aștept cea de-a patra caravană.

Burton, a cărui pățanie trebuia să-mi slujească de învățătură de minte — în urma făgăduielii ce i se făcuse, că i se vor trimite cele necesare într-un termen scurt — plecase din Kaole și nu primise decît după unsprezece luni obiectele cerute. Dacă eram ținut în loc în Unyanyenbe un răstimp tot atît de mare, asta ar fi însemnat o adevărată pierzanie pentru expediție. Al patrulea grup trebuia să mărșălu-

iască înaintea noastră — aşa ne impunea prudenţa.

Tot aşteptînd, m-am gîndit la plăcerile vînătoarei. Deşi mai doborîsem ceva vînat în America şi Persia, mărturisesc că eram novice în acest sport. Mă socoteam totuşi un ţintaş bun şi într-o ţară darnică în privinţa vînatului, cînd întîlneai la tot pasul animale în bătaia puştii, nu mă îndoiam de un succes sigur.

După ce am făcut o milă printre ierburile înalte din cîmpie, m-am îndreptat spre un şir de luminişuri aşezate între jungle.

Toate cotloanele fuseseră scotocite, ascunzişurile bătute rînd pe rînd, fără să observ nimic, cînd am dat peste o potecă pe care urmele lăsate de o mică antilopă se amestecau cu cele ale unui caama. Urmele acelea, după care fireşte că m-am ţinut, intrară într-un desiş şi mă duseră la malul unui pîrău care străbătea peticul acela de junglă. Timp de un ceas urmele fură mai mult sau mai puţin vizibile, apoi se şterseră şi, cînd am vrut să fac cale întoarsă, m-am rătăcit.

Cu busola mea, nu aveam de ce să mă tem — eram sigur că voi ieşi în cîmpie, la o mică depărtare de tabără. Dar este o treabă grozav de grea să scapi din aceste hăţişuri africane, care-ţi distrug hainele, îţi torturează în mod crud epiderma. Ca să pot umbla mai sprinten, îmi păstrasem pantalonul de flanelă şi pantofii de pînză. Abia mă cufundam în desişul spinos, cînd o creangă de acacia horrida — una din cele o sută de speţe agăţătoare, pe care aveam să le întîlnesc în drum — îmi prinse jambiera dreaptă în dreptul genunchiului şi o smulse aproape întreagă ; apoi veni rîndul trunchiului unui kolqual — un mare euforbiaceu zbîrlit, ca un arici cu ace, care mă apucă de umăr, provocîndu-mi o nouă ruptură. După aceea un odagaci îmi agăţă cealaltă jambieră şi o spintecă de sus pînă jos ; în timpul acesta un convolvulus — puternic ca un odgon — mă făcu să mă încurc în încolăciturile sale şi am fost azvîrlit, cît eram de lung, pe un pat de spini.

Acum eram silit să umblu în patru labe, cu nasul lipit de pămînt, ca un copoi adulmecînd urmele ; sărmana mea cască, brevetată contra soarelui, devenea din clipă-n clipă tot mai puţin asortată, mai puţin solidă, iar hainele mele se zdrenţuiau, se zdrenţuiau tot mai mult. Pe lîngă toate, se mai afla pe-acolo şi-o plantă cu emanaţii tari şi iuţi, ale cărei fire îmi biciuiau obrajii şi-mi pricinuiau o arsură analogă celei lăsată de ardei în gură. În sfîrşit, aerul înăbuşitor al acestei jungle — un aer umed şi cald — mă gîtuia ; sudoarea îmi curgea prin toţi porii, încît pînă şi fîşiile de flanelă care-mi rămăseseră se făcuseră leoarcă, de parcă ar fi trecut printr-un potop. Cînd am ieşit afară de acolo şi am răsuflat în voie, m-am jurat să nu mai pătrund niciodată dincolo de zidul acestor desişuri de spini, decît în caz de necesitate absolută.

Totuşi, privind peisajul ce se desfăşura dinaintea mea : o cîmpie întinsă, cu un covor de verdeaţă unduitoare, presărată cu tufişuri şi înconjurată de păduri maiestuoase, nu m-am putut împiedica — în ciuda rănilor şi a zdrenţelor mele — să-i acord prinosul de elogii meritat.

În fiecare zi, stima mea pentru ţinut creştea. La început nu făceam altceva decît să mă supun unui ordin. Oricît de întristătoare ar fi fost priveliştea, datoria mea era să înaintez ; aveam ferma intenţie să mi-o îndeplinesc, dar fără a privi drumul — convins cum eram că nu voi găsi de-a lungul lui decît grozăvii şi mizerie. Impresiei bolnăvicioase dobîndite de pe urma lecturii cărţii „Călătorie la Marile Lacuri", i se adăugaseră şi relatările coloniei din Zanzibar, aşa că pentru mine interiorul Africii nu era decît o imensă mlaştină bîntuită de friguri, un fel de friguri galbene, care, chiar dacă nu m-ar fi ucis, puteau să-mi slăbească mintea şi trupul, aducîndu-mă pînă la idiotizare. În această mocirlă, pe care o vedeam desfăşurîndu-se pe o întindere de două sute de mile, se zbenguiau crocodili şi hipopo-

tami, broaşte ţestoase, şopîrle, broscoi fără număr. Din haosul acela nămolos, se înălţau miazme otrăvite, formînd în văzduh un văl la fel de greu, de lugubru ca şi trista ceaţă a Londrei — care te îndeamnă la sinucidere. Şi pe primul plan al acestui sumbru tablou, îi vedeam neîncetat pe Burton şi pe Speke, pradă sezonului mukunguru. Dar de cînd păşeam pe pămînt african, giulgiul cu care-l acoperisem în închipuire dispăruse, zarea devenea tot mai strălucitoare. Departe de a avea să ne plîngem, însoţitorii mei şi cu mine eram mai trupeşi decît la plecare şi pofta noastră de mîncare continua să fie de prima calitate.

În ziua a treia, neavînd nici o veste de la grupul al patrulea, l-am trimis pe Shaw şi pe Bombay să-i caute, cu misiunea de a-i zori pe cît se putea. Se întoarseră a doua zi, urmaţi de cei întîrziaţi. Maganya pretextă drept scuză starea de slăbiciune a celor trei bolnavi, adăugă că mai aveau nevoie de încă o zi de odihnă, că aş face bine să plec şi să-l aştept la popasul următor. După sfatul lui, am ridicat tabăra şi m-am îndreptat spre Kingaru, care era doar la cinci mile depărtare.

În cursul acestui marş, caravana întîlni prima junglă pe care trebui s-o străbată ; cu toate că am găsit o cărare, cu multă trudă am izbutit să scoatem căruţa de-acolo.

Ţinutul era mai accidentat. Un calcar pisolitic, ieşind la iveală pe-alocuri în blocuri desprinse şi în pînze de rocă, mă făcu să presupun că ne apropiem de coline, unde aerul va fi mai salubru. Presupunerea aceasta îmi era confirmată de conurile albăstrite ale munţilor Udoe, care se zăreau la nord şi nord-est, dominate de piscul Dilima — înălţat cam la o mie cinci sute de picioare peste nivelul oceanului. Curînd însă, cufundîndu-se într-un bazin unde înverzea porumbul, drumul devia uşor către vest şi nu mai oferi privirilor noastre decît unduirile obişnuite.

Kingaru este situat în scobitura uneia din aceste încreţituri de teren şi are împrejurimi care m-au făcut să mă gîndesc la friguri. Poate că cerul acoperit de nori ameninţători sau crestele povîrnite, încărcate de codri întunecaţi de nori, îl făceau mai mohorît ca de obicei, însă impresia ce-mi produse această văgăună noroioasă, înconjurată de păduri lugubre şi în mijlocul căreia era un şanţ în care dormeau băltoace de apă stătută, nu a fost de loc plăcută.

Nici nu ne ridicasem bine corturile, că prevestitorul perioadei *masika* se năpustea asupra noastră cu nişte ploi torenţiale, suficiente pentru a stinge dragostea pentru Africa, ce simţeam că se naşte în inima mea.

Am isprăvit în mare grabă înălţarea taberei, baloturile fură puse la adăpost şi am putut privi cu resemnare uriaşii stropi de apă care, bătînd pămîntul, îl prefăceau într-un noroi deosebit de tenace şi ne împresurau cu lacuri şi rîuri.

Seara, după ce necazurile îndurate ajunseră la culme, ploaia încetă şi băştinaşii, ieşind din cătune pitite în pădure, alergară să ne vîndă provizii. În fruntea lor, căpetenia din Kingaru ducea cu pompă în braţe trei măsuri de sorgo şi o jumătate de măsură de orez, pe care, cu surîsuri părinteşti, mă rugă să le primesc.

— Căpetenia din Kingaru mă socoate un sultan bogat — i-am spus eu, cu acelaşi surîs pe buze — de ce nu vine cu un dar vrednic de bogăţia mea şi care i-ar aduce unul de acelaşi preţ ?

— În sat nu este sorgo — îmi răspunse el păstrîndu-şi surîsul — Kingaru este sărac.

— Dacă aşa stau lucrurile — am urmat eu — ia-ţi jumătate de chukka (metru de pînzeturi), este preţul potrivit pentru cele ce-mi aduci. Dacă ţii să socoteşti coşuleţul acesta de grîne drept un dar, voi zice şi eu că stofa aceasta este tot un dar !

Logica mea păru să-l satisfacă, aşa că luă bucuros metrul de stofă.

În aceeaşi seară, calul meu arab îmi păru suferind; a doua zi muri. I-am făcut autopsia: în stomacul lui am găsit, pe lîngă o masă de ierburi de sorgo nedigerate, douăzeci şi cinci de viermi albi, groşi şi scurţi, prinşi ca nişte lipitori de peretele organului, iar în intestine o cantitate uimitoare de limbrici. Nu există făptură, om sau animal, care să poată rezista unui asemenea parazitism.

Ca să nu stric şi mai mult aerul prost al locului, am pus ca sărmanul animal să fie îngropat la douăzeci de metri de tabără. Acest fapt stîrni mare supărare căpeteniei, care îşi adună colegii din aşezările învecinate — fiecare din aceste cătune putea să aibă cel mult două duzini de colibe făcute din nuiele împletite.

Consiliul deliberă şi îşi încheie şedinţa declarînd că faptul de a fi îngropat un cal mort pe teritoriul lui Kingaru — fără voia nimănui — constituia o insultă gravă, pasibilă de o amendă.

Arătîndu-se deci foarte indignat de această injurie de neiertat, Kingaru îmi trimise patru supuşi, purtători ai următorului mesaj: „Ai vîrît calul tău în pămîntul meu, eu îngădui să rămînă acolo, dar pentru asta îmi vei plăti doi doti (opt metri) de merikani".

Le-am răspuns solilor că treaba aceasta necesită explicaţii, aşa că ţineam să tratez cu căpetenia în persoană, pe care-l rugam să binevoiască a veni să mă vadă. Cum satul se afla doar la o zvîrlitură de piatră, căpetenia sosi peste cîteva minute, urmată de jumătate din poporul său.

— De ce faci tot tămbălăul ăsta? l-am întrebat eu.

— Nu eu am vrut să vin aci, fraţii mei mi-au spus: „Haide, Kingaru, haide! Vezi ce-a făcut omul alb! A luat în stăpînire pămîntul tău, punîndu-şi calul în groapă, fără să-i fi dat tu voie. Du-te la el şi întreabă-l cu ce drept a făcut asta!" Aşa că am venit şi întreb: cine ţi-a îngăduit să iei pămîntul meu drept un cimitir?

— N-am nevoie de învoirea cuiva ca să fac un lucru bun — i-am răspuns eu. Calul meu a murit, dacă l-aş fi lăsat sub cerul liber, boala s-ar fi abătut asupra satului, apele ar fi devenit nesănătoase. In loc să se oprească la voi, caravanele v-ar fi ocolit, zicînd : locul acesta este spurcat. Dar, destulă vorbărie ! credeam că săvîrşesc o faptă bună ; n-am fost pe placul vostru, greşeala se poate îndrepta uşor. Bombay ! strigai — cheamă ascari şi spune-le să ia sapele să se ducă să dezgroape numaidecît calul. După ce-l vor scoate din groapă să-l tîrască la locul unde a murit ; am de gînd să fie lăsat acolo. Pe urmă veţi vesti că mîine dimineaţă pornim în marş.

— *Akuna, akuna, bana!* Nu, nu, stăpîne ! strigă cu glas mult mai puternic decît al meu, bătrînul Kingaru, căruia i se clătina capul de emoţie. Nu te supăra, musungu, calul este mort şi îngropat, e bine aşa, să nu se mai atingă nimeni de el şi să fim prieteni !

Am schimbat un „quahary" amical şi am rămas singur, să rumeg pierderea suferită.

Nu trecuse nici o jumătate de ceas de la plecarea căpeteniei, cînd în mijlocul tăcerii ce domnea — era nouă seara — am auzit un vaiet adînc. Al doilea cal al meu gemea de durere. Am luat un felinar şi m-am dus să văd ce-i cu el.

Ce boală putea să aibă ? Stomacul părea să fie pricina, avea o diaree abundentă, dar a cărei culoare nu oferea nici o indicaţie. Era vădit că suferă cumplit. Vaietele sale îţi făceau rău şi animalul se zbătea cu o violenţă nespusă. Am rămas în picioare toată noaptea, sperînd că-i vorba doar de o indigestie, efectul trecător al vreunei plante vătămătoare, dar animalul muri cînd se iviră zorile, exact la 15 ore după tovarăşul lui.

La autopsie am văzut că moartea îi fusese provocată de ruptura unei tumori care atacase mai mult de jumătate din peretele intern al stomacului şi se

întindea pînă la faringe. Un val galben şi vîscos, ţîşnit din tumoare, inunda stomacul şi intestinele.

Oricîtă lumină ar fi aruncat autopsia asupra naturii bolii, în cele două cazuri, nu cutez — cu limitatele mele cunoştinţe — să contrazic aserţiunea doctorului Kirk şi să pretind că în această parte a Africii caii pot călători uşor sau pot ajunge pînă-n Unyanyembe. Dar dacă aş fi silit să mă mai întorc vreodată pe-acolo nu aş şovăi să iau cu mine patru cai — după ce m-aş încredinţa mai întîi că sînt perfect sănătoşi — şi să-i spun călătorului care va avea de străbătut acest drum: încearcă un cal bun şi pilda mea să nu te descurajeze.

Acestei îndoite pierderi i se adăuga necazul pricinuit de cea de-a patra caravană a mea. Se scurseseră zilele — 1, 2, 3 aprilie — de cînd trebuia să mă ajungă din urmă, şi eu stam şi-o aşteptam mai departe.

Pe lîngă timpul pierdut, halta aceasta ne era funestă. Frigurile îl atacaseră mai întîi pe Selim, apoi pe bucătar, pe croitor, pe încă un om al expediţiei. Bombay era pironit de reumatisme, Uledi avea gîtul umflat, Zaide avea dizenterie, Farjalla căpătase o febră biliară, Khamisi o slăbiciune a mijlocului — pe scurt, din douăzeci şi cinci de oameni, aveam zece bolnavi. Presimţirea mea cu privire la calamităţile ce ni le rezerva Kingaru se adeverise.

În sfîrşit, la 4 aprilie sunetele unei trîmbiţe, însoţite de salve de flinte, ne vestiră sosirea unei caravane şi Maganya apăru, urmat de întregul grup. Bolnavilor săi le mergea mult mai bine; totuşi aveau nevoie de o zi de odihnă.

În cursul după amiezii, Maganya căuta să-mi capteze generozitatea, povestindu-mi pungăşiile lui Sur Hagi Palu, demnul nostru tînăr, căruia îi căzuse victimă. L-am informat, la rîndul meu, că de la plecarea noastră din Bagamoyo nu mai aveam mijloace de a fi generos; că ne aflam acum într-un ţinut în care pînzeturile aveau mare valoare, că nu posedam

decît cantitatea necesară pentru a-mi plăti oamenii, că el şi cu ceata lui mă şi costaseră preţul a trei caravane — fapt care era adevărat, şi-i închise gura. I-am făgăduit însă, totodată, că dacă ajunge repede la Unyanyenbe, va avea motiv să fie mulţumit.

Porni iar la drum la 5 aprilie, luînd de astă dată avans şi afirmîndu-mi că nu-l voi mai ajunge din urmă, oricîtă grabă aş dovedi.

A doua zi dimineaţă, vrînd să scutur lîncezeala oamenilor mei, am sunat adunarea, bătînd vesel cu o lingură de tinichea în tobă, şi le-am anunţat plecarea. Apelul meu avu un efect excelent, căci oamenii răspunseră cu mare zor. La răsăritul soarelui porneam la drum, iar sătenii se repezeau în tabără cu o lăcomie de vulturi, ca să culeagă toate resturile, zdrenţele, şi firimiturile pe care le putusem lăsa în urmă.

Cincisprezece mile ne despărţeau de Imbiki. Acest marş lung dovedi cît de mult fusese slăbită şi demoralizată ceata mea, soldaţi şi hamali, de şederea la Kingaru. Doar cîţiva din ei avură puterea de a ajunge pînă la locul de popas înainte de înnoptat. Ceilalţi sosiră abia a doua zi, şi într-un hal jalnic, atît trupeşte, cît şi sufleteşte.

În 8 am plecat spre Msuhua, un marş de zece mile, şi atîta tot, dar care a rămas în amintirea noastră drept unul din cele mai grele drumuri pe care le-am făcut; tot timpul numai junglă, avînd doar trei luminişuri în care am putut să ne mai tragem sufletul.

Ce muncă şi ce loc! Miazmele, efluviile plantelor în descompunere aveau o duhoare iute, atît de pătrunzătoare, încît mă aşteptam ca dintr-o clipă într-alta să fim fulgeraţi de friguri. Din fericire, nu s-a întîmplat aşa ceva; dar nu vă puteţi închipui ce înseamnă să treci şaptesprezece măgari încărcaţi, conduşi de numai şapte oameni, pe o cărare lată de un picior, şerpuind în mijlocul unui desiş nespus de încîlcit, între două ziduri spinoase, ale căror crengi se întind şi agaţă tot ce se găseşte mai sus de patru

picioare de la pămînt; tocmai înălţimea la care se află baloturile, pe care trebuie să le descarci şi să le încarci necontenit. Oamenii nu mai puteau de osteneală şi, în descurajarea lor, nu se apucau din nou de treabă decît după ce fuseseră îndemnaţi de mai multe ori.

Cînd am ajuns la Msuhua, aflată la ieşirea din hăţiş, eram singur cu cei zece măgari, a căror conducere o luasem, însoţit de micul Mabruki, care trecea drept o făptură neroadă şi care se purtase ca un om de inimă.

Uledi şi Bombay se aflau departe, în urma noastră. Shaw, care mîna căruţa, sosi abia la două dimineaţa, după ce epuizase tot stocul de blesteme din vocabularul mateloţilor, sporit cu cele improvizate de dînsul.

S-o fi găsind vreun sfînt — eu unul nu cred — care, avînd de îndurat această muncă de Sisif într-un asemenea mediu, să fie în stare să nu blesteme nebunia care i-a aruncat acolo ? Cum mai regretam atunci viaţa mea de mai înainte, dulcea tihnă din Madrid şi fotoliul meu atît de moale ! Omul care a spus cel dintîi că o călătorie înseamnă raiul nebunilor, cu siguranţă că a scos acest strigăt sub impresia unei zile asemănătoare.

Am fost nevoiţi să ne oprim la Msuhua ; atît animalele, cît şi oamenii erau secătuiţi. Căpetenia satului mi-a trimis berbecul lui cel mai gras şi cinci măsuri de sorgo. Berbecul acela cu coadă lată era desăvîrşit, fără pereche. Niciodată un dar n-a căzut la timp mai potrivit. I-am fost recunoscător bunului şef de trib, dăruindu-i opt metri de stofă şi l-am distrat arătîndu-i revolverele mele şi uimitorul mecanism al carabinei cu şaisprezece focuri.

Foarte inteligent, ca şi oamenii din suita sa, înţelese foarte bine puterea unor astfel de arme şi, printr-o pantomimă semnificativă, îşi exprimă părerea asupra avantajului ce l-ar acorda ele unui singur ins, faţă de o armată întreagă care n-ar avea decît săgeţi.

Intremaţi după oboseala covîrşitoare a ultimului marş, am plecat din Msuhua la 10 aprilie, însoţiţi de oamenii din sat, care ne petrecură pînă la zăplazul făcut din pari, strigîndu-ne într-un glas, cu însufleţire : quahary.

Ruta făgăduia să fie mai puţin anevoioasă decît cea precedentă. Ne duse mai întîi într-o cîmpie fermecătoare, străbătută de un *mtoni* — canal torenţial, secat în perioada aceea ; apoi între ogoare ai căror cultivatori ne priveau fascinaţi, cu gura căscată şi ochii holbaţi.

Nu trecu mult şi întîlnirăm un lucru curent în acest colţ de lume — o ceată de sclavi care erau duşi spre coastă.

Lanţurile lor erau apăsătoare, bune să priponeşti cu ele pînă şi elefanţii, dar nu cărau nimic altceva şi se poate ca povara lor să nu fi depăşit pe cea a pagazilor.

După un marş de unsprezece mile, ne-am oprit la Kisemo, tîrguşor situat într-un district populat. Nu mai puţin de cinci sate se zăreau în jur, avînd fiecare zăplazul lui, întărit cu mormane de spini ; sate dovedind o ambiţie vajnică de a-şi păstra independenţa.

Între aceste modeste înălţimi, şerpuiesc văi înguste în care se cultivă sorgo şi porumb. În spatele lui Kisemo trece Ungerengeri, rîuleţ limpede şi adînc, strîns între maluri în albia lui, care cu toate acestea, în anotimpul ploios se revarsă peste maluri şi este principalul afluent al lui Kingari. În acest loc, Ungerengeri curge către sud-vest, apoi se îndreaptă spre răsărit.

Frumoasele din Kisemo sînt pomenite pentru eleganţa lor, pentru varietatea coafurilor şi pentru cantitatea de sîrmă de aramă cu care-şi împodobesc încheieturile mîinilor şi gleznelor ; nebunii ale toaletei cărora excentricele le adaugă lungi rîuri de mărgele de diferite culori, şiroind pe pielea lor neagră. Dimpotrivă, soţii n-au alt ornament decît un petic de

stofă şi urechile despicate, arătînd prin aceasta cît de întinsă este împărăţia lui Asmodeu pe planeta noastră.

Cînd isprăvi cu aşezarea cortului său, Shaw răsturnă un mic bolovan turtit, aflat în locul unde voia să pună un ţăruş. Căpetenia satului, care era de faţă, se repezi, stăpînit de semnele celei mai vii emoţii, puse lespedea la loc şi piciorul deasupra, mărturisind prin atitudinea sa că era nespus de important ca bolovanul acela să nu fie deranjat. Cerîndu-i-se explicaţia faptului, căpetenia arătă cu degetul spre punctul în chestiune şi răspunse pe un ton solemn: *„Mganga!"* [1]

L-am rugat să mă lase să văd ce era sub piatră. Consimţi bucuros, ridicînd cu mîna lui lespedea. Am văzut atunci o insectă pironită într-o gropiţă, cu un ac de lemn — gînganie rea, care provocase avortul unei tinere femei din sat.

În cursul zilei sosiră nişte *vuanguna* care-mi aduseră o lungă scrisoare, conţinînd veşti bune de la domnul Webb, şi un teanc de ziare, cel mai recent datînd din 4 februarie. Printre noutăţile găsite în *Herald:* decizii ale Congresului şi ale Camerei din New York, fapte diverse, relatările unor crime înfiorătoare, se afla şi cronica la cea de-a doua serată dată de preşedinte. Ea înfăţişa un lung raport în care prietenul meu Jenkins descrisese, cu o savantă prolixitate, toaletele remarcate la acestă reuniune: cum o pană de struţ, liliachie-albăstrie, se legăna în părul argintiu, cu bucle graţios ondulate, al doamnei D...; cum era completată, cu ajutorul diamantelor, eleganţa doamnei R..., cum fusta alteia avea o bordură de volănaşe de satin stacojiu; cum la fiecare gest, altă frumoasă cu o trenă de catifea purpurie făcea să ţîşnească mii de scăpărări din giuvaericalele sale; cum preşedintele, cu glasul său viril şi vibrant, ochii cenuşii şi scrutători, se sacrificase cu acest prilej po-

[1] Cuvînt însemnînd „magie". Mganga joacă rolul de vrăjitor, doctor şi totodată de preot. (n.a.)

porului suveran etc. etc. ...În acelaşi stil de tămîiere.

Desprinzîndu-mi ochii de această interesantă cronică, am văzut în pragul meu pe întunecatele fete ale satului, pierdute în tot soiul de ipoteze cu privire la uriaşele foi de hîrtie asupra cărora mă aplecasem atîta vreme. Absorbit de descrierea lui Jenkins şi izbit de tabloul înfăţişat privirii mele, a trebuit să fac un efort serios ca să-mi amintesc cine erau femeile acelea purtînd toaletele de gală şi să pricep care era deosebirea dintre „o blondină cu plete îmbelşugate, în care scînteie reflexe de aur, blondă cu ochii limpezi, a căror strălucire rivalizează cu diamantele", şi frumuseţea neagră, de 12—13 ani, fetişcană în pragul înfloririi, purtînd în vîrful capului o creastă de cîrlionţi lînoşi, avînd la spate nişte rotunjimi voalate de doi metri de stambă ; cu trei livre de sîrmă de alamă atîrnate la fiecare mînă şi picior, şi valuri de mărgele în jurul gîtului — una dintre atîtea frumuseţi negre care se înghesuiau la recepţia mea, în toată splendoarea lor. Dar recunosc că era o deosebire enormă între curtea mea şi cea a preşedintelui Grant, o curte avînd ca reporter un om atît de capabil cum era prietenul meu Jenkins.

La 12 am ajuns la Mussudi, pe malul rîului. În ziua aceea, drumul a fost excelent ; n-am avut nici un pachet deranjat, nici un motiv de nerăbdare. Odată încărcaţi, măgarii nu mai avură altceva de făcut decît să meargă drept înainte. Dacă ruta spre Unyanyenbe, ar fi tot aşa pînă la capăt, ai merge la fel de uşor cum te plimbi din New York pînă la Staten-Island, într-o frumoasă zi de sărbătoare. Scoateţi-i aleile presărate cu nisip, lacurile, bazinele, muzeele, copacii cu umbrare, chioşcul, poliţiştii, plimbăreţii, tot ce aminteşte civilizaţia ; şi Parcul Central, cu pajiştile lui pline de prospeţime, cu vîlcelele sale, cu povîrnişurile uşoare acoperite de desişuri de copaci, ar înfăţişa newyorkezilor, dacă şi-l pot închipui astfel — o imagine de ajuns de fidelă a ţinutului întîlnit cînd treci de Kisemo.

Acest parc magnific, splendid în sălbăticia sa, plin de arbuşti, printre care am recunoscut salvia şi arbustul de indigo, se întinde pînă la munţii care despart Udoe de Ukami, la 20 de mile de locul unde ne aflam atunci; munţi ale căror conuri îndepărtate, cu piscul lor Kira, alcătuiesc acestei fermecătoare scene un fundal care-i întregeşte frumuseţea.

Cînd te apropii de valea lui Ungerengeri, vezi cum granitul şi un cuarţ scînteietor ies deasupra solului roşiatic. Am coborît o coastă stîncoasă, unde predominau aceste roci; ne-am aflat atunci pe un teren nisipos aluvionar, depus de rîu, şi am străbătut cîmpuri de sorgo, de trestie de zahăr, de porumb, de manioc, grădini în care se cultivă vînăta, castravetele şi *cari*.

Pe malurile lui Ungerengeri prosperă bananierul şi mparamusi (taxus elongatus) care-l întrece cu 25—30 de metri şi care rivalizează, în frumuseţe, cu tşiranul din Persia şi platanul din Abisinia. Destul de drept şi elegant pentru a face din el catargul mare al unei fregate de clasa întîi, trunchiul lui fără nici un nod este încununat de o coroană largă, cu frunziş des şi de un verde plin de prospeţime. Acolo poţi vedea douăzeci de speţe de copaci ale căror ramuri întinse se înlănţuiesc de pe un mal pe celălalt. Fiecare adîncitură de teren, precum şi malul apei, sînt înţesate de ierburi şi trestii uriaşe.

Mussudi este aşezat sub nivelul mediu al văii, şi prin urmare domină satele vecine, în număr de peste o sută. Ocupă capătul occidental al ţinutului Ukerhue; de partea cealaltă a rîului începe teritoriul locuit de vuakami.

Am fost reţinuţi la Mussudi de greutatea de a strînge cantitatea de grîne ce ne era necesară. Această lipsă, într-un ţinut atît de mănos şi de populat, era provocată de marele număr de caravane ce ne precedaseră şi care-şi făcuseră acolo provizii considerabile.

În ziua de 14 am trecut rîul Ungerengeri care, în acest loc, poate fi străbătut prin vad în orice anotimp, şi n-avea atunci mai mult de douăzeci de metri lăţime.

Am mai făcut încă o milă în vale, pe un teren excesiv de umed şi acoperit de ierburi mari, cu o vegetaţie luxuriantă.

Apoi drumul se înalţă treptat şi străbătu un crîng de mparamusi şi de tamarinzi, de arbuşti, tamarisci şi mimoze de diferite speţe. Două ceasuri de urcuş ne duseră pînă-n vîrful unei creste de unde, întorcîndu-ne, am putut vedea hăt departe, pînă spre pantele de la Kisemo.

După un coborîş de 30 de metri, ne-am oprit în albia unui torent secat, cu fund nisipos, pe-al cărui mal opus am recîştigat înălţimea pierdută. Ne-am aflat atunci iarăşi pe un teren asemănător celui pe care tocmai îl părăsisem şi ne-am urmat drumul pînă la un heleşteu lîngă care se zărea o boma [1] cu colibe recent făcute şi bine construite; acestea fură ocupate imediat de oamenii mei. Căruciorul ne pricinuise o groază de încurcături, cel mai voinic dintre măgarii noştri, deşi căra uşor o sută nouăzeci şi şase de livre, nu putea să tragă în el mai mult de două sute douăzeci şi cinci de livre.

A doua zi, am plecat devreme spre Mikiseh. La opt şi jumătate, urcam povîrnişul meridional al piscului Kira. Cînd am ajuns la o înălţime de 200 de picioare deasupra terenului înconjurător, am avut sub ochi privelişte a minunată a unui pămînt ce nu se odihneşte niciodată. Dacă l-ar fi cunoscut, Malthus n-ar mai fi scris paginile acelea necugetate, în care bate cîmpii cu privire la excedentul de populaţie.

Am părăsit povîrnişul meridional al muntelui Kira pentru a ne urma drumul pe creasta unui lanţ muntos, de care era alipit, şi-am coborît în valea Kiurima, unde în orice anotimp se găseşte apă curată şi din

[1] Boma (se mai numeşte şi khamba) tabără alcătuită din căsuţe de paie, înconjurate de un gard de spini. (n.t.)

belşug. Kiurima este prima aşezare pe care am întîlnit-o în Udoe. La două mile de acest sat, spre vest, se află Mikiseh.

În 16, după două ceasuri de marş, am ajuns la Ulagalla. Este numele unui district — sau al unei porţiuni de district — situat între munţii Uruguru, care-l mărginesc spre miazăzi, şi Udoe, aflaţi la nord.

Ulagalla alcătuieşte partea principală a bazinului cuprins între aceste două lanţuri paralele, bazin care nu are o lărgime mai mare de zece mile.

Etapa s-a încheiat la Muhalleh ; ne aflam atunci pe teritoriul vuoseghilor ; întregul marş se desfăşurase în bazinul Ulagalla, între cele două lanţuri care îl închid ; la dreapta noastră munţii Uruguru, la stînga cei din Useguhha şi Udoe.

După numeroasele mile parcurse în cîmpie, cu unduirile sale monotone, această schimbare de decor era binevenită. Cînd privirile noastre se săturau de pădurile care se înşirau pe marginea potecii, cînd de o parte, cînd de cealaltă, ne întoarceam ochii spre munte, la ale cărui poale se întindea priveliştea unor copaci ciudaţi şi a unor flori cu felurite nuanţe. Privirile noastre urcau de-a lungul versantului, pînă-n creştet ; memoria noastră îşi însemna frumuseţile sale şi ne întipăream în minte ieşiturile, intrîndurile, pintenii de piatră, rîpele, spărturile adînci, mai cu seamă pădurea de un verde întunecat, care învesmînta coastele pînă pe culme.

Cînd nu ne absorbea atenţia sarcina de a veghea asupra baloturilor duse de măgar, sau asupra mersului prea încet al pagazilor, ne desfătam văzînd cum joacă trîmbele de aburi în jurul piscurilor, cum alcătuiesc cununi fulguitoare, grupuri fantastice, cum se despart pentru a se condensa într-o largă pînză care, gata să se destrame în ploaie, se risipea în faţa strălucirii razelor de soare.

Am regăsit la Muhalleh al patrulea grup al nostru, cu trei bolnavi noi, care-şi aţinteau ochii cu lăcomie

asupra mea, „împărțitorul leacurilor". Apropierea mea fusese salutată cu împușcături ; spice de porumb și de orez așteptau să binevoiesc a le primi, dar i-am spus lui Maganya că aș fi preferat să aibă un avans de opt sau zece etape asupra noastră.

Se afla acolo Selim Ben Rașid, care se înapoia din interiorul continentului cu trei sute de colți de elefant. Pe lîngă urările de bun venit și orezul ce mi l-a dăruit, am căpătat de la el și vești despre Livingstone. Acest arab cumsecade se despărțise de dînsul la Ujiji, unde timp de 15 zile locuiseră în două colibe vecine. „Tocmai fusese tare bolnav — îmi zise Ben Rașid, vorbindu-mi despre doctor — și avea înfățișarea unui bătrîn, cu chipul răvășit și barba căruntă. Avea de gînd, cînd va fi iar pe picioare, să plece în Manyema, apucînd-o prin ținutul Marungu".

Valea lui Ungerengeri, precum și teritoriul Muhalleh, sînt de o fertilitate minunată ; sorgo-ul atinge aci cea mai mare înălțime și porumbul egalează cele mai frumoase recolte obținute vreodată în Arkansas.

Numeroase cursuri de apă coboară din munți, scăldînd din plin această bogată vale, al cărei humus îl înmoaie, răspîndind o umiditate care nouă ne-a cășunat anumite necazuri, ca : umezirea stofelor, mucegăirea ceaiului, topirea zahărului, ruginirea uneltelor ; însă grija avută față de aceste obiecte, de-ndată ce am sosit în tabără, ne-a scutit de o pierdere însemnată.

Între obiceiurile vuaseguahhilor și cele ale vuaduilor, vuakamilor și vuakuarilor — cu care avusesem de-a face — există o deosebire care ni s-a părut simțitoare. La ei n-am găsit politețea întîlnită pînă atunci ; nu ne ofereau în mod curtenitor, ca în alte părți, produse pe care doreau să ni le vîndă, ci voiau să ne impună să le cumpărăm la prețul cerut de ei. Dacă încercai să te tocmești, răspundeau brutal ; dacă stăruiai, se înfuriau. Această purtare era opusă celei a vuajureilor, plini de calm și blîndețe. Nevoia ne-a silit să cumpărăm provizii de la acești oameni

prea puţin amabili ; spre cinstea ţinutului, voi recunoaşte că mierea lor avea o savoare aparte.

A doua zi, urmînd firul văii, am trecut pe sub zidurile capitalei ţinutului Useguhha, Simbamuenni. Eram departe de a mă aştepta la asemenea întîlnire. In Persia, în Mazanderan, nu m-ar fi uimit, dar aci era cu totul neprevăzută.

Situat la poalele munţilor Uruguru, într-o vale splendidă, scăldat de două rîuri şi de cîteva pîraie limpezi, acest oraş putea să aibă cam la cinci mii de locuitori. Casele lui, în număr de o mie, erau construite după tipicul arhitecturii localnicilor, însă în cel mai bun stil, iar fortificaţiile sale arabo-persane întruneau avantajele ambelor genuri.

Afară de marile oraşe, n-am întîlnit nicăieri în Persia, pe un traseu de nouă sute cincizeci de mile, fortificaţii care să valoreze mai mult decît cele din Simbamuenni. Acolo zidurile sînt făcute din vălătuci — chiar la Kasvin, Teheran, Ispahan şi Siraz. Oraşul african avea ziduri de piatră, apărate în cele patru colţuri de cîte un turn de asemenea din piatră şi bine construit.

Meterezele cu două şiruri de găuri de ochire, pentru puşti, cuprinzînd un spaţiu de opt sute de metri pătraţi — erau străpunse de patru deschizături plasate înspre cele patru puncte cardinale şi situate la egală distanţă de turnuri. Porţi uriaşe — din lemn de tek aflat în ţinut — închideau aceste patru deschizături ; porţile erau acoperite de cele mai fine şi complicate arabescuri.

Am presupus mai întîi că porţile acelea veniseră din Zanzibar, trimise bucată cu bucată ; dar cum şi casele mari din oraş aveau porţi la fel, se prea poate ca ele să fi fost făcute şi cizelate de artişti indigeni.

Asemeni caselor din preajmă, reşedinţa regală era o lungă clădire pătrată, cu un acoperiş mare cu pantă abruptă, depăşind cu mult zidul şi adăpostind o verandă.

Palatul aparţinea atunci unei sultane, fiica unui anume Kisabengo, vestit vînător de oameni, care a fost spaima a şase provincii. Înzestrat cu o forţă remarcabilă, vorbire elocventă, spirit ager şi amuzant, acest Theudoros la scară redusă a dobîndit lesne înrîurire asupra unei cete de indivizi care l-au recunoscut drept căpetenia lor. Justiţia se amestecă ; Kisabengo o tuli şi sosi în Ukami — provincie care, în perioada aceea, se întindea de la Ukerehue pînă-n Usagara.

Tîlharul începu atunci o viaţă de jaf şi cuceriri, al cărei rezultat fu că îi sili pe vuakami să-i cedeze un teritoriu imens în superba lor vale. Ştiu să-şi aleagă locul cel mai admirabil şi îşi întemeie acolo capitala, numind-o Simbamuenni — Oraşul-Leu, adică cel mai puternic.

La bătrîneţe, norocosul hoţ de oameni îşi schimbă numele, luîndu-l pe cel dat oraşului său şi, cu limbă de moarte, ceru fiicei sale — căreia îi lăsa puterea — să-şi ia şi dînsa acest nume regesc.

În timp ce străbăteam repedele curs de apă care trece pe sub zidurile oraşului, locuitorii săi avură un frumos prilej de a-l contempla pe Marele Musungu, omul precedat de trei caravane proprii, care — printr-o greşeală de neiertat — se fălise cu bogăţia şi puterea lui. Pe cele două maluri se adunaseră mai bine de o mie de băştinaşi, aruncîndu-ne tot soiul de priviri.

Războinicii sultanei, înarmaţi cu lăncii şi arc sau o flintă şi putînd sluji de modele pentru Nisus şi Euryal, Teseu şi Piritou, Damon şi Pythias, Ahile şi Patrocle, se ţineau îmbrăţişaţi doi cîte doi, împărtăşindu-şi părerile asupra culorii şi a straielor noastre.

Toţi aceşti oameni ieşiseră dincolo de zidurile lor cu strigătul: „Mkuba Musungu!“ — Marele Musungu — cuvinte care păreau să aibă asupra lor aceeaşi înrîurire ca şi muzica omului cu două flate

asupra şobolanilor din Hameln[1]. Trecuseră rîul şi începeam să mă tem că se va repeta catastrofa din legendă, cînd — din fericire pentru tihna sufletului meu — mulţimea socoti că soarele bate prea tare, marşul e prea lung, şi plecă.

Ne-am ridicat tabăra pe malul lui Ungerengeri, care este la patru mile de Oraşul-Leu. Trebuia să ne cercetăm bagajele, să reparăm echipamentul măgarilor şi să îngrijim cîteva animale, a căror spinare era grav vătămată. Îndemnat de toate aceste motive, am hotărît să petrecem acolo două zile, cu atît mai mult cu cît provizii se găseau din belşug la Simbamuenni.

Toate baloturile înfăşurate în makanda — adică acoperite cu rogojini — fură găsite într-o stare mult mai bună decît speram, ţinînd seama de enorma cantitate de apă pe care o suportaseră. Ne aflam tocmai în toiul perioadei *masika*. Totuşi diferite obiecte de mare valoare pentru noi, ca, de pildă: armele, ceaiul, muniţiile, puse în lăzi, suferiseră — fapt care l-am pus pe seama neglijenţei lui Shaw. Acesta trecuse cu măgarii purtători ai lăzilor prin mijlocul unor ape adînci, fără a descărca nici un animal, aşa cum ar fi cerut-o cea mai elementară prevedere. Chemat în cortul meu, unde i-am arătat rezultatul purtării sale, omul fu apucat de o aprigă mînie. Se plînse că ar avea prea mult de muncă, mă învinui că nu pot fi mulţumit cu nici un chip şi sfîrşi prin a-mi spune că aştepta trecerea unei caravane care să coboare spre ţărm, pentru a mă părăsi şi a pleca cu ea. I-am răspuns că, deoarece se arătase prea puţin grijuliu şi preferînd odihna muncii,

[1] Personaj legendar, despre care se spune că a scăpat de şobolani oraşelul german medieval Hameln, făcîndu-i să se înece, vrăjiţi de muza lui. Cînd fruntaşii oraşelului n-au vrut să-i dea răsplata făgăduită, străinul a procedat la fel cu copiii tîrgului, dispărînd cu dînşii în adîncul unui munte. (Poem de Robert Browning.) (n.t.)

putea să plece cînd poftea, fără să-l împiedic de fel; însă că-i voi opri bagajele pentru a-mi acoperi suma plătită la Zanzibar, pe care o primise cu titlu de avans.

Această declarație îl făcu pe Shaw să-și vină în fire; peste un ceas își luase iar în primire serviciul și pacea era încheiată.

In ziua următoare mi-am dat seama, pentru prima dată, că aclimatizarea mea cu mlaștinile din Arkansas nu-mi va servi în Africa.

Erau ceasurile zece dimineața, cînd mă năpădiră simptomele ce prevestesc mukungur. Mai întîi o oboseală generală, însoțită de somnolență; pe urmă o jenă supărătoare, care pleacă din șale, urcă în coloana vertebrală, se întinde în coaste, ajunge la umeri și se stabilizează acolo, devenind o durere obositoare. Te cuprinde frigul, tot trupul îți este înghețat. Capul se îngreuiază; ești apucat de amețeală și toate obiectele ți se înfățișează ca prin ceață, deformate.

Accesul mi-a trecut la zece seara, lăsîndu-mă doborît de o slăbiciune nespusă.

Am recurs la cel mai eficace tratament, după experiența dobîndită în Arkansas, și anume: cincisprezece boabe de sulfat de chinină în trei doze înghițite din oră în oră — cu începere de la primul efect al unui medicament luat seara în ajun. Această medicație, aplicată în cursul celor trei zile următoare accesului, a preîntîmpinat recidiva, cel puțin pentru cîtăva vreme — și mi-a dat același rezultat de cîte ori am folosit-o, fie pentru mine, fie pentru oamenii mei.

In a treia zi de popas, sosiră cetățenii de vază din Simbamuenni, veniți din partea sultanei lor, ca să ridice tributul pe care înălțimea sa credea că-l poate pretinde. Dar, cum se obișnuiește să impui la un singur tribut pe proprietarul unei caravane, oricît de împărțită ar fi ea, iar Farquahr achitase datoria mea — înșiși ambasadorii recunoșteau acest fapt —

le-am răspuns că n-ar fi cinstit să mă facă să plătesc de două ori. Notabilităţile au răspuns : „Ngema“ (foarte bine) şi mi-au făgăduit să transmită suveranei lor răspunsul meu. Se va vedea, în capitolul următor, ce s-a întîmplat cu aprobarea notabilităţilor şi în ce fel s-a purtat cu mine stăpîna lor.

Capitolul VI

DE LA UNGERENGERI LA MARENGA MHALI

Între Maganoya şi Simbamuenni este o distanţă de 119 mile. Pentru a o străbate, ne trebuise paisprezece marşuri care, cu popasuri cu tot, ne luaseră douăzeci şi nouă de zile. Patru mile pe zi în medie; era departe de a fi un ritm rapid. Firește, masika purta şi ea o vină; dar această încetineală se trăgea mai ales de la Maganya, care dovedea o lenevie deopotrivă cu lăcomia sa şi al cărui grup — alcătuit din oameni slabi — avea mereu bolnavi. Pe timp uscat şi cu oameni valizi, nu mi-ar fi trebuit mai mult de cincisprezece zile ca să ajung la Ungerengeri; din cei cinci sau şase arabi, care mă precedaseră pe această rută, cel puţin doi făcuseră drumul în opt zile. În orice caz, măgarii nu-mi înşelaseră încrederea: bietele dobitoace, cărînd fiecare cîte 150 de livre, ajunseseră la Simbamuenni în perfectă stare.

Ţinutul pe care-l lăsasem în urmă şi care formează regiunea maritimă este — după cum aţi putut vedea — de o mare fertilitate. Din acest punct de vedere, ca şi în privinţa contururilor, pădurilor, pajiştilor sale înconjurate de codri mari, a lungilor sale unduiri înveşmîntate în verdeaţă, a conurilor şi crestelor sale — n-o pot compara mai bine decît cu statul Missouri. Cum noi am străbătut-o în anotimpul ploios, firește că am văzut-o în lumina ei cea mai proastă şi cu toate acestea — în ciuda noroaielor adînci, a ploilor sale dezolante, a ierburilor înalte picurînd o rouă glacială, în ciuda junglelor dese unde te aşteaptă frigurile, îmi amintesc de această regiune cu plăcere, din cauza bogăţiilor sale.

Un drum de fier între Bagamoyo şi Simbamuenni ar fi mult mai puţin costisitor, mult mai uşor de realizat, decît cel din Far West; şi după ce i s-ar amenaja cursurile de apă, această regiune ar putea fi locuită fără a prezenta mai multe primejdii decît oricare altă ţară nouă. În timpul zilei, n-am văzut ca termometrul să se ridice peste 29 de grade şi jumătate Celsius. Nopţile, de ajuns de răcoroase ca să necesite două pături, erau plăcute şi, pînă la Simbamuenni, n-am zărit nici picior de ţînţar, acest flagel al preeriilor din Kansas şi Nebraska. Singurul lucru de temut ar fi ferocitatea muştelor pe care le-am descris, care ar face dificilă creşterea vitelor, pînă în clipa în care vor fi defrişate junglele şi o parte din codri.

Ne-a fost imposibil să plecăm în ziua a treia, aşa cum hotărîsem. Rîul Ungerengeri, nu prea însemnat în anotimpul uscat, capătă un volum enorm în perioada de masika. Primeşte apele coborîte din vreo douăzeci de piscuri şi din două lungi şiruri de munţi, a căror bază o ocoleşte şi ale căror coaste stîncoase îi varsă toate torentele care îi brăzdează, toate cascadele care îi fac să scînteieze de cum străluceşte soarele. Atunci devine un obstacol serios în calea caravanelor neutilate pentru a ridica poduri.

Adăugaţi acestui rîu furios o ploaie necontenită — una din acele ploi care împiedică oamenii să iasă din casă şi îi face mohorîţi; o ploaie londoneză, veşnică burniţă însoţită de ceaţă. Cînd se ivea soarele, palidă imagine a lui însuşi, pagazii veterani clătinau din cap, zicînd că ploaia va mai dura încă trei săptămîni.

Locul ocupat de noi, dincoace de rîu, era un sălaş de molimă, groaznic la vedere, lăsînd o amintire odioasă. Gunoaiele îngrămădite de generaţii de hamali adunaseră acolo puzderii de vietăţi care mişunau şi se tîrau: furnici negre, roşii şi albe care infestau solul; viermi şi centipezi de toate culorile, care se căţărau pe toate tulpinile, se tîrau pe toate ierburile; viespi cu cap galben, la fel de veninoase ca şi scorpio-

nul și ale căror cuiburi atîrnau de fiecare mărăcine; enormi scarabei, de mărimea unui șoarece, care făceau și rostogoleau cocoloașe de murdărie; paraziți de toate grosimile, de toate nuanțele și soiurile. Nici o colecție de entomologie n-ar fi putut rivaliza, ca număr și varietate, cu pereții cortului meu.

La 23 aprilie am profitat de o înseninare pentru a trece mocirla care ne despărțea de rîu și, la cinci dimineața, am început să ne transportăm bagajele pe celălalt mal, pe un pod din cele mai rustice. Doar negrii sau acrobații de profesie se pot mulțumi cu așa ceva, deasupra unei ape repezi și adînci. Nici chiar vuanyamuezii noștri cei sprinteni la picior nu prea se simțeau la largul lor trecînd podul.

Pentru a te folosi de un pod african, trebuie mai întîi să sări de pe mal pe una din crengile copacului care-l constituie; creangă adesea aflată în apă și totdeauna depărtată de tine; pe urmă, ajuns la capăt, să faci o nouă săritură, pentru a pune iarăși piciorul pe uscat. Cu 70 de livre pe umeri, nu-i totdeauna o treabă ușoară. Cîteodată s-a mai gîndit careva să întindă o liană de la un copac la altul, în chip de parapet ceea ce-ți este de mare ajutor; dar rareori este luată această precauțiune, vuasenzii socotind-o de prisos.

După ce am descărcat măgarii, cum se înțelege de la sine, i-am vîrît în apă și i-am remorcat de-a curmezișul torentului, treabă care a necesitat viguroase eforturi. Totuși trecerea s-a petrecut fără accidente; numai că ne-a pretins cinci ceasuri bătute pe muchie și o risipă de energie, de mînie și de înjurături care ar fi fost de ajuns pentru o întreagă armată.

Ne-am încărcat la loc măgarii, ne-am stors bine hainele, după care ne-am îndreptat spre nord, lăsînd în stînga noastră doi munți care ne-au ascuns curînd vederii îngrozitoarea vale, precum și malul noroios și fumegînd al rîului.

Totdeauna m-am simțit mai în voie, cu trupul și spiritul mai ușor, cînd mă aflam în marș, decît în

cursul acestor nesfîrșite zile de popas, în care, ros de nerăbdare, mă revoltam împotriva unor întîrzieri pe care nici o strădanie nu le putea înlătura.

Se prea poate deci ca bucuria de a fi pe drum să mă fi îndemnat să văd ținutul în culori mai frumoase decît ar merita. În orice caz, perspectiva care se înfățișa privirilor noastre îmi păru mai agreabilă decît Valea lui Simbamuenni, cu toată fertilitatea ei. Era alcătuită dintr-un șir de poieni despărțind pîlcuri de arbori tineri, mărginită în depărtare de piscuri singuratice. Cînd și cînd, după ce suiam vreo înălțime, zăream linia albastră a munților Usagara, care închideau orizontul la vest și nord, dominînd o cîmpie întinsă.

La picioarele unei lungi coline, brăzdată de ape care murmurau, am găsit un khambi [1] ale cărui colibe erau bine construite — numit de localnici Sîmbo. Această tabără se află cale de două ceasuri încheiate, spre nord-vest, adică la cinci mile de faimosul pod de peste Ungerengeri. În locul acesta terenul este compus din sfărîmături de cuarț, cărate de cursuri de apă permanente. Pe malul lor crește o vegetație puternică, în mijlocul căreia, printre bambuși cu un diametru de două degete și jumătate, se remarcă *myombo,* mare și frumos, copac cu scoarța la fel de netedă ca și frasinul ; îmbite cu frunze cărnoase, smochinul, sicomorul, tamarîndul — un soi de prun, bomaxul și mgungu, ale cărui ramuri larg desfăcute poartă pe ele frunze mici, strînse în buchet.

Deși de la Sîmbo nu se observă nici un sat, în faldurile muntelui se aflau cîteva sate. Aceste tîrgulețe erau locuite de vuaseguhha.

Tocmai cînd urma să plecăm, s-a produs un fapt care ne-a provocat vii neliniști. Bander Salaam, bucătarul meu, de pe meleagurile Malabarului, fu surprins pentru a cincea oară șterpelind provizii. Îl iertasem de fiecare dată ; în ziua aceea însă Shaw primi

---

[1] Tabără întărită ; un fel de kraal înconjurat de spini. (n.t.)

ordin să-i tragă cîteva bice, fără prea mare asprime și peste haine, ceea ce nu era o măsură prea severă. E drept, am adăugat că, nevrînd să mai am sub ochii mei un hoț înrăit, îl izgonesc din tabără. Nu aveam de loc de gînd să-l alung, lăsîndu-l pradă tîlharilor, mereu la pîndă după cei rămași în urmă ; voiam doar să-l sperii. Dar el luă lucrurile în serios și, uitînd de pălărie, de măgarul și de bagajele sale, o porni în goană spre munte. Abdul Kader și Bombay îi strigară în zadar să se întoarcă ; Bander nici nu voi să audă. Socotind totuși că se va răzgîndi, am pus să-i fie legat de un copac animalul ; bagajele lui le-am pus pe spinarea măgarului și am plecat.

Marea cîmpie zărită de pe înălțimi se întindea acum în fața noastră ; această cîmpie, numită Valea Makata, ne-a lăsat amintiri îngrozitoare. Mai întîi se iviră largi unduiri acoperite de bambus, chamerops, mgungus și de maiestuoșii palmyra (Borassus flabelliformis). Curînd aceste unduiri de teren se sparseră, sfîrșind în rîpe care, în perioada aceea erau umplute de ape și unde creșteau, în tufișuri dese, enorme trestii și plante cu frunze mari. Urmară apoi mari savane, înțesate de ierburi înalte, a căror monotonie era întreruptă ici și colo de cîte un copac izolat.

Pe toată această întindere nu era decît un singur sat locuit de vuaseguhha, ceea ce ne lăsa să ne îndestulăm în voie din marele belșug de vînat al ținutului. Din revărsatul zorilor, zebre, caama, cudu [1] și alte antilope ieșeau din tufișuri și veneau să pască la loc deschis. Seara, synhiena își părăsea sălașul, zvîrlea hidoasele ei urlete și pornea în căutarea vreunei prăzi adormite, om sau animal.

Solul noroios al acestor savane, de o tenacitate deosebită, făcea ca marșul să fie groaznic de obositor : ne trebuiau zece ceasuri pentru a parcurge zece mile.

În deșertul acela am stabilit un khambi. Era

[1] Cudu sau condoma, antilopă mare, avînd o lungime de șapte pînă la nouă picioare, însă cu o înfățișare mult mai elegantă decît caama. (n.t.)

aproape miezul nopții cînd sosi căruciorul, însoțit de patru oameni istoviți. Bombay era cu ei și îmi povesti că, punîndu-și jos povara, pentru a ajuta la scoaterea căruciorului dintr-un smîrc — aceasta îi fusese furată. Pe lîngă cele două uniforme ale sale, cămășile, barda, pistolul și munițiile lui, balotul acela cuprindea stofă, mărgele de sticlă, unul din corturile noastre și o secure americană zdravănă.

Vestea acestei pierderi, în plină noapte, după o zi grea, m-a scos din sărite. În furia mea, l-am mustrat pe Bombay pentru toate greșelile săvîrșite: capra pierdută la Muhalleh, neglijența sa față de măgari, pe care adesea îi lăsa să fie închiși în țarc fără să fi fost adăpați, dragostea lui pentru foc, diminețile irosite în trîndăvie și încărcătura pierdută acum: stofa, pulberea, pistolul, faptul că uitase de bietul meu bucătar, pe care ar fi trebuit să-l aducă îndărăt, știind prea bine că nu voiam ca nefericitul să ajungă să fie ucis de hoți. În cele din urmă, i-am declarat că, de vreme ce nu era în stare să-și îndeplinească funcția de căpitan, i-o voi da lui Mabruki-Burton, care valora el singur cît o duzină de Bombay. Acestea fiind zise l-am expediat, ordonîndu-i să pornească, o dată cu răsăritul soarelui, în căutarea obiectelor pierdute.

A doua zi era zi de popas. În timp ce Bombay se ducea să-și caute balotul, am trimis trei soldați la Simbamuenni, cu ordinul de a se informa de soarta bucătarului, de a-l aduce înapoi, dacă-l regăsesc, și de a cumpăra grîne în valoare de trei dotis — cumpărătură care ne era indispensabilă în singurătatea aceea.

Se scurseră trei zile, fără ca oamenii mei să se întoarcă; erau Kingaru și cei doi Mabruki. Proviziile se împuținau; vînătoarea era slabă; vînatul se ținea la depărtare prea mare; în două rînduri, nu ucisesem decît un cocoș de munte, o prepeliță și cîțiva porumbei.

În sfîrșit, se ivi Bombay; nu găsise nimic. I-am luat gradul și l-am trimis pe Shaw să vadă ce se întîm-

plase cu ceilalți. Se întoarse spre seară, cu o febră puternică, un acces de mukunguru ; îi aducea însă pe cei trei soldați, întîlniți la jumătatea drumului, care îmi dădură următorul raport :

Sosiți la Sîmbo pe la două noaptea, bătuseră împrejurimile, căutînd peste tot pașii bucătarului precum și urmele măgarului. Negăsind nimic, se duseseră la Ungerengeri și-i întrebaseră pe stăpînii podului ce oameni trecuseră pe-acolo după plecarea lui Musungu. Li se răspunsese că un măgar alb, încărcat așa și pe dincolo — și care într-adevăr aparținea caravanei mele — trecuse din nou rîul, condus de doi indivizi, dar omul despre care vorbeau dînșii nu fusese văzut.

Convinși că Bander fusese asasinat, cei trei soldați ai mei intraseră în mare grabă în Simbamuenii și, fără a aștepta să le vină sufletul la loc, le spuseseră războinicilor de la poarta de vest că doi tîlhari străbătuseră orașul lor, ducînd un măgar alb, pe al cărui stăpîn îl uciseseră — un om în port de hindus și aparținînd lui Musungu.

Duși în fața suveranei, soldații mei își repetaseră povestea și cum oamenii de pază chiar îi văzuseră trecînd pe cei doi, doamna expediase douăzeci din mușchetarii ei pe urmele hoților, care-i fuseseră aduși, împreună cu măgarul și bagajele.

La întrebările adresate de sultană, cei doi oameni răspunseseră că găsiseră măgarul legat de un copac, cu povara lui, că dobitocul se afla singur și ei îl luaseră, crezînd că au tot dreptul, o dată ce nu se afla nimeni prin preajmă să-l revendice.

— Recunoașteți animalul ? îi întrebase sultana pe oamenii mei.

Dînșii nu numai că recunoscuseră măgarul și efectele, dar pretinseseră să fie adus și proprietarul lui, aflat în slujba mea. Drept care, sultana îi învinuise pe hoți că l-ar fi ucis pe stăpînul măgarului. Aceștia afirmaseră că nu l-au văzut în viața lor pe omul cu pricina, adăugînd că pot să-i jure acest lucru, dacă sultana dorește.

Suverana, nevrînd un jurămînt fals — căci era convinsă că mint — le spusese vinovaților că-i va trimite la Zanzibar, pentru a fi pedepsiți de sultan. Apoi această femeie, care fără vorbă că dovedea energia și lăcomia tatălui său — îi întrebase pe oamenii mei de ce nu plătisem tributul după care trimisese. Oamenii mei, neștiind nimic despre treburile mele, nu fuseseră în măsură să-i răspundă. Atunci fiica lui Kisabengo îi înștiințase că-și va lua singură plata, nu numai păstrînd măgarul și povara lui, ci și luînd armele lor, care aveau să reprezinte partea ei (lucrurile hindusului rămînînd pe seama oamenilor săi), că, pe lîngă aceasta, soldații mei vor fi puși în fiare, pînă ce stăpînul lor va veni să-i elibereze.

Amenințarea sultanei fusese adusă la îndeplinire pe dată și cei trei oameni ai mei zăceau în lanțuri de șaisprezece ore, în piața tîrgului, cînd un arab pe care-l întîlnisem la Kingaru — șeicul Thani — îi recunoscuse. După ce ascultase istorisirea lor, se dusese la sultană și îi demonstrase nesocotința săvîrșită.

— Musungu — spusese acest om admirabil, exagerînd fără scrupule — Musungu are două puști care pot trage fără oprire patruzeci de împușcături și trimit plumbii la depărtare de jumătate de ceas. Nu mai vorbesc de alte puști, a căror încărcătură este înfiorătoare. Slobozește-i pe soldații lui Musungu, dă-le grînele pe care le cer și lasă-i să plece cu tot ce pretind ; căci poate că omul alb a și pornit la drum să te atace.

Această descriere a puterii mele avusese un efect bun, de vreme ce soldaților mei li se dăduse drumul și li se furnizase grîu de ajuns pentru a-mi hrăni toți oamenii, timp de patru zile ; dar din obiectele ce li se luaseră sau care aparțineau bucătarului, nu li se înapoiase — împreună cu urecheatul — decît o pușcă, un sfert de muniții, o pereche de ochelari, o carte și o pălărie veche, pe-al cărui proprietar nu mai credea nimeni că o să-l revadă.

De-ndată ce oamenii mei fuseseră liberați, bunul arab Thani îi luase cu dînsul la Sîmbo și Shaw îi regăsise în tabăra lui, ghiftuiți cu orez și unt topit.

Ascultînd această lungă povestire, mă simțeam frămîntat de cele mai felurite emoții. Mai întîi, contasem pe întoarcerea lui Bander, neînchipuindu-mi că într-un răstimp atît de scurt i se întîmplase vreo nenorocire, și-mi părea rău că-l pedepsisem. M-am legat ca pe viitor, oricărui furt i-aș cădea victimă, să nu-l expun pe hoț să fie asasinat. Apoi venea uimirea pricinuită de procedeul regal. Era contrar obiceiului să iei două tributuri de la același șef de caravană, și, presupunînd că amazoana noastră sta mai presus de datini, cele patru zile petrecute pe malul lui Ungerengeri îi dăduseră răgazul necesar pentru a-mi cere să-mi îndrept greșeala comisă cînd nu-i împlinisem cererea. Fără îndoială că, dacă ar fi stăruit, mai degrabă aș fi plătit de două ori, decît să compromit siguranța caravanei.

Într-un cuvînt, mi se furaseră în chip odios trei puști, fără a mai vorbi de restul obiectelor.

Indignarea mea n-avea margini; dacă aș fi fost prin apropierea doamnei, m-aș fi răzbunat. Dar cele patru zile de așteptare îmi păruseră atît de lungi, încît — cuprins de bucuria de a-mi revedea soldații — mînia mea nu putu să țină și m-am felicitat curînd că răul nu fusese mai mare. Cît privește discursul arabului, puteai să te tăvălești de rîs.

Chiar în seara aceea i-am scris consulului Statelor Unite, istorisindu-i pățania, pentru ca sultanul să cunoască ambele aspecte ale aventurii legate de dispariția bucătarului meu.

Zorit să părăsesc un loc unde avusesem parte de atîtea neliniști, am ridicat tabăra — în ciuda unei ploi torențiale, care, în oricare altă împrejurare, ne-ar fi împiedicat să plecăm.

Drumul ducea mai întîi pe un teren roșiatic și împădurit, care drena un îndoit povîrniș, înclinat într-o parte spre apus, în cealaltă spre răsărit și pe care era ușor de mers; după cîteva mile însă am intrat iarăși

în savană, al cărei sol era atunci vîscos și tenace ca mortarul, încît ne trezea teama de a nu împărtăși soarta călătorului care, străbătînd un smîrc din Arkansas, ajunsese să nu se mai vadă dintr-însul decît țeava pipei.

Shaw era bolnav, trebuia să conduc singur totul. Măgarii cădeau în noroi și prindeau rădăcini acolo. Cînd ieșea unul, după o ploaie de lovituri, se înfunda altul, apoi altul și altul, la nesfîrșit.

După două ore de asemenea muncă de Sisif — muncă înnebunitoare, cînd ai ajutoare ca Bombay, care pentru a-și salva pielea, n-ar fi înfruntat nici furtuna, nici truda; după două ore de muncă, sub o ploaie cu găleata, înaintasem cu o milă și jumătate, fapt de care mă bucuram, cînd o rîpă transformată în rîu ne opri. A trebuit să descărcăm măgarii, să-i tîrîm în torent, să-i încărcăm iar pe malul celălalt; treaba asta ne-a răpit un ceas.

Străbatem o pădure, fiecare din noi zăbovind. Pe urmă încă un rîu, mai lat și mai adînc. Cum puntea a dispărut, trecem înot, făcînd ca baloturile să plutească, ceea ce ne cere două ceasuri. Apoi intrăm în apă, pînă la jumătatea piciorului; uneori pînă la bărbie; și bălăcindu-ne, bălăcărind sau lunecînd în noroi, în mijlocul tulpinilor de sorgo și a ierburilor ude leoarcă, urmăm malul stîng al Makatei propriu zise, pînă în clipa cînd unul din corturile sale ne împiedică să mergem mai departe. Zece ore de drum; făcuserăm șase mile.

Pe jumătate mort de osteneală, încercam totuși o vie mulțumire: nimeni nu suferea de friguri; era ceva miraculos. Dacă vreun loc a fost vreodată menit să nască friguri, apoi era ținutul acela blestemat. Numai vederea acelor codri șiroind de apă, învăluiți de neguri, a șirurilor de ierburi culcate la pămînt de inundația mîloasă, a mormanelor de copaci putrezind în îngrămădeala de trestii, a rîului acela umflat și a cerului în lacrimi, era de ajuns ca să-ți dea friguri, iar

Khambi, cu maldărele sale de murdării, era potrivit să zămislească holera.

Makata, care n-are mai mult de 40 de picioare lățime pe timp de secetă, capătă în anotimpul ploios întinderea, adîncimea și impetuozitatea unui rîu însemnat. Dacă masika este deosebit de puternică, rîul acoperă cîmpia de la un capăt la celălalt și se transformă în lac.

Cam la zece mile spre nord-est de punctul unde ne aflam, Makata mare și cea mică, Ruduhua, precum și un mic curs de apă fără nume se unesc și formează Vuami, care se varsă în mare între Saadani și Vhuinde ; este fluviul care, în întregul ținut Usagara, poartă numele de Mukundukua. Trei din rîurile care-l alcătuiesc — Makata fiind cel mai puternic — își au izvorul în semiluna descrisă către sud și sud-vest de munții Usagara, în timp ce Ruduhua coboară din partea nordică a aceluiași lanț.

Atît de rapid era atunci curentul Makatei, atît de primejdioasă puntea tremurătoare și pe jumătate acoperită de ape, încît transportul bagajelor de pe un mal pe celălalt ne-a luat cinci ceasuri bune. Abia pusesem jos pe mal toate aceste baloturi, din care nici unul nu fusese udat, datorită unor griji zeloase, că o ploaie torențială le îmbibă de parcă ar fi căzut în rîu.

Nici vorbă nu putea fi să încercăm trecerea mlaștinei formată de acest potop, așa că am fost nevoiți să poposim într-un loc unde fiecare ceas aducea porția lui de necazuri.

Aversa pe care o suportasem trebuia să încheie sezonul. Prima se dezlănțuise la 23 martie, acum eram în 30 aprilie. Așadar, *masika* durase treizeci și nouă de zile. Era cifra anunțată de prezicătorii din Bagamoyo... „Vreme de patruzeci de zile în șir — cuvîntaseră solemn acești profeți — apa va cădea necontenit".

De fapt, nu fuseseră decît optsprezece zile de ploaie. Totuși am fost încîntați că am lichidat socotelile cu ea. Ne săturasem să fim siliți seară de seară să ne

uscăm bagajele, să ungem uneltele, armele, tot ce era din fier și — în pofida acestor precauțiuni — să vedem cum toate se strică repede.

La 1 mai ne bălăceam iarăși în apă și noroi, fiind cu toții mai mult sau mai puțin bolnavi, mai mult sau mai puțin istoviți. Shaw avea mai departe friguri și, din ce în ce mai ursuz, exprima urările cele mai puțin măgulitoare, sîcîindu-ne auzul. Devenea ipohondru, trăsătură prea puțin plăcută în orice țară, dar categoric odioasă sub torente de ploaie și în mlaștinile Africii.

Zaide avea vărsat de vînt; Bombay era scuturat de kichuma chuma (literal „spasme mici"), care îi sfîșiau pieptul și-l făceau să nu fie bun de nimica. Abdul Kader, un hindus plin de moliciune, se plîngea că este lipsit de „force" — cum spunea el în franceză.

— Dacă i-ar semăna toți ceilalți — am strigat — nu mi-ar mai rămîne, o Doamne! decît să fac cale întoarsă.

Pe un spațiu de treizeci de mile, pornind de la tabără, valea nu era decît o mlaștină înfiorătoare: în medie cu o adîncime de un picior, avînd ici și colo gropi de cîte patru-cinci picioare. Nu se mai auzea decît pleosc-pleosc-pleosc din clipa plecării pînă la sosirea la boma, care sînt ridicate în singurele locuri uscate ale drumului.

După două zile de bălăceală de acest fel, am ajuns la Ruduhua — alt rîu puternic, care curgea revărsat peste maluri. Ieșind din hățișul care acoperă malul drept al unuia din brațele sale, ne-am trezit în fața unei imense pînze de apă, unde se zăreau risipite creștetele copacilor, tufe de ierburi semănate pe mari întinderi și mărginite de munții Usagara, aflați la o depărtare de zece ori douăsprezece mile. Asta a pus vîrf mizeriilor noastre. Cînd, împreună cu soldații și măgarii pe care-i conduceau, am ajuns din urmă hamalii, aceștia erau adunați pe o movilă.

— Sînteți în tabără? i-am întrebat.

— Nu.

— Atunci de ce v-ați oprit ?

— Apa este prea mare.

Unul din ei, ca să arate adîncimea, trase o linie închipuită în jurul șoldurilor ; altul își puse mîna de-a curmezișul pieptului, un al treilea la gît ; al patrulea peste cap, vrînd să spună că ar trebui să înoate.

Nu era cu putință să străbați înot cinci mile, într-o mlaștină plină de ierburi, dar nici nu era posibil ca asemenea divergență de opinii să exprime adevărul. I-am pus deci pe soldați să înainteze cu măgarii, urmați de pagazi și după trei ore de bălăceală într-o apă adîncă de patru picioare, am poposit pe pămînt uscat.

Mlaștina era străbătută, dar grozăviile acestui marș ne lăsaseră o impresie ce n-avea să se șteargă curînd. Nimeni nu putea să uite ostenelile îndurate acolo. Impresie dureroasă, pe care urmarea o făcu și mai vie. Începînd din perioada aceea, ne muriră cîte doi-trei măgari pe zi ; nu ne mai rămaseră decît cinci complet epuizați. Soldați și pagazi suferiră boli fără număr ; eu însumi am fost adus pînă la porțile mormîntului de o dizenterie acută. Poate că aș fi suferit mai puțin timp, dacă nu mi-ar fi inspirat încredere clorodina lui Collis Brown și, care a întîrziat folosirea judicioasă a prafului lui Dover. Această clorodină atît de lăudată, din care am întrebuințat trei flacoane, nu mi-a dat niciodată nici un rezultat, nici pentru dizenterie, nici pentru diaree ; nici măcar nu a redus efectele bolii.

Cît de mult regretam că plecasem în anotimpul rău ! Totuși, în ceata noastră n-au fost decît două victime ale acestei înfiorătoare mlaștini : un pagazi și cîinele meu, sărmanul Omar, care mă însoțea de la plecarea din India.

Singurul copac important din valea Makata este palmyra ; în unele locuri crește în număr suficient pentru a forma desișuri care se pot numi păduri. În momentul trecerii noastre, fructul lui nu era copt și am regretat acest lucru ; ar fi fost pentru noi un fruct

nou în toată puterea cuvîntului. Mai departe nu vezi, în această cîmpie, decît copaci spinoși de diferite spețe — copaci foarte neînsemnați — și un mimoza-umbrelă, al cărui creștet grațios este veșnic verde.

La 4 mai, după ce am urcat un povîrniș ușor, ne-am oprit la Reheuneko, cel dintîi sat din Usagara, în care am poposit. Este un tîrgușor mai acătării, așezat la poalele muntelui, bine plasat, avînd aer bun și curat, care ne făgăduia totodată sănătate și confort. Ziduri groase din argilă, formînd un careu, închid colibele sale conice, populate de vreo mie de suflete. În jur sînt alte sate bogate și populate, ai căror locuitori păstrează în purtările lor o independență care n-are nimic neplăcut. Rîuri limpezi, șopotind pe pietriș și bolovani, compun o muzică desfătătoare pentru urechea călătorului.

În împrejurimi, bambusul atinge un volum suficient pentru a face din el prăjini solide, bune de corturi, și în cantitate de ajuns de mare pentru a aproviziona o armată întreagă. În sfîrșit, munții sînt acoperiți din belșug de copaci frumoși, care ar furniza lemn excelent pentru cherestea.

Am petrecut patru zile în acest loc plăcut, ca să ne mai refacem puterile, înainte de a încerca suișul munților Usagara ; apoi, în ciuda slăbiciunii lor, animale și oameni suiră costișele abrupte ale primelor trepte ale lanțului.

Ajunși în vîrf, am văzut desfășurîndu-se — ca în tabloul unui maestru — valea Makatei, cu cursurile ei de apă, asemenea unor odgoane de argint scînteind în soare ; cu crîngurile de palmieri, care-i dăruiau și ele farmecul lor ; cu marile linii ce duceau pînă la munții Uruguru și Usuapanga, care se albăstreau în zare și formau un fundal demn de această vastă întindere. Toate nenorocirile îndurate acolo erau șterse, nu mai vedeam decît măreția văii.

Chipurile noastre se întoarseră spre vest ; ne-am trezit în mijlocul unui ocean de conuri, de creste, de piscuri răsărind unul îndărătul celuilalt, ciocnindu-se

și depășindu-se care pe care. La nord, la sud, la apus, se zăreau culmi înalte, ca niște talazuri uriașe. Nici un colțișor despuiat, nici un loc arid pe toate povîrnișurile, în toate viroagele, pe toate coamele; pretutindeni pădurea și mantia ei de verdeață; nicăieri ținutul nu oferă schimbări mai neașteptate, contraste mai izbitoare.

După atîtea cîmpii inundate, atîtea rovine, tabloul acela ne încînta; dar pentru măgarii noștri slăbiți și împovărați, urcușul a însemnat o încercare crudă. La popasul de seară ne lipseau doi — morți în rută, care totuși nu fusese decît de șapte mile; era primul aconto plătit din datoria noastră față de Makata.

În defileurile munților, o apă îmbelșugată și limpede curgea cînd pe un fond granitic, cînd pe o albie de gresie cuartică, roșie și fertilă, a cărei substanță permeabilă se lasă muiată și tîrîtă de curent, îmbogățind terenurile inferioare. In alte locuri, apa sălta din stîncă în stîncă, pe blocuri de cuarț și de granit, și cu vuietul ei, umplea rîpa de un zgomot asurzitor.

In ziua de 9, după un șir de urcușuri și coborîșuri care, de pe coasta unui munte, ne făcea să trecem în adîncuri crepusculare, am regăsit brusc Mukondokua, într-o vale îngustă, acoperită de trestii și de tufișuri spinoase. Printre mărăcinișuri, tamarindul lupta cu uriașe convolvulus, ale căror încolăcituri îl strîngeau cu atîta forță, încît părea că trăiește doar pentru a fi suportul lor.

Avînd maximum o milă lățime, această vale — care pe-alocuri nu atingea nici un sfert din această întindere — urma toate mlădierile rîului și își desfășura curbele, la fel de variate ca ale unui șarpe, între costișe perpendiculare, căptușite cu mimoze, salcîmi și tamarinzi.

În scurtă vreme am ajuns la drumul urmat de Burton și Speke în 1857, cu care ruta noastră s-a întretăiat între Mbumi și Kadetamare; acest din urmă loc trebuie să fie numit Misonghi, căci Kadetamare era doar numele unei căpetenii. Timp de o

oră am umblat de-a lungul malului stîng al lui Mukondokua, drum unduitor, care ne-a făcut să mergem spre sud-est, apoi spre vest, nord şi nord-est, pentru a ajunge la locul unde poate fi trecut rîul.

O jumătate de ceas de marş de la vad ne-a dus la Kiora, aşezare murdară, pavată cu balegă de capră, avînd un număr extraordinar de copii pentru un cătun de douăzeci de case, un soare care-l potopea cu o furie de 53 de grade şi armii alcătuite din puzderii de insecte, de toate speţele cunoscute şi necunoscute.

Trebuia să găsesc acolo — după cum fusesem anunţat — cel de al treilea grup care, sub conducerea lui Farquahr, plecase din Bagamoyo atît de bine echipat şi înzestrat din plin cu de toate.

In timpul dizenteriei mele, îl rugasem pe Shaw să-i scrie lui Farquahr pentru a-i cere veşti despre caravana lui care — după informaţiile ce mi se dăduseră — se afla într-o situaţie jalnică, şi Shaw îşi pusese mintea la bătaie cu următoarea epistolă :

„Dragul meu Farquahr,

La cererea domnului Stanley, îţi scriu pentru a şti ce i cu năpastele voastre ; ce cantita te de stofă ai cheltuit şi cît îţi mai rămîne. Cît măgari a murit şi, întru cuvînt, tot chelemecul treburilor voastre, cît pagazi ai dat drumu şi cît mai ai. Ce a-i făcut cu tot bagaju care îl aveai, întîi şi întîi măgar, şi cine i acu *Karangazery* al vostru. Cum o mai duci ? cum merge Jacko precît şi măgarii cum merge toţi. Ce soi de bagaje aveţ. Trimite pe Jarmian mîine dimineaţă în apoi cu Willimingo şi Barioka şi răzpunsu pe îndelete la întrebări de mai la deal. Peste două zile vom fi cu voi".

Oricît de uluitoare ar fi fost această scrisoare, prin forma şi ortografia ei, m-a surprins mult mai puţin decît răspunsul lui Farquahr, conceput astfel :

„Dragă domnule Stanley,

Totul merge bine, dar mi-au trebuit la pînzeturi cu toptanul ca să achit pagazii ; un balot s-a dus în întregime. Kirangoziul meu era o puşlama, i-am luat stofa şi l-am alungat ; mi-a spus că vi se va plînge dv. L-am înlocuit cu Kiranga, căruia i-am dat cu acest prilej zece doti.

Aici mărfurile sînt foarte scumpe : se plăteşte o chukka pentru doi pui, cinci doti pentru o capră, şi nu pot pleca.

Ieri am angajat şase hamali pe care i-am trimis înainte cu Uledi. Juma zicea că moare de foame ; i-am dat două baloturi de merikani ; o să vă aştepte în Ugogo. Jacko a fost bolnav, nu ştiu din ce pricină ; dar nu mi-a adus nici un serviciu. Altcineva este acum bucătarul meu. Puteţi să-mi trimiteţi zahăr ? Dacă aveţi nevoie de ajutoare, vă trimit pagazii mei, v-ar putea fi de folos, căci între Rehenneko şi Kiora am pierdut nouă măgari ; nu-mi mai rămîne decît unul. Am cheltuit tot stocul de kaniki, însă mai am puţin merikani.

Respectele mele d-lui Shaw şi lui Selim, al dv. prea devotat

W. L. FARQUAHR".

Acesta era răspunsul primit şi pe care nu-l puteam pricepe. Nu mai avea kaniki, nu mai avea călăuză, rămăsese cu un singur măgar, şi totul mergea bine ! La cererea unui simplu soldat, trimisese două încărcături de merikani, valorînd 150 de dolari în numerar ; şase sute de metri de stofă, cu care puteai să hrăneşti cincizeci de oameni, de la Bagamoyo pînă în Unyanyenbe. Negreşit, era nebun ! De altminteri, aveam să aflu acest lucru sosind la Kiora, unde i-am zărit de departe cortul, cocoţat pe un morman de gunoaie.

De îndată ce-mi auzi glasul, Farquahr se tîrî afară din locuinţa sa, ceea ce nu mai făcuse de 15 zile. Nu

l-aş fi recunoscut niciodată pe voiosul meu marinar sub înfăţişarea acestui om palid şi buhăit, cu picioare elefantine; plecase din Bagamoyo atît de sprinten şi de fercheş!

O colină aerisită domina satul; am aşezat acolo boma, şi după ce a fost ridicat cortul meu, am pus să fie adus bolnavul înăuntru.

Interogat asupra stării sale, Farquahr îmi spuse că nu ştia de unde-i venise răul şi că nu simţea nici o durere.

— Nu te doare în partea dreaptă? l-am întrebat.

— Ba da, cel puţin aşa cred; dar nu ştiu nimic precis.

— Nu ţi se întîmplă cîteodată să simţi un junghi deasupra mamelei stîngi, însoţit de sufocare?

— Da; cîteodată mi se taie răsuflarea.

Mereu răspunsuri în doi peri. Singurul lucru de care se plîngea în mod vădit era halul picioarelor sale, umflate groaznic. Avea o poftă de mîncare de cal şi totuşi era slab.

Cu ajutorul acestor sărăcăcioase informaţii, am descoperit în cărţulia mea de medicină că „umflarea picioarelor şi a corpului poate rezulta în urma unei boli de ficat, a inimii sau a rinichilor".

Dar nu se potriveau toate simptomele. Aşa, de pildă, nu se manifesta nici o lenevire a intestinelor, ba chiar dimpotrivă. Ce era oare acest gen de hidropizie? Numai de n-ar fi fost elefantiazis, atît de frecvent la Zanzibar[1]. De altfel, cum să tratezi un om care nu-ţi poate spune lămurit dacă îl doare capul sau spatele, picioarele sau pieptul?

Neştiind ce să fac şi cum boala nu necesita îngrijiri imediate, m-am ocupat cu rezolvarea problemei cuprinse în scrisoarea primită la Rehenneko. Oricît de puţin inteligibilă ar fi fost însă misiva, informaţiile verbale date de autorul ei fură de zece ori mai enigmatice. Nici un fir din această poveste nu se

[1] Era boala lui Bright, rezultat al unei vieţi desfrînate. (n.a.)

putea descurca astfel încît să mulţumească pe un om cu mintea întreagă. Ceea ce făcuse şi ce nu făcuse, ceea ce nu mai avea şi ce mai avea încă, se încîlceau în aşa măsură, încît simţeam cum îmi pierd raţiunea vrînd să fac ordine în acest haos. Singurul mod de a isprăvi o dată cu el, era să cercetez ce mai rămînea, să-mi iau conturile şi să fac scăderea.

Vă amintiţi că, înainte de plecare, fiecare din caravanele mele căpătase pînzeturile şi mărgelele de sticlă necesare pentru a se hrăni timp de patru luni — pe lîngă stofa care urma să servească la plata tributului şi cea datorată pagazilor.

Grupul lui Farquahr nu primise mai puţin decît celelalte, dimpotrivă, fusese favorizat.

La plecare, ea se compunea din douăzeci şi trei de oameni şi zece măgari, care luau cu dînşii — pentru cheltuielile cerute de hrana lor, pînzeturi în valoare de o sută douăzeci de dotis şi treizeci şi cinci de livre de diferite mărgele. Cum în 120 de dotis sînt 240 de chukka, iar pentru o chukka capeţi 25 de kubabas [1] de cereale, fiecare din ele reprezentînd raţia zilnică a unui om, această cantitate trebuia să furnizeze caravanei cereale pe timp de opt luni. Dar călătoria pînă la Unyanyenbe nedurînd nici o sută douăzeci de zile, mai bine de jumătate din chukkas era lăsată şefului, împreună cu cele 35 de livre de mărgele, ca să-şi poată îngădui cîteva trufandale, ca de pildă păsări şi ouă, ba chiar şi cîte o capră din cînd în cînd.

Odată stabilit acest cont, am pus să mi se înfăţişeze activul caravanei. Desfacerea, cîntărirea şi reîmpachetarea baloturilor a fost treabă de un ceas, după care am putut cunoaşte cu exactitate cifra pagubelor cauzate expediţiei de către acest om slab de înger şi cu pîntec nesăţios. În şaizeci şi trei de zile, consumase cele 240 de chukkas, 12 dotis de stofă de

[1] Kubaba cîntăreşte între o livră şi un sfert, o livră şi jumătate (570—684 de grame). (n.t.)

culoare, rezervate tributului, şi alte 82 de dotis luate din bagaje. Din stofa care-i fusese încredinţată, nu mai rămîneau decît două baloturi. Tot surplusul, cu excepţia sumelor plătite unor noi pagazi — animalele de povară fiind moarte — fusese folosit pentru a procura bucate pentru masa lui, sau risipite fără nici un rost.

Am făcut apoi bilanţul cheltuielilor caravanei mele, al cărui personal număra patruzeci şi trei de indivizi, şi am aflat că în cincizeci de zile cheltuisem 86 de chukkas, de unde rezulta că şeful celui de al treilea grup n-avea nici un fel de scuză... Îi cumpărasem lui Farquahr un măgar din Zanzibar, măgar de şa de clasa întîi ; îl istovise, îl jupuise călărindu-l ca un om beat, o chingă ferestruise spinarea bietului dobitoc ; totuşi îl încălecase, fără a coborî niciodată, indiferent de lungimea etapei, şi măgarul nu întîrziase să-şi dea duhul.

Dacă Farquahr ar fi mers pînă la Unyanyenbe, nu mi-ar fi lăsat nici o chukka, nici o mărgea. Era o fericire că îl găsisem în drum ; dar ce puteam face cu el ? Nu-l puteam lăsa la Kiora ; ar fi murit în scurt timp ; şi cum să-l iau cu mine ? După încercările pătimite la trecerea rîului Makata, căruciorul nu mai mergea ; lipseau măgarii. I l-am dat pe-al meu şi am plecat.

La 11 mai, al treilea şi al cincilea grup, acum adunate laolaltă, mergeau de-a lungul malului drept al rîului Mukundukua, prin mijlocul unor cîmpuri de sorgo şi vedeam cum munţii se înalţă tot mai mult, pe măsură ce înaintam spre vest.

Am lăsat Munyi Usagara în dreapta. La scurt răstimp după aceea, am găsit drumul barat de pintenii lanţului pe care trebuia să-l urcăm.

Un marş de opt mile, pornind de la vadul lui Misonghi, ne aduse la alt vad al lui Mukundukusa, unde ne-am luat rămas bun pe îndelete de la ruta lui Burton, rută care străbate trecătoarea Goma. Ea se caţără pe povîrnişurile abrupte ale lui Rubeho. Ruta noastră se desfăşura într-un mediu complet opus celui pe care

tocmai îl părăsisem. Nu mai era nici urmă de vegetaţie exuberantă, cu efluvii înăbuşitoare ; nici văi mănoase ; un sol arid şi o floră de deşert : aloes, cactuşi, arbuşti spinoşi. Nu mai zăream păduri pe înălţimi ; doar stînci jupuite, înălbite de soare.

În timp ce urcam costişa prelungită, de un cenuşiu cam cafeniu, care se află pe stînga după Mukundukua, aveam la dreapta noastră piscul Nguru — cel mai înalt dintre conurile din Usagara.

La două mile de ultimul nostru vad, am găsit un khambi ridicat cu grijă şi aşezat lîngă rîu, care în acest loc se sfarmă într-un torent furios — primul pe care l-a oferit privirilor noastre.

A doua zi, chiar în clipa plecării, am aflat că „micul stăpîn" — cum i se zicea lui Shaw — şi oamenii însărcinaţi cu căruţa nu sosiseră. De cu seară îi trimisesem lui Shaw doi măgari : unul pentru el, care se pretindea bolnav, şi altul pentru încărcătura din căruţă ; pe urmă mă dusesem la culcare, gîndind că întîrziaţii vor sosi curînd. Dimineaţa, aflînd de lipsa lor, mi-am închipuit că aghiotantul meu nu ştia că avem de făcut cinci etape într-un ţinut pustiu ; l-am trimis deci pe Chupereh, unul din soldaţi, cu următorul bilet :

„La primirea acestui ordin, aruncaţi în rîu, într-un şanţ, în rîpa cea mai apropiată, căruciorul precum şi samarele de prisos şi, pentru numele lui Dumnezeu, porniţi la drum ! Dacă rămînem aici, murim de foame !"

Patru ore se scurseră ; ajuns la capătul răbdării, căci mă aştepta perspectiva unui marş lung — m-am dus în întîmpinarea celor ce zăboveau. La un sfert de milă — o, căruţaşi, ascultaţi atenţi ! — l-am văzut pe Chupereh purtînd căruciorul pe cap, inclusiv roţile, hulubele, osiile. Socotise mai comod să-l care pe cap, decît să-l tragă după el.

Această transportare, contrazicînd formal ordinul ce-l dădusem, m-a exasperat, şi căruciorul se rosto-

goli printre buruienile înalte, unde fu în sfîrşit lăsat în plata Domnului.

În mijlocul cetei era John Shaw, călare pe măgarul lui; mi-ar fi imposibil să hotărăsc care din ei era mai adormit: călăreţul sau măgarul...

— Haide iute! strigai — de mult ar fi trebuit să fim pe drum.

La auzul acestor vorbe, cu tonul tipic pe care-l lua cînd era acrit, Shaw îmi răspunse că venise în mare grabă. L-am rugat totuşi să schimbe pasul, dacă nu este în stare să descalece, pentru ca măgarul lui să fie luat la căratul poverilor. Asta prilejui o mică scenă; însă, orice s-ar întîmpla, călătorul trebuie să cineze împreună cu tovarăşul pe care şi l-a ales.

Am ajuns la ora patru la Madete; în cursul etapei muriseră doi măgari.

Cu un ceas mai 'nainte, trecusem iarăşi Mukundukua. Determinînd direcţia, dobîndisem certitudinea că acest rîu izvorăşte dintr-un grup de munţi situaţi cam la 40 de mile nord-vest de piscul Nguru. Ruta urmată de noi se îndrepta către vest-nord-vest; la Madete ea se îndepărta definitiv de rîu.

În 14, marşul se desfăşura în întregime pe nişte coline unde, ici şi colea, răsăreau grezia şi granitul şi al căror aspect rigid părea că se oglindeşte în fiecare tufiş, fiecare plantă. Acest marş de şapte mile ne făcu să ajungem la o înălţime de aproximativ 20 de metri deasupra lui Mukundukua. Am văzut atunci la picioarele noastre o pînză de apă cenuşie. Privelişteа nu era frumoasă, dar înviorătoare; te mai odihnea de ariditatea înconjurătoare.

În împrejurimi, nimic care să-ţi poată trezi entuziasmul; nici culmi pitoreşti, nici peisaje rîzătoare. La extremitatea occidentală, un pisc de un cafeniu cam întunecat, înalt de trei sute de metri, numit Ugombo, şi care dă numele său unui lac. Un mic lanţ neregulat şi jos, avînd acelaşi ton cafeniu-închis, se desfăşura la nord, la distanţă de o milă, paralel cu malul; în sfîrşit, la apus, o cîmpie mare se pierdea

în depărtare, către munţii Mpuapua şi către Marenga Mhali, iar ochii noştri, întorcîndu-se de la această întindere cafenie, se opreau cu plăcere asupra apei cenuşii şi liniştite.

Forma lacului semăna, după părerea mea, cu o hartă a Angliei din care s-ar fi retezat Ţara Galilor. Colţul de nord-vest, unde hipopotamii se jucau în număr mare, îmi înfăţişa în mod foarte exact Scoţia. Ţărmul englez dinspre Marea Nordului, cu marile sale cotituri şi estuarele largi, îmi era amintit, în miniatură, de malul septentrional, în vreme ce latura estică, foarte alungită, îmi părea copiată după marea linie care merge din Kent pînă în Cornwall.

Părăsind creştetul lanţului, mărginit la răsărit de pînza de apă pe o lungime de patru sute de picioare, am urmat latura nordică a lacului. Mi-a trebuit un ceas şi jumătate ca să ajung de la un capăt la celălalt; drept care am tras concluzia, această linie fiind cea mai mare, că Ugombo are trei mile lungime şi două lăţime, în locul unde este cel mai dezvoltat.

Ţărmul său, cel puţin pînă la şaisprezece metri de la malul apei, este o mlaştină de netrecut, plină de trunchiuri şi de ierburi înalte, printre care hipopotamul îşi croieşte drum şi sapă canale, care sînt urmele excursiilor sale nocturne. Aici vin să se adape girafa, bivolul, zebra, mistreţul, hyraxul şi numeroase antilope. Puzderii de păsări, de o varietate surprinzătoare, ca ibişii, raţele sălbatice, lebedele negre, cocorii şi pelicanii, însufleţesc faţa undelor. Răpitoare, vulturi-pescari şi alţii, planează deasupra lor, alegîndu-şi prada, în vreme ce prin preajmă răsună strigătul bibilicii, al tucanului, tînguirea porumbelului, ţipătul bufniţei şi, în ierburile vecine, chemarea floricanului [1], a becaţei şi a cocoşului de munte.

Am rămas acolo două zile; unul din oamenii mei, un hindus numit Joko, dispăruse; trimisesem pe

[1] Un fel de stîrc, speţă originară din Ceylon. (n.t.)

urmele sale, aşa că n-aveam încotro, trebuia să aştept. Am profitat de ocazie pentru a explora malurile lacului. La poalele stîncoase ale unei coline rotunjite şi nu prea înalte, situată pe malul nordic, cam la 15 picioare deasupra nivelului actual al apei, se vedea în mod distinct acţiunea valurilor, iar de la baza acestei coline, pînă la liziera mlaştinei, şiruri înguste de scoici sfărîmate erau întipărite la fel de precis ca şi cele ce se găsesc pe o plajă, după reflux. Fără îndoială că un geolog priceput ar fi urmărit mult mai sus urmele valurilor pe gresie. Pentru mine, doar urmele cele mai evidente erau vizibile, totuşi ele mi-au izbit privirile şi cercetarea împrejurimilor, mai cu seamă ale cîmpiei occidentale, m-a convins că Ugombo nu este decît rămăşiţa unui lac a cărui întindere a fost odinioară egală cu cea a lacului Tanganica. O creştere de nivel de 12 picioare i-ar da, încă şi azi, treizeci de mile lungime pe zece lăţime; una de treizeci de picioare ar ridica lungimea sa la o sută de mile şi lăţimea pînă la cincizeci. Explorarea făcută în cursul celor două zile de-a lungul marii cîmpii de depresiune care se dezvolta la apus, nu-mi lasă nici o îndoială în această privinţă. În sfîrşit, apele lacului au ceva din compoziţia sălcie a lui Matamobo, nullah [1] de care se află acum la o depărtare de 15 mile şi amintesc — deşi într-o slabă măsură — de apa lui Maronga Mhali, situat la patruzeci de mile depărtare.

Jako mi-a fost adus către sfîrşitul celei de-a doua zile; îşi explică dispariţia zicînd că, obosit peste măsură, adormise în mărăciniş, la cîţiva paşi de drum.

Am mai pierdut doi măgari, dintre care unul fu ucis de greutatea enormă şi de legănarea necontenită a lui Farquahr. Acesta ajunsese de rîsul cara-

[1] Nullah — cuvînt indian consacrat de exploratorul Burton. Defineşte albia unui rîu torenţial, adîncă şi nu prea lată, de obicei săpată în cîmpie, într-un teren fărîmicios. (n.a.)

vanei, datorită totalei sale delăsări, precum şi pretenţiilor lui. Voia să aibă mereu în preajma lui cincişase persoane pe care le striga neîncetat, plîngînd ca un copil bolnav. Dacă nu era înţeles, ceea ce i se întîmpla aproape întotdeauna, deoarece nu vorbea decît engleza, le arunca nefericiţilor negri o ploaie de sudălmi grosolane, foarte jignitoare. Jako fusese bucătarul lui, îl prostise tot bătîndu-l într-una, iar soldaţii mei se temeau pînă într-atîta de violenţa lui, încît nici nu cutezau să se apropie de el. Drept urmare glasul său — care nu fusese niciodată armonios — se auzea zi şi noapte, urcînd pînă la cel mai ascuţit diapazon.

Am suportat timp de-o săptămînă această muzică. Dacă nu mi-ar fi lipsit măgarii, aş fi suportat mai mult; dar cu numărul mic al urecheaţilor mei, cu slăbiciunea lor şi cu un asemenea călăreţ, ar fi însemnat să duc la prăpăd expediţia, dacă lăsam ca lucrurile să mai meargă astfel. Am chibzuit deci că ar fi mai bine pentru noi toţi şi pentru el însuşi, ca Farquahr să fie lăsat pe seama vreunei căpetenii cumsecade de sat, cu stofa şi mărgelele de sticlă necesare pe timp de şase luni, în cursul cărora se va restabili mai uşor decît pe drum.

Pînă atunci, mînca la masă cu mine, ca şi master Shaw. La 15 mai, cînd cei doi comeseni ai mei fură chemaţi la masă, sosiră cu nişte mutre care nu prevesteau nimic bun. Nici unul din ei nu-mi răspunse la „bună dimineaţa" şi îşi întoarseră amîndoi feţele, pentru a-mi ocoli privirea. Mi-a venit în gînd că discuţia pe care o avuseseră, şi al cărei zvon îl auzisem, se purtase asupra mea.

Cu toate acestea, i-am rugat să ia loc şi i-am spus lui Selim să servească masa. Meniul se compunea dintr-un sfert de capră friptă, ficat înăbuşit, vreo zece patate [1], o farfurie de clătite şi o ceaşcă de cafea.

[1] Plantă convolvulacee, cu tubercule ovoide, bogată în feculă şi zahăr. Foarte sănătoasă ca aliment, tuberculele sale nu au totuşi forţa nutritivă a cartofului. (n.t.)

— Vrei să tai friptura şi să-l serveşti pe Farquahr ? l-am întrebat pe master Shaw.

— Carnea asta ? E bună pentru cîini ! strigă dînsul, cu cea mai mare neobrăzare.

— Ce tot spui ? l-am întrebat.

— Vă spun că este o ruşine, domnule — îmi răspuse el, întorcîndu-se spre mine — o adevărată ruşine felul în care ne trataţi. Vă spun că-mi frîngeţi oasele de osteneală, că ne închipuiam că vom avea măgari şi servitori, şi în loc de asta, mă puneţi să merg pe jos zi de zi, în plin soare, pînă ajung să simt că mi-aş dori mai degrabă să mă aflu în iad, decît înhăitat în această blestemată expediţie şi că aş vrea ca toţi care fac parte din ea să se ducă la dracu' ! Iată ce spun, domnule !

— Ascultă-mă, Shaw, şi dumneata, Farquahr ! Aţi avut măgari de la plecarea noastră şi pînă în clipa cînd i-am pierdut. N-aţi dus lipsă de ajutoare : vi s-au ridicat corturile, vi s-a gătit mîncarea, vi s-au cărat bagajele. Aţi mîncat laolaltă cu mine ; în această privinţă, nu există nici o deosebire între noi. Azi ducem lipsă de măgari ; toţi cei ai lui Farquahr sînt morţi, eu am pierdut şapte şi puterile celorlalţi slăbesc. Am fost nevoit să arunc diferite obiecte care făceau parte din încărcătura lor. În curînd n-o să-mi mai rămînă nici unul ; va trebui să-i înlocuiesc, să angajez alţi pagazi, o cheltuială enormă. Şi tocmai în faţa unei asemenea stări de lucruri, îndrăzniţi să vă plîngeţi, să vă ieşiţi din fire, să mă blestemaţi, chiar la masa mea !

— La dracu' cu...

Înainte de a-şi sfîrşi fraza, master Shaw se afla la pămînt.

— Este nevoie să continui lecţia ? l-am întrebat.

— Domnule — răspunse Shaw ridicîndu-se — daţi-mi voie să vă spun : cel mai bun lucru este să plec. M-am săturat şi n-am să merg mai departe. Fiţi bun şi concediaţi-mă !

— A, desigur !

L-am chemat pe Bombay şi i-am spus :

— Omul acesta vrea să plece. Desfă-i cortul, adu-mi armele lui ; i-ai lucrurile şi conduceţi-l la două sute de metri de tabără, unde îl veţi lăsa împreună cu bagajele sale.

Nu trecu mult şi Bombay, care-mi executase ordinele, se întoarse cu patru soldaţi.

— Acum, domnule — i-am spus aghiotantului meu — poţi pleca, eşti liber !

Se ridică şi ieşi, însoţit de escortă.

După masă, i-am demonstrat lui Farquahr necesitatea unui marş rapid şi nevoia mea de a nu întîmpina stavile. Urma să străbatem un pustiu unde nu se poate poposi ; ce avea să se aleagă de el, dacă nu-i puteam da un dobitoc pe care să încalece ? Boala lui putea să dureze multă vreme. N-ar fi mai înţelept să-l las într-un loc tihnit, sub ocrotirea unei căpetenii cumsecade, care, căpătînd o sumă oarecare, ar veghea asupra lui pînă cînd se va putea întoarce la coastă, cu oamenii unui arab ? Fu de acord şi aprobă această hotărîre.

Convorbirea nu se încheiase, cînd Bombay se ivi iarăşi, spunîndu-mi că master Shaw vrea să-mi vorbească.

M-am dus la intrarea taberei, unde l-am găsit pe Shaw care, arătîndu-se stingherit şi plin de căinţă, îmi ceru iertare şi mă imploră să-l iau din nou în serviciul meu, asigurîndu-mă că de acum înainte nu voi mai avea nimic să-i reproşez.

I-am întins mîna.

— Dragă camarade — i-am spus — să nu mai vorbim despre toată povestea asta. Nu există familie scutită de certuri ; de vreme ce-mi oferi scuzele dumitale, totul este lichidat ; poţi fi convins.

Seara, în clipa cînd aţipeam, am auzit o împuşcătură şi un glonte îmi străbătu şuierînd cortul, la cîţiva paşi de mine. Mi-am luat revolverele şi m-am repezit afară...

— Cine-a tras ? le-am întrebat pe santinele.

Toată lumea era în picioare, fiecare arătîndu-se mai mult sau mai puțin emoționat. Unul din oameni răspunse :

— Bana Mdogo — micul stăpîn.

Am aprins o lumînare și m-am îndreptat spre cortul lui Bana.

— Dumneata ai tras, Shaw ?

Nici un răspuns ; părea că doarme și se prefăcea că sforăie.

— Shaw ! Shaw ! Dumneata ai tras o împușcătură ?

— Eu ? zise el, trezindu-se — eu ? O împușcătură ? Dormeam.

Ochii mei căzură asupra puștii aflate alături de el. Am luat arma în mînă ; țeava era caldă ; am vîrît degetul înăuntru și l-am scos înnegrit de pulbere.

— Ce-i asta ? l-am întrebat pe somnoros. Pușca este caldă încă și oamenii spun că dumneata ai tras.

— A da... — răspunse el. Acum îmi amintesc ; am visat că un hoț trecea pragul meu, și am tras ; e-adevărat, uitasem. Am tras, dar ce-i cu asta ? Despre ce-i vorba ?

— Despre nimic — i-am replicat. Numai că te sfătuiesc ca pe viitor, pentru a evita bănuielile, să nu tragi în cortul meu sau prin preajma mea ; aș putea fi rănit, și în acest caz s-ar face cu siguranță legături răuvoitoare, iar urmările le ghicești. Noapte bună !

Nu s-a mai discutat nici un cuvînt despre incident ; prima dată cînd am pomenit de el, am făcut-o pentru a i-l povesti lui Livingstone.

— Voia să te ucidă ! strigă acesta, dînd glas bănuielilor mele.

Dar ce nerozie ar fi fost omorul acela ! Nu încape îndoială că, de m-ar fi ucis, oamenii mei l-ar fi pedepsit chiar pe loc ; dacă voia însă să scape de mine, ar fi avut în cursul marșului ocazii de o sută de ori mai bune. Nu-mi pot explica faptul decît ca fiind provocat de un acces de nebunie.

La 16 străbăteam cîmpia de la vest de Ugombo, atingînd din cînd în cînd marginea unui lanț stîncos și jos, format din *trapp*[1], din care o zguduire violentă deplasase blocuri enorme. Baobabi, tamarinzi uriași și o varietate de arbori spinoși creșteau în această cîmpie. În coasta stîncilor se aflau euforbii arborescenți, de o mărime cum nu întîlnisem în Abisinia.

Mergeam de cinci ceasuri, cînd am văzut cum arcul munților se încovoaie spre nord-est.

Linia pe care o urmam se îndrepta către nord-est și astfel ne făcea să ocolim Rubeho, pe care-l lăsam în stînga noastră, unde se ridica pînă-n nori. În locul trecătoarei „teribile" — cum a calificat-o Burton — nu aveam de întîlnit în cale decît o vastă cîmpie, a cărei pantă se înclina ușor spre Ugogo.

După un marș de cincisprezece zile, ne-am oprit pe malul lui Matamobo, a cărui albie secată se știe că are heleșteie cu apă amară și roșie la culoare. Maimuțele și rinocerii erau numeroși prin împrejurimi, precum și diferite antilope, printre care se deosebeau steinbock[2] și cudu. Acolo l-am pierdut pe prețiosul meu Omar, aproape la intrarea în Ugogo, unde vigilența lui mi-ar fi fost atît de prețioasă. A murit de pe urma unei inflamații a măruntaielor, contractată în mlaștinile Makatei.

Marșul următor fu de asemenea de cincisprezece mile, într-o junglă interminabilă, formată din păduri spinoase. Către sfîrșitul etapei — cu ceva mai puțin de două mile înainte de a ajunge la tabără — drumul urma fundul unui mic rîu, pe-atunci secat; larg cît un bulevard, acest drum mă duse la tabăra din Mpuapua, care are în vecinătatea sa o grămadă de rîuri dintre cele mai limpezi.

Istoviți de aceste marșuri lungi, eram cît se poate de dispuși să ne înfruptăm din produsele din Mpua-

[1] Nume dat în secolul trecut, în general, rocilor eruptive de bazalt. (n.t.)

[2] Antilopa ibex, de mărimea unei capre; caută locuri aride, unde trăiește singură sau în perechi. (n.t.)

pua — cum se întîmplă de altminteri cu toate caravanele care ies din Useguhha şi Udoe, aceste meleaguri infectate de muşte. Acolo l-am găsit pe şeicul Thani, bunul arab a cărui elocinţă ne adusese un serviciu atît de mare. Poposise sub un smochin uriaş, unde, de două zile, se înfrupta dintr-un berbec gras, lactate, o cocoaşă de bou şi avea de gînd să prelungească încă o bucată de vreme acest zaiafet, înainte de a înfrunta privaţiunile şi marşurile forţate din Marenga Mhali.

— Nu — îmi spuse el cu tărie — nu plecaţi ; dă-le oamenilor şi animalelor dumitale două-trei zile de odihnă. Angajează hamali noi, săturaţi-vă de toate bunătăţile pe care le găsiţi aci ; pe urmă vom face drumul împreună, fără a ne mai opri. Ugogo este bogat în lactate şi miere, în făină, legume, bucate de tot felul şi, inch Allah! vom fi acolo în mai puţin de opt zile!

După tot ce mi se spusese despre el, Ugogo îmi apărea drept un pămînt al făgăduinţei şi mă zoream să ajung acolo pentru a-mi vindeca stomacul de slăbiciunile arătate. Dar cînd mi s-a demonstrat că locul unde mă aflam era la fel de bogat în bucate de tot soiul, am cedat sfaturilor venerabilului meu prieten.

Dimineaţa următoare mi-a fost în întregime ocupată cu obţinerea de la localnici a proviziilor ; iar cînd am avut în sfîrşit ouă, berbec, lapte, miere, făină, fasole, unt topit — în cantitate suficientă pentru o masă impresionantă — am pus la contribuţie toată grija şi arta mea ca să transform aceste alimente într-un prînz care să satisfacă un stomac ca al meu, delicat şi înfometat totodată.

Buna digestie care a urmat acestui ospăţ mi-a dovedit că eforturile mele izbutiseră din plin ; găsesc trecut în însemnările mele, la această dată memorabilă : „Slavă Domnului! după ce, timp de cincizeci şi şapte de zile am trăit cu fiertură de sorgo şi carne tare de

capră, am savurat cu o satisfacţie deplină un prînz ca lumea şi o cină adevărată!"

Într-unul din numeroasele sate ale acestui fericit district, i-am găsit adăpost lui Farquahr. Hrana era tot atît de variată şi îmbelşugată şi se vindea mult mai iefin decît bucatele proaste pe care le cumpăram de multă vreme. Căpetenia, care se numea Leucole, un bătrînel cu ochi blînzi şi înfăţişare plăcută — nu dorea altceva decît să vegheze asupra bolnavului; dar pretindea ca acesta să aibă cu dînsul pe unul din oamenii mei pentru a-l servi.

Mai întîi îmi spusesem că-mi va fi impusă această sarcină; pe urmă sperasem că n-o să fie de loc aşa şi că, oferind o sumă bunicică, bolnavul va fi luat în îngrijire singur. Dar stăruinţa depusă de Farquahr pentru a cere în limba engleză pînă şi cele mai mici lucruri şi furia resimţită fiindcă nu era înţeles — furie pe care nu şi-o potolea decît pentru a se cufunda într-o tăcere sălbatică — făcură ca nimic pe lume să nu-l poată hotărî pe Leucole să-l ţină fără un tălmaci.

Nu slujea la nimic să deplîng greşeala săvîrşită cînd împovărasem expediţia cu un asemenea om. Era bolnav şi, orice toane ar fi avut, datoria îmi impunea să mă ocup ca să fie îngrijit. L-am chemat deci pe Bombay şi l-am întrebat pe care dintre soldaţi i l-am putea lăsa lui Farquahr, fără a ne crea neajunsuri prea mari. Dar iată că Bombay exclamă:

— O stăpîne, oare ne-aţi condus în Africa pentru a ne azvîrli în drum? Nu am semnat învoiala pentru a rămîne în urmă. Ne-am angajat să vă urmăm, să vă urmăm pretutindeni; altă datorie nu avem. Soldatul pe care îl veţi alege se va preface că se supune şi va fugi de-ndată ce veţi fi plecat.

Nu, stăpîne, nu, este cu neputinţă!

În ciuda afirmaţiei lui Bombay, l-am întrebat pe fiecare om în parte dacă vrea să rămînă cu bolnavul. Fiecare mi-a răspuns negativ şi în modul cel mai categoric, arătînd drept motiv violenţa lui Musungu

şi tratamentul aplicat de el soldaţilor caravanei sale. Toţi se temeau de dînsul; Ulimengo, repetîndu-i înjurăturile, îl imita în chipul cel mai caraghios posibil, şi am înţeles că nimeni nu voia să îndure aceste necurmate blesteme. Totuşi, cum trebuia să ajung la un rezultat, mi-am folosit autoritatea; Jako, singurul om din grup care, afară de Bombay şi Selim, ştia engleza, a fost desemnat, în pofida rugăminţilor sale, şi Leucole a fost satisfăcut.

Mărgele albe, kaniki şi merikani de ajuns pentru a duce un trai larg pe timp de şase luni, plus opt metri de postav calitate superioară, care trebuiau să fie oferiţi căpeteniei după vindecarea bolnavului, îi fură aduse lui Leucole. I-am încredinţat totodată o carabină De Starr, muniţii pentru trei sute de împuşcături, ustensile de bucătărie şi trei livre de ceai.

Abdallah ben Nasib îşi făcuse pe-atunci tabăra în vecinătatea noastră, cu cinci sute de hamali şi o suită numeroasă, compusă din arabi şi vuasahushili, care gravitau în jurul lui. Era un bărbat înalt, de vreo cincizeci de ani, plin de vigoare; veni să mă vadă, însoţit de sateliţii lui, şi mă întrebă dacă nu cumva am nevoie să cumpăr măgari. I-am răspuns afirmativ, căci toţi măgarii mei erau bolnavi sau pe moarte. Îmi spuse atunci, cu cea mai mare afabilitate, că-mi va vinde tot ce-mi va fi necesar şi va primi drept plată o poliţă achitabilă la Zanzibar.

Încîntat de acest nobil arab, găsind că îndreptăţea întru totul elogiile aduse de Burton, i-am arătat toate atenţiile cuvenite unui om însufleţit de o bunătate atît de mişcătoare. In dimineaţa următoare, fără a mă înştiinţa, fără a-mi trimite măcar un cuvîntel de rămas bun, Abdallah ben Nasib sau Kisesa — cum îi spun vuanamuiezii — o pornea la drum spre Bagamoyo, cu sateliţii şi pagazii săi cu toţi măgarii, tratîndu-mă cam la fel cum îl tratase Ben Sulayam pe căpitanul Speke.

In general, poţi întîlni aci între zece şi treizeci de hamali dispuşi să urmeze caravanele care urcă spre

interiorul continentului. Am fost destul de norocos ca să iau în serviciul meu o duzină de oameni cumsecade care, ajunşi în Unyanyenbe, îşi prelungiră toţi angajamentul şi mă însoţiră pînă la Ujiji. În faţa acelor tirikezas (marşuri forţate) care ne aşteptau, m-am felicitat cu atît mai mult pentru această şansă, cu cît nu-mi mai rămîneau de cît zece măgari, dintre care patru abia puteau să se tîrască.

Mpuapua, cum îl pronunţă arabii, estē Mbambua al vusagarilor. Este un lanţ de munţi ce se înalţă la peste şase mii de picioare deasupra nivelului mării. Mărgineşte la nord, după cum am spus, marea cîmpie situată la vest de Ugombo, şi cea a lui Marenga Mhali, care se întinde dincolo de hotarele ţinutului Uhumba. În faţa lui Mpuapua, la o distanţă de aproximativ treizeci de mile, se ridicau Anak-mare pisc din Rubeho, precum şi alţi munţi semeţi, ale căror culmi formează o creastă cu lungi şiruri de povîrnişuri, ce răsar din cîmpie; povîrnişuri rectilinii, la fel de regulate ca şi cum materialele care le compun ar fi fost fasonate şi dispuse de mîna omului.

Răpit de privelişte a coastelor sale admirabil împădurite, de limpezimea rîurilor, străjuite de tufişuri de copaci, de mimoze gingaşe, de uriaşi sicomori, de marile sale conuri, îndărătul cărora îmi închipuiam privelişti vesele, am înfruntat ostenelile unei ascensiuni.

Dragostea mea pentru pitoresc n-a fost înşelată. Din vîrf, am avut sub ochi o întindere de şes, şi de munţi, mergînd de la piscul Ugombo pînă la Ugogo şi de la Rubeho pînă pe teritoriile ferocilor Vuahumba; o arie de cîteva sute de mile pătrate. In cîmpie, coline pe care natura părea a le fi semănat la întîmplare, într-o zi de grabă, răsăreau ca nişte insule în largul unui ocean brăzdat în verde şi cafeniu. Acolo unde solul era dezgolit, se arătau largi spaţii de un roşu albicios, întunecate la răstimpuri de lunecarea norilor.

Pentru vînător, cîmpia aceasta — ale cărei ascunzişuri adăpostesc o pradă îmbelşugată — era un rai;

pentru mine, care ştiam că nu voi găsi în încreţiturile sale decît o apă amară, înfăţişarea ei mi-era mai puţin agreabilă ; era partea tristă a tabloului. Dar la poalele munţilor jungla avea luminişuri, pădurile îşi rupeau şirul şi se întrezăreau cîmpuri de porumb, de sorgo şi mei, cu cîte un tembé [1] pe ici şi colo. Apoi, tot mai aproape de mine, alergau fîşii înguste de iarbă nouă şi se desfăşura o cîmpie aluvionară, înconjurată de copaci mari.

Fire de apă, cuprinse într-o mare albie de rîu, împărţeau acestor ogoare însetate elementul înviorător, atît de rar şi de preţios în această parte din Usagara. Pe povîrnişul care se întîlnea cu albia rîului, zăceau blocuri groase de bazalt şi frînturi de stînci căzute dintr-un povîrniş superior ; stîncărie enormă, purtînd mari euforbi solid fixaţi în piatră şi care-şi găseau hrana unde nici o altă plantă n-ar fi putut măcar să vegeteze. In altă parte, versantul era împodobit cu o mantie de mimoze ajungînd aproape pînă-n vîrf. În sfîrşit, priveliştе dulce pentru mine — care fusesem de atîta vreme lipsit de ea — turme de vaci păşteau în faldurile munţilor, a căror singurătate o însufleţeau şi îmi ofereau perspectiva unor valuri de lapte, unor movile de unt.

Dar privelişteа cea mai frumoasă era spre nord, în partea masivului muntos care îşi arcuieşte lanţul în faţa lui Rubeho ; masiv compact de unde vînturile, al căror sălaş este, se rostogolesc din creştetul pantelor abrupte şi al piscurilor singuratice, capătă tărie în Marenga Mhali, urlă de-a curmezişul lui Ugogo şi se abat în Unyamuezi cu puterea uraganului. Aceasta este şi locuinţa norilor, aci întîlneşti izvoare ale apelor cristaline care înveselesc cu murmurele lor vîlcelele înfrunzite şi îmbogăţesc populatul district Mpuapua.

[1] Loc de popas, înconjurat de un patrulater de ziduri făcute din pămînt bătătorit şi întărit cu o armătură de ţăruşi. (n.t.)

Pe aceste înălțimi răcorite de adiere simți că renaști ; îți recapeți puterea sorbind aerul acesta curat, desfătîndu-te cu vederea acestor platouri, verzi ca niște pajiști, acestor culmi rotunjite, acestor văi ale căror ascunzișuri ar cuceri și pe-un pustnic ; cu vederea acestor rîpe adînci, acestor impunătoare defileuri, unde domnește o lumină crepusculară, acestor abisuri cu pereți zdrențuiți, acestor stînci pitorești ; cu vederea acestui ansamblu, ale cărui contururi mari închid în ele tot ce are natura sălbatic și poetic.

Din excursia mea m-am întors cu o foame mistuitoare și am fost fericit să găsesc bunătățile care se produceau în localitatea aceea. Totuși, dacă produsele lactate din Mpuapua rămîn în amintirea noastră, nu trebuie să uităm că acest district este bîntuit în chip odios de urechelnițe. În cortul meu se numărau cu miile ; patul meu adăpostea sute, veșmintele mele cîte cincizeci, iar pe capul și pe gîtul meu stăteau cîte douăzeci. Plaga lăcustelor, cea a păduchilor și a puricilor nu înseamnă nimic, în comparație cu aceste blestemate urechelnițe. Nu că ar mușca sau ar irita cumva pielea ; însă aspectul și numărul lor este ceva atît de oribil, încît numai gîndindu-te la ele și îți vine să înnebunești. Cine nu-și amintește de groaznica aventură a lui Speke ? Cred că numai o grijă permanentă m-a apărat de o asemenea pacoste.

După urechelnițe veneau, ca importanță și număr, furnicile albe, a căror putere de distrugere este pur și simplu înspăimîntătoare. Cuiere, rogojini, veșminte, stofă ; într-un cuvînt, tot ce aveam, părea că dispare ; mă temeam să nu-mi devoreze și cortul, în timpul somnului. Pînă atunci, seminția aceasta nu fusese motiv de neliniște ; în alte părți furnicile negre și roșii ne absorbiseră atenția ; dar aci cele negre erau rare, iar roșii n-am văzut nici una.

După trei zile de popas, m-am hotărît să-mi reiau marșul, care trebuia să continue fără întrerupere pînă

la Mrumi, sat din Ugogo unde aveam să fiu inițiat în arta de a negocia un honga [1].

Prima etapă de la Mpuapua la Kisokuh, fu foarte scurtă : numai patru zile, pentru ca șeicul Thani, șeicul Hamed și cele cinci sau șase caravane de vuasahunahili să mă poate ajunge din urmă, după cum ne înțelesesem, și să meargă cu mine la Kunyo, în hotarele lui Marenga Mhali.

[1] Tributul plătit pentru dreptul de trecere. (n.t.)

Capitolul VII

DE LA MARENGA MHALI LA KUIHARA

La 22 mai toate caravanele noastre — a lui Thani, a lui Hamed, celelalte cinci-şase şi a mea — se adunau la Kunyo, popas aflat la trei ore şi jumătate de Mpuapua. In cursul acestui marş, mersesem de-a lungul munţilor şi trecusem peste trei sau patru pinteni de lanţ, care înaintează de-a curmezişul drumului. Ultimul se împreună cu o ramură transversală de ajuns de înaltă. Clădit în acest loc şi la adăpostul acestei îndoite ocrotiri, satul Kunyo nu simte nimic de pe urma rafalelor ce cad pe pantele învecinate; dar apa lui este dezgustătoare — ei îşi datorează cîmpia ce desparte Usagara de Ugogo numele de Marenga Mhali, adică „apă amară".

Cu tot gustul lui oribil, arabii şi băştinaşii beau fără teamă acest lichid nitros şi nu suferă de pe urma lui; însă au mare grijă să-şi împiedice măgarii de a bea de aici. Neştiind acest lucru, ignorînd chiar punctul de unde începea exact cîmpia cea rea, am lăsat să-mi fie duse animalele la adăpătoare, cum se făcea întotdeauna la capătul unui marş, şi rezultatul a fost dezastruos: cele cruţate de îngrozitoarea mlaştină a Makatei au fost ucise de puţurile din Kunyo.

La cîteva zile după aceea, pierdusem cinci măgari, cei mai buni; nu-mi mai rămîneau decît patru, nici unul din ei sănătos.

Apa locului pare că provoacă o retenţie de urină; cel puţin boala aceasta ne-a răpit trei din sărmanele noastre dobitoace.

La ieşirea din Kunyo, caravana noastră era într-adevăr impozantă: aproape patru sute de oameni, multe

puști, steaguri, tobe, trîmbițe, strigăte, un tărăboi cumplit.

Ceata era condusă de Șeik Hamed, care primise din partea lui Thani și a mea misiunea de a comanda : o alegere nefericită, după cum se va vedea mai tîrziu.

De la Kunyo la Ugogo sînt 30 de mile și distanța trebuie să fie străbătută în treizeci și șase de ore, ceea ce face ca oboseala să fie mai mult decît dublul celei obișnuite.

Între aceste două puncte se întinde Marenga Mhali, unde nu găsești un strop de apă. Cum o caravană de peste două sute de oameni nu face, în medie, decît o milă și trei sferturi pe oră, acest traseu de treizeci de mile cere șaptesprezece ore de marș efectiv, pe un soare ucigător și cu prea puțină odihnă.

De obicei apa este ceva frecvent în estul Africii, de unde rezultă faptul că în această regiune caravanele nu au fost silite să recurgă la burdufe, ca în Egipt sau în anumite părți ale Indiei. Putînd să străbată în două zile districtele secetoase, fiecare ia cu dînsul doar o mică ploscă și se mulțumește să viseze la cantitatea de apă pe care o va înghiți la sosire.

Deșertul acesta e monoton ; marșul este îngreuiat din această cauză. Pe lîngă oboseală, m-au cuprins frigurile și mi-au ars pînă și măduva din mine. Pîlcurile de antilope, de zebre, de girafe, aceste minuni ale Africii, galopînd pe cîmpie, nu aveau nici un farmec pentru mine și nu-mi mai atrăgeau atenția. Îmi era cu neputință să mă țin pe măgar ; a trebuit să fiu dus într-un hamac, unde am căzut într-o letargie adîncă. Totuși febra a încetat în cursul nopții și la trei dimineața, cînd a sunat adunarea, îmi pusesem cizmele și pintenii și, ca-ntotdeauna, încălecasem iarăși pe animalul meu și-mi conduceam oamenii.

La ceasurile opt făcusem 32 de mile. Deșertul era străbătut ; intram în Ugogo, această provincie care pentru oamenii mei era un motiv de teamă, pentru mine un „Pămînt al Făgăduinței".

Trecu multă vreme pînă să se răărească junglele, să se iveascâ terenurile desțelenite. In sfîrșit, se arătară : încă nimic, pămîntul era gol. Marșul continuă ; iarba acoperi colinele situate în dreapta noastră, paralel cu drumul. Apoi urmară păduri pe povîrnișuri, în sfîrșit se văzură ogoare cultivate. Un mare val de pămînt roșu, acoperit de plante sălbatice, graminee și altele, fu urcat și cîmpurile cu grîne se deschiseră dinaintea noastră.

Nu era ce mă așteptam. Îmi închipuisem un platou rîpos, dominînd cu cîteva sute de metri deșertul și dezvăluindu-și brusc întinderea și bogăția. În locul lui, o tranziție făcută pe nesimțite ; la ieșirea din mijlocul buruienilor, o zare mărginită de tulpini de sorgo, avînd limitele cele mai înguste posibile ; coline întrezărite întîmplător, un sol la fel de arid.

Cu toate acestea, în împrejurimile primului sat apărură cîteva trăsături aparte : aci era o mare întindere, cînd netedă, cînd ridicată ici ca o masă uniformă, colo prezentînd movile, zbîrlite de enorme frînturi de stîncă, puse unele peste altele, ca și cum copiii unui neam de titani s-ar fi amuzat să clădească cu ele ; și, deși îngrămădite talmeș-balmeș, fiecare material din aceste mormane, așchie colțuroasă sau bloc rotunjit, părea să fi fost azvîrlit cu violență de către o forță subterană. Lîngă Mrumi, unul din ele îmi atrase în mod special atenția ; văzut printre ramurile unui bătrîn baobab, aducea atît de bine cu turnurile pătrate ale străvechilor fortărețe, încît timp de-o clipă am fost măgulit de asemenea descoperire extraordinară. O privire aruncată mai de aproape îmi risipi iluzia ; era un simplu cub stîncos, avînd patruzeci de picioare pe fiecare față.

Baobabii jucau și ei un rol însemnat în această scenă ; în toate întinderile cultivate nu erau alți copaci. Probabil că situația se explica prin două motive : lipsa uneltelor necesare pentru a doborî asemenea masă și făina pe care — în perioadele de foamete — o poate

furniza fructul colosului; făină comestibilă, în lipsă de altceva.

Primele cuvinte care mi-au izbit urechea în această provincie ieșiră din gura unui bărbat robust, destul de vîrstnic, care păzea cu indolență niște vaci, dar care, la apropierea mea, vădi un viu interes pentru acest străin în flanelă albă și purtînd pe cap o cască de plută, brevetată contra soarelui. Cum mă zări, strigă cu un glas care se putea auzi cale de o milă:

— Yambo, Musungu; Yambo, bana, bana!

Efectul produs fu electrizant; nici nu rosti bine numele de Musungu, că tot satul fu în forfotă. Localnicii fură cuprinși pe rînd de emoție; toate sătulețele înșirate în apropierea drumului căzură pradă aceleeași frenezii. O mulțime înfierbîntată, bărbați, femei și copii — toți aproape la fel de goi ca și Adam și Eva în prima lor dimineață, se ținură după Musungu, împingîndu-se, bătîndu-se și îmbrîncindu-se pentru a-l privi mai bine. Pentru întîia oară era văzut un alb în această parte din Ugogo. Strigăte de mirare ca: „Hai-li-i-i!" izbucneau în mijlocul larmei și-mi izbeau urechea.

Pînă atunci mă comparam cu un negustător din Bagdad, sosind în mijlocul kurzilor și vînzîndu-le mătăsurile sale de Damasc, covoarele de Kefieh și alte obiecte de lux; acum trebuia să-mi scad din pretenții și să mă consider un fel de maimuță dintr-o grădină zoologică.

Unul din oamenii mei îi rugă să strige mai încet; i se închise gura ca unei ființe nedemne să vorbească unor vuagogo. M-am întors spre arabii mei, ca să le cer sfatul.

— Lasă-i să facă ce vor — îmi spuse bătrînul Thani, totdeauna înțelept.

La ora nouă ne aflam în tabăra noastră, aproape de satul Mvumi. Curioșii soseau într-una; în pofida împrejmuirii de spini se înghesuiau pentru a-l întrezări pe Musungu, a cărui prezență era acum cunoscută în întreaga împrejurime. Curînd însă am uitat de curioși

şi de eforturile lor, căci, deşi am luat chinină, frigurile au pus iarăşi stăpînire pe mine.

A doua zi străbăteam cele opt mile care ne despărţeau de Mrumi de apus, sat locuit de căpetenia districtului. Abundenţa şi varietatea proviziilor care curseseră în boma noastră adevereau din plin tot ce mi se spusese despre bogăţia acestui teritoriu. Lapte dulce şi covăsit, porumb, sorgo, mei, miere, fasole, unt topit, arahide, un fel de bob semănînd cu un fistic mare sau cu o migdală, pepeni galbeni, harbuji tămîioşi, dovleci, castraveţi ne fură aduse şi vîndute pentru merikani, kaniki, mărgele albe americane şi mărgele roşii zise de mărgean, sau samé-samé.

Acest tîrg, care ţinu de dimineaţă pînă seara, îmi aminti de tradiţiile comerciale ale abisinienilor şi ale tribului Calla. Pînă aci, şefii caravanelor venind dinspre ţărm sînt siliţi să trimită oameni prin sate, pentru a cumpăra acolo cele necesare. În Ugogo, băştinaşii vin singuri la caravane şi le aduc toate produsele pe care le au pentru schimb. Vînzătorii noştri dovediră o grabă nespusă; cele mai neînsemnate petice de pînzeturi, albastre sau albe, fură primite bucuros, chiar şi o curea veche, tocită şi răstocită.

A doua zi ne-am odihnit; aveam de plătit tributul, a cărui omisiune ar fi aprins războiul. Dis-de-dimineaţă, prudentul Thani şi activul Hamed se ocupară de această afacere importantă. Doi sclavi de-ai lor, înzestraţi cu darul vorbirii curgătoare, meşteri în negocieri, cunoscînd bine căpeteniile şi uzanţele ţinutului, i-au dus sultanului, în numele nostru, douăzeci şi patru de metri de stofe diferite: opt metri de kaniki în numele şeicului Hamed, opt de merikani satinat, trimis de şeicul Thani; în sfîrşit, patru metri de barsati şi tot atîţia de dabuani uylah, din partea lui Musungu. Era doar un aconto.

După un ceas, sclavii se întoarseră. Îşi bătuseră gura de pomană: ofranda, socotită neîndestulătoare, nici nu fusese măcar primită.

— Rău om — îmi spuse bătrînul Thani, relatîndu-mi rezultatul demersului — rău om este acest sultan, rău, rău! Le-a răspuns solilor noștri: „Musungu este om de seamă; este o mare căpetenie, este foarte bogat, am văzut trecînd mai multe caravane de-ale lui. Va plăti deci patruzeci de dotis (120 de metri), iar arabii, fiecare cîte doisprezece dotis; căci ei înșiși au un număr mare de hamali. Nu-mi mai tot repetați că alcătuiți cu toții o singură caravană. Dacă așa ar sta lucrurile, de ce ați avea atîtea steaguri și corturi? Duceți-vă și vă întoarceți cu șaizeci și patru de dotis; mai puțin n-am să primesc"... Trebuie să cedăm — își urmă vorba bătrînul arab — dacă refuzi, va ieși război.

M-am grăbit să-i potolesc temerile, spunîndu-i că pusesem deoparte o sută douăzeci de dotis de stofă pentru honga, ceea ce-mi permitea să dau patruzeci fără greutate. După care i-am ordonat lui Bombay să desfacă balotul și l-am rugat pe Thani să binevoiască a lua stofa care ar putea conveni sultanului.

Stînd și judecînd liniștit, și după sfatul șeicului Hamed, ca și al celor doi sclavi ai săi, bunul arab mă povățui să trimit numai doisprezece dotis, dintre care trei de ulyah, lăsîndu-le trimișilor noștri grija de a-l convinge pe sultan că Musungu nu avea atîtea bagaje decît fiindcă ducea cu dînsul două bărci, care nu puteau fi de nici un folos cîrmuitorului unei țări lipsite de ape și lacuri. Nu-i nevoie să spun că acest sfat plin de înțelepciune căpătă aprobarea mea.

Sclavii plecară din nou, de astă dată cu 30 de dotis și petrecuți de toate urările noastre pentru succesul mesajului lor. După un ceas se întoarseră cu mîinile goale, dar fără să fi isprăvit treaba. Căpetenia mai pretindea de la Musungu șase dotis de stambă plus zece șiraguri de mărgele negre și douăsprezece dotis de la arabi. Îi fură trimise. Le luă, pe urmă adăugă că stofa Musungului fiind scurtă și cea a arabilor grosolană, mai cerea iar de la Musungu trei dotis mari, iar de la ceilalți cinci dotis de kaniki.

L-am pus să măsoare stofa pe omul care avea cele mai lungi braţe din caravana mea, şi i-am trimis-o cu Bombay.

Cît despre arabi, protestară; spuneau că asta ar însemna să se ruineze şi din cei douăzeci de metri ceruţi, nu dădură decît opt, rugîndu-l stăruitor pe sultan să ţină seama că stofa primită forma un tribut foarte onorabil. Dar, de fel dispus să recunoască acest adevăr, el profită de ocazie pentru a pretinde ca restul să-i fie plătit în stofe mai preţioase: opt metri de ulyah, patru de barsati kitambi. Am fost nevoiţi să înghiţim şi asta şi micul tiran îşi căpătă stofa, însoţită de suspinele lui Thani şi blestemele lui Hamed.

Foarte agreabil mai este postul de şef de district în acest ţinut, n-am ce zice, o sinecură cît se poate de rentabilă! Dintr-o singură boma, individul nostru scosese o sută optzeci de metri de merikani, kaniki, barsati şi dabuana; douăzeci şi opt de metri de stofe de calitate superioară, ca rehani, sohari, dabuani, ulyah şi zece şiraguri de perle negre — una peste alta, aproape cincizeci de dolari, ceea ce reprezintă o zi bună pentru un Mgogo.

A doua zi, la 27 mai, am părăsit această reşedinţă regală, scuturîndu-ne bucuroşi praful de pe picioare, şi ne-am continuat marşul spre vest.

Cinci măgari îmi muriseră în ajun, de pe urma apelor nitroase din Marenga Mhali. Înainte de plecare, m-am dus să văd ce se întîmplase cu ei: nu mai rămăseseră dintr-înşii decît oasele, complet curăţate de hiene şi pe care puseseră stăpînire o armie de ciori cu cravate albe.

Întreg ţinutul nu este decît un vast grînar. Sate pretutindeni; de la Mrumi pînă la popasul următor am văzut nu mai puţin de douăzeci şi cinci, împrăştiate în cîmpia roşiatică care, în ciuda naturii sale neospitaliere, era mult mai bine cultivată decît destule din provinciile străbătute pînă atunci.

Numărînd cu zecile oamenii adunaţi de-a lungul drumului pentru a-l vedea pe Musungu, nu m-au mai

surprins pretențiile căpeteniei lor. Era evident că n-ar fi avut decît să întindă mîna, ca să pună stăpînire pe tot ce posedam noi și am început să capăt o părere mai bună despre un popor care, avînd sentimentul forței sale, se abținea s-o folosească ; despre un popor destul de inteligent pentru a pricepe că interesul lui era să lase caravanele să circule, fără a le impune decît o taxă de tranzit.

Ajunși la Matamburu, am găsit acolo aceeași afluență de curioși, aceeași ardoare de-a ne vedea, aceleași hohote de rîs, aceleași strigăte de uimire provocate de exteriorul sau de purtările noastre.

Căpetenia, un om cu cap masiv, bine înșurubat pe umeri puternici — ca ai lui Milon din Crotona [1] — se arătă rezonabil. Mai puțin puternic decît celălalt, deși avea sub stăpînire patruzeci de sate și forțe suficiente pentru-a ne asupri, dacă ar fi vrut, acceptă cele patru dotis trimise ca preliminarii, și se declară satisfăcut dacă Musungu și arabii îi mai trimiteau încă o dată pe atît.

Tîrgul fiind încheiat dintr-un condei, spre mulțumirea tuturora, plecarea fu anunțată pentru a doua zi.

De la Matamburu șa Bihahuana, unde se afla prima tabără, drumul fu lung și anevoios. Mai întîi printr-un hățiș de arbori de gumă și salcîmi spinoși, acoperind niște coline rîpoase ; pe urmă de-a lungul unei cîmpii aride, unde soarele deveni tot mai nimicitor, pînă ce secătui orice izvor de viață, prefăcînd văzduhul într-un văl încins, răspîndind în toate părțile o strălucire dureroasă pentru ochi, care căutau zadarnic ceva pe care să se odihnească de această albeață scînteietoare. Am trecut prin mai multe *nullah* secate, al căror fund nisipos purta întipărite urmele a numeroși elefanți și a căror pantă se înclina spre sud-est și sud.

În mijlocul acestui cuptor, am găsit satele din Bihahuana, aproape invizibile din pricina înălțimii reduse a bordeielor lor, mai scunde decît bu'uienile ce

[1] Atlet grec de o forță legendară. (n.t.)

fumegau în jur, uscate și înălbite de aerul învăpăiat.

Ne-am oprit într-o boma încăpătoare, situată la un sfert de milă de tembé-ul căpeteniei.

In ziua următoare ne-am odihnit, ceea ce a fost pentru mine o mare ușurare; frigurile, pe care le-am avut de astă dată cincisprezece zile, mă făceau să sufăr cumplit și mă împiedicau să-mi pun în ordine însemnările în fiecare seară, cum mă deprinsesem.

Căpetenia din Bihahuana se arătă cumpătat și pretinse doar un tribut de 12 metri. De la dînsul am căpătat veşti despre cea de-a patra caravană a mea.

La Kiddîmo, unde am ajuns la 30 mai și care nu era la mai mult de patru mile de Bihahuana, locuia alt sultan. Marșul se desfășurase de-a lungul unei cîmpii înguste, străjuită de ambele laturi de un șir de coline semănate cu numeroși baobabi.

Nimic mai puțin atrăgător decît înfățișarea satului Kiddîmo. Totul este încins de soare pînă la alb, pînă și chipurile locuitorilor, care par lipsite de sînge, sub reflexul acestei albețe uniforme. Apa puțurilor, singura din împrejurimi, semăna cu urină de cal supraîncălzită. Ne-a îmbolnăvit măgarii; doi din ei au murit după un ceas, din această pricină. Oamenilor ea le-a produs dureri de măruntaie, grețuri și o iritare a tuturor organelor, care a stîrnit cele mai aprige blesteme împotriva ținutului; iritare care ajunse la culme cînd, după ce purtase negocieri cu privire la tribut, Bombay veni să ne spună că sultanul pretindea zece dotis și nici în ruptul capului nu voia să-și schimbe hotărîrea.

Totuși, slăbit de friguri, nu aveam chef să contest suma, așa că sultanul își primi plata. Arabii continuară negocierile; se prelungiră pînă seara, dar pînă la urmă nu dădură decît opt dotis fiecare.

Intre Kiddîmo și Nyambua, districtul sultanului Pembira Pereh, se afla un codru mare, sihlă și junglă, locuit de elefanți, rinoceri, zebre, căprioare, antilope și girafe.

Plecați în revărsatul zorilor, am intrat în hățiș, ale cărui liziere de copaci mari și ale cărui linii întunecate se deslușesc perfect din boma din Kiddîmo. După două ore de marș, ne-am oprit pentru a mînca la marginea unei salbe de mici helești cu apă dulce, înconjurate de spații înverzite, unde animalele sălbatice se adunau în număr mare, judecînd după urmele multiple și recente ce se vedeau prin jur. Un nullah îngust, adăpostit de frunziș des, ne oferi un refugiu excelent împotriva scînteierii soarelui.

La amiază, cu setea potolită și foamea satisfăcută, cu ploscile umplute, am ieșit din umbră pentru a intra iarăși în pînza de alb care-ți lua văzul. Cînd în junglă, cînd în afara hățișului sau într-o pădure foarte rărită, apoi în mijlocul unor mari ierburi pale, al arborilor de gumă și al spinilor, răspîndind un miros tare, ca de grajd; apoi prin boschete de mimoze și colonii de baobabi, într-un ținut bogat în vînat, dar ale cărui vietăți — care se arătau deseori — n-aveau să se teamă de armele noastre mai mult decît dacă am fi rămas pe țărmul continentului.

Un marș forțat ca al nostru nu îngăduie nici o zăbovire, nici un ocol. Părăsisem apa la amiază, pentru a n-o mai regăsi decît la capătul a douăzeci și patru de ore, așa că trebuia să mergem repede și vreme îndelungată.

Nu ne-am oprit decît la sfîrșitul zilei; ne aflam încă la două ceasuri de tabăra din Nyambua. In seara aceea oamenii noștri și-au făcut bivuacul sub copaci, în mijlocul unui codru des, savurînd răcoarea și nefiind ocrotiți nici măcar de o pălărie, în timp ce eu gemeam și mă zvîrcoleam în fundul cortului, luptînd cu frigurile.

Soarele tocmai se ivise, cînd caravanele noastre porniră iar la drum, desfășurîndu-se într-un lung șir indian. Eram tot în pădure; în dreapta și-n stînga, adîncuri întunecate — deasupra capetelor noastre, o panglică de cer luminos, pe care pluteau nori ușori. Nici un zgomot, cu excepția cîtorva note aruncate din

zbor de vreo pasăre, de cîntecul vreunui hamal, zumzetul vreunei conversații sau un strigăt de bucurie, la gîndul că ne apropiem de apă. Unul din pagazii mei, care era bolnav, căzu fără să se mai ridice.

La șapte eram la Nyambua, unde apa este minunată, și bem cu toții ca niște cămile însetate. Intinse cîmpuri cu grîne vestiseră ivirea satelor și-i îndemnaseră pe oamenii noștri să zorească pasul. Cînd ne-am apropiat de zona populată, am văzut alergînd mulțimea ; curînd tineri și bătrîni de ambe sexe alcătuiră, la trecerea noastră, o gloată compactă.

Pembira Pereh, un omuleț bătrîn, foarte scund ar fi cu totul neînsemnat, dacă n-ar fi cea mai mare căpetenie din Ugogo, avînd chiar un fel de suzeranitate asupra multor altor neamuri. Cu toată puterea sa, este foarte prost îmbrăcat, mai mizerabil decît destui supuși de-ai săi, și veșnic jegos, veșnic unsuros, veșnic cu gura murdară ; dar din excentricitate, nu din tembelism.

Șeicul Hamed, comandantul nostru, era încă și mai pitic decît acel bătrîn murdar. O ființă scundă de tot, scundă și subțire, care compensa proporțiile sale reduse printr-o activitate uluitoare. Nu se odihnea niciodată. Chiar în timpul popasurilor, îl vedeai pe acest prichindel învîrtindu-se într-una, ducîndu-se, venind, iscodind, sîcîindu-ne, deranjînd totul și tulburînd pe toată lumea.

Baloturile noastre nu trebuiau să fie amestecate, nici lăsate aproape de ale sale, nici aranjate în cutare sau cutare chip. Avea un fel al lui de a-și îngrămădi bagajele și rămînea la fața locului ca să pună să fie înghesuite. De la prima privire, alegea locul cel mai bun pentru a-și așeza cortul și nu îngăduia să-i fie încălcat terenul. Văzîndu-l atît de plăpînd, ți-ai fi închipuit că, după un marș de zece-cincisprezece mile, va fi fericit să lase aceste amănunte fără însemnătate pe seama oamenilor săi — dar nici pomeneală ; nimic nu putea fi făcut bine, dacă nu era el acolo ; de alt-

minteri, neostenit, cuvîntul oboseală nu exista pentru dînsul.

Altă particularitate a caracterului său, însă aceasta mai comună, era de a fi foarte interesat. Nu era bogat, voia însă să facă avere și își bătea mult capul pentru a scoate dintr-o chukka sau dintr-un șirag de mărgele tot ce se putea obține; fiecare cheltuială nouă părea că-i smulge inima din piept; era gata să verse lacrimi, cum mărturisea el însuși, de cîte ori se gîndea la scumpetea alimentelor și la exagerările tributului. Motiv dublu pentru a ne asigura că vom rămîne cît mai puțin cu putință în Ugogo, unde viața era foarte scumpă.

Ne făcusem deci tabăra la Nyambua, a cărei amintire va rămîne veșnic întipărită în mintea lui Hamed, printr-o durere sfîșietoare. În vreme ce omulețul se vînzolea prin tabără, absorbit să caute nod în papură, doi din măgarii săi se rătăciră în cîmpul cu sorgo al lui Pembira. Cum își dădu seama de dispariția lor, Hamed alergă de îndată cu oamenii săi în căutarea celor două dobitoace. Se întoarse seara, fără a fi găsit nimic și văicărindu-se așa cum poate face numai un oriental, care a pierdut doi măgari de Mascat, valorînd o sută de dolari. Șeicul Thani, care avea mai mulți ani, mai multă experiență și înțelepciune, îl povățui să-l înștiințeze pe sultan de pierderea suferită. Socotind că sfatul era bun, Hamed trimise doi sclavi la Pembira ca să-i explice afacerea și căpătă această informație, adusă de mesagerii săi. Servitorii lui Pembira, găsind măgarii pe cînd mîncau sorgoul stăpînului lor, îi aduseseră acestuia, care voia să-i sechestreze pentru a-și acoperi paguba cășunată de către sus-zisele dobitoace — dacă proprietarul lor nu se învoia să-i trimită nouă dotis de stofă de prima calitate.

Hamed fu cuprins de deznădejde. Nouă dotis de stofă prețioasă, șaptezeci și doi de coți, care ar valora în Unyanyenbe douăzeci și cinci de dolari! Nouă dotis pentru un pumn de grăunțe valorînd cel mult ju-

mătate de chukka ; era absurd ! Dar dacă nu plătea, i se lua o sută de dolari, cît reprezentau măgarii.

Se hotărî să se ducă la Pembira pentru a-i demonstra absurditatea reclamației sale și a-i oferi jumătate din dotis, dovedindu-i că era mai mult decît dublul valorii grînelor mîncate de cele două animale.

Cînd ajunse acolo, sultanul care bea din zori era într-un hal de cherchelealâ — presupun că era starea lui normală — care nu-i permitea să asculte plîngerea.

Majoritatea căpeteniilor din Ugogo au în preajma lor cîte un mniamuezi, care este sfetnicul, ministrul, brațul lor drept, omul lor bun la toate, plămădit dintr-o mare doză de intrigă, lăcomie și viclenie.

Hamed fu primit de mniamueziul lui Pembira.

Cu neputință să obțină ceva de la dînsul : ori nouă dotis, ori sultanul păstrează măgarii.

Hamed plecă la fel cum venise. Ziua se scurse ; nici o veste asupra afacerii, drept care în noaptea următoare Hamed nu izbuti să închidă un ochi. Norocoasă neliniște, care îl scuti de o pierdere mai mare decît cea care îl împiedica să doarmă.

Mniamueziul încasese drept tribut, în numele stăpînului său, cincizeci și unu de dotis din partea celor trei caravane ale noastre și a celor care ne însoțeau ; totuși fu neînduplecat față de șeful acestei cete productive și bietul Hamed plăti cele nouă dotis pentru a-și recăpăta măgarii.

Ieșiți din ogoarele de porumb ale lui Pembira, ne-am trezit într-o mare cîmpie, la fel de netedă ca și suprafața unui lac liniștit și care furnizează sare vuagogilor. Această imensă salină, care se întinde de la Kanyenyi — pe ruta sudului — pînă dincolo de hotarele Uhumbei și Uhanaramei, cuprinde numeroase heleșteie cu apă amară, ale căror maluri nu prea ridicate sînt acoperite de o eflorescență nitrică. Peste două zile, ajungînd pe creasta care desparte Ugogo de Uyanzi, îmbrățișăm cu privirea această vastă cîmpie, de-o întindere de peste o sută de mile pătrate. Se poate să fie o iluzie, însă mi s-a părut că văd largi

pînze de apă, de un albastru-cenuşiu, care m-au făcut să presupun că această cîmpie nu era decît o parte dintr-un vechi lac sărat. Vuahumbii, care se găsesc în număr mare de la Nyambua pînă la Uyanzi, le-au spus oamenilor mei că la nord este o uydjikuba — adică o apă mare.

Mizanza, unde ne-am aşezat tabăra, este situat într-un crîng de palmieri, cam la treisprezece mile de Nyambua. De îndată ce mi-a fost ridicat cortul, m-am îngropat sub cuverturi, scuturat din nou de friguri, care mă apucau periodic, de cînd străbătusem Marenga Mhali. Convins că o zi de popas, permiţîndu-mi să-mi iau regulat chinina, va fi de ajuns ca să mă vindece, l-am rugat pe bunul Thani să-i ceară lui Hamed să nu călătorească în ziua următoare, pentru a putea să scap de aceste accese violente, care mă aduseseră într-un hal făr' de hal; arătam ca un schelet şi mi se sleiseră toate puterile.

În dorinţa lui de a ajunge în Unyanyenbe înaintea celorlalţi pentru a-şi plasa stofa mai avantajos, micul şeic răspunse că nu se putea opri pentru Musungu. Cînd Thani îmi transmise aceste cuvinte, am spus să i se comunice lui Hamed că Musungu nu avea de loc de gînd să-l oprească din drum, că avea destui oameni şi destule puşti pentru a duce la capăt şi singur călătoria prin ţinutul Ugogo şi că spera că Hamed nu-l va aştepta.

Nu ştiu din ce motiv micul arab se răzgîndi, fapt este că trîmbiţa lui nu dădu semnalul plecării şi a doua zi era tot cu noi.

Am început să-mi iau chinina încă din faptul zilei; la ora şase, a doua doză, apoi a treia. Pe scurt, înainte de amiază luasem patru doze — în total, cincizeci de hapuri. Efectul lor se manifestă printr-o transpiraţie care-mi udă flanelele, lenjeria, cuverturile, ca şi cum ar fi fost muiate în apă. Apoi m-am ridicat din pat, plin de recunoştinţă pentru preţiosul medicament care mă descotorosea de chinurile îndurate vreme de cincisprezece zile.

În ziua aceea, cortul meu atrase privirile sultanului din Mizanza și îmi aduse vizita acestui puternic personaj. Cum era vestit printre arabi fiindcă îl sprijinise pe Manua Sera în războiul purtat de acesta împotriva lui Snay Ben Amir — despre care Burton și Speke au vorbit cu atîtea elogii — și cum, pe lîngă aceasta, era după căpetenia din Nyambua, cel mai însemnat șef din Ugogo, eram foarte curios să-l văd.

Intrînd în cortul meu, a cărui perdea era ridicată pentru dînsul, bătrînul gentleman fu atît de surprins de înălțimea și aranjamentul acestei case de pînză, încît lăsă să-i cadă fîșia de stambă — singura sa ocrotire împotriva frigului nopții și a arșiței zilei — dezvăluind astfel privirilor profane ale lui Musungu tristele vestigii ale unui corp care trebuie să fi avut proporții maiestuoase.

Fiul său, un flăcău de cincisprezece ani, se grăbi să-l înștiințeze respectuos de goliciunea lui; la care căpetenia își puse la loc subțirele veșmînt, făcînd haz de această pățanie; apoi se așeză și dădu frîu slobod admirației sale. Un ostaș vareg, căzut în mijlocul splendorilor palatului din Bizanț, n-ar fi fost mai înmărmurit decît stăpînul Mizanezi în fața obiectelor aflate în cortul meu. După ce privise uluit masa pe care erau cîteva oale și puținele cărți ce le aveam cu mine, după ce se holbă în fața hamacului, a cărui suspendare îi păru efectul unui procedeu magic și după ce cercetă cuierele care-mi adăposteau hainele, strigă:

— Hai li-i-i! Musungu este o mare căpetenie, care vine din țara lui ca să vadă ținutul Ugogo.

Luîndu-mă atunci drept țintă a curiozității sale, se minună de tenul meu palid, de părul meu neîncrețit și îmi puse această întrebare:

— Cum se face oare că ai rămas alb, în acest ținut, cînd nouă, celorlalți, soarele ne-a ars pielea pînă ce ne-a făcut-o neagră?

Văzînd apoi casca mea de plută, și-o puse pe capul lui lînos, ceea ce-l amuză grozav, ca și pe mine. Mi-am luat armele și am descărcat pușca cu repetiție,

trăgînd rapid cele șaisprezece focuri; pentru a-l face să priceapă forța ei ucigătoare. Rămase buimăcit.

După aceea, i-am arătat carabinele și revolverele, explicîndu-i mecanismul lor, pînă cînd, într-un elan de entuziasm pentru bogățiile mele, îmi spuse că-mi va trimite o capră sau un berbec, căci voia să fie fratele meu. I-am mulțumit pentru cinste și i-am făgăduit că voi primi cu dragă inimă orice va binevoi să-mi ofere.

Thani, care-mi servea drept tălmaci, îmi suflă că o căpetenie din Ugogo nu se cuvenea să plece niciodată cu mîinile goale. Am tăiat doi metri de kaniki și i-am dăruit vizitatorului meu. După ce examină și măsură stofa, căpetenia mi-o dădu înapoi, adăugînd că Musungu era prea bogat pentru a se înjosi dăruindu-i doar o chukka. Această pretenție, venind în urma încasării unui tribut de doisprezece dotis, mi se păru cam prea din cale-afară; totuși, cum solicitatorul urma să-mi facă un dar, i-am acordat încă o chukka.

Credincios făgăduielii sale, căpetenia îmi trimise într-adevăr un berbec durduliu, a cărui coadă uriașă era un ghem de grăsime.

In cursul după-amiezii, muri unul din măgarii noștri. Seara hienele veniră în număr mare pentru a devora cadavrul. Ulimengo, vînătorul nostru, împreună cu cei mai buni trăgători dintre soldați, își luară puștile și uciseră doi din comeseni, de talie mai mare. Una din aceste hiene măsura nu mai puțin de șase picioare din vîrful botului pînă la capătul cozii; avea trei picioare diametru.

La 4 iunie am ridicat tabăra. După ce am făcut cam trei mile spre vest, întîlnind cîteva pînze de apă sărată, am apucat-o spre nord-est, urmînd poalele colinelor care despart Ugogo de Uyanzi.

Trei ceasuri de marș ne făcură să ajungem pînă la Micul Mukonduku, teritoriu administrat de fratele sultanului din Mukondukul propriu-zis. Ne-am oprit pentru a plăti tributul. Doisprezece metri îi părură suficienți căpeteniei acestui colțișor de țară, unde nu se

găsesc decît două sate, populate în mare parte de către vuahumba şi vuabehezi care şi-au părăsit tribul.

Vuahumba sînt neam de păstori; locuiesc în colibe căptuşite, cu tencuială din balegă de vacă, a căror formă conică este asemănătoare cu cea a corturilor din Turkestan.

După cele văzute de mine, vuahumba alcătuiesc un neam remarcabil. Sînt înalţi şi bine clădiţi, au capul mic, cu partea dinapoi foarte proeminentă; însă chipul lor este cu adevărat frumos. Gura lor este totodată mică, delicată şi are un format admirabil, nasul lor este drept ca al statuilor antice; este o trăsătură atît de răspîndită la dînşii, încît de la bun început i-am botezat „Grecii Africii".

Departe de a avea membre greoaie, ca oamenii din tribul vuagogo şi alte seminţii ale acestei regiuni, au piciorul lung şi bine format, neted ca al unei antilope; încheieturile fine, un gît subţire şi lung pe care capul, bine aşezat, se leagănă cu graţie. Indemînatici, încă de mici, la toate exerciţiile corporale, neavînd altă muncă de îndeplinit decît îngrijirea vitelor, nu era unul — dintre cei văzuţi de mine — care să nu fi putut servi drept model unui sculptor pentru o statuie a lui Hylas, a lui Antinou, Dafnis sau Apolo.

La fel de frumoase ca şi bărbaţii, femeile au pielea foarte fină, foarte întinsă — cu granulaţia şi netezimea abanosului — şi de un negru intens; nu în nuanţa cărbunelui, ci un negru de cerneală.

Spirale din fire de alamă, în formă de cercei, coliere, brăţări, cingători — constituie podoabele lor. Cingătoarea ţine o piele de capră sau de viţel care, pusă în eşarfă şi prinsă pe umăr, le cade pînă la genunchi.

Cît despre vuahehe, putem spune că sînt romanii acestei zone africane.

Reluîndu-ne marşul după un ceas, ne-au trebuit alte patru ore pentru a ajunge la Mukondukul propriu-zis. Acest capăt al ţinutului Ugogo este peste măsură de populat. Treizeci şi şase de sate încon-

joară tembé-ul lui Suaruru, căpetenia districtului. Oamenii care alergară din aceste așezări pentru a vedea ființele minunate, cu chip alb și trup acoperit de lucruri atît de uimitoare și avînd arme supranaturale, „care fac bum-bum la fel de iute cît ai număra pe degete", formau o mulțime atît de numeroasă încît mi s-a părut cu neputință ca singurul scop al adunării lor să fie curiozitatea. M-am oprit pentru a întreba ce se întîmplase și de ce făceau atîta tărăboi. Un bărbat trupeș, socotind cuvintele mele drept o insultă, își încordă numaidecît arcul.

Arabii, alarmați de această atitudine, se străduiră să joace rol de mediatori, demersul fiind încununat de succes.

Cîteva cuvinte de lămurire îi aduseră pe curioși, în număr și mai mare; iar negrul Tersis, care pricinuise tulburarea, plecă rușinat și stînjenit, sub presiunea opiniei publice.

Sosi atunci un om însemnat, care dojeni mulțimea; am aflat mai tîrziu că acest om de vază era a doua personalitate a districtului.

— Vuagogi — strigă dînsul — nu știți oare că acest Musungu este un ntemi? (căpetenie). Nu vine aci ca arabii, să cumpere fildeș, ci pentru a ne vizita și a ne face daruri. De ce îl hărțuiți, de ce-i tulburați oamenii? Lăsați-l să treacă în pace, cu caravana lui. Dacă doriți să-l vedeți, apropiați-vă, dar fără să vă bateți joc de el. Luați seama bine, cel dintîi dintre voi care va face dezordine va fi pîrît marii noastre căpetenii, care va afla cum vă purtați cu prietenii lui.

Am ajuns la Khambi, care în Ugogo este situat totdeauna sub un mare baobab, la o mie de pași de reședința căpeteniei.

Curioșii ne înconjurau într-un număr atît de mare, ne înghesuiau și ne hărțuiau în așa hal, încît bunul Thani se hotărî să facă un demers pentru a ne scăpa de această năvală, sau ca să devină mai puțin stînjenitoare. Își puse cel mai frumos costum și se duse

la sultan pentru a-i cere ocrotire. Beat mort, sultanul îl primi cu aceste cuvinte:

— Ce vrei de la mine, puşlama ce eşti? Vii să-mi furi fildeşul sau stofa? Cară-te de-aci, pungaş bătrîn!

Ministrul său însă, omul chibzuit care mustrase mainainte mulţimea, îi făcu un semn şi veni cu dînsul să ne vadă.

Intreaga tabără era stăpînită de larmă. Nu mai puteai nici să te întorci, cu atît mai puţin să se înţeleagă om cu om. Pagazii se certau din pricina bagajelor, soldaţii din cauza lucrurilor stăpînilor şi strigau că vor fi răsturnate corturile. Stăteam în fundul cortului meu, scriindu-mi jurnalul, fără să-mi pese de zarva dezlănţuită între vuagogi, vuanyamuezi şi vuanguana.

Deodată se făcu o tăcere atît de deplină, încît am ieşit din cort să văd care era cauza. Thani tocmai sosise cu ministrul. Acesta striga:

— Vuagogi, la tembé-ele voastre! La tembé-ele voastre! De ce-i tulburaţi pe aceşti călători? Ce treabă aveţi cu ei? La tembé-ele voastre, vă spun, la tembé-ele voastre! Oricare mgogo va fi găsit în tabără fără să aibă nimic de vînzare, nici vite, nici făină, fără bucate de nici un fel, va plăti amendă lui Mtemi fie în vaci, fie în stofă.

Vuagogii erau acolo cu sutele: fiecare i se supuse ca un copil şi în cursul celor două zile petrecute în acel loc, nici un curios nu mai veni să ne deranjeze.

Chestiunea tributului fu de asemenea rezolvată în puţine cuvinte, datorită ministrului, cu care fu tratată. Acest om, plin de minte, primi de la bun început cele şase dotis reprezentînd tributul obişnuit; se mulţumi cu un singur dori de stofă de calitatea întîi şi păru bucuros cu cei patru metri de ulyah pe care i-am dăruit.

Pentru a merge de la Mukonduku la Uyanzi, călătorul are de ales între trei drumuri. In ajunul plecării, arabii veniră în cortul meu pentru a discuta asupra rutei ce trebuia s-o urmăm. Kirangozii şi veteranii

caravanei fură chemați să ia parte la sfat. Prima rută propusă de călăuzele noastre fu cea de miazăzi, care este cea mai frecventată ; însă ea trece pe la Kiuhyeh, a cărui căpetenie are o faimă detestabilă, și Hamed se împotrivi.

— Sultanul este rău — afirmă el. Uneori s-a întîmplat să ceară pînă la douăzeci de dotis de caravană, a noastră ar trebui să-i dea șaizeci. Să ne luăm gîndul de la această rută. De altminteri, am fi nevoiți să facem un tirikeza și n-am sosi la Kiuhyeh decît poimîine.

A doua rută, cea de centru, ne îngăduia să sosim a doua zi la Munieka ; în ziua următoare am fi făcut un tirikeza, pentru a ajunge la tabăra din Unyambogi. Acolo aveam să fim la numai două ore de Kiti, unde se găsesc din belșug provizii și apă. Dar nici arabii, nici călăuzele nu cunoșteau drumul ; singurul membru al consiliului care-l urmase era unul din hamalii mei și lui Hamed nici nu-i trecea prin cap să încredințeze conducerea caravanei unui simplu pagazi.

A treia rută, care trece pe la nord, străbate în primele două ceasuri un mare număr de sate, apoi o junglă, și după trei ceasuri de marș, ajunge la Sîmbo, unde se găsește apă, însă nu este nici o așezare. În ziua următoare, o etapă de șase ore te duce pînă la malul unui helești. După un scurt popas, pornești iarăși la drum și un nou marș de cinci ore te duce la un khambi situat la mai puțin de trei ceasuri de un loc populat. Acest drum fiind cunoscut de cei doi șeici ai noștri și de călăuze, Hamed îl rugă pe Thani să mă informeze că acestei din urmă rute îi acorda preferința sa. Am răspuns că, de vreme ce îi însoțisem pe arabi de la Mpuapua, eram dispus să-i urmez mai departe și că, dacă alegeau drumul spre Sîmbo, aveam să-l fac împreună cu dînșii.

Chestiunea fiind hotărîtă, nu fără destulă vorbărie, m-am apucat să fac ridicările[1] diferitelor puncte geografice întîlnite în drum. Vă amintiți că, cu începere de la Mizanza mersesem drept spre vest timp de trei ore; apoi, patru ore și un sfert spre nord-vest, de-a lungul poalelor unui lanț muntos, care se întinde în această direcție, din vecinătatea lui Kanyeny pînă la hotarele Uhumbei și care desparte Ugogo de teritoriul vuahianzilor. Mukonduku nu este decît la două mile de acest lanț, înspre est. Kiuhyeh se află la sud-sud-vest de Mukonduku, de unde faci șapte zile de marș pentru a ajunge la Jusuri. Sîmbo se află la nord-nord-vest și la șase etape de acest din urmă loc. Reieșea deci evident că drumul cel mai scurt era cel prin Kiti, căruia nu i se putea găsi alt cusur decît faptul că era necunoscut de către călăuzele noastre.

Ruta sudului, respinsă de Hamed, nu este urmată de nici un șef de caravane, care preferă să suporte ostenelile și privațiile unui marș lung, într-un ținut pustiu — decît pretențiile căpeteniei din Kiuhyeh.

Abia fu cunoscută de către oamenii din caravanele noastre hotărîrea sfatului, că se înălțară proteste împotriva rutei prin Sîmbo, unde pe o mare întindere lipseau apa și proviziile. Care mai de care povestea grozăviile deșertului, exagerîndu-le; pe scurt, pagazii lui Hamed își încunoștiințară stăpînul că, dacă hotărîrea este menținută, vor pleca și-l vor lăsa să-și care singur bagajele.

Hamed se duse numaidecît la Thani și-i declară că trebuia să alegem ruta prin Kiuhyeh.

— Toate drumurile sînt la fel pentru mine — răspunse bunul arab — luați-o pe care vreți; drumul vostru va fi și al meu.

Veniră apoi în cortul meu și mă informară asupra noilor lor hotărîri.

---

[1] Determinarea longitudinii și a latitudinii și stabilirea distanțelor kilometrice. (n.t.)

L-am chemat pe veteranul meu, cel care indicase ruta centrală, și i-am cerut noi amănunte. Raportul fu atît de avantajos încît, fără să șovăi, i-am răspuns lui Hamed :

— Sînt stăpîn pe caravana mea ; trebuie să meargă acolo unde îi spun eu călăuzei să o conducă. Cînd ordon un popas, trebuie să se oprească ; cînd este vorba de un marș, trebuie să plece. Îmi hrănesc bine oamenii, nu-i epuizez. Voi ați ales drumul spre Sîmbo, l-am acceptat ; pagazii voștri vor să treacă prin Kiuhyeh ; dacă vă convine, duceți-vă la Kiuhyeh și plătiți tributul care vi se va cere. Eu și cu caravana mea plecăm mîine pe drumul spre Kiti, și cînd veți ajunge la Tura, unde voi sosi înaintea voastră, o să vă pară rău că n-ați urmat aceeași cale.

Aceste cuvinte modificară din nou decizia lui Hamed.

— La urma urmei — zise el — drumul acesta este cel mai bun, și o dată ce sahibul este hotărît să-l prefere, de ce să ne despărțim ? Inch Allah ! Să urmăm aceeași cale.

Thani, acest om admirabil, nici nu voia altceva, și cei doi șeici se duseră să anunțe vestea.

A doua zi, la 7 iunie, cele trei caravane o luară pe calea către Kiti, sub conducerea kirangozi-ului lui Hamed. Toți păreau mulțumiți, însă nu se scursese nici o jumătate de ceas de la pornire, cînd mi-am dat seama de o schimbare de direcție : printr-un ocol abil, ne apropiam rapid de un defileu care dădea spre platoul Kiuhyehului.

Mi-am adunat oamenii și l-am rugat pe Bombay să le spună că Musungu nu-și schimba niciodată o hotărîre luată. Că decisesem să mergem la Kiti și caravana noastră se va duce acolo, pe oricare drum ar fi apucat arabii. Apoi i-am ordonat veteranului care cunoștea drumul, să i-l arate lui kirangozi.

Întorcîndu-mă atunci înspre arabi, mă pregăteam să-mi iau rămas bun de la ei, cînd Thani strigă :

— Așteaptă-mă, sahib! M-am săturat de joaca aceasta copilărească, vin cu dumneata!

Și caravana lui fu îndreptată spre a mea.

În clipa aceea, caravana lui Hamed atingea defileul, în vreme ce stăpînul său, la o milă îndărătul ei, plîngea cu lacrimi fierbinți faptul că-l abandonasem, cum pretindea el. Fiindu-mi milă de jalea lui, căci gîndul la căpetenia din Kiuhyeh îl făcea să-și piardă capul, l-am sfătuit să alerge după ceata lui și să le amintească oamenilor că sus-zisa căpetenie era la fel de crud pe cît de hrăpăreț. Într-un cuvînt, nici nu ajunsesem la defileul dinspre Kiti, că oamenii noștri erau însoțiți de cei ai lui Hamed.

Urcușul fu nespus de anevoios; un povîrniș rîpos și stîncos, acoperit de spinii cei mai tăioși, cei mai ascuțiți. Acacia horrida, mai cumplit ca oricînd, ne făcea mii de răni; arborii de gumă își întindeau crengile pentru a ne smulge poverile; umbrelele mimozelor ne ocroteau cu umbra lor, însă ne împiedicau să înaintăm. Praguri de granit și de sienit, tocite de trecerea a numeroase picioare, ne opuneau suprafața lor lustruită, pe care trebuia să ne suim, la rîndul nostru. În altă parte, platforme își înălțau zidurile pămîntii, împănate de blocuri mari ce se clătinau sub efortul cățărătorilor.

Deși creștetul se afla doar la opt sute de picioare deasupra cîmpiei, ne-au trebuit două ceasuri bune pînă să ajungem acolo. Ne-am găsit atunci pe un platou unde, prin comparație, marșul a fost ușor. Trei ceasuri de drum printr-o pădure, prin mijlocul unor jungle și luminișuri înguste, ne-au adus la Munieka, sătuleț întemeiat de coloniști veniți din Mukonduku, în ale cărui împrejurimi se întîlnesc culturi bogate.

Cînd am ajuns în tabără, toată lumea era bine dispusă, afară de Hamed, care curînd se supără de-a binelea. Se întîmplă că oamenii lui Thani ridicară cortul stăpînului lor cam prea aproape de copacul sub care erau grămădite baloturile lui Hamed. Nu știu dacă micul șeic își închipuia că cinstitul bătrîn este

în stare să-l fure; sigur este că își ieși din minți și că Thani dădu ordin să-i fie îndepărtat cortul cu cîteva sute de metri. Acest fapt nu-l liniști cu nimic pe Hamed; furia lui fu totuși urmată de remușcare, încît pe la miezul nopții se duse la bunul arab, se aruncă la pămînt dinaintea lui și îi sărută mîinile și picioarele, implorîndu-i iertarea. Șeicul Thani, care era cel mai cumsecade și mai darnic om din lume, îi dărui bucuros iertarea lui. Nici asta nu-i fu de ajuns scundului Hamed, care nu se socoti mulțumit decît după ce puse să fie adus îndărăt cortul prietenului său, în locul unde se aflase la început.

Apa băută la Munieka am scos-o din scobitura adîncă a unei stînci de sienit; avea o limpezime de cristal și era rece ca gheața. Să bem din nou apă rece! — era un lux de care nu mai avusesem parte din clipa plecării noastre din Simbamuenni.

În dimineața următoare, la ceasurile șapte, goarna Kirangozului răsună deodată mai puternic și mai voios decît o auzisem în ultimele zece zile; caravana intra în Uyanizi — sau, pentru a ne folosi de un nume mai cunoscut — în Magunda Mkali, cuvînt care înseamnă „cîmpii încinse".

Fiecare se bucura că ieșeam din Ugogo. Sosisem plini de nădejdi în ținutul acela, crezînd că vom găsi acolo o Țară a Făgăduinții, un meleag unde curgea în valuri lapte și miere.

Profundă dezamăgire! nu înfățișase pentru noi decît fiere și amărăciune, necazuri și sîcîieli; fusese un loc de încercări grele, unde la fiecare pas întîlneai o primejdie. Mai era de mirare că ne simțeam atît de bucuroși? Gîndul ostenelilor ce ne așteptau, departe de a ne descuraja, ne sporea ardoarea.

Plecasem din Munieka la șase dimineața; peste un ceas treceam hotarul și la ceasurile nouă ne opream pe malul lui Mabunguru. Acest nullah își are izvorul în lanțul muntos care desparte Ugogo de Magunda Mkali și se îndreaptă către sud-vest. În perioada ploilor este aproape de nestrăbătut, din pricina tăriei cu-

rentului său albia lui avînd o pantă deosebit de rapidă. Blocurile de sienit și de bazalt de care este înțesată, vădesc violența cursului său, colțurile lor sînt tocite, suprafața este lustruită. În stînca unde și-a săpat drum torentul, au fost scobite bazine adînci, slujind drept rezervoare în anotimpul secetos. Deși este vîscoasă și verzuie și mișună în ea sumedenie de broaște, apa acestor bazine este departe de a avea gust prost.

Am pornit din nou în marș la amiază, în sunetul trîmbițelor, în larma cîntecelor și strigătelor întregii cete. Hamali și soldați cîntînd cît îi ținea gura făceau să se zguduie pădurea de tunetul glasurilor lor.

De cînd mă aflam în Africa, încă nu văzusem un peisaj atît de pitoresc. Uriașe unduiri de teren, pe ici și colo coline și stînci de sienit, închipuind străvechi fortărețe, care dădeau codrului o înfățișare fantastică. Îți venea să crezi că privești un colț de Anglie din timpurile feudale. Cînd steiurile rotunjite, așezate unele peste altele, păreau că se clatină la suflarea vîntului; cînd zăreai obeliscuri care dominau cei mai înalți copaci; apoi conuri, turnuri, mari talazuri de piatră și îngrămădiri de stînci sfărîmate, care căpătau proporții de munte.

Erau aproape ceasurile cinci, cînd am sosit la țintă. Făcusem douăzeci de mile; toată lumea avea nevoie de odihnă.

La unu noaptea, cînd luna se înălțase de mult pe cer, Hamed sună din goarnă și ne strigă: „La drum!" Hotărît, era nebun. Un murmur de adîncă nemulțumire răspunse chemării sale. Cu toate acestea, presupunînd că avea vreun motiv puternic pentru a ne trezi la ora aceea nepotrivită, șeicul Thani și cu mine nu l-am mustrat, așteptînd să vedem ce va urma, ca să-i putem judeca purtarea.

Intreaga ceată era posacă; am mărșăluit în tăcere. Ne aflam la patru mii cinci sute de picioare deasupra nivelului mării și termometrul nu arăta nici 12 grade. Roua era rece ca bruma; hamalii, aproape

goi, zoreau pasul ca să se încălzească ; mulți din ei se răniră, lovindu-și picioarele de stînci sau călcînd pe spini.

Ajunși la Unyambogi, ne-am trîntit pe jos și care mai de care s-a grăbit să adoarmă. Eu unul știu că am căzut într-un somn adînc, fără să mă gîndesc la ceea ce ne hărăzeau zorile.

Cînd m-am trezit, era ziua-n amiaza mare ; soarele îmi scînteia în ochi. Hamed plecase de două ceasuri. Voise să-l ia cu el pe Thani, care refuzase să-l urmeze, arătîndu-i cît este de nesocotit, și mă întrebă ce părere aveam eu. Am fost de acord că era o purtare năstrușnică și, la rîndul meu, l-am întrebat pe bătrînul șeic dacă în cursul după-amiezii nu am putea ajunge pînă la locul unde se găseau apă și merinde.

— Se poate ajunge foarte bine — răspunse arabul.

— De altminteri, nu am avea mijlocul de a ne procura cele necesare la Unyambogi ? am urmat eu.

— Nu m-am preocupat de treaba asta — grăi bătrînul șeic — sau, mai bine zis, n-am fost nevoit să mă îngrijesc de ea ; locuitorii înșiși m-au înștiințat că se poate găsi la ei mei, sorgo, porumb, capre, berbeci păsări din belșug, și de o ieftinătate necunoscută în Ugogo.

— Ei bine — i-am spus atunci lui Thani — dacă Hamed are chef să-și ucidă hamalii, pentru ce-am face și noi același lucru ? Sînt la fel de grăbit ca și dînsul; dar Unyanyenbe este încă departe, și nu am de gînd să-mi compromit interesele, și pe cele ale oamenilor mei, pentru plăcerea de a face o prostie.

Nici un loc de popas nu fusese mai bun ; o apă excelentă și, așa cum i se spusese bătrînului șeic, merinde berechet : șase pui pentru doi metri de stambă ; un berbec la același preț, sau șase măsuri de grîu, sorgo, mei ori porumb — într-un cuvînt, un ținut îmbelșugat ca-n basme.

La 10 iunie, după patru ceasuri și jumătate de mers, am ajuns la Kiti, unde am dat iarăși peste Hamed, mai agitat ca oricînd. Sclavul său favorit

tocmai murise, şi trei hamali dispăruseră cu poveri cu tot, luînd tunicile (în număr de cinci), jiletcile bordate cu aur, vestele galonate cu argint cu care şeicul Hamed trebuia să se prezinte în Unyanyenbe cu fastul cuvenit unui om de rangul lui. Pe lîngă veşmintele lui de zile mari, mărunţelul şeic mai pierdea orez, un vas pentru făcut pilaf, un lighean de aramă şi două pachete mari cu stofă. Partea curioasă a afacerii era că, deşi gemea necontenit, nu voia să-şi mărturisească supărarea.

— Ce cauţi aici, Hamed ? îl întrebase Selim. Te credeam ajuns cu mult înaintea noastră.

— Îmi aşteptam prietenul — răspunse dînsul. Puteam oare să-l las în urmă ?

Proviziile se găseau de asemenea din belşug şi la Kiti, şi nu se vindeau scump. Tîrguşorul acesta era populat pe atunci de vuakimbi, veniţi din împrejurimile lui Urori ; oameni paşnici, preferînd a se îndeletnici, în loc de lupte, cu agricultura şi în loc de cuceriri, cu creşterea vitelor. La cel mai mic zvon de război îşi duc familiile şi cirezile în vreun colţ de ţară nelocuit, unde încep de-ndată să desţelenească pămîntul şi să vîneze elefanţii, pentru a le lua fildeşul. Sînt un neam de oameni frumoşi, bine legaţi şi părînd capabili a se măsura cu oricare trib din vecinătate. Dar dezbinarea îi slăbeşte. Sătuleţele lor, cîrmuite de căpetenii independente, n-ar fi în stare să se apere, pe cînd grupate în jurul unei puteri care le-ar sluji drept legătură, ar prezenta în faţa duşmanului forţe respectabile. Marşul următor trebuia să ne ducă pînă la Msalalo, situat la 15 mile de Kiti. Hamed, care-şi căutase dezertorii şi nu-i mai găsise nici pe ei, nici hainele lui de sărbătoare, porni iar la drum cu noi. Voi din nou să ne întreacă, dar oamenii săi n-avură puterea necesară, aşa că fu silit să facă popas la Msalalo.

În ziua de 12, după un marş de trei ore şi jumătate, am ajuns la Uelled Ngraraiso, mic sat înfloritor, unde alimentele se vindeau la nişte preţuri uluitor de reduse

— aproape de două ori mai ieftine decît în Unyambogi. Întrucît toți oamenii mei, pagazi și soldați, se comportaseră admirabil în cursul ultimelor etape, le-am cumpărat un juncan pentru 12 metri de stambă, și i-am dăruit fiecăruia cîte un șirag de perle, ca să se poată înfrupta din bunătățile oferite de ținut. Lăpturile și mierea se găseau din belșug și puteai obține trei frasilah de patate, adică o sută douăzeci de livre — în schimbul unei bucăți de stofă valorînd cam doi franci.

Ziua de 13 iunie ne găsi la Kusuri, ultimul sat din Magunda Mkali, districtul Djihue la Singa. Făcusem un marș de opt mile și trei sferturi.

Kusuni, cum pronunță arabii, este numit Kunsuli de către localnici, care sînt vuakimbo. Este încă un exemplu, printre multe altele, de felul cum stîlcesc arabii numirile regiunii.

Între Ngraraiso și Kusuri, se află Kiruromo, așezare actualmente pe cale de propășire și învecinată cu numeroase sate la fel de prospere.

Ceva mai departe, străbăturăm o întinsă Khambi, unde poposise sultan Ben Mohamed — un Omani de neam mare. De îndată ce fu vestit de sosirea noastră, Ben Mohamed ieșise să mă întîmpine și mă pofti să-i fac o vizită. Cum cortul lui slujea drept harem, nu putusem fi primit într-însul, dar fusese așternut afară un covor, anume pentru mine.

După întrebările tradiționale cu privire la sănătatea mea, la drumul făcut, asupra Zanzibarului și a Omanului, arabul mă întrebă dacă am multă stofă.

Este o întrebare pusă adesea de conducătorii caravanelor care coboară spre coastă, din pricină că — în lăcomia lor de fildeș — se lasă tîrîți la cumpărături prea însemnate și nu mai au pînzeturi destule pentru întoarcere. Cum nu-mi mai rămînea decît un singur balot din cele pe care le destinasem acoperirii cheltuielilor de drum, am putut răspunde negativ fără să roșesc.

Peste cîteva minute, mi-a fost anunțată sosirea șeicului Hamed, care a apărut salutîndu-mă pînă la pămînt. Pretinse să sărute mîinile marelui Omani și-și mărturisi în keifalek-ul lui (cum vă simțiți? — în arabă), dorința arzătoare de a afla dacă nobilul sultan Ben Mohamed „era cu totul și cu totul sănătos?"

Preț de cinci minute, cei doi arabi schimbară întrebările cele mai stăruitoare cu privire la starea sănătății lor și la călătoria întreprinsă. Urmă o pauză, ca să-și mai tragă sufletul, apoi șeicului Hamed îi fu adresată această întrebare:

— Aveți pînzeturi?

— Foarte puține — răspunse dînsul, deși avea cincizeci și cinci de baloturi de stofă, ceea ce marele Omani știa la fel de bine ca și mine.

Conversația se îndreptă asupra altui subiect. Ben Mohamed, foarte îndatoritor, se oferi să expedieze depeșele și alte pachete mărunte, pe care voiam să le trimit la Zanzibar. Aflînd că-l lăsasem pe Farquahr la Mpuapua, îmi făgădui să se ocupe de bolnav și se legă să-l ia cu dînsul, dacă era în stare să suporte osteneala călătoriei.

În sfîrșit, îmi trimise la Jusuri, printr-unul din sclavii săi, un burduf plin cu orez alb [1], frumos, din Unyanyenbe — dar pe care aș fi vrut să fiu în măsură să nu-l primesc, după ce fusesem nevoit să refuz cererea dăruitorului.

Seara, o ceată de vînători de elefanți, de baștină din Sahualil și statorniciți în Djihue la Singa, veniră să mă caute, sub conducerea unui bătrîn care fusese dihuanul [2] tîrgului Bagamoyo. Oamenii aceia îmi cerură hîrtie și săpun — două articole pe care nu-mi puteam permite să le dăruiesc, căci străbaterea mlaș-

[1] Precizare necesară, fiindcă varietatea de orez cultivată de băștinași este roșie. Orezul alb e importat de arabi. (n.t.)

[2] Titlu dat pe țărmul Africii orientale căpeteniilor satelor — sînt cinci categorii de dihuani, după însemnătatea așezării pe care o conduc. (n.t.)

tinilor Makatei îmi lăsase un stoc redus din asemenea obiecte.

M-am oprit la Kusuri. Marșurile precedente fuseseră foarte lungi și o zi de popas îmi părea necesară, înainte de a pătrunde în singurătatea care desparte Djihue la Singa de districtul Tura. Hamed, pe care toate eșecurile suferite nu-l învățaseră minte de fel, ne părăsi a doua zi, făgăduindu-mi că-i va anunța sosirea mea lui Seid ben Selim, și-i va spune să-mi procure un tembé.

În 15, văzînd că șeicul Thani va fi silit să petreacă mai multe zile la Kusuri, unde îl reținea marele număr de hamali de ai săi suferind de vărsat, mi-am luat rămas bun de la acest arab cumsecade și-am pornit cu oamenii mei, ca să mă cufund iarăși în pustiu.

Cu puțin înainte de amiază, ne-am oprit la tabăra din Mgongo Thembo — nume care însemna „spinare de elefant", și care a fost dat acestui khambi din pricina unei costișe stîncoase a cărei șiră a spinării, ajunsă cafenie sub înrîurirea atmosferei, li se pare localnicilor că are oarecare asemănare cu spinarea de un cafeniu-albăstriu a uriașului pădurii.

În 1857, în momentul trecerii lui Burton și Speke, Mgongo Thembo era o așezare prosperă, care vindea călătorilor produsul culturilor sale. Dar, deoarece în 1868 arabii din Unyanyenbe îi atacaseră tîrgușoarele, le dăduseră foc și nimiciseră rodul a cincisprezece ani de muncă, în locul satelor sale nu am găsit decît sfărîmături carbonizate și spini, acolo unde fuseseră grădini.

Ne-am odihnit sub un tufiș de curmali care îmi aminteau de Egipt și care se înălțau lîngă un nullah ale cărui maluri înverzite alcătuiau un ciudat contrast cu înfățișarea sumbră a desișului.

Acolo am avut o discuție destul de înflăcărată cu oamenii mei: tirikeza pe care o aveam de făcut pentru a ajunge la Madedita trebuia să fie întreprinsă chiar în ziua aceea, sau să fie amînată pentru a doua

zi. Pagazii erau de părere s-o lăsăm pentru ziua următoare, dar eu, cîntărindu-mi interesele, am stăruit ca plecarea să se producă imediat.

La ora unu, fiecare își reluase povara lui și porneam la drum. Cerul era de foc ; torente de flăcări ne potopeau capul. Cînd soarele scăpătă, arșița deveni înăbușitoare, aerul era ars înainte de a ajunge pînă la plămîni, care-l căutau cu nesaț. Gura și gîtlejul ne erau scorojite, ploștile noastre nu mai aveau un strop de apă ; setea ne mistuia. Unul din pagazi, atins de vărsat, se trînti în drum și muri acolo.

În cele din urmă, am ajuns la Nguhalah — un mic torent a cărui albie stîncoasă și adîncă conținea o apă proaspătă, îmbelșugată și dulce.

Torentul acesta își are obîrșia dinspre nord, dintr-un ținut vestit în această regiune pentru măgarii săi frumoși. După ce aleargă spre sud, apoi spre sud—sud-vest, Nguhalah taie drumul dinspre Unyanyenbe, de unde cotește către apus. Urmele mîniei apelor sale sînt la fel de vizibile ca și cele din albia lui Mabunguru.

În ziua de 16 eram în tabăra din Madedita, numită astfel după un sat care nu mai există. Făcusem douăsprezece mile și jumătate de la Nguhalah. La cîteva sute de pași de drum se află un heleșteu cu apă bună și care este singurul rezervor ce se poate întîlni pînă la etapa următoare. Ciufua — adică musca țețe — ne chinui cu cruzime, ceea ce dovedește că vînatul mare vine să se adape la acest heleșteu, dar ne arată că locuiește pe malurile lui. Ţărmurile atît de frecventate de către caravane nu pot sluji drept refugiu animalelor sălbatice, care — în această parte a Africii — se feresc cu grijă de vecinătatea omului.

La revărsatul zorilor eram pe drum, mergînd cu un pas mai sprinten decît de obicei. În curînd aveam să lăsăm în urmă Magunda Mkali, pentru a intra într-un teritoriu mai populat și mai roditor.

Trecură două ore de marș rapid, și pădurea, pe care începeam s-o socotim monotonă, prinse să se rărească.

Scăzu, nu mai fu decît o junglă, apoi pieri și ne trezirăm într-o vastă cîmpie care se boltea, cobora, unduia pînă în zarea ce se albăstrea în depărtare.

Ogoare de grîne urmau unduirile și contururile acestei cîmpii; ogoare fertile, ale căror spice se ciocneau ușor, sub adierea care venea încărcată de frigul pătrunzător din Usagara.

La ceasurile opt am sosit în satul de hotar al ținutului Unyamuezi — Țara de Răsărit. L-am găsit acolo pe Nondo — unul din dezertorii lui Speke și partizanul lui Baraka în certurile avute de acesta cu Bombay. Dorind să intre în slujba mea, Nondo mă îndemnă să le dau miere și șerbeturi foștilor săi tovarăși și, pînă la urmă, hamalilor.

N-am făcut altceva decît să stăm jos un pic în satul acela, căci mai aveam încă un ceas de marș ca să ajungem la Tura-central. De la primul pînă la al doilea sat Tura, drumul străbate întinse cîmpuri de sorgo, de porumb, de mei, grădini pline de gulii, de castraveți, de dovleci, pepeni, muscați și arahide care sînt cultivate în adînciturile brazdelor sale, între șirurile de sorgo.

În apropierea satelor, tot mai numeroase, banaieri cu frunze late se alăturau acestor felurite culturi.

Satele vuakimbilor sînt asemănătoare celor ale vuagogilor, pătrate și cu case cu acoperiș plat; în interiorul lor au o piață mare, formînd în jurul ei un ocol care cîteodată este împărțit în trei sau patru sectoare, prin ridicarea unor garduri împletite din tulpini de sorgo — asta se numește la ei tembé.

Hamed, care, în ciuda eforturilor sale, nu izbutise să obțină ca pagazii lui să facă zilnic etape duble, fusese nevoit să-și așeze tabăra la Tura, unde se mai afla încă în clipa sosirii noastre.

Această primă noapte petrecută în Țara Lunei fu de ajuns de emoționantă. Doi hoți se strecurară în tabăra mea, dar clănțănitul trăgaciului unei carabine îi înștiință că baloturile lui Musungu erau bine păzite, așa că o luară la goană. Se duseră la Hamed, unde spe-

rănțele lor fură la fel de amar spulberate ; neobositul și scundul șeic se învîrtea în jurul bomei sale, cu pușca în mînă, răpindu-le pungașilor orice șansă de reușită.

De acolo, cei doi hoți trecură la Hasan, unul din vuasahualilii care ne însoțeau. Fură destul de norocoși pentru a ajunge pînă la bagaje și a pune mîna pe două baloturi, dar zgomotul ce-l făcură luînd-o la fugă îl trezi pe conducătorul caravanei și unul dintr-înșii primi în piept un glonte care-i străpunse inima.

Cum se lumină de ziuă, toate satele din împrejurimi aflaseră trista veste. Fu o zi de popas și ni se aduseră merinde atît de îmbelșugate, încît cu doi dotis de stofă am putut să le dau tuturor oamenilor mei cereale, patate, miere și unt topit de ajuns pentru a sărbători sosirea noastră în Unyamuezi.

Plecați în 18, o dată cu caravana lui Hamed și cea a lui Hasan, am ajuns la Tura-Perra (Tura de apus) după ce umblasem în zigzag timp de un ceas printre cîmpuri de sorgo ; apoi am intrat din nou în pădure, unde vuakimbii se duc să caute miere și să întindă capcane elefanților, care se pare că sînt foarte numeroși pe-aci. Vînătorii îi prind cu ajutorul unei gropi adînci, acoperite cu împletituri făcute din mănunchiuri de nuiele, pămînt și iarbă.

Un ceas de marș, pornind din Tura de vest, ne-a-duse la un helești lîngă care ne-am odihnit. De partea cealaltă, mai era unul. Cele două lăculețe se aflau în mijlocul unei mici cîmpii care, cu toate că anotimpul secetos era înaintat, mai păstra umezeala inundației precedente.

După o odihnă de trei ceasuri, caravana porni iar la drum, într-o tirikeza.

Pădurea era aceeași, începînd de la Tura apuseană; drumul străbate mai departe prin ea, pînă la un mtoni numit Kuala și trecut greșit de Burton, pe harta lui, sub numele de Kuale. Această albie de torent, largă și întortocheată, cuprinde mari canaluri, ale căror adîncuri mai aveau încă apă și unde am găsit o specie

de zvîrlugă care nu este de loc de disprețuit, cînd n-ai mai mîncat pește de trei luni. Cu toate acestea, probabil că dacă aș fi avut de unde alege, cum gustul meu este de ajuns de fin — cînd împrejurările îmi îngăduie — aș fi consumat altceva decît această zvîrlugă de mocirlă.

Distanța dintre Tura apuseană și Kuala este de 17 mile și jumătate, ceea ce nu este grozav, cînd faci acest drum doar de două ori pe lună ; însă cînd se repetă cel puțin la două zile o dată, devine nespus de lungă. În orice caz, aceasta era părerea oamenilor mei.

Abdul, croitorul care se lăudase că știe să facă de toate, începînd cu cîrpitul unui pantalon, pînă la pregătirea unor bucate delicate sau la vînarea elefantului, era la capătul puterilor. Mărfurile aduse cu el din Zanzibar într-o batistă, și cu care urma să cumpere fildeș și să facă avere în Unyanyenbe pieriseră de mult, la fel cu speranțele întemeiate pe ele, așa cum se topiseră visele lui Alnașar — omul cu faianțele, din „O mie și una de nopți". În timp ce se făceau pregătirile pentru marș, Abdul veni la mine și mă înștiință, pe tonul cel mai îndurerat cu putință, că „i se apropiase ceasul morții ; simțea aceasta în carnea lui, în măduva oaselor, în picioarele care nu-l mai puteau duce". În cele din urmă, mă rugă să mă milostivesc de el și să-l las să plece. Această cerere, atît de nepotrivită cu proiectele ambițioase ce le nutrise altădată, era pricinuită de faptul că în cursul dimineții, murind doi din măgarii mei, îi ordonasem lui să care șeile pînă în Unyanyenbe.

Greutatea a două șei, care nu cîntăreau decît două livre, nu era copleșitoare, dar era suficientă ca să-l facă pe croitorul meu să-i treacă orice chef de viață, mai ales pentru că dînsul se gîndea că la povara aceea se vor adăuga dificultățile lungilor etape care ne așteptau.

Abdul se aruncă cu fața la pămînt, îmi sărută pi-

cioarele și mă imploră, în numele Domnului, să-i dau voie să plece.

Am acordat imediat învoirea cerută. Lui Abdul însă nici prin gînd nu-i trecea să rămînă singur în junglă și-mi spuse că nu intenționa să se despartă de mine decît cînd vom fi în Unyanyenbe.

— Mai întîi să mergi pînă acolo — i-am răspuns — pe urmă vom vedea.

Îmi făgădui solemn să asculte de ordinele mele și să mărșăluiască atît cît voi voi.

Am pornit la drum.

Burton scrie: „Rubuga este renumit pentru carnea, lactatele, untul topit și mierea lui, și ne-am ospătat bine acolo". Îți mai puteai da seama de vechea bogăție a acestui teritoriu după întinderea culturilor sale. De ambele părți ale drumului, pe un spațiu de multe mile, se înșirau unele după altele ogoarele de grîne, ale căror spice se coceau în mijlocul arborilor de gumă, cactușilor, mimozelor, care-n curînd aveau să le aducă dispariția. Asta era tot ce rămăsese din prosperitatea acestui district odinioară atît de populat, atît de bogat în turme și în albine. Pe unde fuseseră numeroasele sale sate, nu mai întîlneam decît ruine; argilă înnegrită, schelării carbonizate. Nici urmă de locuitori, de vite; fuseseră duși în nord, cale de trei-patru zile de casele lor distruse și de ogoarele lor, ale căror recolte, rămase nestrînse, erau risipite, așteptînd să fie înăbușite treptat de junglă.

Vreo șaizeci de vuanguana veniseră să se statornicească prin aceste locuri, unde făceau negoț cu fildeș și își găseau hrana pe ogoarele părăsite. În satul lor ne-am oprit. În ciuda oboselii pricinuite de acel marș lung, la ora trei sosiseră toți pagazii.

Acolo l-am întîlnit pe Amir ben Sultan — unul din acele tipuri de orientali bătrîni cum se văd prin cărți; cu o barbă albă lungă și cu chip venerabil. Amir se înapoia în Zanzibar după o ședere de zece ani în Unyanyenbe.

Îmi dădu o capră — dar foarte respectabil, într-un loc unde acest animal se vinde cu cinci chukka — și adăugă pe deasupra un sac de orez.

Ziua următoare fu o zi de odihnă. L-am expediat pe unul din soldații mei la Ben Nasib și la Seid ben Selim, cei doi mari demnitari ai coloniei arabe, ca să le anunțe apropiata mea venire, iar a doua zi ne-am îndreptat spre Kigua.

Drumul trecea printr-o pădure asemănătoare cu cea străbătută în cursul ultimelor etape. Pe măsură ce înaintam spre vest, terenul se înălța rapid.

Sosiți la Kigua, după un marș de cinci ceasuri, sub ochii noștri se înfățișă același tablou ca și la Rubaga; un ținut pustiit.

Trei ceasuri și jumătate de mărșăluială vioaie ne-au dus a doua zi la un nullah care desparte teritoriul Kigua de districtul Unyanyenbe. Un scurt popas, ca să ne potolim setea, apoi un nou efort de trei ceasuri și jumătate, și ne-am oprit la Chiza.

Deși cam lung, acest traseu fu fermecător: meleaguri pitorești, oferind la fiecare pas noi aspecte și mărturii despre firea pașnică și hărnicia locuitorilor săi. Un decor totodată agricol și pastoral; pretutindeni se-auzea mugetul vacilor, behăitul oilor și al caprelor.

Cam cu o jumătate de ceas înainte de a ne opri la Chiza, avusesem sub ochii noștri cîmpia unduioasă unde se află principala așezare a arabilor.

Căpetenia satului, dorind să mă cinstească, trimise un chiup conținînd mai bine de douăzeci de litri de pombé. Această bere de culoarea unei ape lăptoase, și avînd gustul unei ale[1] trezite, nu-mi păru de loc plăcută. M-am mulțumit cu primul pahar și restul l-am dăruit oamenilor mei, care se desfătară cu băutura. Am mai adăugat și un juncan — pe care căpetenia mi-l dăduse la prețul de 18 metri de stambă și care a fost tăiat pe loc.

[1] Bere englezească. (n.t.)

Pentru întreaga mea ceată, noaptea fu scurtă; cu mult înaintea zorilor, ciozvîrtele de bou sfîrîiau pe jeratic, pentru ca oamenii să se poată înfrupta încă o dată, înainte de a-l părăsi pe Musungu.

La sfîrșitul ospățului, li se dădu pulbere oamenilor care aveau puști și care trebuiau să vestească așezărilor arabe apropierea noastră.

Toți hamalii erau în „mare ținută", nu era unul care să nu-și fi îmbrăcat cea mai frumoasă chiuka; cei mai puțin bogați purtînd stambă nou-nouță, ceilalți — stofe țipătoare, pînzeturi în dungi sau carouri, mătase și pînză sau postav roșu. Soldații aveau bonete noi și tunici lungi, albe, căci era ziua cea mare, despre care se vorbea neîncetat încă din ceasul plecării, în vederea căreia se făcuseră lungile marșuri din ultima vreme: 178 de mile (peste 296 de kilometri), în două săptămîni, inclusiv popasurile.

Semnalul răsună; caravana se puse în mișcare, voioasă nevoie mare, cîntînd din goarne și trîmbițe.

Două ceasuri și jumătate de drum, și iată că se zări Kuikuru, care este cam la două mile de Taber, principala reședință arabă.

În afara ei se vedea un lung șir de oameni în tunici albe, în cinstea cărora oamenii mei sloboziră o salvă de împușcături cum rareori se mai auziseră prin partea locului. Pagazii își strînseră rîndurile, iar soldații mei își descărcau mai departe puștile.

Văzîndu-i pe arabi că se îndreaptă spre noi, m-am apropiat de ei cu mîna întinsă, care mi-a fost apucată imediat de șeicul Seid, de Ben Selim și apoi de alți douăzeci de oameni.

Așa am intrat în Unyanyenbe.

Capitolul VIII

OBSERVAȚII GEOGRAFICE ȘI ETNOGRAFICE

Deși în capitolele precedente am descris în fiecare zi ținutul pe care-l străbăteam, deși l-am înfățișat sub diferitele lui aspecte — socotim că trebuie să prezentăm într-un capitol special amănuntele pe care le-am putut aduna asupra geografiei și etnografiei regiunii, fie prin propriile noastre mijloace, fie pe calea informațiilor care ne-au fost furnizate.

Am spus că de la Bagamoyo duc spre Unyanyenbe trei drumuri. Două dintre ele fuseseră urmate și descrise cu minuțiozitate de către domnii Burton, Speke și Grant, care m-au precedat în această parte a Africii. Mai rămînea ruta nordică, nestrăbătută pînă atunci, dar cea mai directă ; pe aceasta am apucat noi. Ea ne-a dus de-a curmezișul ținutului Uzaramo (partea septentrională), prin Ukuere, Ukami, Udoe, Useguhha, Usagara, Ugogo, Uyanzi, în cele din urmă în Unyanyenbe.

Depărtarea dintre Bagamoyo și Unyanyenbe este, în linie dreaptă, cam de 6 grade longitudine — sau de trei sute șaizeci de mile geografice, însă ocolurile făcute de poteci, care în această regiune urmează panta terenului, alegînd trecătorile cele mai lesnicioase sau cele mai lipsite de primejdie, măresc distanța efectivă la mai bine de cinci sute douăzeci de mile. Am făcut acest calcul ghidîndu-mă după cel al timpului consacrat marșului, a cărui medie poate fi apreciată cu rigurozitate la două mile și jumătate pe oră.

Teritoriul care se întinde de la Bagamoyo pînă la Kikoka poartă numele de Mrima — ceea ce înseamnă

„colină" și se mai numește de asemenea Sahuahil sau Zanguebar. Această ultimă denumire, care figurează pe hărțile vechi, se aplică — la fel cu precedenta — Sahuahil sau „țărm" — acelei zone din coasta africană mărginită într-o parte de gura fluviului Dju, și în cealaltă de capul Delgado, între 15' la sud de Ecuator și 10° 41' latitudine sudică.

După cum am văzut, Bagamoyo este un mic port din Mrima, situat în fața insulei Zanzibar și de unde pornesc de obicei caravanele cu destinația Unyanyenbe.

Ceva mai la nord, la o distanță de cîteva mile, se află satele Vhuinde și Sbile, alte două mici porturi, plasate de ambele părți ale gurii fluviului Vuami.

Kaole, punctul de plecare al lui Burton și Speke, este la două mile la sud de Bagamoyo. Acolo se găsește un gurayza, adică un fort cu o garnizoană alcătuită dintr-o duzină de beluci.

La sud de Kaolé este Kundușsi. Apoi vine Dar Salaam, nou port întemeiat de predecesorul actualului sultan al Zanzibarului. După Dar Salaam întîlnești Mbuamadji, loc de adunare al caravanelor care iau drumul sudului.

La aproximativ șaizeci de mile de acest loc însemnat, tot către sud, se deschide delta lui Rufidii, care se varsă în ocean, în fața insulei Mafia sau Monfia.

Parcurgînd încă șaizeci de mile în aceeași direcție, ajungi la portul Quiloa, marele antrepozit al negustătorilor de sclavi.

Toată această parte a coastei are o importanță de nespus pentru lumea civilizată; asupra ei trebuie să se oprească privirile, căci aci este vorba de chestiunea sclavajului.

Trei sferturi din negrii cumpărați sau capturați în interiorul continentului sînt îmbarcați la Bueni, la Saadani, Vhuinde, la Bagamoyo — în toate porturile Sahuahilului, de la Quiloa pînă la Mombas.

Pe ruta urmată de noi, Kingani formează limita apuseană a ținutului Mrima. De îndată ce treci această apă, intri în Uzaramo, al cărui hotar nordic l-am atins noi. Sultanul Zanzibarului a stabilit un post la Kikoka, sat situat la patru mile de Kingani. Prin această măsură, el a luat în stăpînire teritoriul care se întinde în jurul acestui tîrgușor — teritoriu care are o lungime de vreo zece mile. Cum acest colț de țară nu are nici picior de locuitor, stăpînirea nu-i este contestată.

La dreapta noastră, adică înspre nord, se desfășoară Ukuere, pe o lărgime de douăzeci și cinci de mile și pe o lungime de șaizeci — lungime cuprinsă, în totalitatea ei, între satele Rosako și Kisemo.

La vest de Kisemo se află Ukami, teritoriul care odinioară se întindea dincolo de Simbamuenni. Locuitorii săi au pus mîna pe o bucată de provincie și, la rîndul lor, au fost subjugați de către vuaseguhhi. Cu toate acestea, o vastă întindere, mărginită de piscul Kira și de Ulagalla — care, învăluind spre nord restul ținutului Ukami, ajunge să se învecineze cu Mrima — a păstrat numele de Udoe.

Useguhha începe la Ulagalla și are drept hotar apusean malul drept al Makatei.

Toată această regiune, formată din provinciile Ukuere, Ukami, Udoe, Useguhha — este scăldată de apele lui Kingani și ale afluenților săi ; mai bine zis, de către Ungerengeri, principalul tributar pe care-l are în acest ținut. Celălalt braț al său, Mgeta, pe care Speke și Grant l-au văzut izvorînd din partea occidentală a lanțului muntos Mkambaku și descriind o cotitură către sud, scaldă astfel în întregime Ukutu și Uzaramo, ceea ce dă bazinului lui Kingani o întindere de douăsprezece mii de mile pătrate.

Pe harta lui Speke este trecut, în apropierea celui de-al treizeci și cincilea grad de longitudine, un lanț de munți care, după ce se îndreaptă către nord-nord-vest, se încovoaie și aleargă spre nord-est, pînă dincolo de Pangani. Este lanțul munților Mkambaku, al

cărui capăt nord-vestic ia numele de Uruguru, capăt pe care l-am descris. La poalele munților Uruguru, în locul unde lanțul se încovoaie, este situată capitala ținutului Useguhha — Simbamuenni.

În jurnalul ultimei sale călătorii, Speke se întreba unde oare își are obîrșia rîul Kingani. Și adăuga: „N-am putut niciodată să-i descopăr izvorul. Dar mi s-a spus că acest rîu țîșnea dintr-o fîntînă clocotitoare, situată pe versantul răsăritean al munților Mkambaku. Dacă așa ar sta lucrurile, atunci Mgeta, care vine dinspre apus, ar fi brațul mai lung".

Oricare ar fi numele ce i se dă, Kingani pentru arabi, Hamdallah pentru vuamrimi, Rufu al vuakereilor, al vuakamilor, vuadoilor și vuaseguahhilor — izvorul acestui rîu nu mai este necunoscut. El se formează prin unirea lui Mgeta cu Ungerengeri, care coboară amîndouă povîrnișul apusean al munților Mkambaku, a căror bază o ocolește primul braț, îndreptîndu-se spre sud, în timp ce al doilea braț — născut în partea septentrională a aceluiași versant — ia direcția contrară și se duce să-și împreune apele cu Rufu, cum este numit de către localnici rîul, din clipa în care intră în Ukuere și pînă cînd se varsă în mare. Fluviul rezultat din joncțiunea Mgetei cu Ungerengeri și ale cărui izvoare le-am descoperit Speke și cu mine, este botezat de arabi Kingani. Acesta din urmă își are vărsarea la trei mile de Bagamoyo, înspre nord.

Înălțimea cea mai mare la care am ajuns între Bagamoyo și capitala ținutului Useguhha, n-a depășit o mie de picioare deasupra nivelului mării. Cu excepția piscurilor Dilima — întrezărit cînd și cînd la nord de Kingaru Hera, și a cîtorva conuri zărite în împrejurimile Mikesehului, terenul se ridică treptat printr-un șir de unduiri, formînd mari linii paralele acoperite de păduri, hățișuri de jungle sau doar de ierburi care lasă între ele largi brazde pe unde apele se scurg către sud și sud-vest, în Ungerengeri.

După ce am străbătut această apă pentru a doua oară, dincolo de Simbamuenni, ne-am trezit deodată

în fața unor conuri retezate, legate între ele prin mici povîrnișuri în formă de șa și alipite în acest chip de un grup de munți; un grup izolat, care se înalță la cel puțin două mii de picioare deasupra rîului. La baza acestui masiv alpin este o lungă șiră muntoasă, împădurită, care se îndreaptă spre est, despărțind Ungerengeri de Vuami.

Înfățișarea semeață a decorului încîntă cu atît mai mult pe călător, cu cît acesta își închipuie că a atins zona unde frigurile dispar; căci, în ignoranța sa față de condițiile locale, nu le pune decît pe seama junglelor și a mlaștinilor de pe terenurile joase.

De la Simbamuenni, după un marș care te duce printr-o trecătoare a muntelui, ajungi la Sîmbo. De acolo se vede perfect Valea Makatei Mari, mărginită la est de grupul muntos pe care abia l-ai lăsat în urmă, iar la vest de lanțul Usagara, ale cărui piscuri trufașe și culmi cutezătoare sînt învăluite în nori.

Mi-am petrecut multe ceasuri studiind cumpăna apelor care despart Kingani de Vuami și dacă susțin că există o demarcație între cele două bazine, fac această afirmație pentru că pentru mine faptul este limpede și pozitiv. Arabii, vuamrima și băștinașii sînt deopotrivă de părere că aceste două rîuri n-au nici o legătură între ele. După cum s-a văzut, Kingani se varsă în mare la trei mile nord de Bagamoyo, pe cînd Vuami între Vuinde și Saadanii, la distanță aproximativ egală de ambele sate.

Harta alăturată acestui volum va ajuta să fie înțeles mai bine sistemul fluvial al regiunii.

Din punctul unde ne-am oprit, adică Sîmbo, conformația ținutului este foarte vizibilă. Întorcîndu-ne spre nord, avem în dreapta noastră valea Makatei sau cea a lui Vuami, care se îndreaptă spre nord, apoi spre est-nord-est, iar la stînga noastră valea lui Ungerengeri care, după o largă curbă către nord, merge drept spre sud, înainte de a lua direcția răsăriteană. Ruta urmată de noi trece între aceste două ape, aproape la jumătatea drumului dintre ele.

Intrînd în marea vale pe care am văzut-o din satul Sîmbo, întîlnim mai întîi Makata Mică. Deși acest rîu poate fi trecut prin vad în orice anotimp, el este totuși primejdios în perioada de *masika* — prin puterea și repeziciunea cu care curentul său pune stavilă călătorului.

Dai apoi peste un nullah adînc, revărsat peste maluri în anotimpul ploilor. La cîteva sute de pași de această rîpă, este Makata Mare, a cărei lățime poate atinge între cinci și șase sute de metri. Este Mukundukua — cursul superior al lui Vuami.

Urmează apoi un braț al Rudehuei, purtînd numele de Mbengerenga și care, după ce a curs paralel cu drumul — se duce să se întîlnească cu cele două Makate în apropierea confluenței lor, dacă nu chiar în punctul unde-și unesc apele.

Cînd ai trecut Mbengerenga, întîlnești alt braț mic al Rudehuei. Aceasta se apropie de rută, apoi face un brusc ocol și o ia spre răsărit.

Mergînd atunci spre sud-vest, atingem Uronga, rîu care-și are izvorul în Mundu, partea septentrională a Usagarei.

De-acolo ajungem la Rehenneko și, străbătînd un cot al muntelui, regăsim Makata sub numele de Mukondua, pe care i-l dau localnicii din Vusagara.

Urcăm cheile care încătușează fluviul și, o bucată de vreme, urmăm aceeași rută ca și Burton. În acel punct al văii unde trecem iarăși peste Mukundukua, părăsim acest drum pentru a lua o înclinație puternică spre nord ; pe urmă mergem mai departe paralel cu ruta predecesorilor noștri, de care ne desparte o distanță de douăzeci-treizeci de mile.

Nici nu parcursesem unsprezece mile, din punctul unde părăsisem ruta lui Burton, cînd am găsit lacul Ugombo care, în ciuda întinderii sale reduse — joacă un oarecare rol în sistemul fluvial al acestei regiuni. Acest mic lac, care nu depășește trei mile în lungime, primește rîul Rumuma și își trece apele printr-o îngustă deschizătură, în Mukundukua. Aceasta nu ia

naștere cîtuși de puțin în ținuturile de sus, ale vuahumbilor și vuamasailor — cum a spus Burton. Ea își are izvorul la mai puțin de un grad latitudine de Ugombo, la nord de acest mic lac, în acea parte a munților Kema Kaguru pe care vuasagarii o numesc Mundu și care este în același timp punctul de plecare al rîului Uronga sau Ulonga.

Printre ceilalți afluenți ai Mukundukulei se înșiră Mjundju și Rufuta, care-și au obîrșia în Kirgai, apoi Myombo și Mdunhui.

Pămînturile situate la vest de Rubeko — ținuturi unde ploaia este foarte zgîrcită, sînt udate de nullah, care îndeobște pierd toate apele primite. Aceste albii secate — pe care în America le-am numi gulch — își absorb conținutul sau îl lasă să se evaporeze înainte de a fi putut ajunge pînă la un curs de apă permanent.

Cel puțin așa se întîmplă cu cele întîlnite de noi, și mai sînt foarte puține care, mai la sud, să-și aducă tributul lor la Rufidji.

Regiunea stearpă care se află la apus de munții Usagara, formată din partea nordică a lui Marenga Mhali, din întregul Ugogo, din colțul de miazăzi de Uhumbei, din Ihange și Mbugue, n-are nici măcar un singur rîu. Acolo apa de ploaie este primită de helești-teie nu prea adînci și mai mult sau mai puțin întinse, de care este presărat interiorul regiunii.

În anotimpul secetos, apa acestor bazine este aspirată de vînturile fixe din nord-est și care o transportă în marile lacuri, cum este Victoria N'Yanze, de unde se scurge în Nil.

După această evaporare, terenurile întinse pe care le-a dezgolit își dezvăluie suprafața încrustată cu sare și nitrat de sodiu. Salinele care, după spusele băștinașilor, se zăresc la vest de Ciaga — în districtul Angaruka — lagunele sălcii din Balibali, situate la apus de Kikui și cele pe care le-am văzut eu însumi la nord de Mizanza, s-au format, probabil, din aceeași cauză.

Dincolo de teritoriul vuagogilor, singurele cursuri de apă demne să fie pomenite sînt Mdaburu și Mabunguru, care se îndreaptă spre miazăzi și se varsă în Kisigo, la un grad la sud de Kibuyeh. Am văzut că în anotimpul secetos, în locul unde am trecut noi, Mabunguru nu mai are apă decît în fundul marilor jghiaburi ocrotite de vegetația căreia îi dau viață pe unde curge rîul.

Kisigo își aruncă apele în Rufidji, se zice că ar fi un rîu însemnat. După spusele oamenilor din Kibuyeh, cărora le datorăm aceste informații, Kisigo este repede și frecventat de un mare număr de hipopotami și crocodili.

În rezumat, ruta urmată de noi pentru a merge de la Bagamoyo în Unyanyenbe străbate astfel: 1) bazinul lui Kingani, 2) cel al lui Vuami, 3) linia despărțitoare dintre ele, 4) ținutul arid, din care o parte formează extremitatea nordică a bazinului lui Rufidji.

Vuami, care este format dintr-o seamă din aceste rîuri, ar fi navigabil pentru vapoarele cu aburi care n-au o călcătură mai mare de două-trei picioare de apă și ar putea fi urcat cu ușurință pînă la Mbumi, pe o lungime de două sute de mile. Obstacolele pe care le-ar pune în calea navigației, cum sînt manglierii, ale căror ramuri, foarte întinse, se înlănțuie în diferite locuri, mai ales în apropierea așezării Kigongo — ar putea fi distruse fără multă osteneală.

Iar satul Mbumi se află la mai puțin de două mile de poalele lanțului muntos Usagara, care constituie sanatoriul acestei regiuni; și cu un steamer s-ar merge de la Vhuinde la Mbumi în patru zile.

Există dorința de a se crea relații comerciale directe cu Usagara, Useguhha, Ukutu, Uhehe?

Există dorința de a se procura fildeșul, zahărul, bumbacul, lichenul roșu-vînăt, indigoul, grînele acestor provincii?

Mijlocul îl poate oferi fluviul Vuami.

Patru zile de navigație l-ar duce pe călător într-o țară salubră, unde s-ar bucura de bunurile vieții în

deplină securitate, în mijlocul unei populații blînde, înconjurat de cele mai pitorești și poetice peisaje. Acolo se întîlnesc verdeața cea mai îmbelșugată, apele cele mai limpezi, pămînturile cele mai roditoare; ogoare acoperite de grîne, de păduri de tamarinzi, de mimoze, de msandarusis (arborele de copal). Acolo cresc în voie uriașul mvule, minunatul palmier, mărețul mparamusi; o vegetație cum nu se poate vedea decît sub tropice. Cu excepția plăcerilor vieții civilizate, acest loc nu este lipsit de nimic din ce-și poate dori omul.

Începînd de la Kadetamare, întîlnești locuri admirabile, străbătute de adieri înviorătoare, scăldate de o apă îmbelșugată și pură, într-o țară pe care nici una n-o întrece în fertilitate, populată pretutindeni de oameni potoliți; oameni înzestrați cu o fire bună, aflați în pace unii cu alții, toți iubitori de călătorii și trăind în bune relații cu vecinii.

Dacă Vuami este un fluviu interesant, Rufidji sau Ruhua este și mai important. Varsă în mare de două ori mai multe ape și cursul lui este mult mai lung. Își are izvorul în preajma munților aflați la cîteva sute de mile spre sud-vest de Uhena. Îl primește pe Kisigo, principalul său tributar și cel mai nordic dintre afluenții lui, la mai puțin de treizeci și trei de grade longitudine, la patru grade de gura sa, ceea ce face — în linie dreaptă — aproape două sute patruzeci de mile. Numai amănuntul acesta și-l ridică la un rang însemnat printre apele Africii Centrale.

Se cunosc foarte puține lucruri cu privire la Rufidji; tot ce putem spune, este faptul că vaporașele urcă-n susul lui pînă la depărtare de opt marșuri de coastă (adică șaizeci de mile), distanță la care se opresc banianii care se duc să cumpere fildeș de la triburile riverane.

Vă amintiți că între regiunea joasă sau maritimă, și ținuturile de sus, există un contrast izbitor. În valea lui Ungerengeri, ca și în cea a lui Vuami, forța productivă a solului este de necrezut. Pămîntul negru,

amestecat cu substanțe vegetale, bogată aluviune depusă de aceste ape de atîta vreme, este de o rodnicie fără margini.

Aci orice specie vegetală capătă proporții gigantice. Tulpina ierburilor capătă grosimea celei de bambus și unii copaci, cum sînt mparamusi și muvlé, își au primele ramuri la o înălțime de o sută de picioare. Porumbul semănat în aceste văi lasă în umbră cele mai frumoase recolte ale moșiilor din Arkansas, din Missouri și Mississippi, sorgoul are un pai care rivalizează, ca volum, cu cele mai frumoase trestii de zahăr, atingînd o înălțime de douăsprezece picioare. Desimea junglelor este înspăimîntătoare și varietatea speciilor, a copacilor și a plantelor, ar pune la încercare chiar priceperea celui mai competent botanist.

Deoarece străbătusem această regiune în plină perioadă de masika, fusesem în măsură de a observa efectul acestor ploi asupra vegetației. La începutul anotimpului ploios, iarba trece arareori de genunchi; la sfîrșitul lui, adică în șase săptămîni, iarba căpătase înălțimea sa maximă, douăsprezece sau cincisprezece picioare! Peste o lună, se uscase de tot; localnicii îi dădură foc și vreme de cîteva zile întregul ținut răsună de vuietul flăcărilor, deasupra cărora plutea un văl des de fum negru, care întuneca bolta cerului.

Cînd focurile se sting, după ce au nimicit ierburile, atunci este plăcut să călătorești. Înaintezi cu ușurință și cu o viteză aproximativ dublă, față de cea atinsă înainte de pîrjol. Privirea poate să îmbrățișeze în sfîrșit întinderea largă, să rătăcească de la o movilă la o încrețitură a terenului, fără a fi oprită de un zid ierbos ce se înalță între ea și panorama locului — zid care n-ar îngădui să se bucure de peisaj decît unui om avînd mai bine de cinci metri înălțime.

Este nespus de greu să sesizezi deosebirile etnice prezentate de vuamrimi și vuașenzi — oamenii de pe țărm și cei din interiorul continentului. Mă întreb în-

tr-una cum de a putut descrie căpitanul Burton, cu atîta precizie, caracteristici care sînt imperceptibile pentru un om de rînd, ca mine.

La Bagamoyo se găseau mostre dintr-o sumedenie de triburi: vuangindo, vuarori, vuagogo, vunyamuezi, vuaseguhha, vuasagara, pe care le-am putut compara cu locuitorii Sahuhalului; și deși se aflau laolaltă, i-ar fi fost anevoie oricui să-i deosebească unii de alții, fie prin trăsături, fie prin costumul lor. Numai datorită anumitor amănunte — care la primul contact păreau prea neînsemnate pentru a fi luate în considerație — amănunte de coafură, de podoabe, de tatuaj, alungirea urechilor — izbuteai să-i recunoști pe reprezentanții diferitelor triburi. Desigur că există deosebiri între ei, dar care nouă ni se par mult mai reduse la număr și mai puțin pronunțate decît s-a spus.

Cea dintîi seminție pe care o vezi cînd ieși din Mrima este cea a vuakuerilor, al căror ținut, de loc întins, se află între Uzaramo și Udoe. Situată la cale de două zile de marș de țărm, vuakuerii sînt primii africani pe care-i întîlnește călătorul.

Căpeteniile din partea răsăriteană a ținutului recunosc suzeranitatea nominală a dihuanilor din Mrima. Au ales hățișurile cele mai dese pentru a-și așeza satele. Fiecare cărare care poate duce spre sate este închisă cu porți solide, care rareori au mai mult de patru picioare și jumătate înălțime, iar uneori sînt de ajuns de înguste pentru ca să nu poți trece prin ele decît strecurîndu-te pieziș.

Alcătuite îndeobște din aloes, arbori de gumă și din salcîmi de toate spețele, atît de strînși laolaltă încît ramurile lor se înlănțuiesc, aceste ostroave de hățișuri — mai răspîndite în Ukuere decît în oricare altă provincie — înalță stavile de netrecut în calea unui vrăjmaș lipsit de veșminte. Nu se află hoț sau atacator de ajuns de cutezător pentru a înfrunta acești spini formidabili, care răsar din toată părțile.

După aprecierea mea, populația ținutului Ukuere se cifrează cam la cinci mii de suflete, împărțite într-o sută de sate pe un teren care, mărginit la sud de Rufu, la nord de Vuami, nu are mai mult de treizeci de mile pătrate. Dacă s-ar uni sub ordinele unei singure căpetenii, vuakuerii ar putea deveni un trib puternic.

Vin apoi vuakami, rămășițele unui neam care odinioară ocupa tot teritoriul ce se-ntinde de la Ungerengeri pînă la Makata Mare. Războaiele frecvente purtate cu vuaseguhhii și vuadezii le-au redus stăpînirea la o limbă de pămînt lată de zece mile, plasată între piscul Kira și șira stîncoasă care închide valea dinspre est, cam la două mile de malul rîului.

Stau acolo îngrămădiți ca albinele, reținuți de fertilitatea solului care — împiedicînd risipirea lor — a menținut existența tribului. De pe creasta stîncoasă care domină valea, se văd cu binoclul pîlcuri de colibe în tonuri cafenii, înfundate în crîngurile de verdeață și poți număra lesne peste o sută de sate.

Ieșind din Ukami, intrăm în Udoe, unde întîlnim un popor frumos, cu înfățișare marțială, un popor cu tradiții și care, văzînd cum dușmanul îi încalcă hotarul, a alergat să ia armele în mîini și s-a apărat vitejește.

Țara lor este la fel de remarcabilă. Printre provinciile pe care le străbate ruta urmată de noi, puține sînt atît de bogate și de pitorești ca Udoe. Conuri mari își înalță deasupra pădurii capetele lor acoperite de nori ușori a căror perdea e străpunsă de razele unui soare scînteietor, care revarsă valuri de lumină și scoate din globurile înfrunzite, rînduite în etaje pe povîrnișuri, efecte de culoare ce-ar pricinui desperarea celor mai ambițioși pictori.

De la litoral — este primul loc în care călătorul, îndrăgostit de frumusețile naturii, se simte cuprins de admirație. Drumul urcă pe coline și se desfășoară pe creste, de unde privirea urmărește conturul versantelor împădurite, se cufundă în adîncurile văii, îi cercetează îndelung defileurile, se înalță iar pentru a atinge

culmile care sărută cerul sau pentru a se rătăci în vreun lanț muntos cu înălțimi concentrice, al căror aspect misterios și provocător te atrage. Închipuiți-vă că dacă Byron ar fi văzut cîteva din aceste tablouri, ar fi spus cu aceeași exactitate:

„Zorile încep să mijească; o dată cu ele răsar munții severi din Udoe, întunecatele stînci ale Urugurului și piscul Kira, pe jumătate învăluit în neguri, brăzdat de ape șipotinde și înveșmîntat în mantie brună și purpurie".

Dar ce povestiri n-ar putea depăna ecourile acestui Eden! Ce strigăte de deznădejde trebuie să fi auzit ele, cînd atacați la vest și la nord de către vuaseghhi, la răsărit de negustătorii de sclavi din Vhuinde și Saadani — vuadezii, în pofida vitejiei lor, au văzut în o sută de rînduri cum le sînt răpite femeile și copiii, apoi cum le sînt smulse districtele care, unul după altul, au trecut în mîinile năvălitorilor. Căci femeile și copiii din Udoe erau căutați cu nesaț pentru haremuri și pentru a fi folosiți ca slujitori. Aceasta este pricina pentru care erau vînați de zor, cu ajutorul flintelor furnizate de negustătorii de sclavi, și împotriva cărora bravura rămînea neputincioasă.

În Udoe am observat pentru prima dată obiceiuri naționale, caracteristice acestui trib. Ele constau dintr-o linie punctată, coborînd pe ambii obraji și din știrbirea porțiunii interne a celor doi incisivi mediani de pe maxilarul de sus.

Armele acestui trib, asemănătoare cu cele ale vuajerilor și vuakamilor, se compun dintr-un arc cu săgeți avînd vîrful zimțat în mod iscusit, dintr-o pereche de assegay (un soi de sulițe), dintr-un cuțit mare, un scut, o mică secure și un fel de toroipan — armă de aruncat care, zvîrlită cu dibăcie în fruntea vrăjmașului, dă o lovitură buimăcitoare și cîteodată mortală.

Ieșind din pădurile de la Mikeseh, pătrunzi în Useguhha sau Vuasegura — cum pronunță arabii și, după dînșii, căpitanul Burton, care a adoptat această

ortografie alterată. Toate triburile din interiorul continentului folosesc cea dintîi denumire; de aceea o păstrez și eu.

Useguhha se întinde pe două grade de longitudine și un grad și jumătate latitudine, sau nouăzeci de mile geografice, acolo unde are cea mai mare lățime. Se împarte în două provincii: Useguhha meridională, care merge din Uruguru pînă la Vuami și Useguhha septentională, cîrmuită de Moto — și care de la Vuami se prelungește pînă la Umagassi și Usumbara.

Dezvoltarea acestui trib și prosperarea lui ne oferă un exemplu despre vicisitudinile suferite de unele neamuri în toate secolele. Acum treizeci de ani, vuaseguhhii nu stăpîneau decît o fîșie de teren, situată între Vuasambara și Vuadui. Aceștia predominau pe-atunci în răsăritul ținutului Usagara. Dar negustătorii de sclavi, aducînd cu ei ruina, au dat acest neam frumos pe mîinile bandelor compuse din criminali scăpați de legile Zanzibarului, din hoți de copii, jefuitori de caravane, de care erau bîntuite pădurile acestui ținut.

Banditii, organizați de traficanți, le furnizară curînd acestora vuaduezi prinși în districtele cele mai puțin populate. Vînzarea acestor prizonieri, de-o frumusețe și de o inteligență remarcabile, fu totodată rapidă și rodnică, așa că incursiunile se înmulțiră.

Printre șefii acestor expediții era și Kisabengo, a cărui poveste am înșirat-o și care, adăugînd negoțului cu locuitorii cucerirea pămîntului lor, întinse Useguhha pînă-n valea unde a întemeiat orașul Simbamuenni. La acea epocă, nu mai rămăseseră decît un număr redus de vuaduezi; mai toți fuseseră smulși din locuințele lor.

Dar oribila vînătoare nu e terminată; cei mai mulți dintre războinicii vuaseguhha au flinte și, în schimbul munițiilor date de arabi, continuă să-i aprovizioneze pe aceștia cu sclavi vuaruguru, vuaduezi, vuajuenni. În 1867 ei au pătruns în Usagara, chiar în inima mun-

ților, pustiind părțile mai populate ale văii Makatei și aducînd de-acolo cinci sute de prizonieri.

Altădată, în acest ținut, războiul era provocat doar de certurile dintre căpetenii, acuma este aținat de către traficanții din Mrima, care au nevoie de război pentru a aproviziona cu sclavi piața Zanzibarului.

Aținați de negustătorii de sclavi, vuaseguhhii sînt flagelul acestei regiuni.

Se zice că la acest trib este cel mai adînc înrădăcinată credința în vrăjitorie; ceea ce nu-i împiedică pe adepții acestei științe tenebroase să aibă în mijlocul lor o viață dintre cele mai nesigure. Întîlnești adesea, pe marginea drumului, grămăjoare de cenușă care marchează locurile unde numeroși vuagunga au fost dați pradă morții.

Cîtă vreme prezicerile sale se împlinesc și n-aduc decît bine, vrăjitorul se bucură de trecere; dar de îndată ce o familie este lovită de o pacoste care nu i se pare obișnuită, jură că întîmplarea este rezultatul unui descîntec și aruncă vina pe mganga. Inchizitorii se adună numaidecît și vestesc sentința care, în întregul ținut, a căzut asupra vrăjitorilor. Lemne uscate se găsesc repede în pădurea învecinată și nefericitul piere în flăcări. Drept avertisment pentru confrații săi, chukka [1] lui este atîrnată de creanga aflată deasupra locului unde a suferit executarea sentinței.

Apoi îi întîlnim pe vuasagari, al căror teritoriu se întinde de la Makata pînă la pustia Marenga Mhali, pe o lungime de șaptezeci și cinci de mile și o lățime de aproape trei grade latitudine. După cum am văzut, ținutul lor se compune dintr-un grup de munți și baza acestora. Lanțul muntos se îndreaptă de la sud spre

[1] Bucată de pînză de lățime diferită, dar avînd o lungime fixă de 4 coți, constituie veșmîntul acestor neamuri, din Zanzibar pînă în Unyamuezi. De obicei e purtată în jurul șoldurilor, de unde cade în chip de fustă. Femeile poartă doti — o bucată dublă, din care-și fac un furou, fie la mijlocul, fie dedesubtul pieptului. Chukka este termenul arab; oamenii din Sahuahil îi spun ungua; cei din interior upandé. (n.a.)

nord, cu o înclinație către est. Trebuie să-și atingă punctul culminant la șase mii de picioare deasupra nivelului mării. Muntele Kibue, în apropiere de Makata Mare, se înalță la două mii cinci sute de picioare deasupra nivelului acestei văi, și aceasta e situată la două mii de picioare deasupra oceanului. Dar în împrejurimile lacului Ugombo, în masivul Nguru, se află vîrfuri care, după aprecierea noastră, întrec cu cel puțin o mie cinci sute de picioare înălțimea muntelui Kibue.

Spre nord, și văzut la mică distanță de Makata, lanțul pare mult mai înalt și mai abrupt decît în partea care atinge pasul Mukundukua. Norii aduși de muson întîlnesc acești munți și se opresc aci, își revarsă ploaia cuprinsă în ei peste culmile care le ațin calea, peste povîrnișurile urcate, și apa care cade în rîulețe și torente, apoi se scurge în rîuri, pînă-n ținutul maritim, fără a fi străbătut meterezul îndărătul căruia se întinde cîmpia însetată.

Oricare ar fi părerea geografilor în această privință, lanțul Usagarei îmi pare că reprezintă în această regiune ceea ce sînt Munții Stîncoși în centrul Americii de Nord. Consider acest lanț drept șira spinării Africii Orientale. Kilimandjaro este situat la 35°7′ longitudine estică; muntele Kenia la 35°15′; situez muntele Kibue la 34°30′, iar Burton, considerînd valea străbătută de Rufidji drept o simplă lacună a lanțului, socotește că munții Usagara „își au punctul culminant în Njera-Uhigu".

Faptul că apar în acest lanț largi întreruperi, nu dovedește nimic împotriva teoriei mele. Dacă valea lui Ruhua (cursul mijlociu al lui Rufidji), nu este decît o breșă în munții Usagara, de ce s-ar vedea altceva în valea lui Mukundukua? De ce oare cîmpiile din Uhumba (Umasai) n-ar fi un simplu gol între două crîmpeie de lanț muntos? De ce Kilimandjaro, muntele Kenia și cei doi vecini ai săi, Msarara și Dveno Camuca, înălțați toți pe aceeași longitudine, nu ar aparține unui unic și același lanț?

Efectul observat la est și vest de Munții Stîncoși se vede de asemenea pe cele două versante ale munților din Usagara. Nimeni nu ignorează faptul că atît cîmpia Coloradului, cît și Wyomingul, și o mare parte din Nebraska, situate la răsărit de marele lanț alpin american, n-au nici pe departe bogăția malurilor lui Missouri, și că Marele Bazin aflat la apus de aceiași munți — nu este cîtuși de puțin la fel de mănos ca pămînturile situate la vest de Utah. Aceste ținuturi lipsite de păduri au, de fiecare parte a muntelui, o lățime care variază între cinci și opt sute de mile, pe o lungime de aproape două mii de mile — de la nord la sud.

În Africa nu găsim o asemenea întindere, dar trebuie să ne amintim că, în locul unei altitudini medii de unsprezece pînă la douăsprezece mii de picioare, cît au Munții Stîncoși — cei din Usagara nu prezintă decît o altitudine de trei mii cinci sute de picioare, în partea cea mai apropiată de coastă — cel puțin, după aprecierile noastre. La apus se înalță mai mult și poate avea o medie de patru mii cinci sute de picioare.

Odată stabilită această diferență, găsim în cîmpia Makatei aceeași penurie de lemn ca și în cele din Far West; iar regiunea întinsă la apus de munții Usagara, cu pămînturile ei aride și depozitele saline, poate fi comparată cu partea occidentală a statului Colorado și cu teritoriul Utah.

În Uyanzi, la vest de Ugogo, terenul se ridică longitudinal, ajunge la o mie de picioare deasupra regiunii precedente și — oprind vaporii de apă cărați de vînturile de est — devine iarăși productiv și nu este întrecut în fertilitate decît de valea Mukundukua.

Vuasagarii sînt deci munteni. Aprigi în districtele de nord, unde și-au însușit moravurile vuahumbilor, cu care se învecinează, sînt blînzi și buni în districtele de sud. Atacurile repetate pe care au fost nevoiți să le sufere din partea vuadirigilor sau vuaheheilor, din partea vuaseguhhilor, a vuahumbilor și a vuago-

gilor, i-au făcut neîncrezători față de străini; însă de îndată ce sînt liniștiți, se arată plini de sinceritate și de amabilitate.

Nu au, vai! decît prea bune temeiuri de a nu se încrede în arabii și în vuanguanii din Zanzibar. În estul teritoriului lor, Mbumi a fost ars de două ori în cîțiva ani de traficanții și vînătorii de sclavi. Rehenneko a avut de îndurat aceeași soartă, iar Abdullah ben Nasib a trecut prin foc și sabie ținutul de la Misonghi pînă la Mpuapua. Kanpaoaru, căpetenia ținutului din împrejurimile lui Kunyo, însămînța altădată un sfert din Marenga Mhali; acum se mărginește să cultive culmile colinelor sale, unde îl reține teama de jefuitori.

În est, este greu să-i deosebești pe vuasagara de vuaseguhha. Mai departe, semnele caracteristice se manifestă și devin din ce în ce mai marcate. Ne-au apărut mai întîi în satele din Mpuapua. Acolo am găsit pentru prima dată părul despărțit în mici șuvițe, lungi și cîrlionțate, împodobite cu mici cercei de aramă și fir de alamă, cu gloanțe, șiruri de perle minuscule, cu piceși strălucitori (monedă măruntă din Zanzibar, valorînd ceva mai puțin de cinci cenți).

Un tînăr msagara fardat cu un ușor strat de ocru roșu, avînd pe frunte un șirag de patru-cinci gologani de aramă, de fiecare ureche atîrnată o mică ploscă, petrecută prin lobul mult întins, coafat cu o mie de zulufi unși bine cu grăsime și presărat cu fluturași de aramă galbenă; cu capul dat pe spate, cu pieptul larg și bombat înainte, cu brațe musculoase și picioare bine proporționate, reprezintă idealul de frumusețe al africanului de pe aceste meleaguri.

Pe lîngă cele două mici plosce prinse de urechi, și care cuprind mica sa provizie de tutun și de var — acesta fiind obținut prin coacerea unor scoici de pămînt — mai poartă o grămadă de bijuterii primitive, care-i atîrnă pe piept sau îi înconjoară gîtul. De pildă, bucățele de lemn sculptat, două-trei caunis[1] albe ca

[1] Scoici folosite ca monedă în Senegal. (n.t.)

zăpada, un mic corn de capră sau vreun leac (citiți: talisman) sfințit de mganga tribului; o duzină de șiraguri de perle roșii sau albe; un colier de pices sau două-trei sungomazzi — grăunțe de sticlă de mărimea unui ou de porumbel — cîteodată și un lanț din fir de aramă, de felul lanțurilor de ceas ieftine, primit de la arabi drept plată pentru puii și caprele vîndute, sau fabricat chiar cu mîna lui.

Copiii merg goi pușcă; mai tîrziu își pun o piele de capră sau de berbec. Adulții poartă mici fuste și draperii de stofă, stambă neînălbită sau pînză albastru închis, făcută în India — fie fără dungi, fie cu margine roșie. Acest ultim material, care este barsati — se bucură de mare trecere în Usagara. Căpeteniile poartă tichia dihuanilor din Mrima sau arbușul arabilor. În sfîrșit, ambele sexe umblă cu fruntea, pieptul și brațele tatuate.

Îi întîlnim după aceea pe vuagogi, neam puternic, al căror teritoriu, situat la vest de Usagara — are o lățime de optzeci de mile și poate avea o sută de mile lungime.

Trei drumuri[1] străbat Ugogo. Cel de miazăzi și cel de nord, care a fost urmat de noi, impun călătorului șapte tributuri, al căror total se ridică — pentru o caravană de o sută cincizeci de oameni, la o sută șaizeci și opt sau șaizeci și nouă de chukka, aproape trei sute șaizeci de metri de stofă.

Tributul nu este plătit în pînzeturi și stofe — decît de caravanele venind dinspre litoral; cele care se întorc din interiorul continentului îl achită de obicei în fildeș și tîrnăcoape de fier.

Deși este violent pînă la ferocitate, în stare de orice cînd îl tîrăște o pornire pătimașă, tipul mgogo ne atrage. Este mîndru de țara sa aridă și văduvită de

[1] Cuvîntul „drum" trebuie să fie înțeles aci în sensul direcției urmate pentru a merge dintr-un loc într-altul și care, în acest ținut, nu indică niciodată decît o potecă de 20—30 de centimetri lățime. În unele locuri, ea este marcată doar prin repere: copaci arși, cranii de boi sau animale sălbatice, săgeți cu vîrful întors spre apă etc. (n.a.)

frumusețe, mîndru de el însuși, de isprăvile sale, de armele sale și de tot ce-i aparține. Este încrezut, lăudăros, egoist, dominator, dar capabil de afecțiune și devotament. Își dă multă osteneală numai pentru plăcerea de a-i îndatora pe cei pe care-i iubește.

Cu aspectul său amenințător, firea lui exuberantă, neînfricată, trufașă, semeață, certăreață, acest băștinaș brutal devine un copil pentru omul care caută să-l înțeleagă, fără a-l jigni. Poate fi amuzat ușor; totul îl interesează, curiozitatea lui se trezește numaidecît și, repetăm, deși conștient de forța lui și de slăbiciunea străinului, dovedește destulă rațiune pentru a înțelege că orice violență săvîrșită asupra unui călător ar îndepărta caravanele.

Armele lui, alcătuite dintr-un arc cu săgeți ascuțite, avînd vîrful bifurcat înapoi, prevăzut cu ghimpi cruzi, dintr-o pereche de assegayi, dintr-o lance — al cărei fier lung de peste două picioare seamănă cu un tăiș de sabie; dintr-o secure de luptă, și o mică măciucă numită rungu — sînt lucrate cu multă artă. Exersîndu-se din copilărie în mînuirea lor, la cincisprezece ani se slujește de ele cu iscusință.

Dacă trebuie să dea o bătălie, solul căpeteniei aleargă din sat în sat, suflînd vestea războiului în cornul lui de bou. La această chemare, mgogo își aruncă tîrnăcopul pe umăr, se întoarce la coliba sa și iese, după o clipă, în veșmîntul de luptă; pene de struț, de vultur sau de acvilă se leagănă pe capul său, dar în spate îi flutură o lungă mantie roșie. Pe brațul stîng poartă un scut din piele de elefant, de rinocer sau de bivol, împodobit cu desene albe și negre. Într-o mînă ține lancea, în cealaltă cele două assegayie. Trupul îi este zugrăvit în culoarea războiului; are clopoței la genunchi și la glezne, iar la încheieturile brațelor poartă numeroase inele de fildeș, pe care le ciocnește pentru a-și anunța prezența. Și-a părăsit, o dată cu tîrnăcopul, și exteriorul țărănesc; acuma este un războinic, săltînd ca un tigru și adulmecînd cîmpul de bătaie.

Forța vuagogilor provine mai ales din marele lor număr. Rar se întîmplă să facă parte din caravane, așa că satele lor își păstrează toți războinicii. Triburi decimate sau slabe de felul lor primesc cu bucurie să fie admise în colectivitatea lor; emigranții, oamenii alungați de seminții vecine, își găsesc la ei refugiul și îngroașă rîndurile populației. Astfel, în nord, vuahumbii sînt numeroși; în districtele sudice sînt mulți vuahehe și vuakimbi; în alte părți întîlnești destui vuasagari și vuanyamuezi.

La fel ca și în vestul Usagarei, locuințele vuagogilor sînt rînduite de cele patru laturi ale unui ocol pe care-l înconjoară complet și înspre care se deschid toate ușile. Este tembé-ul pe care-l regăsim pînă pe malul lacului Tanganica. Pe terasa formată de acoperiș sînt puse grînele, iarba, tutunul, dovlecii și alte recolte. Zidul exterior are mici deschizături care folosesc în același timp ca găuri de ochire și ferestrui.

În Ugogo, zidul este clădit după un sistem șubred; un strat subțire de nuiele împletite acoperit cu tencuială de bălegar, cu trei-patru țăruși care susțin grinzile unde se sprijină bulumacii care țin terasa. Un glonte de flintă străpunge de la un capăt la celălalt aceste ziduri firave, care în Uganzi — unde lemnul de schelărie este ceva obișnuit — au cu totul altă grosime și devin o adevărată apărare.

Fiecare apartament, despărțit printr-un perete de cel vecin, adăpostește o pereche conjugală ai cărei copii se culcă pe piei crude, așternute pe pămînt. Doar tatăl familiei are dreptul la un kitanda — un fel de pat făcut dintr-o piele de bou sau din scoarță de myombo, întinsă pe o ramă montată pe patru picioare.

Șobolani cafenii, cu capul ciudat de lung, mișună prin fiecare tembé. Dintre animalele domestice, pisicile, vacile, oile și caprele sînt singurele cărora li se îngăduie intrarea în locuință; cîinii, paria de rase corcite, stau afară, laolaltă cu boii.

Vuagogii recunosc existența unui spirit ceresc pe care îl numesc Mulungu și pe care-l invocă în anumite împrejurări, cum ar fi moartea părinților lor. De îndată ce și-a îngropat tatăl, un mgogo adună tot ce aparținea răposatului: armele, tîrnăcopul, stofa, fildeșul lui, vitele — apoi îngenunchează în fața lor, și-i cere de mai multe ori lui Mulungu să-i sporească bogăția, să-i binecuvînteze recoltele.

Iată ce convorbire am avut pe această temă cu un negustător din ținut:

— Cine le-a dat viață părinților tăi? l-am întrebat eu.

— Cum așa, omule alb, păi Mulungu!

— Dar pe tine, cine te-a zămislit?

— Dacă Mulungu l-a făcut pe tatăl meu, Mulungu m-a făcut și pe mine, nu-i așa?

— Întocmai. Unde crezi că s-a dus tatăl tău, acum că a murit?

— Morții sînt morți și nu mai au viață — mi-a spus el, în chip solemn. Căpetenia moare, și nu mai este nimic; nu mai prețuiește mai mult decît un cîine a cărui viață s-a curmat; s-a isprăvit cu dînsul; cuvintele lui au murit, gura lui nu mai are glas. Este adevărat! adăugă mgogo, văzîndu-mă că surîd. Căpetenia moartă nu mai este nimic. Cine spune altminteri, rostește o minciună.

— Dar căpetenia voastră nu este un om de vază?

— Numai cît trăiește. Cînd a murit, se duce în groapă la fel cu ceilalți și nu se mai vorbește de dînsul, la fel cum se întîmplă cu oricare altul.

— Cum este înmormîntat un mgogo?

— I se alătură picioarele și i se leagă; brațul drept este pus lîngă trup, celălalt este îndoit sub cap. Mortul este așezat în groapă, pe partea stîngă, este întinsă peste dînsul chukka lui, apoi este acoperit cu pămînt, în care se plantează buruieni, pentru a împiedica pe fizi (cynhiena) să-l dezgroape. Femeile sînt așezate pe partea dreaptă, în gropi despărțite de cele ale bărbaților.

— Și ce faceți cu sultanul vostru cînd moare?

— Îl îngropăm ca și pe ceilalți, se-nțelege de la sine. Doar că groapa este săpată în mijlocul satului și deasupra ei înălțăm o casă. Noul sultan cere atunci un bou; îl ucide în fața acestei case, luîndu-l pe Mulungu ca martor că el este cu adevărat căpetenia îndreptățită; apoi împarte carnea, în numele tatălui său, și de cîte ori este tăiat un bou în sat, lucrul se petrece în fața mormîntului căpeteniei.

— Cînd moare sultanul, cine-i urmează? Fiul său?

— Da, dacă are un băiat. Dacă n-are copil, îi ia locul căpetenia cu rangul cel mai înalt. După mtemi, care este șeful districtului, vine msagira — care are misiunea de a asculta plîngerile tuturora și de a le aduce în fața lui mtemi. Acesta face dreptate, msagira se înapoiază, înștiințînd oamenii despre sentințele date. El primește honga și-l pune dinaintea lui mtemi; cînd acesta a luat cît crede de cuviință, ce rămîne este pentru msagira. Acesta împarte porunci la mayypari, care sînt simple căpetenii din fiecare așezare.

— În ce chip se însoară vuagogii?

— Își cumpără nevasta.

— Cît valorează o soție?

— Depinde. Un om foarte sărac plătește pentru o nevastă o pereche de capre; un mtemi va da pe ea o sută de capre, sau o sută de oi și chiar o sută de vaci. Este un șef și, pricepeți prea bine, un mtemi nu-și cumpără o nevastă de rînd. Pentru el, ca și pentru ceilalți, este nevoie de consimțămîntul tatălui, și trebuie să dea vitele dinainte. Asta cere multă vreme și multe vorbe. Toate rudele și toți prietenii fetei trebuie să discute despre treaba aceasta; nu cad la învoială numaidecît.

— În caz de omor, ce faceți cu vinovatul?

— Omorîtorul trebuie să plătească cincizeci de vaci. Dacă nu este destul de bogat ca să achite, căpetenia le dă voie rudelor sau prietenilor victimei

să-l ucidă. Aceștia, cînd pot pune mîna pe el, îl leagă de un copac și îl ucid, lovindu-l pe rînd, apoi îi retează capul, îi taie membrele și-i risipesc în vînt rămășițele.

— Cum sînt pedepsiți hoții?

— Cel prins asupra faptului este omorît pe loc și nici nu se mai vorbește despre întîmplare. Nu era un criminal?

— Dar dacă hoțul nu este cunoscut?

— Este căutat. Pîrîtul este adus în fața noastră, se taie un pui; dacă măruntaiele acestuia sînt albe, omul este nevinovat, cînd sînt galbene, el este făptașul.

— Credeți în vrăjitorie?

— Firește. Cel care aruncă deochi asupra vitelor sau care leagă ploile este osîndit la moarte.

Din Ugogo intri în Uyanzi. Înainte ca emigranții din Ukimbu să se statornicească aci, ținutul era un pustiu unde sufereai atît de cumplit de căldură și de sete, încît hamalii l-au botezat Magunda-Mkali — ceea ce înseamnă „Cîmpia încinsă". Apa era rară prin părțile acestea și erai silit la numeroase tirikeza.

Acum, în acest pămînt arzător — cel puțin pe ruta nordică, aceea care trece prin Munieka — apa nu mai lipsește, satele sînt numeroase și călătorul își dă seama că Magunda-Mkali nu mai poartă un nume potrivit. Vuakimbi, cum am spus mai sus, sînt buni agricultori, oameni mai activi și harnici decît oricare alții. Au drept arme lăncii ușoare, ghioagă, arcuri și săgeți. Tembé-ele lor sînt așezate în poziții puternice și dovedesc din partea făuritorilor lor o mare iscusință în arta construcțiilor militare. Zaplazurile înălțate din pari sînt bine făcute.

Vuakimbii sînt de asemenea foarte pricepuți în facerea capcanelor pe care le pun pentru a prinde elefanți și bivoli și în care găsesc cîteodată un leu sau un leopard.

Părăsind Magunda-Mkali, am pătruns în Unyamuezi — Țara Lunei a vechilor autori — și vom relata în continuare călătoria noastră prin acest ținut.

Capitolul IX

IN UNYANYENBE

Kuikuru, capitala ținutului Unyanyenbe, era reședința lui Mkasihua, șeful vunyamuezilor din această provincie. Seid ben Selim, guvernatorul coloniei arabe, locuia de asemenea acolo și mă rugă să-l însoțesc la locuința lui.

La trecerea noastră, mulțimea se îngrămădea buluc. Pagazi cu sutele, războinici cu căpetenia lor, copii — îngerași negri, pitiți între picioarele părinților lor, pînă și pruncii atîrnați în spinarea mamelor lor, toți își ațintau privirile asupră-mi. Dar numai bătrînul șef al ținutului și cu arabii îmi adresau cuvîntul.

Casa lui Ben Selim ocupa colțul de nord-vest al unui ocol situat în sat și ocrotit de o puternică îngrăditură. Ni s-a servit ceai într-un ceainic de argint, însoțit de un clopot din același metal, sub care fumegau un teanc de clătite. Am fost poftit să-mi iau partea mea. Un om care a mers cu stomacul gol opt mile, în plin soare, și care de obicei are o bună poftă de mîncare, se află într-o formă excelentă pentru a face cinste ospățului ce i se oferă. Cu siguranță că mi-am surprins gazda prin ușurința cu care am înghițit unsprezece cești din băutura lui aromatică — o infuzie dintr-o iarbă din Assam — și prin dexteritatea dovedită în dărîmarea teancului său de clătite aburinde.

Odată sfîrșit prînzul, i-am mulțumit guvernatorului, cu toată efuziunea provocată de un stomac satisfăcut, și care pînă mai adineauri se afla la mare ananghie. Chiar de n-aș fi spus nimic, și privirile

mele recunoscătoare încă i-ar fi mărturisit lui Ben Selim tot ce-i datoram.

După ce mi-am exprimat recunoștința, mi-am scos pipa și tutunul.

— Prietene șeic, vrei să fumezi? i-am spus gazdei mele.

— Mulțumesc, arabii nu fumează.

— Imi dați voie ca, pentru a ajuta digestia, să...

— Foarte bine, stăpîne; fă precum ți-e placul.

Și întrebările se porniră lanț; întrebări comerciale, politice, curioase, bîrfitoare, fără nici o însemnătate sau grave. Mai întîi, cu privire la călătoria mea.

— Cum a venit pînă aici stăpînul?

— Prin Mpuapua.

— Makata era rea?

— Ingrozitoare.

— Și ce vești aduceți din Zanzibar?

— Said Turki a pus stăpînire pe Mascat; Azim Ben Ghia a fost ucis în stradă.

— Adevărat să fie oare, Uallahi! (pe Alah!)

— Cît se poate de adevărat.

— Ce s-a ales din acel hagi Abdallah, pe care îl văzusem noi, acum doisprezece ani, cu Speke?

— Hagi Abdallah? Nu-l cunosc. A, ba da! noi îi spunem Burton. Acum este consul la Damasc, orașul pe care voi îl numiți El Cham.

— He-he! belyuz! He-he! la El Cham! Asta nu este oare lîngă Betlem el Kudia?

— Da; cam la patru zile de marș.

— Și Speke?

— Și-a pierdut viața în cursul unei vînători.

— Uallah! Speke a murit? Tristă veste, Mah Allah! om minunat! minunat! Uf, Speke a murit!

— Spune-mi, șeicule Said: unde se află Kazeh?

— Kazeh? Nu știu.

— Cum așa? Doar ai fost acolo cu Burton, cu Speke și mai tîrziu cu Grant. Ai petrecut acolo cu ei cîteva luni de zile; trebuie să fie pe aproape... Hagi Abdallah și Speke nu au locuit la Musa-Mzuri?

— Da, dar la Tabora.

— Atunci, unde se află Kazeh? Întreb pe toată lumea și nimeni nu-mi poate spune. Totuși, chiar așa au numit cei trei călători localitatea unde i-ai cunoscut. Trebuie să știi unde se află Kazeh.

— N-am auzit niciodată de numele acesta. Dar stai, așteaptă: în grai kinamuez, Kazeh înseamnă regat; poate că au numit astfel locul unde s-au oprit cînd au sosit aci. Oricum, fapt este că eu i-am vizitat adesea. Abdallah trăsese la Snay Bemn Amir: mai tîrziu, Speke și Grant ocupară tembé-urile lui Musa-Mzuri, iar casele în care i-am văzut eu se află amîndouă la Tabora.

— Îți mulțumesc, șeicule Seid. Acum te părăsesc; trebuie să mă duc să-mi întîlnesc oamenii și să mă îngrijesc să li se dea merinde.

— Vin cu domnia ta, ca să-ți arăt unde vei locui; vei sta la Kuihara și de-acasă, de la domnia ta, nu este decît un ceas de marș pînă la Tabora.

După ce-am străbătut o mică trecătoare-șa, am zărit Kuihara între două șiruri de coline; cel dinspre nord este străjuit de un mic munte rotund, care face impresia unui fort izolat și este numit Zimbili. Șuvoaie de lumină inundau valea, care dobîndise o strălucire rece. Fără îndoială, era efectul toamnei, produs de ierburile uscate, înălbite de soare, însă de o paloare a cărei monotonie nu era întreruptă de nimic. Mirișt tile, colinele, casele de pămînt, bordeiele de paie, zăplazurile făcute din lemn jupuit de coajă, totul păstra aceeași nuanță: o albeață-roșiatică, sub un cer aproape alb. La răstimpuri, un vînt rece și nesănătos, abătut din Usagara, te-ngheța pînă în măduva oaselor; lumina nu se schimba de loc. Cîte o vacă neagră, sau ici și colo un copac înalt de stat îți oprea o clipă ochiul, dar fără a risipi prima impresie, aceea a unui tablou incolor, sau a unui aliment fără nici un gust.

Dacă ridicai capul, cerul abia-abia albastru se înfățișa fără nici o pată și de o seninătate cumplită...

Cînd ne-apropiam de tembé, ne ajunseră din urmă cîțiva arabi de vază. În fața porții celei mari, pagazii mei — alături de baloturile mele — turuiau din gură cu toată iuțeala, povestindu-și călătoria celor din celelalte cete care, la rîndul lor, înșirau și ei ce li se întîmplase; se auzeau istorisiri înfocate și sonore, o larmă de glasuri fără seamăn. Nimic altceva nu merita osteneala de a fi rostit; era vădit că, în afara cercului lor, nu le păsa de nimic.

Totuși, la sosirea noastră, limbile se opriră din melițat. Șefii grupelor, precum și călăuzele, veniră să mă salute ca pe un prieten. Unul dintr-înșii, credinciosul Baradi, se azvîrli la picioarele mele; ceilalți își descărcară flintele, entuziasmul furtunos deveni obștesc și un strigăt de bun venit se înălță din toate părțile.

— Fiți bun și intrați — îmi spuse Ben Selim — locuința aceasta este a domniei tale. Iată unde vor fi încartiruiți oamenii domniei tale: iată magaziile, bucătăria. Aci îi veți primi pe arabi. Apartamentul acesta este al tovarășului domniei tale. Celălalt este al domniei tale: odaie de dormit, sală de baie, depozit de pulbere, arsenal și altele...

Pe cinstea mea, această casă africană este foarte confortabilă. Ar fi făcut să vibreze coarda noastră poetică, dacă am fi avut vreme pentru asemenea ambițioase avînturi, dar timp de un sfert de ceas a trebuit să strîngem mărfurile și să încheiem plățile pagazilor al căror angajament expira.

Bombay primi ordinul de a deschide magazia închisă cu o ușă solidă. Baloturile de stofă fură puse în rînduri regulate: cele de mărgele de sticlă, pe mai multe șiruri, iar cele de sîrmă, într-un loc separat. Pînza, bărcile și lăzile fură așezate la adăpost de furnicile albe; în sfîrșit, pulberea și munițiile, în încăperea care urma să le primească, ferite de orice primejdie.

Fu deschis cel din urmă balot și fiecare hamal, plătit după meritele sale, primi o sumă atît de mare

încît întors la el acasă, a fost în măsură să spună familiei și vecinilor săi cu cît era mai bună purtarea lui Musungu, comparată cu cea a arabilor.

Toate acestea pentru grupul pe care-l condusesem eu însumi. Veniră apoi capii celorlalte caravane, care ne prezentară socotelile, fiecare în parte, și ne dădură după aceea raportul asupra evenimentelor întîmplate în cursul drumului.

În clipa în care începea să mi se trezească iarăși pofta de mîncare, un alai de sclavi îmi aduseră o mulțime de lucruri din partea arabilor. Mai întîi, o enormă mîncare de orez, însoțit de un pui cu cari; douăsprezece uriașe turte de grîu; după aceea, niște dulciuri prăjite în untdelemn, apoi lămîi, papaieri, rodii.

Tocmai cînd isprăveam de mîncat, sosiră alți sclavi, aducîndu-mi cinci boi grași, opt berbeci și zece capre, în timp ce din altă parte căpătam doisprezece pui și o duzină de ouă.

Era o ospitalitate totodată splendidă și practică, care-mi cuceri într-un iureș recunoștința.

Oamenii mei, rămași doar în număr de 25, fură la fel de mișcați ca și mine de acest dar generos și, cum am văzut că li se aprind privirile la gîndul savurosului ospăț pe care-l făgăduiau aceste bogății — am poruncit să fie tăiat un bou, a cărui carne li s-a împărțit.

In ziua a doua a sosirii noastre în acest loc, pe care-l priveam ca pe un ținut clasic — de vreme ce îl vizitaseră și-l descriseseră Burton, Speke și Grant — oamenii de vază din Tabora veniră să-mi prezinte felicitările lor.

Tabora reprezintă așezarea cea mai însemnată pe care o au negustorii din Mascat și din Zanzibar în centrul Africii. In perioada aceea, cuprindea mai bine de zece mii de locuințe și puteai aprecia fără teamă de exagerare numărul locuitorilor săi la cinci mii de arabi, zanzibarezi și băștinași. Intre acest tîrg mare și Kuihara, se înalță două mici lanțuri de coline

pietroase, despărțite între ele printr-o curmătură în formă de șa, de unde privirea descoperă Tabora.

Vizitatorii mei alcătuiau o adunare frumoasă. Cei mai mulți erau din Omayu, unii din Sahuahil. Fiecare avea o suită numeroasă. Trăiau cu toții într-un mare belșug ; s-ar putea spune că făceau chiar lux. Cîmpia Taborei, deși lipsită de copaci, este de o rodnicie nespusă, pretutindeni se zăreau turme, ogoare de orez, de patate, de igname, de sorgo, de porumb, de mei, de manioc, de susan, de gesce[1] comestibil, culturi ale căror produse se pot procura în orice anotimp și nu sînt scumpe.

Fruntașii locali erau astfel aprovizionați din belșug cu lapte, smîntînă, unt. Pe lîngă aceasta, arabii mei care — în felul lor — erau în mod vădit niște rafinați în ale mîncării, cultivau grîne în jurul tembé-elor lor și plantaseră manghieri, portocali, lămîi și alți arbori roditori, care se dezvoltau de minune.

Ceapa, usturoiul, ardeiul, brinjall, roșiile, castraveții, se simțeau la fel de bine în grădinile lor. De pe litoral primeau, măcar o dată pe an, provizii de ceai, de zahăr, de cafea, de aromate, de conserve de tot soiul, de dulcețuri, de vinuri și de lichioruri, de biscuiți, de sardele, de somon și toate obiectele de care aveau nevoie : stofe fine, parfumerie și altele.

Erau bogați în covoare de Persia, aveau așternuturi luxoase, servicii complete pentru ceai și cafea ; tăvi de aramă cositorite și enorme ligheane de bronz, admirabil cizelate. Mai toți aveau ceasuri și lanțuri de aur și, la fel ca în toate țările musulmane, haremul forma o parte esențială din casa lor. Fiecare din ei, după mijloacele de care dispunea, hrănea o ceată mai mult sau mai puțin numeroasă de odalisce, pentru ca animalitatea firii sale să poată fi satisfăcută la Tabora la fel ca și la Istambul.

---

[1] Leguminoasă papilonacee, care seamănă la gust cu lintea. (n.t.)

Arabii care se aflau în clipa aceea în faţa uşii locuinţei mele erau cei care îmi trimiseseră în ajun darul acela minunat. L-am salutat mai întîi, precum se cuvenea, pe şeicul Seid ; apoi pe şeicul Ben Nasib, consulul înălţimii sale în Karaguah ; după aceea pe Tamia Ben Abdullah, cel mai nobil dintre toţi ; pe urmă pe tînărul Amram ben Masud, care acum (1872) poartă război cu sultanul din Urori ; apoi pe frumosul şi viteazul Saud, fiul lui Seid ben Mejid ; pe urmă pe cei care reprezentau floarea provinciei : elegantul Thani, apoi pe Masud ben Abdallah şi vărul său Abdallah ben Masud, care era proprietarul caselor — sau — mai bine zis, al locului — unde trăseseră Burton şi Speke ; în sfîrşit, pe Seid ben Seif, apoi pe bătrînul Soliman Dohua şi pe conducătorul împovărat de ani al Taborei : şeicul Sultan ben Ali.

Vizita acestor oameni de vază este o simplă chestiune de etichetă ; este inutil să mai relatez cuvintele care au fost schimbate în decursul ei ; am vorbit despre sănătatea mea şi despre bogăţia ţării ; mi s-au dat asigurări de prietenie şi devotament ; în ce mă priveşte, mi-am exprimat recunoştinţa.

După ce am epuizat şi unii şi alţii rezervele de politeţe şi de vorbe goale, arabii mei m-au părăsit, arătîndu-şi dorinţa de a mă vedea la Tabora, unde eram rugat să poftesc la un mare ospăţ ce se pregătea în cinstea mea.

Peste trei zile, urmat de optsprezece oameni de-ai mei, îmbrăcaţi de zile mari, am ieşit, la rîndul meu, pentru a face vizitele de rigoare şi a mă duce la festinul pe care binevoiau să mi-l ofere. Ajuns la punctul culminant al micii trecători care taie drumul, am avut sub ochii mei cîmpia unde locuiau arabii cu pricina : o întinsă păşune avînd atunci o culoare cafenie şi care, de la poalele colinei aflate în stînga mea, se întinde pînă la marginea Gombeului septentrional — un mare nullah care trece la cîteva mile de

Tabora, printre coline înveşmîntate în purpură şi conuri învăluite în albastru.

În mai puţin de trei sferturi de ceas, eram sub veranda lui Sultan ben Ali, a cărui aşezare cuprindea un întreg sat de tembé şi de colibe în formă de stupuri.

După ce-am savurat ceaşca de moca şi şerbetul care ni se serviseră, ne-am îndreptat spre locuinţa lui Hamis ben Abdallah, unde ne aştepta o societate numeroasă.

Grupul acela de bărbaţi maiestuoşi, îmbrăcaţi în lungi caftane albe, purtînd pe cap tichii uşoare, de asemenea albe ca zăpada, şi care se întruniseră pentru a-mi ura bun venit, a făcut asupra mea o vie impresie.

Soseam tocmai în clipa cînd urma să se ţină un consiliu de război ; am fost invitat să iau şi eu parte, însoţit de tălmaciul meu, Selim.

Hamis ben Abdallah, totdeauna gata să apere privilegiile arabilor, este cel care, în războiul din 1860, l-a ucis pe bătrînul Maula şi care, după ce l-a fugărit pe Manua Sera timp de cinci ani de-a curmezişul ţinuturilor Ugogo şi Unyamuezi, l-a ajuns din urmă în Ukonogo şi i-a tăiat capul [1]. Acum căuta să-i ridice pe arabi la luptă împotriva unui oarecare Mirambo şi să-i facă să ia ofensiva într-un război care era socotit iminent.

Acest Mirambo părea să fie în stare de ostilităţi cronice cu toate căpeteniile din împrejurimi. Ajunsese la rangul suprem, cu acea iscusinţă a ticăloşilor lipsiţi de suflet, pentru care toate mijloacele sînt bune, numai să pună mîna pe putere. Comanda o bandă de hoţi care bîntuiau pădurile din Vuilyankuru, cînd aflase de moartea căpeteniei din Uhyouheh. Se dusese pe dată în provincia aceea,

[1] Jurnalul căpitanului Speke : „Izvoarele Nilului", dă amănunte asupra acestui odios război local. (n.a.)

și mai prin forță, mai prin spaima pe care o stîrnea, se impusese ca suveran acolo. Cîteva expediții cutezătoare, în cursul cărora oamenii lui se îmbogățiseră, îi întăriseră autoritatea; de atunci cutezanța lui nu mai cunoscuse margini. Purtase războiul în Ugara și în Usagozi, pînă la Uvinza și Ukonogo; apoi, după ce nimicise pe locuitorii de pe trei grade de latitudine, îi căutase harță lui Mkasihua, căpetenia din Unyanyenbe; și se considera nedreptățit de arabi pentru faptul că refuzau să-l sprijine împotriva vechiului lor prieten.

Din pricina acestei învinuiri, o caravană care se ducea la Ujiji se văzuse supusă de acest despot la birul de cinci barili de pulbere, cinci puști și cinci baloturi de stofă. După dezbateri aprinse, care duraseră mai multe zile, acest tribut exorbitant fusese plătit; dar ceata primise totuși ordinul de a face calea întoarsă și Mirambo declarase că, de-acum înainte, nici o caravană nu va mai străbate satele sale, decît dacă va trece peste trupul lui.

Inapoiat în Unyanyenbe, șeful caravanei, care suferise această silnicie, înaintase o plîngere lui Seid ben Selim, guvernatorul coloniei arabe. Bătrînul Seid, om pașnic din fire, folosise toate mijloacele pentru a-l îndupleca pe tiran; acesta însă nu voise să audă de nimic și repeta că singurul mijloc pentru a-i cîștiga iarăși bunăvoința, era de a-l sprijini în războiul pe care-l pregătea contra lui Mkasihua.

— Așa stau lucrurile — spuse Abdallah în consiliu. Mirambo nu-și tăinuiește cîtuși de puțin planurile: nu se va opri decît după ce-l va zdrobi pe Mkasihua și va cuceri ținutul Unyanyenbe. Așa va fi oare, fii ai Omanului? Răspunde, Selim, fecior al lui Seif.

Acest îndemn fu urmat de un murmur aprobator. Majoritatea consiliului era alcătuită din tineri nerăbdători să pedepsească cutezanța lui Mirambo. Selim, feciorul lui Seif, bătrîn patriarh cu glas grav și lent, încercă în zadar să potolească aceste vlăstare

ale aristocrației din Mascat, din Mattrah și ale arabilor din deșert.

Saud, un tînăr frumos, fiul lui Seid, luă cuvîntul.

— Tatăl meu — zise el — își amintește de zilele cînd arabii umblau de la Bagdad pînă la Ujiji și de la Quiloa la Lunda, fără a avea alte arme cu dînșii decît toiagele de drumeți. Vremurile acelea au trecut. Mirambo ne închide trecerea prin ținutul lui. Veți renunța oare la fildeșul din Ujiji, din Urundi, din Karagueh, din Uganda, din pricina acestui om? Nu; Război! război! pînă-n clipa cînd vom ține barba lui sub picioarele noastre, pînă-n ziua cînd puterea lui va fi distrusă și vom trece fără teamă, neținînd în mînă decît toiegele noastre de drumeți!

După adeziunea pe care o obținu această cuvîntare, era neîndoielnic că arabii aveau să se bată. Mă gîndeam la Livingstone; ce avea să i se întîmple dacă, în drum spre Unyanyenbe, nimerea tocmai în toiul războiului?

Nici nu fusese ridicată bine ședința, că ni se aduse o enormă tavă cu orez, în care fuseseră risipite cu dărnicie migdale, cari, lămîie, struguri, agrișe; și era o minune să vezi cu cîtă iuțeală ardoarea belicoasă făcu loc interesului stîrnit de această mîncare regească.

Nefiind musulman, am fost servit aparte din această tavă cu orez, urmată de alte tăvi încărcate cu pui fripți, babok[1], carne de vițel, clătite, plăcinte, fructe, șerbeturi, limonadă, trufandale venite din Oman, ca: stafide, bule de gumă, nuci și prune zaharisite. O cină care dovedea că, dacă gazda noastră avea suflet de războinic, totuși nu cultiva mai puțin nici gusturile rafinate pe care le deprinsese la umbra manghierilor stăpîniți de tatăl lui în Zanzibar.

---

[1] Un fel de budincă făcută din carne tocată mărunt și făină de prez sau sorgo; arabii o numesc harisah și este mîncarea lor de bază în regiune. Burton afirmă că se consumă cu miere sau zahăr. (n.a.)

Îmbuibaţi cu toate aceste mîncăruri, de o delicateţe neobişnuită, m-am dus împreună cu cîţiva arabi la Masud ben Abdallah, care ne arătă locul unde fusese casa lui Burton şi Speke şi unde se ridicau acum birourile lui. Locuinţa lui Snay ben Amir fusese şi ea dărîmată şi era înlocuită de un tembé după ultima modă, cu grinzi împodobite de sculpturi fine, porţi de asemenea sculptate, ciocane de bronz, odăi încăpătoare, ziduri groase : o casă clădită pentru a corespunde atît necesităţilor de apărare, cît şi celor de confort.

Cea mai remarcabilă clădire din Unyanyenbe aparţinea lui Amram ben Masud, pe care-l costase şaizeci de frasilah, sau două mii o sută de livre de fildeş, reprezentînd peste trei mii de dolari. Trebuie să ştiţi că în ţinutul acesta poţi avea o casă foarte frumoasă, cu jumătate sau cu o treime din suma de mai sus.

Casa lui Amram, care se numea Bahrein (Cele două mări), avea o sută de picioare lungime pe douăzeci înălţime. O tencuială făcută cu grijă (argilă şi mortar) acoperea zidurile sale, avînd o grosime de nu mai puţin de patru picioare. Poarta cea mare, executată în ţinut, era o minunăţie de sculptură pentru artiştii din Unyanyenbe. In interior, fiecare grindă era de asemenea sculptată cu multă artă; se zăreau de-a lungul lor desene fermecătoare.

In faţa casei erau plantaţi tineri pomi care se dezvoltau la fel de bine ca şi în ţara lor de baştină. In sfîrşit, apa de care se slujeau pentru a uda grădinile era trasă cu ajutorul unui saki, aşa cum se vede pe malurile Nilului.

Pe înserat, am luat iarăşi drumul Kuiharei, foarte satisfăcut de cele văzute în cursul zilei. Oamenii mei aduceau cu dînşii o pereche de boi şi trei saci de orez, de calitate superioară, dar din partea lui Hamis ben Abdallah.

Vă amintiţi de caravana formată de doctorul Kirk pentru Livingstone şi care plecase brusc, la simpla veste a vizitei consulului. O regăsisem la sosirea mea.

La fel cu celelalte, fusese oprită în Unyanyenbe, în urma închiderii drumului. Gîndindu-mă că războiul o va sili să înfrunte mari riscuri, i-am sugerat guvernatorului că ar fi bine ca oamenii care o alcătuiau să vină să locuiască laolaltă cu ai mei, pentru ca să pot veghea asupra încărcăturii lor. Cum domnul Kirk nu-mi dăduse nici un mandat cu privire la mărfurile acelea şi nici măcar nu mi le încredinţase, n-aveam nimic de spus celor însărcinaţi cu transportul lor. Dar, din fericire, ben Selim îmi împărtăşi temerile, aşa că hamalii şi baloturile fură trimişi la mine.

Într-o bună zi Asmahi, care era acum şeful acestei caravane, căci primul murise de vărsat — îmi arătă un pachet sigilat, care purta pe el cuvintele :

„Doctorului Livingstone,
Ujiji
Scrisori înregistrate
1 noiembrie 1870".

Era evident că scrisorile acelea fuseseră puse în pachet la data menţionată. Aşadar, caravana aceea pierduse o sută de zile pe litoral — de la 1 noiembrie 1870, pînă la 10 februarie 1871. Dacă ar fi plecat la timpul cuvenit, dacă în loc să ajungă în Unyanyenbe în luna mai, cu cîteva zile înainte de oprirea trecerii, ar fi sosit în martie — ar fi fost în Ujiji înainte de perioada în care o revedeam în Kuihara. Sărmanul Livingstone! Cine ştie cîte suferinţe îi căşuna lipsa acelor baloturi, a căror plecare n-o putea zori atunci nimeni!

— Cînd l-ai văzut ultima oară pe domnul Kirk? l-am întrebat pe Asmahi.

— Cu cinci sau şase săptămîni înaintea Ramadanului.

— În ce perioadă ţi-a fost predat acest pachet cu scrisori?

— În ajunul zilei în care am părăsit Zanzibarul.

— Nu l-aţi văzut pe consul cînd a venit să vîneze pe malul lui Kingani?

— Nu; aflasem că sosea şi am plecat. La două zile depărtare de Kikoka, am făcut un popas de o săptămînă pentru a-i aştepta pe patru oameni din escortă, care rămăseseră la Bagamoyo, şi-am pornit iarăşi la drum, fără a-l fi văzut.

La 7 iulie, pe la ceasurile două ale după amiezii, stăteam ca de obicei în vestibul, dar mă simţeam slab şi distrat. O somnolenţă ciudată mă năpădi treptat: n-aş fi fost în stare să fac un singur gest, mi se părea că pierdusem capacitatea de a mă mişca. Totuşi, nu dormeam; întreaga mea viaţă mi se desfăşura pe dinaintea ochilor, cu o precizie deosebită. Cînd scena era veselă, eram cuprins de un rîs nebun, dacă devenea serioasă, căpătam o înfăţişare gravă, iar dacă era tristă, izbucneam în suspine. Reminiscenţe din cea mai fragedă copilărie, amintiri din tinereţe, scene îndepărtate sau recente, totul răsărea în închipuire şi se succeda cu repeziciune: trînte copilăreşti, lupte şcolare, necazuri, plăceri, bucurii şi primejdii, iubiri şi uri, prieteni ca şi relaţii întîmplătoare.

Toate fazele vieţii mele erau reproduse; liniile trasate de paşii mei rătăcitori, linii şerpuitoare, prelungite sau întrerupte, se desenau în mintea mea. Dacă urma lor s-ar fi întipărit pe covorul meu de nisip, celor care mă înconjurară le-ar fi pus o problemă complicată: dar pentru mine ar fi însemnat o istorisire cît se poate de inteligibilă, o poveste plină de limpezime.

Printre trăsăturile iubite pe care le desprindeam din tablourile acelea, cele mai duioase pentru ochii mei erau cele ale unui bărbat plin de noblețe şi loialitate, care mă numea copilul său. Din toate amintirile mele, cele mai vii erau legate de Missouri şi de Arkansas — erau amintiri din zilele petrecute în visare sub copacii de pe malurile fluviului, pini mari ale căror suspine le auzeam. Noua acţiune de de-

frişare, casa din oraşul ce se năştea, căprioarele din pădure, viaţa exuberantă pe care o duceam în perioada aceea, nimic nu era uitat.

Apoi îmi aminteam că odată (pe atunci locuiam pe lîngă Missisippi) am coborît la vale pe marele fluviu multă vreme — sute de mile — alături de nişte oameni osoşi, aspri — plutaşi de pe fluviu — şi că un bătrîn drag salutase întoarcerea mea ca pe o reînviere.

Apoi călătorii făcute pe jos, de-a curmezişul Franţei şi al Spaniei. La kurzi, aventuri fără număr. Pe urmă în America : minele de aur, preria, pămînturile din Far West ; lovitura dureroasă primită cînd, întorcîndu-mă dintr-o ţară sălbatică, nu l-am mai revăzut pe omul afectuos pe care-l consideram tatăl meu, şi viaţa arzătoare, agitată care a urmat.

Totul se opri.

— Doamne sfinte ! sîntem în 21 ?

— Da — replică Shaw — se împlinesc cincisprezece zile de cînd deliraţi.

Ceilalţi afirmau acelaşi lucru, aşa că am pus în jurnalul meu data de 21 iulie. Era în 14 ; nu fusesem bolnav decît opt zile, toţi oamenii mei se înşelau cu o săptămînă. Eroarea nu a fost rectificată decît în Ujiji, cînd am cercetat, împreună cu Livingstone, almanahul nautic. Doctorul însuşi nu mai ştia în ce dată exactă se afla ; jurnalul său era în avans cu trei săptămîni.

Că Shaw pierduse măsura, faptul nu avea de loc de ce să mă mire ; memoria lui, ba chiar şi raţiunea, măcinate de febră, i se stingeau rapid.

Selim, pe care de la bun început avusesem grijă să-l pun la curent cu farmacia noastră şi cu folosinţa drogurilor, mă tratase după instrucţiile scrise pe care i le dădusem, prevăzînd cazul că raţiunea mă va părăsi. Îmi spuse că mă ţinuse în viaţă cu ceai, în care punea puţin rachiu. Pe lîngă aceasta, Shaw îmi dăduse de cîteva ori să iau terci de sagu.

Fapt este că după două zile îmi redobîndisem puterile şi mi le foloseam îngrijindu-l pe Shaw, care, la rîndul său, era bolnav. Cînd se restabili el, Selim căpătă friguri şi deliră timp de patru zile. Dar în 28 eram cu toţii pe picioare.

În dimineaţa zilei de 29, aveam cincizeci de oameni încărcaţi cu stofe, cu mărgele de sticlă şi de sîrmă, destinate să fie transportate în Ujiji.

În clipa cînd să ieşim din tembé, lipsi la apel un om, unul singur, dar era tocmai căpitanul. În timp ce se ducea cineva să-l caute, alţi oameni plecau şi ei pentru a schimba o ultimă privire, o ultimă îmbrăţişare, cu negrele lor Dalile.

Bombay nu fu adus decît la ora două. Chipul lui exprima cu exactitate mîhnirea căreia îi căzuse pradă. Să părăsească el cratiţele pline, să-şi părăsească dulcineea ! Să renunţe la asemenea desfătări, pentru a nu avea în perspectivă decît un marş anevoios, etape lungi care duceau poate chiar la moarte !

Sub înrîurirea unor asemenea sentimente, era firesc ca Bombay să se arate îndărătnic faţă de ordinul ce i l-am dat, de a se duce la locul lui din coloană.

— La drum !

Călăuza avîntă coloana, alcătuită dintr-un şir ordonat de patruzeci şi nouă de semeni de-ai lui, care duceau fiecare — pe lîngă un împovărător balot de monedă africană — o puşcă, o secure, un sac de muniţii şi o cratiţă.

Plecarea se petrecuse într-o atmosferă de tristeţe, oamenii noştri păstrau o tăcere mohorîtă. Cînd se treziră însă pe drum, fură conştienţi de spectacolul impunător pe care-l înfăţişa coloana lor şi luară o alură mai marţială.

Ne-am oprit în satul Bombona, situat la o milă spre sud-vest de Zimbili, colina aceea care seamănă cu un fort izolat.

Bombay îşi alungase pica trezită de mînia mea şi, cum întregul detaşament se comportase atît de bine,

le-am împărţit oamenilor mei un urcior conţinînd douăzeci şi ceva de litri de bere.

În ziua următoare, am ajuns la Masangi. Abia ne făcusem tabăra, că am primit vizita lui Said, fiul lui Seid ben Mejid. Venea să-mi spună că arabii mă aşteptau pentru a ieşi din Mfuto.

A doua zi, după o etapă de şase ceasuri de marş, am ajuns pînă la Mfuto de răsărit.

Shaw nu se mai putea ţine pe picioare, se lăsă să cadă în drum, zicînd că trage să moară. Vestea aceasta îmi fu adusă pe la orele patru, de către unul din ultimii întîrziaţi. Deşi fiecare era istovit, totuşi cineva trebuia să fie trimis după bolnav. Făgăduiala unei recompense îi hotărî pe şase din oamenii mei să se întoarcă în pădure, spre a-l regăsi pe Shaw care, după spusele celui care-l văzuse, se afla la o distanţă bună, de şapte mile.

Se înapoiară cam pe la ceasurile două noaptea. Shaw ceruse să fie dus pe braţe tot timpul. L-am examinat cu grijă : n-avea friguri. La întrebările mele, răspunse că era copleşit de o slăbiciune de nespus şi complet incapabil să umble, nici măcar să se ţină pe spinarea unui măgar. I-am dat să bea un pahar de porto într-o ceaşcă de sagu şi ne-am dus amîndoi la culcare.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, ne aflam la Mfuto, locul de întîlnire al arabilor. Se dădu ordin ca în ziua următoare să facem un popas, pentru ca oamenii să-şi poată reface forţele mîncînd boii tăiaţi pentru ea, din care fiecare om căpăta o porţie îndestulătoare.

La 3 august, plecarăm din Mfuto, unde am lăsat toate mărfurile mele. Oricare ar fi fost soarta războiului, acolo se găseau în siguranţă şi păstram certitudinea de a fi în măsură să-mi urmez drumul.

Plină de curaj, armata arabilor se puse în marş în sunetul trîmbiţelor, în bătaia a cincizeci de yomas sau tobe mari, cu tot atîtea steaguri cîţi şefi avea, însoţită de binecuvîntările molahilor şi copleşită de

preziceri fericite din partea magicienilor, a astrologilor şi a ghicitorilor după Coran, care erau departe de a prevedea că — înainte de sfîrşitul săptămînii — această armată binecuvîntată avea să se întoarcă în Mfuto cu sufletul la gură.

Umanda, satul unde trebuia să ne facem tabăra, era la şase ceasuri de marş. Cu mult înainte de a sosi acolo, mă aflam în hamacul meu, războindu-mă cu un violent acces de friguri care n-avea să se sfîrşească decît la o oră înaintată din noapte.

A doua zi dimineaţă, războinicii se mînjeau cu un unguent magic, făcut anume pentru ei de înţelepţii de prin partea locului şi compus din făină de sorgo amestecată cu sucurile unei buruieni preţioase, ale cărei virtuţi le cunosc doar ghicitorii băştinaşi.

Pe la ceasurile şase, toată lumea fiind gata, porţile fură deschise şi războinicii, drapaţi în albastru, în roşu sau în alb, ţîşniră în goană, săltînd ca nişte gimnaşti, trăgînd focuri repetate pentru a-şi face curaj şi pentru a-i cutremura de groază pe cei care-i aşteptau îndărătul zăplazului de pari din Zimbiso, fortăreaţa unuia din vasalii lui Mirambo.

Zimbiso aflîndu-se la cinci ceasuri de marş de Umanda, la orele unsprezece armata era în faţa fortificaţiilor sale. Se opri la liziera ogoarelor cultivate care înconjoară satul şi aşezările vecine, ceea ce se lăsă în umbra pădurii. Diferiţi şefi dăduseră ordine severe să nu se tragă nici un foc înainte de a avea în bătaie bună a puştii ocolul satului.

Strecurîndu-se tîrîş pe sub marginea pădurii, Hamis ben Abdallah se duse să se posteze cu oamenii săi la vest de sat. Vunyamuezii, sprijiniţi la dreapta de Saud, la stînga de fiul lui Habib, luară poziţie în faţa intrării principale, în timp ce Abdallah şi Masud trebuia să atace poarta dinspre răsărit. Afară de latura dinspre nord, Zimbiso avea să fie complet încercuit.

În timp ce ieşeau din pădure spre a se duce la postul lor, oamenii fură atacaţi cu o salvă puternică. Războinicii ripostară numaidecît. Lupta era serioasă şi, cum focul vrăjmaşului se mai domolise, armata se năpusti spre fortăreaţă din toate părţile în acelaşi timp — de la răsărit, de la apus, de la sud, dărîmînd porţile, sărind peste gardul de ţăruşi, pe cînd bieţii locuitori fugeau către munte.

Satul avea într-adevăr fortificaţii bune; nu s-au găsit într-însul decît douăzeci de morţi, atît de bine fuseseră apăraţi asediaţii de ocolul lor, împotriva focului trupelor.

Arabii lăsară în Zimbiso forţe suficiente şi am pornit din nou la drum. Peste un ceas, alte două sate erau în puterea atacatorilor, jefuite şi incendiate. Cîţiva colţi de elefant, cincizeci de sclavi şi grîne din belşug, alcătuiră prada arabilor.

A doua zi, şapte sute de oameni străbătură ţinutul răspîndind pustiirea pînă la Vuilyankuru. Saud ben Seid, împreună cu alţi douăzeci de tineri arabi, plecară în ziua următoare, în fruntea a cinci sute de oameni, pentru a ataca acest din urmă tîrguşor, unde se presupunea că trebuie să se afle Mirambo.

Alt detaşament se îndreptă către colinele împădurite ce se înalţă la nord de Zimbiso, la mică distanţă de sat.

Dis-de-dimineaţă m-am dus să-l caut pe Saud ben Seid. Dar la înapoiere am fost apucat iarăşi de friguri. De asemenea, înainte de a mă ghemui sub pături, le atrăsesem atenţia lui Shaw şi lui Bombay să nu îngăduie nici unuia din oamenii mei să iasă din tabără.

La ora şase, o veste zdrobitoare sosi la Zimbiso: toţi arabii care erau cu Saud şi mai bine de jumătate din soldaţii lor, fuseseră ucişi.

Iată cum se desfăşurase ciocnirea: arabii puseseră pe dată mîna pe Vuilyankuru, care rezistase puţin. Totuşi Mirambo şi fiul lui se aflau acolo; departe însă de a înfrunta asediul, părăsiseră satul în voia

învingătorilor şi aceştia se întorceau cu peste două sute de colţi de elefanţi, două sau trei sute de sclavi şi şaizeci de pachete de stofă, cînd Mirambo şi războinicii lui — ascunşi în iarbă în ambele laturi ale drumului — se ridicaseră brusc şi-i izbiseră pe toţi oamenii aceia, stînjeniţi de pradă. Saud ucisese doi oameni cu cele două gloanţe ale sale; tocmai îşi încărca din nou puşca, cînd o assagaye îl străpunsese dintr-o parte într-alta. Toţi prietenii lui avuseseră aceeaşi soartă.

Acest atac neaşteptat din partea unui duşman pe care credeau că-l învinseseră îi înspăimîntase în aşa hal pe oameni, încît — aruncîndu-şi cît colo comorile — se împrăştiară prin păduri şi nu se înapoiaseră la Zimbiso decît făcînd lungi ocoluri.

Efectul acestei veşti fu de nedescris. N-a fost chip să dormim, atît de zgomotos îşi jeleau femeile soţii. Toată noaptea scoaseră vaiete, amestecate la răstimpuri cu gemetele răniţilor care se putuseră tîrî prin iarbă fără a fi zăriţi de duşman. Fugarii sosiră pînă-n zori.

In ziua următoare, arabii se acuzară reciproc că au împins la război, cînd încă nu fuseseră epuizate toate mijloacele diplomatice. Consiliul ţinu mai multe şedinţe, în care se vorbi de retragere. Hamisi ben Abdallah, indignat de laşitatea compatrioţilor săi, protestă cu energia unui monarh insultat. Dar elocventul său delir nu împiedică de loc ca planurile de retragere să cîştige voturi. Zvonul acestor propuneri se răspîndi în afara consiliului şi desăvîrşi demoralizarea trupelor.

Dormeam un somn greu, cînd pe la unu şi jumătate Selim mă trezi:

— Scoală-te, stăpîne, scoală-te, fug cu toţii!

Ajutat de Selim m-am îmbrăcat şi cum ajungeam la uşă, clătinîndu-mă pe picioare, l-am văzut pe Thani ben Abdallah, care-şi arunca o vestă pe spate şi îmi strigă, cu ochii ieşiţi din cap:

— Grăbeşte-te! Soseşte Mirambo!

Hamis pleca şi dînsul : el, care s-ar fi cuvenit să plece cel din urmă.

Shaw luase şaua mea şi-o punea pe măgarul lui, pregătindu-se să mă lase plocon acolo, fără să-i pese de soarta care m-ar paşte.

I-am ordonat lui Selim să-mi pregătească măgarul, iar lui Bombay să-l ajute pe master Shaw să şi-l înşăueze pe al lui. În clipa următoare, porneam la drum şi oamenii mei se uitau necontenit în urma lor, ca să vadă dacă nu cumva sosea duşmanul, în timp ce ne îmboldeam măgarii la un trap dezordonat.

Suferam atît de cumplit, încît în unele momente aş fi vrut să mor pe loc ; dar în fond viaţa îmi era plăcută : nu pierdusem orice nădejde cu privire la îndeplinirea misiunii mele ; trebuia să trăiesc măcar pînă ce o duceam la capăt...

Cîte gînduri, cîte proiecte se frămîntară în capul meu înfierbîntat, în ceasurile atît de lungi ale acestei călătorii nocturne !

Shaw se prăbuşi în drum. În ciuda rugăminţilor mele, nu voi să se ridice. Totuşi, deoarece eu unul nu mă lăsam cuprins de desperare, nu concepeam să se lase nici el în voia descurajării ; am pus să fie urcat din nou pe măgarul lui ; de ambele părţi îl susţineau cîte un om şi ne-am urmat goana prin beznă.

Era miezul nopţii cînd am sosit la Mfuto. La auzul glasului nostru, porţile se deschiseră şi am fost iarăşi în siguranţă în acest sat.

I-am regăsit pe fugari care sosiseră acolo cu toţii înainte de sfîrşitul zilei.

Selim al meu, fusese credincios şi brav. Shaw, deşi european, se dovedise mai fricos decît negrii pe care-i dispreţuia atît de mult.

L-am întrebat pe Selim :

— De ce nu m-ai lăsat să mor, luînd-o la sănătoasa ca şi ceilalţi ?

— O, domnule — îmi răspunse el cu naivitate — mi-era teamă să nu mă bateţi.

Capitolul X

TOT IN UNYANYENBE

Nici una dintre căpeteniile arabe nu se gîndi că aș putea avea vreun motiv de a mă plînge împotriva lor. Nici măcar nu le trecu prin cap că aș avea dreptul să mă formalizez pentru modul laș în care mă lăsaseră în voia soartei. La primul prilej cînd i-am revăzut, saluturile lor fură rostite la fel, ca și cum relațiile noastre nu ar fi trebuit să se strice.

Dar n-am întîrziat să le spun că, deoarece războiul purtat de dînșii îi privea personal, și cum își părăsiseră răniții și bolnavii pentru a nu se îngriji decît de pielea lor, trebuia să nu se mai bizuie pe prietenia mea.

Rînd pe rînd, fiecare din ei pretinse că nu avuseseră intenția de a mă părăsi, că mă credeau plecat, că vunyamuezii strigaseră: „Musungu pleacă!", iar la vestea aceasta, oamenii lor fugiseră cuprinși de panică, și nimic nu mai fusese în stare să-i adune iarăși laolaltă.

In cursul zilei, își urmară drumul către Tabora, care se afla la douăzeci și două de mile de Mfuto. Fiind mai puțin zorit să mă duc acolo, n-am plecat decît a doua zi și, încărcați cu toate bagajele noastre, am sosit la Kuihara la trei zile după fuga noastră din Zimbiso.

Extrasele următoare din jurnalul meu vor arăta mai bine decît tot ce-aș putea spune eu, starea de spirit în care mă găseam atunci.

Kuihara, 11 august 1871. Am sosit astăzi de la Zimbisi, un sat din Bomboma. Ce dezamăgire! Aproape că mi-am pierdut curajul. Totuși rămîn cu o conso-

lare: puteam să fiu ucis în acest război, și-ar fi fost o pedeapsă dreaptă, pentru că mă amestecasem în conflict.

De două ori am încercat să găsesc o trecere, de două ori am fost nevoiți să ne întoarcem. Hotărît că drumul este blocat, trebuie să apucăm pe altă rută. Dar pe care?

La nord se află vuasuhii și mama lui Mirambo, fără a mai pomeni de vuatuta — aliații săi. Ruta sudică pare mai practicabilă, însă puțini inși o cunosc, iar rarii oameni capabili de a mă informa, înfățișează lipsa de apă drept obstacol serios. Pe lîngă asta, mai spun că pe acest traseu satele sînt rare și depărtate unele de altele.

Cu toate acestea, înainte de a apuca pe un drum oarecare, trebuie să angajez din nou hamali; ai mei se consideră liberați de angajament și escapada noastră la Mfuto le-a răcit simțitor dragostea pentru călătorii. Nu mă pot bizui de fel pe vunyamuezi, care nu pleacă niciodată la drum în timp de război.

Situația mea este dintre cele mai critice, aș avea o bună scuză pentru a mă întoarce pe litoral. Dar după atîtea cheltuieli, după atîtea speranțe puse în mine, nu pot face așa ceva; conștiința mea îmi interzice, trebuie mai degrabă să mor, decît să mă întorc.

12 august: Pagazii mei m-au părăsit, după cum mă așteptam. Spun că i-am luat ca să meargă în Ujiji pe ruta obișnuită; cum lucrul acesta nu este cu putință, sînt descărcați de obligații.

Nu-mi mai rămîn decît treisprezece din oamenii pe care-i aveam cînd am pornit în expediție. Ce pot face cu oameni atît de puțini, avînd peste o sută de poveri în magazie? Nici nu mai vorbesc de încărcătura doctorului: șaptesprezece baloturi de stofă, șase de mărgele și douăsprezece lăzi.

Dacă Livingstone se află în Ujiji, nici dînsul nu poate ieși de acolo, la fel cum nu pot eu să ies din Unyanyenbe. Războiul, care pe mine mă reține la Kuihara, lui îi închide drumul Zanzibarului, iar sărăcia

nu-i permite să folosească drumul Nilului. Cu forțe suficiente, poate că ar fi în stare să ajungă la Baker — străbătînd Urundi, Ruanda, Karagueh, Uganda, Unyoro și Ubari pînă la Gondokoro; însă nu poate forma nici o caravană, de vreme ce bunurile lui sînt depozitate împreună cu ale mele și, oricît de energic ar fi, îi este imposibil să străbată Africa fără a avea mijloace de existență!

Pe cînd se îndrepta spre Tanganica, venind de la lacul Nyasa, Livingstone — după spusele unui om pe care l-am văzut azi dimineață — a întîlnit caravana lui Seid ben Omar, care se ducea în Ulamba. Era în perioada cînd se zvonise că fusese asasinat. Pe atunci călătorea împreună cu Mahomed ben Gherib. Acesta, care venea din Urungu, îl găsise pe doctor în ținutul Chi-Chambi, sau Kua-Chi-Kambi; s-au dus amîndoi în Manyema, provincie situată la patruzeci de marșuri de țărmul nordic al lacului Nyasa. Livingstone călătorea pe jos, îmbrăcat în stambă americană. Își pierduse toată cantitatea de stofă în cursul traversării lacului Liemba.

Se afla pe lacul acela, cu trei piroge: într-una erau lăzile și cîțiva din oamenii lui; el însuși se urcase în altă pirogă, împreună cu slujitorii săi și cu doi pescari; a treia pirogă, care îi ducea pînzeturile, se răsturnă. Din Nyasa ajunsese în Ubisa, apoi în Uhemba și după aceea în Urungu. Purta pe cap o caschetă, avea două revolvere, o carabină cu două focuri — care se încărca prin chiulasă — și gloanțe explozive.

Vuahyuenzii, care se aflau cu Livingstone, îi spuseseră călătorului care mi-a dat aceste amănunte că stăpînul lor avusese mai întîi numeroși însoțitori, dar că o mare parte din oamenii lui îl părăsiseră.

13 august: Astăzi a sosit o caravană care vine dinspre coastă; m-a înștiințat de moartea lui Farquahr și a bucătarului pe care-l lăsasem în preajma lui. La început l-am bănuit pe Leucole că s-a descotorosit de pensionarul său fie folosind otravă, fie omorîndu-l pe altă cale. Dar convorbirea avută cu condu-

cătorul caravanei mi-a risipit îndoiala: Farquahr sucombase la scurtă vreme după despărțirea noastră, răpus de boala cumplită care-l împiedicase să ne urmeze. Pe cîte am putut înțelege, se simțea mult mai bine; ba chiar destul de zdravăn, pentru a pleca, zicea el; voind însă să se ridice din pat, a căzut pe spate și a murit pe loc.

Vasagarii, care se pare că păstrează o teamă superstițioasă față de morți, i-au ordonat lui Jako să-l îngroape numaidecît. Cum Jako nu avea putere să-l care, l-a tîrît în junglă. La cîteva săptămîni după această întîmplare, Jako încetă și el din viață.

Astă-seară i-am spus tovarășului meu: „Sărmane Shaw, unul din noi trei a plecat! Acum cine-l va urma?"

14 august: Am scris mai multe scrisori. Shaw a fost tare bolnav toată noaptea. Nu cred că suferă de friguri; mă gîndesc că este mai curînd o criză acută a vreunei boli venerice. N-am medicamente pentru asemenea afecțiuni; am fost nevoit deci să trimit după ele. Trei dintre soldații mei au plecat spre Zanzibar, făgăduindu-i fiecăruia o răsplată de cincizeci de dolari, pe care o vor primi la întoarcere, dacă izbutesc să efectuez rapid călătoria.

19 august: Soldații mei înșiră perle. Shaw nu-și părăsește patul. Se zice că Mirambo a pornit în marș spre Unyanyenbe! Azi dimineață au plecat spre Mfuto niște arabi, însoțiți de sclavii lor, ca să aducă îndărăt pulberea lăsată acolo de Seid ben Selim.

21 august: Shaw este tot bolnav. O sută de fundo (o mie de șiraguri) de perle au fost înșirate. Azi dimineață, Ben Selim, guvernatorul așezărilor arabe, a dezmințit apropierea lui Mirambo.

22 august: Înșiram perle, laolaltă cu soldații mei, cînd, pe la ceasurile zece, s-a auzit larmă de împușcături din direcția Taborei. Era Mirambo care, cu două mii de oameni, asedia Tabora dintr-o parte, în timp ce o mie de vuatuta atacau orașul din alte puncte.

Către amiază, fugarii au alergat cu droaia, cerîndu-ne ocrotire. Ne-au adus vestea că cinci arabi dintre cei mai de vază au fost uciși și că printre morți este și Hamis ben Abdallah. Am vrut să capăt amănunte; mi s-a spus că, la prima împușcătură, Hamis, însoțit de cîțiva arabi care se aflau tocmai atunci la dînsul, urcase pe terasă și-și întorsese luneta către partea de unde venea schimbul de focuri: spre marea lui surprindere, văzuse cîmpia acoperită de războinici în plin marș și, cam la două mile depărtare, lîngă Kazima — un cort ridicat, asupra căruia nu se putea înșela, căci chiar arabii i-l dăruiseră lui Mirambo, în perioada cînd erau în relații bune.

Hamis coborîse și, găsind la el alți arabi, le strigase:

— Să mergem în întîmpinarea lui! Înarmați-vă și să pornim! Prietenii săi îl sfătuiseră în mod hotărît, dimpotrivă, să nu iasă, spunîndu-i, pe bună dreptate, că îndărătul zidurilor n-aveau nici un motiv de teamă. El le răspunse însă cu violență:

— Să rămînem între zidurile noastre, de teama lui Mirambo? Cine vine cu mine?

Protejatul său, micul Hamis, fiul unui prieten care nu mai era în viață, îi ceru voie să-l urmeze în calitate de încărcător de arme; Mohamed ben Abdallah, Ibrahim ben Rașid și Seif ben Ali — tineri arabi de familie bună, care erau mîndri să locuiască sub acoperișul nobilului Hamis, se oferiră să-l însoțească.

Înarmă în grabă optzeci de sclavi și, fără a asculta de prudenții săi prieteni, care stăruiau ca să-l oprească, ieși din oraș și pe dată se află față-n față cu Mirambo. Acesta, la fel de șiret pe cît era de îndrăzneț, văzîndu-i pe arabi cum se apropie, dădu trupelor sale ordinul de a se retrage încet.

Înșelat de această manevră, Hamis își avîntă oamenii în urmărirea vrăjmașului. Deodată, răsucindu-și armia, Mirambo își aruncă armatele întrunite într-un singur corp, asupra micului pîlc care sosea.

La această întoarcere neașteptată, oamenii lui Hamis o luară la goană, fără să se mai uite măcar în urma lor. Atacatorii înconjurară pe arabi. Hamis, care mergea în frunte, primi un glonț în picior și căzu în genunchi. In ciuda rănii căpătate, continuă să tragă; curînd însă un glonte îi străpunse inima. Cînd îl văzu căzînd, micul Hamis strigă: „Tatăl meu adoptiv e mort; vreau să mor și eu o dată cu el!"

Se bătu cu deznădejde, și nu întîrzie să primească și el o lovitură mortală. Peste cîteva minute, nici unul din cei cinci arabi nu mai era în viață.

Seara am căpătat alte amănunte. Am aflat, de la oamenii care văzuseră cadavrele, că de pe chipul lui Hamis — care era un bărbat de o frumusețe maiestuoasă — fusese luată pielea frunții și cea din partea de jos a figurii, precum și barba. Mai fuseseră luate partea proeminentă a nasului, grăsimea care acoperea stomacul și abdomenul, organele sexuale și cîte o bucată din fiecare călcîi. Trupurile celorlalți arabi fuseseră lăsate în același hal.

Aceste mutilări practicate de către aliații lui Mirambo sînt, desigur, opera vuagangilor sau a vrăjitorilor, care, cu bucățile de carne astfel procurate, compun un puternic drog destinat războinicilor. Se pune în supă sau în orez o anumită doză din această poțiune magică și, absorbită astfel, cu o profundă credință, ea îi convinge pe cei care au cumpărat-o că sînt invulnerabili și că, de-acum încolo, pot sfida orice soi de proiectile.

Tristă priveliște! Tabora dată pradă flăcărilor și locuitorii ei sosind la noi din toate părțile. Mirambo a amenințat că mîine vine la Kuihara.

23 august: Am petrecut o zi tristă, toată lumea fiind stăpînită de cea mai vie neliniște, cu ochii mereu ațintiți spre Tabora. Se spune că numai trei tembé-uri au rezistat atacului. Locuința lui Abid a fost distrusă și peste două sute de colți de elefant, depozitați acolo, au devenit prada acestui Bonaparte african.

În jurul meu, arabii se străduiesc să pară viteji, dar este vădit că stau cu inima cît un purice. Am auzit spunîndu-se că, dacă Tabora va fi cucerită, vor pleca în masă și vor lăsa ținutul în voia lui Mirambo. Dacă au această intenție și o vor aduce la îndeplinire, în frumoasă încurcătură am să mă mai aflu! În orice caz, Mirambo nu va profita de bunurile mele, nici de cele ale lui Livingstone. Dacă arabii dau bir cu fugiții, voi da foc casei, cu tot ce cuprinde într-însa; hotărîrea mea este luată. Dar, pentru numele cerului, ce se va alege de Shaw într-o asemenea criză? Nimeni n-o să vrea să-l care în spinare.

24 august: Drapelul flutură mai departe deasupra tembé-ului nostru și arabii sînt încă în ținut.

Pe la ceasurile zece, a venit un sol din partea oamenilor din Tabora, să mă întrebe dacă nu le voi veni în ajutor. Am simțit dorința de a face acest lucru; dar după lungi dezbateri lăuntrice, după ce am cîntărit problema pe toate fețele, după ce am cercetat dacă era o soluție prudentă, dacă-mi era îngăduită, m-am gîndit ce s-ar alege de oamenii mei dacă aș fi ucis, și de mine dacă ei dezertează; după ce mi-am amintit de soarta lui Hamis, le-am răspuns că nu mă voi duce la Tabora.

La amiază, am lăsat tembé-ul în paza a vreo sută de oameni și m-am dus să-l văd pe Ben Nasib. Acest bătrîn șeic mi-a părut totdeauna un adevărat filozof; l-aș fi numit chiar profesor de filozofie curentă, atît de sentențios era, îndrăgind aforismele și dovedind un caracter plin de înțelepciune. Am fost foarte mirat găsindu-l copleșit de desperare; aforismele l-au părăsit și filozofia lui n-a rezistat în fața soartei potrivnice. M-a ascultat cu o înfățișare de muribund, mai curînd decît ca un om dispus să se apere.

Pe la patru, am aflat că Mirambo se întărise în Kasima, care se află la două mile de Tabora, spre nord-vest.

26 august: Azi dimineață, arabii au plecat cu intenția de a ataca inamicul și n-au făcut nici o ispravă,

deoarece Mirambo a cerut o zi de răgaz ca să mănînce carnea luată de la ei. A avut nerușinarea să-i roage să se prezinte din nou în ziua următoare, adăugînd că atunci va fi gata să se bată și să le dea el luptă pînă s-or sătura.

Satul nostru și-a redobîndit aspectul pașnic; fugarii înspăimîntați nu se mai înghesuie între îngustele lui hotare.

27 august: Mirambo s-a retras în cursul nopții. Azi dimineață, cînd arabii s-au întors în fața Kasimei, orășelul era pustiu.

In fiecare zi se țin consilii de război, întruniri belicoase, pe care șeicii noștri par să le îndrăgească foarte mult. Nu cunosc oameni mai zoriți la cuvîntări și mai înceți în fapte. Urmau să se alieze cu tribul vuatuta, Mirambo le-a luat-o înainte. Vorbeau de o nouă cotropire a teritoriului dușmanului; iată că Mirambo a venit la ei ca să aducă focul și sabia și să le ucidă pe cei mai nobili fruntași.

Discută într-una, și în timp ce ei perorează, drumul spre Ujiji și cel spre Karagueh sînt mai închise decît oricînd pentru comerțul lor. Mulți din cei mai influenți vorbesc despre întoarcerea la Zanzibar, zicînd că ținutul acesta este ruinat.

Așteptînd să văd ce se va întîmpla, mă ocup de treburile mele, deși cu prea puțin succes. In lipsa vunyamuezilor, sînt pe cale de a angaja niște vuarguani, statorniciți în Unyanyenbe. Îi ofer fiecăruia cîte treizeci de dotis — mai mult decît întreitul prețului obișnuit. In timpuri normale, pentru același traseu, prețul variază între cinci și zece dotis. Intenția mea este de a lăsa la Kuihara șaizeci sau șaptezeci de poveri și aproape tot bagajul meu personal, din care nu voi lua decît un geamantan. Cu toate acestea, am nevoie de cincizeci de oameni.

28 august: Nici o veste despre Mirambo.

Shaw este iarăși pe picioare.

Ben Nasib a venit să-mi întoarcă vizita, n-a vor-

bit însă decît despre probleme filozofice de ordin inferior.

După ce am studiat regiunea, sînt hotărît să urmez ruta sudică și să ajung la Tanganica străbătînd nordul ținuturilor Ukonogo și Ukahuendi. L-am informat pe Ben Naisb asupra acestei decizii.

29 august: Shaw a făcut azi o muncă ușoară.

Vai! tare mă tem că toate planurile mele, atît de bine țesute, frumoasele mele proiecte de a străbate lacul Victoria N'Yanza și de a coborî pe Nil, sînt nimicite de acest blestemat război. Am și pierdut două luni.

Shaw se însănătoșește grabnic.

Tot nu am soldați. Sînt ceasuri în care îmi pierd nădejdea de a mai pleca. Oamenii de-aci sînt atît de leneți, atît de adormiți! Este țara visului. Zanzibarezi, arabi și băștinași, toți sînt o apă; nici nu le pasă de timpul care se scurge, pentru ei „mîine" înseamnă peste o lună: îți vine să-ți pierzi mințile.

30 august: Shaw nu vrea să facă nimic. Mi-este imposibil să obțin din partea lui cea mai mică mișcare. Îl implor, îl răsfăț, îi pregătesc cu mîna mea mici dulciuri, și în timp ce eu lucrez din toate puterile, cu nervii încordați, pentru a zori plecarea noastră — el zace acolo, cu ochii pironiți în gol. Un om pe care-l văzusem atît de iute, atît de dibaci, atît de dornic să întreprindă orice!

Adineauri m-am așezat alături de el, cu mănușa de pielar și acul în mînă și pentru întîia oară i-am vorbit despre adevărata mea misiune; speram să-i dau curaj.

— Fără îndoială, crezi că sînt trimis în expediție la lacul Tanganica — i-am spus — pentru a-i sonda adîncimea! Nicidecum, dragă camarade, geografia nu este pentru mine decît cu totul secundară. Am ordinul de a-l găsi pe Livingstone! Da, sărmanul meu Shaw, mă aflu aci pentru a-l găsi; pentru a-l găsi vom porni din nou în marș. Pricepi toată însemnătatea acestei misiuni? Și nu vezi ce recompensă îți

va da Mister Bennett, pentru ajutorul ce-mi vei fi acordat? Dacă vii la New York, sînt sigur că niciodată nu vei duce lipsă de o hîrtie de cincizeci de dolari. Haide! scutură-ți puțin toropeala; nu mai păstra mutra asta mohorîtă; umblă prin odaie; bate-ți joc de friguri, îți dau eu garanții împotriva lor; am chinină pentru un regiment întreg!

Zadarnic! era ca și cum i-aș fi vorbit unei mumii. Ochii lui au recăpătat puțină strălucire însă numai pentru o clipă; peste un minut, licărul dispăruse, privirea era moartă.

Am rămas buimac; pe urmă, vrînd să-l văd reînsuflețit, i-am făcut un punci de-o tărie bună să-i toarne foc în vine.

— Ia să-mi bei asta, dragă camarade; am pus în băutură zahăr și ouă, lămîie și aromate. Bea asta, sărmanul meu Shaw, și uită de toate necazurile. Haide! nu-mi sufla în obraz, ca și cum ai trage să mori. Pune capăt acestei pantomime. Nu ești bolnav, dragul meu; te-a doborît plictiseala. Uită-te la Selim: pun prinsoare pe cît vrei că el n-o să moară. O să-l aduc îndărăt sănătos și teafăr la Ierusalim și am să te duc și pe tine acasă, dacă te lași pe seama mea!

Puf! puf! trage din pipa lui păcătoasă. Dacă stai s-asculți cum răsuflă, crezi că o să moară și nici măcar bolnav nu este. Zilele trecute mi-a spus că cunoaște toate șmecheriile folosite de mateloți ca să tragă chiulul de la slujba lor. Friguri! doar le cunosc toate fazele și sînt convins că nu de asta suferă. Dacă aș lua un ciomag, sînt sigur că l-aș vindeca numaidecît.

1 septembrie: După spusele lui Thani ben Abdallah, pe care m-am dus să-l văd azi la Maroro, Tabora n-a pierdut decît trei tembé-uri; colibele băștinașilor au alimentat flăcările; peste o sută de bordeie au fost distruse. Arabii au de regretat pierderea a cinci dintre ai lor, a treisprezece vuanguana și opt sclavi. Li s-au luat, pe deasupra, două sute optzeci de colți de

elefant și șaizeci de vite mari. Pierderile lui Mirambo se ridică la două sute de oameni.

3 septembrie: Am primit din Zanzibar un pachet de scrisori și ziare, trimis de căpitanul Webb. Frumos și bun lucru că niște prieteni din America, aflați la o depărtare atît de mare, se gîndesc la un absent pierdut la capătul lumii! După cîte-mi spun ei, nimeni nu mă socotește sosit pe pămîntul Africii; își închipuie că încă nici n-am ajuns aci.

Azi i-am cerut lui Ben Nasib să-i autorizeze pe oamenii din caravana lui Livingstone să meargă cu mine la Ujiji. Nici n-a vrut să m-asculte, zicînd că alerg la moarte sigură.

4 septembrie: Lui Shaw îi merge bine azi, după propria sa mărturie; Selim are friguri. Cît despre mine, îmi vin în puteri; în ce privește bieții mei soldați, se prăpădesc văzînd cu ochii. Umgareza este orb, Barati are vărsat de vînt, Sadala e cuprins de friguri intermitente și Bilati a căpătat o boală ciudată, un ulcer sau ceva la șezut.

5 septembrie: Barati a murit azi dimineață, era unul din credincioșii lui Speke și unul din cei mai buni membri ai escortei mele. Pierdusem pînă acum șase însoțitori; el este al șaptelea.

Toată ziua urechile mi-au fost otrăvite de informațiile date de arabi cu privire la ținutul pe care-l avem de străbătut: „Drumurile sînt proaste; sînt închise toate, prin păduri bîntuie Ruga-Ruga; vuakiongii vin dinspre sud ca să se unească cu Mirambo; vuașenzii poartă război între ei".

Într-un cuvînt, oamenii mei sînt abătuți; sînt pătrunși de cuprinsul acestor povestiri și împărtășesc spaima celor care le răspîndesc. Bombay începe să se gîndească și el că ar fi mai bine să mă întorc pe litoral și să-mi amîn călătoria pentru timpuri mai fericite.

L-am îngropat pe Barati sub un smochin-banian, la cîțiva pași spre apus de tembé. A fost săpată mai întîi o groapă adîncă, de patru picioare și jumătate, pe trei lățime; în fundul acestei excavații, și lîngă

unul din pereți, s-a deschis un șanț îngust, în care răposatul a fost așezat pe o parte, cu fața întoarsă spre Meca. Trupul a fost înfășurat în șase metri de stambă nouă. După ce l-am depus în acest culcuș îngust, a fost făcută în mormînt un fel de streașină înclinată, din bețe, acoperită cu o rogojină, pentru a feri mortul de contactul cu pămîntul. S-a plantat deasupra un arbust și într-o mică scobitură făcută cu mîna, am vărsat apă, pentru ca răposatul să poată bea, dacă i s-o face sete în drum spre rai. În cele din urmă, mormîntul a fost stropit cu apă limpede și plosca în care fusese ținut lichidul a fost sfărîmată. După ce s-a isprăvit ceremonia, toată lumea a rostit fathha[1]; apoi oamenii mei s-au îndepărtat de răposat, dîndu-l pentru totdeauna uitării.

7 septembrie: Un arab numit Mohamed mi-a dăruit un băiețaș pe care-l cheamă Ndugu-M'hali, adică: „Bogăția fratelui meu". Numele acesta mi-a displăcut: mi-am adunat veteranii și i-am rugat să aleagă un nume mai potrivit. Unul a propus Simba, care înseamnă leu; altul s-a gîndit la Ngombé, adică „vacă"; un al treilea a suflat Mirambo, ceea ce a stîrnit un rîs cu hohote. Bombay a sugerat Bombay-Mdogo (Bombay cel mic). Dar după ce a cercetat copilul, Ulimengo a găsit cu cale că ar trebui să fie botezat Kalulu, fiindcă — după cum a remarcat el:

— Uitați-vă cum îi strălucesc ochii, priviți-i trupșorul, atît de subțiratic, priviți-i mișcările. Cît de sprinten este, cît de mlădios! Kalulu este cu adevărat numele ce i se potrivește.

— Da, Bana — au spus toți ceilalți — să-i zicem Kalulu. În graiul kisahuahili, este numele puiului de antilopă pigmee.

Am pus să fie adus un hîrdău plin cu apă. Selim, care nici nu-și dorea nimic mai mult decît să fie naș,

[1] Primul capitol din Coran — în arabă „fathha", însemnînd „deschidere", „început".

a ţinut copilul deasupra hîrdăului, în timp ce eu am rostit următoarele cuvinte :

— De-acum înainte numele lui să fie Kalulu şi nimeni să nu i-l răpească.

Astfel a primit negrişorul lui Mohamed numele pe care-l poartă acum.

Grupul nostru se compune acum din treizeci şi şase de persoane :

— doi albi
— un tînăr arab
— un hindus
— 29 de vuanguani
— un copil din Londa (provincie din Cazembe)
— un copil din Uganda
— şi unul din Uhuemba — sau Liemba.

Astă-seară am trecut printr-o vie nelinişte : dinspre Tabora a izbucnit un foc susţinut, făcîndu-ne să credem că satul nostru este atacat. Era o salvă de onoare care-i vestea lui Mkasihua, căpetenia Unyanyenbe-ului, vizita lui Kitambi.

8 septembrie: In cursul serii, Ben Nasib a primit o scrisoare de la un arab din Mfuto, anunţîndu-l că Mirambo şi cu vuatuţii lui tocmai au sosit sub zidurile acestei localităţi ; sîntem sfătuiţi să ne pregătim de apărare.

Se pare că, dacă Mfuto cade în puterea lui, Mirambo urmează să pornească de-a dreptul asupra Kuiharei.

9 septembrie: Duşmanul a suferit ieri o serioasă înfrîngere. Luase mai întîi cu asalt un sătuleţ al vuanyamuezilor ; a fost însă respins cu străşnicie sub zidurile lui Mfuto. Mirambo şi-a pierdut trei din principalii săi vasali. Silit să ridice asediul, a fost urmărit pînă în pădurea Umanda, unde armia lui a fost risipită şi el însuşi a fugit de pe cîmpul de bătaie.

Capetele şefilor pe care i-a pierdut în luptă au fost aduse la Kuikuru, la boma lui Mkasihua.

11 septembrie: Shaw este un flecar sentimental, avînd o mare doză din principiile lui Joseph Surface [1]. Are momente cînd se înflăcărează şi rosteşte tirade elocvente asupra viciilor omenirii. Filipicele sale pe această temă ar fi demne de un public mai bun decît cel pe care i-l poate oferi persoana mea.

Este deprins să se cufunde în el însuşi, o excentricitate cu totul opusă celei a lui Jack Bunsby. În loc să contemple zarea largă, priveşte la picioarele lui, cu o înfăţişare care pare a-ţi spune: „ceva şchioapătă; sînt pe cale de a căuta unde anume poate fi defectul şi cum poate fi îndreptat".

Astăzi mi-a povestit că tatăl lui fusese căpitan în marina regală şi că el personal asistase de patru ori la recepţiile reginei Victoria. Îmi poartă o pică grozavă fiindcă par să nu-i dau crezare şi a deschis asupră-mi focul unei baterii sentimentale care mă face aproape să plîng de ciudă, atît de necăjit sînt că mi-am luat belea pe cap, cu un asemenea om.

19 septembrie: Selim are mereu friguri; delirul nu-l părăseşte. Shaw a căzut iarăşi în boleşniţele lui, iată-mă ajuns infirmier în toată puterea cuvîntului. N-am pe nimeni care să mă ajute; Abdal Kader are mintea atît de afumată de odiosul tutun al ţinutului, încît dacă-i cer un serviciu, se duce în neştire, habar n-are ce face, sparge farfuriile, răstoarnă blidurile, şi mă exasperează în aşa hal, că îmi trebuie apoi un ceas ca să-mi vin în fire. Sînt nevoit să fac totul singur.

15 septembrie: În curînd se împlinesc trei luni de cînd mă aflu aci! Dar sper că peste opt zile n-o să mai fiu.

Soldaţii mei au petrecut toată noaptea, pînă la nouă dimineaţa, cîntînd şi dănţuind.

Două sau trei uriaşe chiupuri de pombé n-au fost de ajuns pentru a stinge setea născută de acest vio-

[1] Personaj făţarnic, eroul comediei „Şcoala bîrfelii" a dramaturgului englez Richard Brinsley Sheridan, din secolul al XVIII-lea. (n.t.)

lent exercițiu, din revărsatul zorilor au venit să mă pună la contribuție cu o chukka, pentru ca oamenii să-și procure încă o oală plină cu bere.

Mi-am petrecut toată ziua alegînd bagajele pe care trebuie să le luăm cu noi și punînd să fie legate în baloturi. Incărcătura a fost redusă la cincizeci de livre, cu speranța că astfel vom putea merge ceva mai repede.

Doi-trei hamali de-ai mei sînt foarte bolnavi, aproape sigur că nu-și vor putea face slujba ; dar pînă-n clipa plecării sper să-i pot înlocui ; în ultimele două zile am găsit zece pagazi.

16 septembrie: Pregătirile noastre sînt aproape încheiate. Dacă o vrea Dumnezeu, vom fi în marș înainte de sfîrșitul săptămînii. Am angajat doi hamali noi și două călăuze : Asmani și Mabruki. Dacă enormitatea corpului omenesc poate inspira spaimă, Asmani trebuie să producă un efect înfricoșător : statura lui trece cu mult de șase picioare, fără încălțăminte, și are niște umeri care ar fi de ajuns pentru doi oameni obișnuiți.

Mîine le ofer oamenilor mei un mare ospăț, pentru a sărbători plecarea lor din acest ținut nefericit.

17 septembrie: Banchetul s-a sfîrșit. Am poruncit să fie tăiați și puși la frigare doi juncani și am așternut un ospăț în toată legea. Trei oi, două capre, cincisprezece păsări, o sută douăzeci de livre de orez, douăzeci de turte mari de porumb, o sută de ouă, zece livre de unt, plus douăzeci și trei de litri de lapte, au completat meniul. Oamenii mei își poftiseră prietenii și vecinii, și o sută de femei și copii au luat parte la sărbătoare.

După masă, au sosit cinci urcioare mari cu bere ; pe urmă a început dansul — mai ține și-acum.

19 septembrie: Un acces de friguri avut azi m-a silit să amîn pe mîine plecarea. Selim s-a însănătoșit : Shaw de asemenea. Se pare că acesta ar fi spus că voi muri și, de îndată ce-mi voi fi dat duhul, el va lua jurnalul meu de călătorie, lăzile mele și restul

lucrurilor şi va pleca spre coastă. În orice caz, şi-a exprimat ferma hotărîre de a nu veni în Ujiji. Dacă nu mor, voi pleca şi el va cumpăra de îndată o vacă şi va avea în fiecare zi lapte şi brînzeturi.

Astă-seară, în timp ce criza de friguri era în toi, a venit să mă întrebe care sînt ultimele mele dorinţe şi mi-a propus să le aştearnă pe hîrtie, adăugînd cu un aer întunecat: „şi cei mai vînjoşi dintre noi pot muri". L-am rugat să se ducă după treburile lui şi să nu mai vie să croncăne în jurul meu.

Pe la opt, am primit vizita lui Ben Nasib, care m-a rugat să nu plec în starea „atît de gravă" în care mă aflu; Thani Sakhhari, care îl însoţea, a insinuat că am nevoie de o lună de odihnă. La această sugestie, am răspuns că nu-mi calc niciodată cuvîntul, că de vreme ce am spus că voi pleca, nimic nu mă va împiedica s-o fac.

Văzînd că nu voi ceda, Ben Nasib m-a părăsit zicînd că va scrie înălţimii sale, pentru a-l înştiinţa cît sînt de îndărătnic şi că-mi hotărîsem singur moartea.

Sînt ceasurile zece; frigurile au încetat. Toată lumea doarme, afară de mine. Mă gîndesc la cele ce am de făcut, cuget la poziţia mea. O tristeţe de nespus mă năpădeşte, deprimarea pricinuită de izolare. Nici un fel de simpatíe, nici un interes în jurul meu. Chiar Shaw, un om căruia nu i-am precupeţit îngrijirile mele, îmi este mai puţin ataşat decît micuţul Kalulu.

Mi-ar trebui mai multă forţă decît am eu, pentru a îndepărta negrele presimţiri care mă asaltează.

Dar poate că ceea ce numesc presimţire nu este decît rezultatul pronosticurilor arabilor; o impresie datorată vorbelor sinistre ale acestor oameni cu suflet făţarnic. Probabil că tristeţea mea are acelaşi izvor. Tenebrele care îmi umplu odaia şi pe care mi le înfăţişează singura lumînare ce mă luminează nu sînt făcute nici ele pentru a mă înveseli. Mă simt ca strîns

între două ziduri de piatră, într-o închisoare fără ieşire.

Dar de ce să mă las apăsat de croncănelile lor? Mi-a şi venit în minte o bănuială: este la mijloc vreun motiv ascuns: nu cumva se străduie să mă reţină aci, cu nădejdea că îi voi sprijini în lupta lor contra lui Mirambo? Dacă îşi fac asemenea socoteli, se înşală; am jurat — şi îmi voi ţine jurămîntul — am jurat ca, orice s-ar întîmpla, să nu mă las îndepărtat de la acţiunea mea, am jurat să-mi urmez cercetările pînă ce îl voi fi regăsit pe Livingstone; am jurat să nu mă întorc decît aducînd o mărturie incontestabilă că trăieşte sau o dovadă că a încetat din viaţă. Nimeni pe lume nu mă va opri, doar moartea ar putea; ba nu, nici măcar moartea; căci nu voi muri — nu vreau, nu pot să mor. Ceva îmi spune — nu ştiu ce anume — poate această speranţă vie care sălăşluieşte în sufletul meu, poate trufia, firească pentru cineva înzestrat cu o vitalitate clocotitoare, sau un exces de încredere în mine însumi; nu ştiu, dar ceva îmi spune că îl voi găsi. Să scriu asta cu litere mai mari: ÎL VOI GĂSI! ÎL VOI GĂSI! Cuvintele acestea sînt stimulente. Mă simt mai bine. Oare am rostit o rugăciune? La noapte am să dorm bine.

Am socotit că se cuvine să redau aceste pagini aşa cum au fost simţite în ceasul în care au fost scrise. Mai bine decît orice descrieri aş putea face, ele zugrăvesc ce fel de viaţă duceam atunci şi ce stare morală rezulta de pe urma ei. Nu cuprind nici o exagerare; literalmente, asemenea sentimente mă încercau în perioada aceea; ele dovedesc ce accese de friguri, fără număr, am suferit şi eu şi cei din anturajul meu; ele povestesc primejdiile şi bucuriile noastre, necazurile şi plăcerile noastre, întocmai cum s-au petrecut.

Capitolul XI

DE LA KUIHARA LA MRERA

A doua zi, la 20 septembrie, era data fixată pentru plecarea noastră. Frigurile îmi lăsaseră o slăbiciune de nespus, şi era prea puţin chibzuit să pornesc la drum într-un asemenea hal; eram însă zorit să rup cu toţi acei profeţi cobitori, ale căror avertismente, relatări şi temeri mă obsedau şi îi demoralizau pe oamenii mei. De altminteri, eram nevoit să plec; îi spusesem lui Ben Nasib că nu-mi calc niciodată cuvîntul şi mi-aş fi pierdut reputaţia dacă, din cauza slăbiciunii, nu aş fi plecat precum anunţasem.

Întreaga caravană a fost trecută în revistă în faţa porţii tembé-ului; fiecare stătea lîngă balotul lui, care era rezemat de zid. Se dezlănţui o salvă de exclamaţii, de rîsete, strigăte de bucurie. Arabii se adunaseră ca să ne vadă plecînd. Erau de faţă cu toţii, cu excepţia lui Ben Nasib, pe care-l jignisem prin încăpăţînarea cu care nu dădusem curs sfaturilor sale. Bătrînul şeic, pretinzînd că este bolnav, se culcase şi îmi trimitea prin fiul său un ultim sandviş filozofic — preţioasă comoară pe care mi-o încredinţa fiul lui Nasib, fiul lui Ali, fiul lui Seif.

Sărmane şeic! Dacă ai fi ştiut ce se ascundea în adîncul acestei îndărătnicii de catîr, acestei hotărîri de a apuca pe un drum fatal, ce-ai fi spus, o, fecior al lui Nasib?

Dînsul se consola însă gîndind că, pesemne, ştiam mai bine decît el ce-aveam de făcut; lucru neîndoielnic, căci nu era cu nimic mai în măsură decît oricare altul să-şi dea seama de motivul care mă îndemna să merg spre apus, trecînd peste atîtea stavile, cînd ruta răsăritului era atît de lesnicioasă.

Cei care trebuiau să mă urmeze oriunde, dincolo de hotarele ţinutului Unyanyenbe, se numeau :

John William Shaw,	originar	din Londra
Selim Hesmi	„	„ Ierusalim
Sidi Mbarak Bombay	„	„ Zanzibar
Mabruki Speke	„	„ „
Ulimengo	„	„ „
Ambari	„	„ „
Uledi	„	„ „
Asmani	„	„ „
Sarmian	„	„ „
Zaide	„	„ „
Hamisi	„	„ „
Chupereh	„	„ Bagamoyo
Kingaru	„	„ „
Bilali	„	„ „
Kajab	„	„ „
Ferus	„	„ Unyanyembe
Mabrak-Unyanyenbe	„	„ „
Mtamani	„	„ „
Chanda	„	„ Maroro
Sadala	„	„ Zanzibar
Kombo	„	„ „
Sabari cel Mare	„	„ Maroro
Sabari cel Mic,	„	„ „
Marera	„	„ „
Feraji	„	„ Zanzibar
Mabrak Selim	„	„ „
Baraka	„	„ „
Ibrahim	„	„ Maroro
Mabrak Ferus	„	„ Maroro
Barati	„	„ Bagamoyo
Umgareza	„	„ Zanzibar
Hamadi (călăuză)	„	„ „
Asmani	„	„ „
Mabruki	„	„ „
Hamdallah	„	„ „
Djumah	„	„ Tabora
Maganja	„	„ Zanzibar

Mkuenkue	originar din	Muccadum
Dastar	„	„ Tabora
Tamayona	„	„ „
Mparamoto	„	„ Ujiji
Uakiri	„	„ „
Mufu	„	„ „
Mpepo	„	„ „
Kapingu	„	„ „
Macicianga	„	„ „
Mahirake	„	„ „
Missosi	„	„ „
Tafum Byah	„	„ „
Abdul Kader (croitor)	„	„ Malabar
Madjuara (copil)	„	„ Uganda
Bilali „	„	„ Uhemba
Kalulu „	„	„ Londa

Cincizeci şi unu de bărbaţi şi trei copii, aleşi de mine pentru a mă însoţi în această căutare, în aparenţă inutilă, a unui călător pierdut. Povara care le era încredinţată se compunea dintr-o mie de dotis, totalizînd aproape patru mii de metri de stofă, din şase baloturi de mărgele de sticlă, din patru încărcături de muniţii, un cort, un pat, efecte personale, o ladă conţinînd medicamente, un sextant şi cîteva cărţi; din două încărcături de ceai, de zahăr şi de cafea, una de făină şi de lumînări; una de comestibile: carne, sardele în cutii, diverse alimente; în sfîrşit, dintr-un balot cu ustensile de bucătărie.

Toţi oamenii mei intraseră în rînd, afară de Bombay, care nu era acolo. Pînă la urmă fu găsit plîngînd în braţele Dulcineei sale.

— De ce te îndepărtezi, Bombay, cînd ştii că trebuie să plecăm şi că eşti aşteptat?

— A, stăpîne, îmi luam rămas bun de la iubita mea.

— Chiar aşa!

— Da, stăpîne; oare nu faci la fel, cînd pleci undeva?

— Tăcere, domnule!

— A, dar am dreptate!
— Ce te-a apucat, Bombay?
— N-am nimic.
— Rămas bun, deci — le-am spus, întinzîndu-le mîna celor care mă petreceau.
— Rămas bun, stăpîne, rămas bun. Îţi urăm toată fericirea posibilă. Dumnezeu să fie cu tine şi să-ţi călăuzească paşii!

A fost trasă o salvă în cinstea plecării. Călăuzele porniră şi fiecare hamal îşi luă povara în primire; peste cîteva minute în mijlocul strigătelor şi aclamaţiilor, capul coloanei cotise după colţul apusean al tembé-ului şi o apuca pe drumul care duce către Ugunda.
— Acum, Shaw, fii bun şi ridică-te. Te aştept, domnule. Dacă nu poţi umbla, urcă-te pe un măgar.
— Scuzaţi-mă, domnule Stanley, dar mă tem că nu vă pot urma.
— De ce?
— Nu ştiu, dar mă simt foarte slăbit.
— Şi eu sînt slăbit, abia ieri, şi destul de tîrziu, m-au lăsat în pace frigurile; ştii asta ca şi mine. Nu da îndărăt. Selim, Bombay, Mabruki: ajutaţi-i domnului Shaw să urce pe măgar şi mergeţi lîngă el!
— Vai, bana, bana — spuseră arabii — lasă-l! Nu vezi că este bolnav?
— Daţi-vă la o parte, domnilor! Nimic nu mă va împiedica să-l iau cu mine, va pleca! Pornim în marş, Bombay!

Ultimul om de-al meu se afla în drum. Locuinţa noastră, pînă mai adineauri atît de plină de însufleţire, căpătase deja aspectul trist şi mohorît al locurilor părăsite. M-am întors spre arabi, mi-am luat din nou rămas bun de la dînşii, le-am adresat un ultim salut şi m-am îndreptat spre sud, împreună cu Selim, Kalulu, Madjuara şi Bilali, care ducea fiecare cîte una din armele mele.

Abia făcusem cinci sute de paşi, că măgarul sălbatic, pe care călărea Shaw, îmboldit de Mabruki,

azvîrli din copite şi-l trimise pe călăreţul său, care nu fusese niciodată tare în echitaţie, cu capul drept alături de un tufiş de arini. Strigătele ascuţite ale lui master Shaw ne făcură să alergăm la el.

— Ce este, sărmanul meu camarad? Eşti rănit?

— Ah, la naiba! Vă rog, domnule Stanley, vă rog stăruitor, lăsaţi-mă să mă întorc!

— Din pricina acestei căzături? Haide, dovedeşte puţin curaj! Mi-ar fi atît de penibil să trebuie să spun că ai dat înapoi! Peste cîteva zile, ai să rîzi singur de neajunsurile astea. Oricui i se întîmplă, la plecarea dintr-un loc agreabil, să simtă oarecare tristeţe. Urcă-te iarăşi pe măgar, sărmane prieten; spune că ai hotărîrea fermă de a veni cu noi; ăsta este mijlocul de a dobîndi şi tăria necesară.

Il ajutarăm să stea iar în şa. Cu toate acestea, pe măsură ce înaintam, mă întrebam dacă nu ar fi mai cuminte să-l trimit îndărăt, decît să tîrăsc cu mine, pe sute de mile, un om care mă urma împotriva voinţei sale. Mi-am spus: „Şi dacă s-ar întîmpla să moară pe drum? Poate că este cu adevărat bolnav. Nu, nu este; boala lui nu este decît o prefăcătorie". Mărturisesc totuşi că, dacă aş fi fost sigur că nu voi fi luat peste picior de arabi, aş fi pus să fie condus îndărăt numaidecît.

Curînd însă decorul deveni interesant, în unduirea colinelor se iviră linii îndrăzneţe, care îmbărbătaseră spiritele. Shaw fu distrat; Selim se felicită pentru faptul că părăseşte un ţinut unde suferise atît de mult de pe urma frigurilor. Bombay uitase de cearta noastră şi în inima lui renăştea speranţă. „O dată ce vom fi trecut de ţara lui Mirambo — zicea el — Tanganica va fi la picioarele noastre"; Mabruki, fostul servitor al lui Speke, nu punea la îndoială acest lucru; eu însumi mă simţeam reînsufleţit de vederea acestor coline, cu o înfăţişare atît de semeaţă şi care dominau vîlcele atît de frumoase.

După un ceas şi jumătate de la plecare, eram la Mkuenkue, locul de naştere al lui Maganya, primul nostru cîntăreţ.

Baloturile fură strînse într-una din casele satului şi cortul meu fu ridicat. Jumătate din oamenii mei o şi porniseră către Kuihara, ca să-şi îmbrăţişeze încă o dată nevestele sau iubitele.

Către seară, am fost apucat iar de friguri ; m-au părăsit înainte de revărsatul zorilor, lăsîndu-mă însă pradă unei slăbiciuni excesive. In ajun îi auzisem pe oamenii mei pălăvrăgind în jurul focurilor şi stînd la sfat despre cele ce se vor întîmpla în ziua următoare. Majoritatea erau de părere că, de vreme ce eram bolnav, nu vom mărşălui. O încăpăţînare supremă îmi da ghes mai departe.

La şase seara, tabăra a fost ridicată şi am pornit în marş spre Inesuka, unde am ajuns după o etapă de două ore.

Ne-am petrecut ziua în sat, mai mult ca să-i fac plăcere lui Shaw, decît din vreun alt motiv.

In dimineaţa următoare, Abdul-Kader, croitorul, care plecase din Bagamoyo cu idei atît de strălucite pentru a se îmbogăţi, şi care urma să facă cumpărături de fildeş atît de însemnate în centrul Africii, veni la mine, rugîndu-mă să-i desfac angajamentul. Pretindea că este bolnav, incapabil de a merge mai departe. Era sănătos tun, îl speria însă drumul. Cu toate acestea, i-am lichidat socotelile şi l-am lăsat să plece.

Era o dezertare. Lucrurile urmau să meargă prost, cîtă vreme aveam să ne aflăm în Unyanyenbe ; singurul mijloc de a îndrepta răul era de a ajunge repede în jungle. Dar obstacolele se înmulţeau. La jumătatea drumului spre Kasegera, Mabrak Selim fu apucat pe neaşteptate de vomitări şi diaree, dînd afară şi viermi. L-am doftoricit, dîndu-i o grăunţă de calomel şi două uncii de rachiu. Nu putea să meargă, aşa că am pus să fie suit pe un măgar. Zaide suferi un atac de reumatism. Shaw căzu de două ori

şi numai după nenumărate rugăminţi şi o pierdere enormă de timp, am izbutit să-l facem să se urce iarăşi pe spinarea dobitocului său. S-ar fi zis că o soartă potrivnică urmărea expediţia, că Parcele voiau să ne facă să abandonăm acţiunea noastră ; totul părea să ne unelteaască pierzania. Mă gîndeam că dacă m-aş afla la numai cincisprezece zile de Kuihara, aş fi salvat. Dar din aceste cincisprezece etape, ne mai rămîneau de străbătut încă douăsprezece.

Kasegera, unde am poposit în cursul după-amiezii, era în sărbătoare. Oamenii plecaţi din sat tocmai se întorseseră de pe litoral şi tinerii pagazi străluceau în splendoarea viu colorată a stofelor sohari, bansati, kaniki noi-nouţe toate, în care se drapaseră îndărătul vreunui tufiş, înainte de a apărea în faţa ochilor fermecaţi ai compatrioţilor lor. Femeile scoteau strigăte: „Hi-hi-hi !", „Lu-lu-lu", demne de nişte Menade [1] şi care răsunară pînă seara. Nişte tinere contemplau cu cea mai arzătoare admiraţie trăsăturile celor proaspăt sosiţi ; matroanele îi înconjurau pe aceşti tineri eroi, copleşindu-i cu tandreţea lor, iar moşnegii, cu spinarea încovoiată, rezemaţi în toiegele lor, îi binecuvîntau. Astfel arată gloria în Unyamuezi. În schimbul acestor ovaţii, fericiţii călători flecăriră pînă în zorii zilei următoare, povestind ce minuni găsiseră pe malul mării şi în Ungudja, cum numeau ei insula Zanzibar. Vorbeau despre marile corăbii ale oamenilor albi, despre mulţimea de vuasungi pe care îi zăriseră, apoi despre pericolele şi încercările drumului ; despre primejdiile întîmpinate în ţinutul vuagogilor ; în sfîrşit, despre toate incidentele călătoriei, pe care noi le cunoşteam atunci şi pe care le-am relatat eu însumi în paginile precedente.

Am ridicat tabăra în 25 şi, după trei ceasuri de marş în direcţia sud-sud-vest, într-o pădure de imbité am ajuns la Kigandu. În clipa în care ne opream în faţa

[1] Bacante care însoţesc alaiul zeului Bahus. (n.t.)

acestui sat, care era cîrmuit de fiica lui Mkasihua, am fost avertizați că trebuie să plătim o taxă pentru a intra. Cum nici nu ne trecea prin cap așa ceva, ne-am retras la o milă distanță de localitate, într-un vechi khambi.

În pragul zăplazului, voind să descalece, Shaw a scăpat picioarele din scări și a căzut la pămînt cît era de lung. Pantomima aceasta începea să se repete prea des. De aceea, cînd oamenii mei se repeziră să-l ridice pe nepriceput, le-am ordonat să nu se ocupe de el. Nesocotitul rămase nemișcat în plin soare și cînd, după ce se scurse un ceas, l-am întrebat dacă nu se află într-o poziție prea puțin confortabilă, pînă la urmă s-a așezat și a început să plîngă ca un copil.

— Vrei să te întorci la Kuihara, domnule Shaw?

— O da, dacă nu vă supărați! N-aș putea să merg mai departe și, dacă sînteți atît de bun să-mi dați voie, m-aș întoarce bucuros.

— Foarte bine, domnule; am ajuns să cred că asta ar fi soluția cea mai bună pentru toți. Răbdarea mea a ajuns la capăt; am depus toate eforturile pentru a te ajuta să treci peste aceste mizerii, pe care dumneata le întreții cu evlavie. Îți închipui că nu ești în stare să reziști greutăților drumului și nimic nu te-ar abate de la această părere. Totuși, cîntărește bine vorbele mele: dacă te întorci acolo, vei muri. Cine te va îngriji, dacă ai să cazi bolnav? Astăzi nu ești bolnav, e doar o ipohondrie; dar dacă te doboară frigurile, dacă ai un delir? Cum se va ști ce-ți trebuie? Nici unul din oamenii pe care pot să ți-i las nu-și va da seama de ce ai nevoie, ce anume ți-ar putea ușura boala, ce ți-ar fi necesar. Îți repet, domnule Shaw, dacă te întorci la Kuihara, acolo ai să mori.

— Ah, ce nenorocire! Cît de amarnic regret că am plecat! Credeam că Africa este atît de deosebită de ceea ce e în realitate! Vă rog, domnule, lăsați-mă să mă întorc!

Ziua următoare a fost consacrată tuturor pregătirilor cerute de plecarea lui Shaw. Fu construită o

litieră rezistentă : patru oameni vînjoşi au fost angajaţi la Kigandu pentru a-l transporta pe bolnav. Am pus să se coacă pîine, să fie umplut cu apă un bidon mare şi să se frigă o ciosvîrtă de ied, ca să aibă ce să mănînce pe drum.

În cursul serii, pe care am petrecut-o împreună, luă un acordeon, pe care i-l dăruisem la Zanzibar şi cîntă diferite arii. Jalnic instrument mai era şi acordeonul ăla de zece dolari! Totuşi, cîntecele simple şi familiare care se revărsară dintr-însul în seara aceea îmi făcură impresia unor melodii celeste, iar cînd, pentru a încheia concertul, sărmanul meu camarad cîntă aria „Patrie, dulce patrie", nici nu isprăvise bine, că inimile noastre mişcate se şi avîntau una spre alta.

In 27 ne-am sculat cu toţii dis-de-dimineaţă. În mişcările noastre se simţea o energie neobişnuită. Aveam în perspectivă un marş foarte lung ; dar în urma noastră îi lăsam pe bolnavi, pe cei mai plăpînzi. Mabrak Selim rămînea încredinţat îngrijirilor unui doctor localnic, care se obliga să-l trateze, în schimbul cîtorva metri de stofă plătiţi cu anticipaţie. Nu luam cu mine decît oamenii sănătoşi şi vînjoşi, pe cei care puteau să meargă iute şi mult.

În sfîrşit, trîmbiţa sună semnalul plecării. Shaw fu luat de hamalii lui în litiera sa. Oamenii mei se înşirară pe două rînduri, între acest dublu gard viu, Shaw fu dus către nord. Apoi m-am întors spre sud, călcînd cu pas sprinten şi uşor, ca un om care are o povară mai puţin pe umeri.

Am urcat un povîrniş împănat cu enorme blocuri de sienit, ale căror mase dominau o încîlceală de copaci pitici. Decorul care ne-a izbit privirile, din creştetul acestei costişe, n-avea nimic nou pentru noi. Era codrul fără margini ; lungi creste împădurite, tălăzuindu-se cît vedeai cu ochii, înălţîndu-se unele deasupra altora, scăldate într-un văzduh cald şi vibrant care, limpede în apropiere, în depărtare se albăstrea şi devenea de nepătruns.

Păduri, păduri, păduri şi iar păduri; ramuri ridicate, globuri şi umbrele frunzoase, verzi ori cafenii, codri peste codri, înălţîndu-se, înfundîndu-se şi dînd îndărăt necontenit spre marginea zării : un ocean de frunziş.

Pretutindeni acelaşi aspect. În depărtare, o colină putea să-şi deseneze conturul nedesluşit, sau, icicolo, un copac mai înalt decît ceilalţi, să se detaşeze pe cerul străveziu ; pretutindeni însă domnea aceeaşi atmosferă, aceleaşi nuanţe, acelaşi soare, aruncîndu-şi stropii luminoşi în adîncurile sihlei ; pretutindeni aceleaşi linii, acelaşi orizont, pretutindeni copaci — zi de zi, săptămînă de săptămînă.

Carlyle a spus undeva, cu privire la Sfîntul Petru din Roma, că — oricît de mare ar fi, nu este decît o frîntură de coajă de ou, comparat cu bolta pe care strălucesc Arcturus şi Orion. La rîndul meu, spun şi eu că parcurile din Anglia şi din New York, oricît de vaste par faţă de boschetele din marile oraşe, nu sînt decît nişte surcele subţiri, cînd le asemui cu aceşti codri veşnici.

După trei ore de mers, am făcut un popas ; oamenii mei păreau obosiţi. Enervaţi de zilele petrecute la Kuihara, încă nu se reobişnuiseră cu marşurile lungi şi aveau nevoie să-şi mai tragă sufletul. În clipa cînd am vrut să pornim iar, se înălţară chiar unele proteste, dar cîteva glume, făcute cu voioşie pe seama lenei celor care se împotriveau, au redat energia tuturor şi, după o nouă etapă de patru ore, pe la două după amiază ajungeam la Ugunda.

Ieşisem astfel din Unyanyembe, trecînd în acel punct frontiera sa meridională. Ugunda, situat în districtul cu acelaşi nume, este un tîrguşor care poate să numere vreo patru sute de familii — cam la două mii de suflete. Este apărat de un zăplaz care are găuri de tragere făcute în zid şi şanţ. Bastioane apropiate între ele, străpunse de găuri de ochire, pe unde cei mai iscusiţi ţintaşi pot ochi căpeteniile vrăjmaşe, domină acest ocol, al cărui lemn are o grosime

de trei degete, baza lui fiind protejată printr-un taluz înalt de patru picioare. În jurul localității, pe o rază de o milă sau două, solul a fost curățat de tot ce putea să ascundă apropierea dușmanului. De trei ori a încercat Mirambo să cucerească tîrgușorul și de trei ori a fost respins, iar vuagunzii se laudă, pe dreptcuvînt, că i-au rezistat celui mai cutezător nemernic pe care l-a văzut ținutul Unyamuezi, de cîteva generații. Oricît de viteji ar fi însă, îndărătul zidurilor lor, tot împărtășesc teama care pune stăpînire pe orice unyamuez în vreme de război, și deși de obicei își oferă serviciile caravanelor care vin să caute fildeș în regiunile îndepărtate din sud, n-am putut cu nici un chip să hotărăsc pe vreunul din ei să mă urmeze, atît de mare era spaima ce le-o trezea Mirambo cu tîlharii lui. Trebuie să recunosc că din toate părțile veneau zvonuri alarmante. Se da drept sigur faptul că Mbogo se îndreaptă spre Ugunda, cu o mie de oameni, că vuazavirii atacaseră o caravană, că Sîmba străbătea țara în fruntea unei bande de mercenari fioroși, și multe alte lucruri de același soi.

Principalul sat al vuagunzilor este înconjurat de culturi cu o întindere de aproximativ trei mii de acri pătrați (o mie două sute de hectare). Aceste ogoare produc grîne destule nu numai pentru consumul localnicilor, ci și pentru aprovizionarea numeroaselor caravane care iau această rută pentru a se duce în Ufipa și în Marungu.

Poteca șerpui mai întîi prin mijlocul acestor culturi, apoi intră în terenurile desțelenite care înconjoară satele din Kisari. Într-una din aceste așezări, am găsit un șef de caravană care avea nevoie de hamali și care, de dimineață pînă seara, bătea toba ca să-i facă să se prezinte. Voia să ajungă în Ufipa, zăcea acolo de două luni, bătînd adunarea fără nici un succes și a făcut tot ce i-a stat în putință ca să-mi „sufle" hamalii, procedeu care n-a contribuit la crearea unor bune relații între noi. La înapoiere, am aflat că fusese silit să renunțe la proiectul său de a merge în sud și că

făcuse calea întoarsă, la scurt interval după plecarea noastră.

Ieşind din Kisari, am trecut prin mijlocul unor pîlcuri de stejari negri risipiţi pe un teren crăpat de arşiţa soarelui, unde se arăta ici şi colo cîte un heleşteu secat, al cărui nămol întărit era ciuruit de urme de elefanţi şi de rinoceri. Urmele de bivoli sălbatici şi de zebre erau acum frecvente şi ne făceau să sperăm că peste puţin timp vom vedea vînat.

Un marş de trei ore şi un sfert, pornind din Ugunda, ne-a dus pînă într-o mică aşezare înfundată în frunziş şi care se numeşte Benta. Acolo se găsea nu numai mult porumb, ci şi mult choroko — un soi de cereală care-mi pare a fi înrudită cu bobul şi cu care ne-am aprovizionat, căci este un aliment din cele mai sănătoase.

La Benta, ca şi în alte părţi, grîul este pus pe acoperişul tembé-ului, în lăzi cilindrice făcute din scoarţă de mtondu. Acolo am văzut cea mai enormă cutie posibilă ; puteai s-o iei drept cutia de pălării a unui titan ; avea zece picioare înălţime pe şapte lăţime.

În 29, după o etapă de cinci ore, tot în direcţia sud-sud-vest, am atins localitatea Kikuru. Marşul se desfăşurase, ca şi în ajun, pe un sol crăpat, unde de astă dată dalbergia se alătura stejarului negru în tovărăşia unor copaci pitici, deasupra cărora se ridicau numeroase furnicare clădite din pămînt galben şi care semănau cu nişte dune.

Frigurile stau mereu la pîndă, în acest ţinut împădurit, unde natura n-a făcut nimic pentru a înlesni scurgerea apelor.

În cursul anotimpului uscat, n-ai crede că aci este o zonă nesănătoasă. Iarba înroşită şi urmele împietrite ale animalelor, care le-au frecventat în perioada umedă, dau multor luminişuri un aspect sumbru, dar care n-are nimic neliniştitor. Dacă în hăţişuri zac ici şi colo mormane de copaci, aflaţi în diferite grade de descompunere, miliarde de lucrători harnici

muncesc de zor pentru a-i face să dispară şi nimic nu supără nici vederea, nici mirosul. Totuşi, din acest pămînt mîncat de uscăciune, din această vegetaţie moartă, se degajă o otravă subtilă, care-ţi pătrunde în organism şi care nu este mai puţin primejdioasă decît cea respiratã pe cît se spune — la umbra upasului [1].

Primele efecte ale malariei se produc în măruntaie, limitîndu-se mai întîi acolo; pe urmă te năpădeşte o moleşeală apăsătoare, o somnolenţă irezistibilă, o tendinţă continuă de a căsca. Limba capătă o culoare bolnăvicioasă, aproape neagră, cu o nuanţă galbuie; dinţii se fac şi ei galbeni şi se acoperă cu un fel de lipici greţos. Ochii strălucesc cu o intensitate ciudată şi sînt complet sticloşi. Cînd apar aceste simptome, încep frigurile şi nu întîrzie să-şi dezlănţuie criza, întinzîndu-se în tot corpul şi doborîndu-l pe nefericitul pe care-l chinuiesc.

Cîteodată ele sînt precedate de un frison violent, în cursul căruia bolnavul poate fi zdrobit sub grămezi de pături, fără ca frigul mortal ce-l scutură să-i scadă. Vine apoi o durere de cap de o tărie puţin obişnuită; după aceea dureri excesive se nasc în zona lombară, urcă de-a lungul coloanei vertebrale, se întind în umeri, cuprind gîtul şi se stabilesc definitiv în frunte şi occipital.

De cele mai adeseori însă nu se produce frisonul; febra, cu durerosul ei cortegiu, succede imediat somnolenţei. Iţi arde capul, simţi bătăi precipitate în tîmple, eşti sfîşiat de cleşti înroşiţi şi focul îţi aleargă prin vine, setea te devorează. Aerul încins este plin de monştri hidoşi, reptile cunoscute şi necunoscute, care se măresc şi se înmulţesc în chip tulbure, mereu mai complicate, mereu mai cumplite, şi se transformă necontenit, pentru a deveni tot mai oribile. Fiecare

[1] Copac cu al cărui suc otrăvitor îşi îmbibă băştinaşii săgeţile. Aceeaşi întrebuinţare se dă unei plante din aceeaşi familie, în insula Java. (n.t.)

efort făcut pentru a scăpa de această privelişte o face şi mai înfiorătoare şi provoacă noi suferinţe. Multe, multe ceasuri am petrecut gemînd şi zbătîndu-mă sub povara acestui infernal delir. O, cu ce nelinişti te copleşeşte această febră africană! Chinuri ale trupului, chinuri ale sufletului. O, ce agonie atroce! Nimic n-o potoleşte, îngrijirile cele mai răbdătoare, atenţiile cele mai duioase, devotamentul cel mai umil, totul te irită, totul te bagă în panică. In această stare teribilă, chiar Iov în persoană, tot ar fi fost apucat de furii.

Cel căzut pradă acestei febre se socoteşte drept un lăcaş al tuturor nenorocirilor. Cînd vine vindecarea, se simte purificat: este o eliberare; devine iar sociabil, se simte bine dispus, amabil şi gata să rîdă. Ceea ce în ajun îi părea o prevestire rea este acum pentru dînsul izvor de bucurie; oamenii îi inspiră afecţiune, totul îi apare în culori frumoase; natura este surîzătoare, pădurile îl încîntă, un nimic îl face să cadă în extaz. Vorbesc în numele meu propriu, căci am însemnat cu grijă toate fazele crizei.

La 1 octombrie, urmîndu-ne ruta spre sud-sud-vest, am ajuns pe malul unui zihuani, sau heleşteu mare. Aproape de mal, sub un copac minunat, era un vechi kraal pe jumătate ars, care — în mai puţin de un ceas — a fost prefăcut într-o tabără splendidă. Arborele era un smochin sicomor, uriaşul codrilor din Unyamuezi. Niciodată n-am mai văzut un exemplar atît de frumos; avea o circumferinţă de treizeci şi opt de picioare şi putea să adăpostească un regiment întreg; umbra ce-o arunca avea un diametru de o sută douăzeci de picioare.

Eram atunci sănătos şi voinic, ceea ce îmi îngăduia să admir tot ce mă înconjura. Mă simţeam cuprins de o bună dispoziţie, de o satisfacţie deplină, pe care nu o cunoscusem la Kuihara, unde mă rodea inactivitatea. Discutam cu oamenii mei de la egal la egal, vorbeam despre probabilităţile călătoriei şi le dezbăteam în mod cu totul prietenesc.

Isprăvisem cu treaba zilei, tabăra ne dădea o impresie de completă securitate; fiecare își scoase pipa, fericit că și-a împlinit sarcina și pătruns de mulțumirea produsă de o muncă dusă la bun sfîrșit.

Soarele cobora la orizont; acoperi cerul cu aur și opal, împurpură creștetul copacilor. O seninătate adîncă se așternu peste întreaga fire și le îndemnă pe ființele care mă înconjurau să guste desfătătoarea plăcere a odihnei în mijlocul unor vaste singurătăți.

Afară, nici un zgomot, decît chemarea unui florican sau a vreunei bibilici rătăcite; glasul răgușit al broțacilor, orăcăind în apa învecinată, sau cîntul greierilor, care părea că leagănă ziua și o invită la somn. În interiorul kraalului, se auzea gîlgîitul provocat de aspirarea eterului albăstrui, pe care fumătorii îl trăgeau din ploștele ce le slujeau drept narghilele. Culcat pe covor, avînd ca boltă frunzișul des, ținînd între buze scurta mea pipă din spumă de mare, lăsam să-mi alerge în voie gîndurile. Cu toată frumusețea luminii cenușii ce ne învăluia, ele se îndepărtară și mă călăuziră mai întîi în America, lîngă cei dragi. Apoi, întorcîndu-se la realitate, mă aduseră iar la misiunea mea neterminată, la omul care era pentru mine un mit, la cel pe care îl căutam, care poate că murise, poate că era tare departe, sau poate că se afla alături de noi, chiar în același codru ai cărui copaci îmi acopereau zarea; foarte aproape de mine și la fel de ascuns privirilor mele ca și cum s-ar fi aflat în micul lui cottage din Ulva. Cine putea să știe?

Eram totuși fericit și, deși ignoram ceea ce mă interesa cel mai mult să cunosc, simțeam o anumită tihnă, un fel de mulțumire de nedefinit.

Dar de unde provine această neputință a omului? De ce trebuia să umble atît de încet într-acolo unde îl poartă dorințele, de ce trebuie să străbată pas cu pas sute de mile, pentru a limpezi îndoielile care-l chinuiesc? De ce nu puteam oare, într-un zbor iute

ca gîndul meu, să rezolv această întrebare care revenea neîncetat: „Oare mai trăiește?"

„Ei, ei, răbdare! m-am îndemnat singur. Stăpînești o fericire pentru care alți oameni te pot invidia: conștiința că misiunea care o ai de îndeplinit este sfîntă. Pentru astăzi, asta să-ți fie de ajuns. Mergi mai departe și speră!"

A doua zi, 2 octombrie, eram în drum spre Manyera, o lungă etapă de șase ore și jumătate. Soarele dogorea excesiv, însă mtondu și miombo — copacii care alcătuiau codrul, nu lăsau liber între ei decît intervalul necesar dezvoltării lor și ne ocroteau cu umbra. Poteca se desfășura pe un sol roșu și ferm, care nu prezenta nici un obstacol, mersul era ușor; nu ne supăra nici măcar un necaz, afară de atacurile muștii țețe, care abundă în acest loc și pe care — din pricina înțepăturii sale — băștinașii au numit-o panga, adică sabie.

Ne apropiam de un întins ținut darnic în vînat, ceea ce ne făcea să stăm la pîndă, dornici cum eram să ne procurăm cîteva specimene de locuitori ai acestor codri.

În timp ce mergeam cu o medie de aproximativ trei mile pe oră, am văzut cum oamenii mei se îndepărtează de drum și revin la el, după un înconjur de cincizeci de pași. Ajungînd la locul unde se îndepărtaseră, am zărit motivul ocolului lor: era cadavrul unei victime a vărsatului, oribilul flagel al acestei părți din continentul african. Răposatul, care părea să fi murit în ajun, aparținea cetei lui Oseto care bătea pădurea pentru a-i surprinde pe susținătorii lui Mirambo. Ceata aceasta se întorcea din Ukonogo, unde făcuse o incursiune pe pămînturile lui Mbogo, cînd îl văzuse căzînd pe unul din membrii săi, cel al cărui cadavru îl găsisem noi.

Vom spune în această privință că ni se întîmpla adesea să întîlnim un schelet sau un craniu pe marginea potecii; aproape că nu trecea zi fără să întîl-

nim rămășițe omenești lăsate în părăsire, cîteodată chiar de mai multe ori pe zi.

După un scurt răstimp, am ieșit într-o cîmpie unde am văzut pe dată două girafe al căror gît lung se înălța deasupra unui tufiș unde păștеau. Vederea aceasta fu salutată printr-un strigăt de bucurie ; ea ne vestea că ne apropiam de Gombé, rîu — sau mai degrabă nullah — în apropierea căruia urma să poposim și al cărui curs urma să-l atingem în punctul unde aceste animale sînt numeroase.

Trei ceasuri de marș pe acest pămînt arzător ne-au dus pînă la cîmpurile din Manyera. Am ajuns la poarta satului, însă ni s-a interzis intrarea ; fiindcă războiul bîntuia pretutindeni, locuitorii nu admiteau între zidurile satului lor nici o ceată străină. Am fost trimiși într-un khambi situat lîngă o salbă de helești cu apă bună ; dar ocolul taberei nu cuprindea decît vreo jumătate de duzină de bordeie dărăpănate, foarte puțin confortabile pentru oameni obosiți.

După ce colibele fură reconstruite, i-am dat kirangozului stofă și l-am trimis în sat, ca să facă cumpărături. Ne aștepta perspectiva a nouă zile de marș într-un ținut pustiu, așa că ne trebuia neapărat provizii. Drept orice răspuns, i se spuse omului meu că vînzarea grînelor era strict interzisă și el se înapoie cu mîinile goale.

Situația era serioasă. Să trimit la Kikuru, însemna să rămînem acolo cîteva zile ; mai bine era să încerc să folosesc puțină diplomație. Desfăcînd deci un balot de stofe prețioase, am scos dinăuntru două chukka demne de un rege, pe care i le-am trimis căpeteniei prin Bombay, însoțite de urările lui Musungu și de asigurarea prieteniei sale. Căpetenia îl pofti pe sol să se întoarcă cu chukka cu tot, trimițînd vorbă lui Musungu să-l lase în pace.

Nu era chip să-l înduplecі pe omul acela. Bombay și-a irosit în zadar elocința cu el, iar oamenii mei, înfometați și într-o dispoziție foarte acră, au fost nevoiți să se culce fără a cina.

Îmi reveniră în minte vorbele lui Njara, un negustător de sclavi, parazit al lui Ben Nasib: „Ah, bana, bana — îmi spunea dînsul — obstacolele sînt mai puternice decît domnia ta; crede-mă, nu vei trece peste ele. Vitrege vremuri pentru călătorit, cînd țara este în război; și războiul bîntuie acum pretutindeni!"

Judecînd după conversațiile care erau purtate în tabără, în jurul focurilor, părea că Njara ar trebui să aibă dreptate. Totuși le-am spus oamenilor mei să-și recapete curajul, căci a doua zi vor avea de mîncare.

În ziua următoare, o dată cu revărsatul zorilor, balotul cu stofe alese fu redeschis și l-am trimis din nou pe Bombay cu patru mantii de preț, opt metri de pînzeturi și o droaie de complimente. Politica era necesară cu un om atît de ciufut ca Ma-Manyena.

Efectul dărniciei mele nu întîrzie însă să se producă. După un ceas, am văzut cum sosesc o duzină de săteni cărînd pe cap lăzi umplute cu sorgo, orez, porumb, fasole. Apoi se ivi chiar căpetenia în persoană, însoțit de o escortă înarmată cu treizeci de flinte, urmat de daruri compuse din păsări, capre, miere și o cantitate de grîne suficientă pentru a-mi hrăni oamenii timp de patru zile — într-un cuvînt, bunuri înfățișînd o valoare care echivala cu prisosință pe cea a obiectelor trimise de mine.

M-am dus să-l întîmpin pe șef la poarta taberei și l-am poftit să vină în cortul meu, pe care-l dichisisem cu tot luxul de care puteam dispune; covorul meu persan fusese desfășurat, blana de urs întinsă, iar patul acoperit cu un frumos postav roșu nou-nouț.

Ma-Manyera, un om robust și înalt de stat, fu rugat să se așeze, împreună cu ofițerii care-l însoțeau. Toți mă contemplară cu o uimire de nespus: chipul meu, veșmintele mele, îi cufundau într-o înmărmurire fără margini. După aceea se priviră și apoi izbucniră în hohote de rîs, trosnindu-și degetele de mai multe ori. Maganya, tălmaciul meu — fiindcă toți acești oameni de vază vorbeau în grai kinyamuez

— fu însărcinat să-i exprime căpeteniei toată bucuria ce mi-o prilejuia vederea lor.

După cîteva minute cheltuite pentru schimburi de politeţuri — iar din partea lor, într-un concurs de rîsete care păreau de nepotolit — Ma-Manyera îşi mărturisi dorinţa de a-mi vedea armele. Carabina cu şaisprezece focuri stîrni o mie de observaţii măgulitoare şi frumuseţea revolverelor, lucrătura lor — care păru supraomenească în ochii încîntaţi ai tuturor privitorilor — îi inspirară căpeteniei elogii atît de călduroase, încît am socotit că trebuie să-mi continui prezentarea.

Puştile de mare calibru, trăgînd cu o puternică încărcătură de pulbere, îi făcură pe vizitatorii mei să sară cît colo, cuprinşi de o prefăcută îngrijorare, apoi fiecare din ei se aşeză iarăşi pe locul lui, izbucnind în hohote de rîs convulsive.

În mijlocul admiraţiei generale am deschis cutia mea de medicamente; a fost un extaz general, oaspeţii mei îşi agăţară unul de altul degetele arătătoare şi, cum entuziasmul lor creştea mereu, se traseră de ele de m-am temut să nu le văd dislocate.

Căpetenia mă întrebă la ce serveau sticluţele acelea, a căror transparenţă şi aranjament le smulgeau — atît lui cît şi celorlalţi — suspine de admiraţie.

— Dohua — am răspuns eu cu solemnitate — dohua! cuvînt care desemnează tot ce este legat de arta vindecării şi vă amintiţi că în această ţară, medicina înseamnă vrăjitorie.

— Oh-oh! Oh-oh! murmură cercul admiratorilor.

Luînd o fiolă de rachiu medicinal, le-am spus:

— Iată pombé Kisungu (berea albilor).

Am turnat din ea într-o linguriţă pe care am prezentat-o căpeteniei.

— Hacht-hacht! o, hacht! ei, ei! Ce bere tare mai au şi vusungii! Pfu, îmi arde gîtlejul!

— Da, dar este bună — i-am răspuns. Cîte puţin din această licoare îi face pe oameni buni şi gene-

roşi ; este drept că o doză puternică îi face răi şi că, dacă iei mult dintr-însa, îţi aduce moartea.

— Dă-mi şi mie puţin — zise unul din şefi.

— Şi mie !!

— Şi mie !

Mi-au cerut cu toţii. Am luat apoi un flacon de amoniac.

— Iată aci — le-am explicat — un leac împotriva durerilor de cap şi a muşcăturilor de şarpe.

Numai ce începu căpetenia să se vaiete de dureri de cap şi să vrea să ia din medicamentul acela ! I-am spus să închidă ochii şi i-am vîrît flaconul sub nas. Rezultatul a fost magic. Curiosul meu căzu pe spate ca lovit de trăsnet, făcînd nişte strîmbături de nedescris.

Ofiţerii lui nu-şi mai veneau în fire de atîta haz ; nu mai erau rîsete, ci urlete. Se ciupeau unii pe alţii, aplaudau, plesneau din palme şi făceau o mie de năzdrăvănii.

În cele din urmă, Ma-Manyera se ridică ; îi curgeau lacrimi mari pe obraji, atît de mult rîsese, şi a trebuit să treacă vreo cîteva clipe pînă ce buzele — pe care rîsul tot le mai făcea să tremure — să poată rosti cuvîntul :

— Kali ! (drog activ, medicament arzător).

Nu-mi mai ceru nimic ; sfetnicii lui însă voiră să miroasă flaconul şi, de cîte ori adulmeca unul din ei, îi apuca pe toţi un nou acces de rîs.

Dimineaţa a fost consacrată în întregime acestei vizite regeşti, de care toată lumea a fost încîntată.

Ziua de 4 octombrie ne vedea plecînd spre Gombe, care se află la patru ore şi un sfert de Manyera.

Abia ieşisem din mijlocul ogoarelor, unde spicele unduiau sub adiere, că am văzut o frumoasă cireadă de zebre.

Peste două ore intram într-un parc magnific, un imens covor de verdeaţă, smălţuit de boschete întunecate şi împodobit cu copaci mari care, ici şi colo, se desfăşurau în toată frumuseţea lor. Cu siguranţă că

era unul din cele mai fermecătoare decoruri ce se pot găsi în Africa. Adăugați la aceasta și faptul că, din vîrful dîmburilor care dădeau un aspect oarecum accidentat cîmpiei, se vedeau cirezi de bivoli, de zebre, de girafe și de antilope, care au făcut să-mi curgă sîngele prin vine de două ori mai repede.

Ne-am scurs în tăcere prin acest Eden ca să atingem cursul lui Gombé, care-și tîrăște acolo apele leneșe și în apropierea căruia urma să ne stabilim.

De data aceasta nimerisem cu adevărat în raiul vînătorilor! Cît de neînsemnate îmi păreau împrejurările cînd urmărisem antilope firave și mistreți! Ce nebunească cheltuială de energie, ce risipă de forțe în această îndelungată goană, în mijlocul spinilor și al ierburilor udate, pentru un rezultat atît de modest! Îmi aminteam de amara experiență a junglei africane, pe care o făcusem în regiunea maritimă, unde mă rătăcisem pe o pîrtie puțin umblată. Dar aici! care parc de mare senior se putea asemui cu această minunată întindere?

O iarbă nouă, tapisînd cu catifea o cîmpie imensă; la fiecare pas, umbrare minunate, pline de grație, pretutindeni se zăreau cete de animale felurite, trecînd drept în bătaia carabinei. Eram bine răsplătiți pentru lungul ocol pe care-l făcusem spre sud și care îmi permitea să mă desfăt cu un asemenea tablou. Nici un fel de mărăciniș care să-l oprească pe vînător, nici mlaștini fetide care să-i bareze drumul și să-i taie pînă și cheful de a urmări vînatul; ci dimpotrivă, condițiile întrunite aci împlineau toate visele oricărui sportiv.

De îndată ce a fost ales locul taberei, lîngă unul din vadurile din albia lui Gombé, mi-am luat pușca cu două focuri și m-am dus în parc.

La ieșirea dintr-un crîng, am zărit trei springbucks[1], trei animale grase, care pășteau iarbă la

[1] Numită și gazelă euchore, sau antilopă săritoare. Albă ca zăpada, avînd un metru douăzeci și opt lungime, face salturi uimitoare, asemănătoare adesea cu un adevărat zbor. (n.t.)

vreo sută de pași. Am pus un genunchi la pămînt și am apăsat pe trăgaci. Una din cele trei făcu instinctiv un salt drept în sus și căzu îndărăt, moartă. Cele două tovarășe ale sale o luară la fugă, străbătînd cîte douăsprezece picioare dintr-o săritură și, săltînd ca niște mingi, dispărură îndărătul unui dîmb.

Succesul meu fu salutat cu aclamații de către soldați, pe care zgomotul împușcăturii îi făcuse să alerge la fața locului. Cel care îmi ducea arma de schimb își vîrî cuțitul în grumazul animalului, rostind un fierbinte hismillah ! și, cît ai clipi din ochi, aproape că desprinse capul de trup.

Vînătorii din caravană fură trimiși la nord și la est, ca să sporească și ei prada noastră. În general, în toate caravanele există oameni care au misiunea de a aproviziona tabăra cu produsul vînatului lor. Unii din acești fundis — cum sînt numiți — au multă iscusință în surprinderea animalului și se apropie foarte mult de el, ceea ce îi pune adesea în primejdie, dar manevra este necesitată de precizia redusă a armelor lor.

După masă, care a constat dintr-o bucată de carne de gazelă, o plăcintă de porumb, servită caldă, și o ceașcă de excelentă cafea, m-am îndreptat spre sud, însoțit de Madjuara și de Kalulu, micii mei servanți de arme.

Mergînd lipit de marginea tufișurilor, puneam pe fugă mici antilope perpusilla, care ne țîșneau de sub picioare ca niște iepuri. Cucul, indicatorul obișnuit, țopăia dintr-un copac într-altul, aruncîndu-mi chemarea lui, închipuindu-și că eram în căutarea dulcelui tezaur a cărui ascunzătoare o cunoștea ; în ziua aceea însă nu doream nici miere, nici pigmei ; voiam ceva mare.

Vulturi-pescari și dropii, așezate pe ramuri de unde dominau albia sinuoasă a lui Gombé, își luau zborul la apropierea mea, crezînd că au motiv să se teamă. Dar nu ; nimic altceva decît o zebră, un elan, o girafă

sau un bivol, cel puțin un caama, puteau să atragă trăsnetul meu.

După ce-am urmat malul lui Gombé, pe un parcurs aproape de o milă, bucurîndu-mi pe săturate ochii de priveliștea unui lung spațiu umplut cu apă — vedere ce-mi era străină de atîta vreme — m-am trezit deodată în fața unui tablou care mi-a încîntat sufletul: șase, șapte, opt, zece zebre se hîrjoneau și se mușcau: ușor, biciuindu-și cu cozile frumoasele coame tigrate, la o distanță mai mică de o sută cincizeci de pași. Scenă pitorească și fermecătoare, cu totul specifică locului; niciodată nu înțelesesem atît de bine că mă aflam în inima Africii. Am avut un moment de mîndrie, în fața unei întinderi atît de vaste, populată de animale atît de nobile. Aveam acolo, la îndemîna gloanțelor mele, animalele cele mai diferite, fala pădurilor africane. Puteam să aleg între ele. Cu toate acestea, mi-am aplecat de două ori țeava carabinei; îmi repugna să lovesc aceste animale minunate.

Dar, pac! Una din ele e răsturnată, bătînd aerul cu cele patru picioare. Ce păcat! Iute, să înfig cuțitul ascuțit în dungile care-i vîrstează gîtul! Ah, ce rană îngrozitoare!

Totul s-a sfîrșit. Am la picioarele mele un animal superb. Ura! deseară voi gusta carnea unei zebre din Ukonongo.

O zebră și o antilopă spring-buck îmi părură de ajuns pentru o zi, mai cu seamă după un marș lung. Gombé, a cărui apă, adîncă în acest loc, dormita între maluri șerpuitoare, străbătînd tufișurile pentru a ieși curînd dintre ele și a arăta frunzele de lotus ce plutesc la suprafață, rîul și malurile sale, tot acest ansamblu fermecător, pitoresc, împrospătător și tihnit ca un vis de vară, mă îndemnau să fac o baie.

Am ochit un loc umbrit, sub un arbust de mimoze cu creștet larg, unde iarba fină și rasă, netedă ca aceea a unei pajiști, cobora în pantă dulce pînă la unda străvezie.

Eram dezbrăcat, cu picioarele în apă, cu brațele întinse și mîinile împreunate, cînd — tocmai eram gata să-mi iau vînt ca să sar — o matahală enormă, despicînd unda ca o săgeată, se arătă drept în locul unde aveam de gînd să-mi afund capul. Efortul a fost făcut în sens invers: instinctiv, am sărit îndărăt și am fost salvat; era un crocodil!

Dihania se îndepărtă cu o mutră dezamăgită, lăsîndu-mă să mă felicit singur, căci scăpasem ca prin urechile acului, și să fac legămînt că nu voi mai ceda niciodată ispitei perfide a unui rîu african.

De îndată ce mi-am reluat hainele, am întors spatele acestei unde trădătoare, al cărei aspect nu-l mai puteam suferi și am intrat în hățiș. Hoinărind alene în direcția bomei, am zărit doi băștinași care priveau în jurul lor cu o grijă deosebită. În starea de război în care se afla ținutul, prezența neexplicată a oricăror indivizi străini era oricînd motiv de neliniște. I-am sfătuit pe micii mei servitori să rămînă nemișcați, am început să mă tîrăsc pe sub marginea pădurii și m-am strecurat pînă la cîțiva pași de cei doi băștinași, fără să fiu descoperit de ei. Planul meu era să ies brusc la iveală și să remarc efectul produs de această apariție neașteptată.

Sosit dintr-o parte, în timp ce dînșii veneau din cealaltă și nemaifiind separați decît de un tufiș, am țîșnit și ne-am trezit față-n față. Cei doi oameni rămaseră ca niște stane de piatră, dar venindu-și iute în fire, strigară:

— Bana, bana, cum, nu ne mai recunoști? Noi sîntem cei doi vuakanongo care vă însoțesc pînă la Mrera.

— Desigur că vă recunosc, dar ce faceți aici?

— Căutăm miere.

— Foarte bine. Vă luasem drept niște ruga-ruga.

Vuakanongii mei izbucniră în rîs, eu i-am imitat și, tot rîzînd așa, își urmară cercetările, ținînd în mînă o mică bucată de scoarță în care aveau puțin foc ce urma să le servească la afumarea albinelor.

Ziua pierise, azurul cerului se preschimbase într-un cenușiu închis ; luna începea să răsară și făcea ca rîul să pară o cingătoare de argint. Brotacii scoteau orăcăielile lor răgușite pe malul apei. Vulturul-pescar care poposise în vîrful marilor copaci scotea strigătul lui funebru, clincănind ca un dangăt de clopot. Elanii, străji credincioase, dădeau de veste cu mîrîielile lor sonore, cirezilor adăpostite în păduri, unde se strecurau pe furiș siluete tăcute.

Toate acestea se petreceau în afară. In ocolul nostru îngrădit cu spini, pe care zăplazul îl făcea inatacabil, domnea securitatea și bucuria ; pretutindeni era confort, hohote de rîs și zaiafet. In jurul fiecărei vetre stăteau, chinciți pe vine, oameni radioși, unul mușcînd cu toți dinții dintr-o ciosvîrtă savuroasă, altul sugînd măduva unui femur de zebră.

Unul frigea o halcă de vînat, celălalt punea pe jeratic o costiță uriașă. Vecinii lor amestecau cu mare iuțeală prin oale sau vegheau cu atenție friptura înăbușită care fierbea, scoțînd aburi, ori priveau cum clocotește supa, ori atițau focul a cărui strălucire jucăușă, scînteietoare, lumina trupurile goale care sclipeau, împurpura cortul ce se înălța în mijlocul bomei, ca sanctuarul vreunei divinități misterioase și, pierzîndu-se printre copacii care ne acopereau cu ramurile lor, închipuiau umbre fantastice în frunziș. Scenă cu desăvîrșire sălbatică, însă de un puternic efect.

Totuși oamenilor mei puțin le păsa de umbrele sugerate de licăririle roșiatice, de clarul de lună, de sanctuarele misterioase. Isprăvile săvîrșite în cursul zilei și ospățul care era urmarea lor îi absorbeau cu totul. Unul din ei povestea cum se apropiase de un mistreț, pe care crezuse că-l va răpune, cum animalul îl decoperise și, năpustindu-se deodată asupra lui, îl silise să-și arunce cît colo pușca și să se cațăre într-un copac. Umbletul fiarei, furia sa, mugetul ei cumplit erau sugerate printr-o mimică a cărei vervă și exactitate stîrneau niște rîsete de credeai că o să se zguduie bolta cerului. Altul ucisese un bivolaș, un al

treilea doborîse un caama, și care mai de care se întrecea să povestească urmărirea și uciderea animalului.

La rîndul lor, vuakanongii, istorisiră întîlnirea noastră și vorbiră îndelung despre uimitoarea cantitate de miere ce se putea găsi în pădurile acelea, în care cei mai mulți dintre marii mtondu adăposteau stupi.

În timpul acesta, Selim și cei trei acoliți ai săi își încercau dinții ascuțiți în carnea unui purcel ucis de vînătorii noștri și față de care vuanguanii mei arătau o aversiune cu totul musulmană; aversiune pe care o dobîndiseră trecînd de la calitatea de negri sălbatici la aceea de zanzibarezi.

A doua zi ne-am apucat iarăși de vînat. Am ucis două antilope, un cudu cu frumoase coarne spiralate și un pallah (antilopă melampus), animal de un cafeniu-roșcat, avînd o înălțime de trei picioare și jumătate și o crupă largă.

Aș fi putut ucide cu duzinile animalele acelea, dacă aș fi avut una din acele carabine grele, de o precizie atît de mare, pe care le fabrică O'Reilly, Lancaster sau Blisset și cu care toate loviturile trase sînt eficace. Am mai spus-o și înainte, cu excepția puștii mele cu două focuri, armele mele nu făceau nici două parale pentru vînatul pe care-l aveam de urmărit. Cu Winchesterul și carabina mea De Starr, puteam nimeri animalul la două sute de pași dar, deși izbit, scăpa întotdeauna.

Repet, în Africa îți trebuie un calibru mare, cu numărul 10 sau 12, care sfărîmă oasele — încît animalul să cadă pe potecă și să te scutească astfel de osteneală și decepții.

În cursul șederii noastre pe malul Gombé-ului, m-am văzut în mai multe rînduri frustat de prada pe care o atinsesem după ce mă tîrîsem cu multă trudă sau pe care eram îndreptățit să mă bizui. Odată, printre altele, mi s-a întîmplat să dau peste un elan — nu erau nici douăzeci și cinci de metri între noi... Aveam în mînă winchester-ul meu; țintesc pieptul, glontele pă-

trunde adînc, sîngele țîșnește din rană, animalul o ia la goană și dispare; surprins de dezamăgire, nu l-am mai urmărit.

Pățaniile acestea mă dezgustau de vînătoare. Ce mare scofală însemnau două antilope, cînd prin jur se vedeau cu miile?

In ciuda micilor neplăceri avute în timpul acestui popas — care n-a durat nici trei zile — au fost uciși doi bivoli, doi mistreți, trei caama, o zebră, un pallah, trei dropii mici, opt bibilici, un pelican și doi vulturi, fără a mai pomeni de două siluri [1], prinse cu mîna în Gombé.

Cea mai mare parte din carnea animalelor vînate fusese afumată și uscată, acum puteam înfrunta deșertul și, la 7 octombrie, am dat ordin ca tabăra să fie ridicată, spre viul regret al amatorilor mei de carne.

Aș vrea să vă schițez acum trăsăturile oamenilor caravanei, al acelora dintre ei care vor figura mai des în paginile următoare.

După rangul deținut în caravană, aceste personaje principale sînt: căpitanul Bombay, Mabruki-Speke, călăuza Asmani, Ciupereh, Ulimengo, Hamisi, Ambari, Djumah, Feraji, Maganya, Selim și Kalulu.

Bombay datorează scrierilor lui Burton, Speke și Grant o reputație desăvîrșită. Acești domni i-au dat certificate excelente, dar — regret că sînt nevoit s-o spun — i-ar fi cu neputință să mă pună și pe mine să i le confirm.

„Cinstea întruchipată" — spune Burton, în pomposul elogiu pe care-l face acestei păsări rare. Realitatea este că Bombay nu este prea cinstit. I s-a întîmplat cîteodată ca, la împărțirea cărnii, să pună deoparte porția cea mai grasă, pentru folosul lui personal. La fel și cu stofa; știind că este supravegheat îndeaproape, nu și-a însușit niciodată mai multe pînzeturi

[1] Pește osos, teleostian, lipsit de înotătoare, cu aripioare dorsale scurte. Carnea lui seamănă la gust cu cea a țiparului. (n.t.)

decît i-aș fi dat chiar eu cu dragă inimă, dacă mi-ar fi cerut.

Rolul de djemadar depășea posibilitățile lui. Prea multe preocupări, prea multe griji. În unele zile nu mai știa ce face, în clipa următoare uita ordinul pe care abia îl dăduse, sfărîma sau pierdea obiectele lăsate în paza lui. Pe deasupra, îi plăcea taifasul și era înclinat spre violență. Îl considera pe Hagi Abdallah — adică Burton — drept cel mai criminal vuasungu, pentru că îl văzuse strîngînd cranii omenești și punîndu-le într-un sac, lucru care nu putea să aibă alt țel decît pregătirea vreunui drog magic, destinat celor mai negre vrăjitorii. Într-o bună zi, mă întrebă dacă Abdallah scrisese despre toate faptele sale și cînd află că în cartea lui, „Regiunea lacurilor", Burton nu vorbise despre această recoltă de cranii făcută la Quiloa, mă încredință că voi săvîrși o faptă bună dezvăluind această acțiune mîrșavă [1]. Dimpotrivă, Bombay păstrează o mare venerație față de căpitanul Speke și își propune să întreprindă cîndva un pelerinaj la mormîntul fostului său stăpîn.

Mabruki-Cap-de-taur, cum îl poreclește Burton — Mabruki-Speke, cum l-am botezat noi, pentru a-l deosebi de ceilalți Mabruki din ceată, prețuiește mult mai mult decît reputația sa. A avut adesea certuri strașnice cu Burton și, dacă ar fi fost să-i dai crezare, nu totdeauna stăpînul triumfase. Ilustrul călător al cărui servitor era, obișnuia să-l strige în limba arabă și să aleagă, pentru a-și însoți ordinele, cele mai tari înjurături din vocabularul din El Sam (tot după spusele lui Mabruki).

„Dji'ib el halih, Bil-alek!" îi striga dînsul, ceea ce înseamnă: „adu laptele!..." Nu cunosc destul de bine araba vorbită la Damasc, ca să traduc ultimul cuvînt. Nu mă îndoiesc că este ceva îngrozitor, căci Mabruki

[1] Între timp, am aflat că interesanta colecție de cranii a lui Burton se afla la Londra, la Royal College of Surgeons (Colegiul regal al chirurgilor). (n.a.)

mai simțea, numai la amintirea lui, o vie indignare și ar fi voit să se bată cu cel care-l insultase; dar în fond, nu cred că-i purta prea tare pică.

Mabruki este credincios. Nu i se potrivește de fel rolul de valet: ar putea fi comisionar. Este un pîndar neprețuit. In sfîrșit, e plin de vanitate, dar de loc laș.

Asmani, gigantul cu umeri herculeani, este în același timp călăuză și furdi — vînător. Este un om extrem de superstițios, care are mare grijă de pușca lui și de o anumită frînghie împletită — frînghie vrăjită, îmbibată de sîngele tuturor fiarelor ucise de el de cînd vînează. Se teme de lei și nu se îndepărtează niciodată de tabără, în locurile unde prezența acestor feline este cunoscută. Afară de această excepție, toate animalele sînt pentru dînsul bune de vînat și le urmărește cu o ardoare neobosită.

Ciupereh este un scundac vînjos, de vreo treizeci de ani; are o fire foarte bună și este tare mucalit; cînd vorbește, aruncînd cîte una din scurtele lui glume pline de duh, în felul lui Mark Twain, întreaga ceată izbucnește în hohote de rîs. Nu ne-am certat niciodată. Spune-i un cuvînt bun, îți va plăti cu o faptă bună. Ciupereh este cel mai puternic, cel mai sănătos, cel mai amabil, cel mai credincios din toți; este tipul bunului tovarăș de călătorie.

Hamisi este un flăcău de douăzeci de ani, curat și îngrijit, foarte activ; cu glas răsunător și fălos nevoie mare. Poartă cea mai vie dragoste flintei sale și îl cuprinde o neliniște extremă dacă i se desface un șurub sau dacă lovitura a dat greș.

Ambari trebuie să fi împlinit patruzeci de ani. Era unul din credincioșii lui Speke și este unul din oamenii mei de încredere. Nu este lipsit de capacitate, n-ai putea face dintr-însul un căpitan, însă i se poate încredința un detașament, de care dă socoteală foarte bine. In perioade obișnuite, îi place să trăiască bine și nu poate suferi marșul — doar dacă n-are altceva de cărat decît pușca lui.

Djumah era omul căruia i se aruncau cele mai multe injurii; nu din partea mea, căci rareori aveam să-i reproșez ceva. Avea în firea lui ceva de babă, care îl făcea să se văicărească într-una, însă îl îndemna să depună toate eforturile posibile pentru a-mi fi pe plac. Cu mine era sentimental pînă la patetism, cu oamenii de rînd din caravană se arăta dur și distant. La drept vorbind, m-aș fi lipsit foarte bine de serviciile lui.

Ulimengo era cel mai trăsnit din ceată, un vlăjgan înalt, de vreo treizeci de ani. Dar, deși adora plăcerile, nu se da în lături de la muncă; era totdeauna vesel, chiar în zilele de osteneală. Cu o sută de oameni ca el, aș fi străbătut întreaga Africă.

Foarte rapid la alergare, bun vînător și trăgător, în destule rînduri ne-a umplut cămara în momentul în care lipsurile făceau proviziile cu-atît mai prețioase.

Feraji, fostul rîndaș al lui Speke, luase odinioară partea lui Baraka și își părăsise căpitanul cînd acesta se declarase în favoarea lui Bombay, preferînd să-și piardă leafa decît să-și abandoneze prietenul. Îl luasem cu mine ca bucătar. Era un băiat plin de idei.

Dacă era nevoit să curețe vesela — un cocean de porumb, un pumn de iarbă, o mînă de frunze îi slujeau drept cîrpă de vase. Dacă farfuria pe care i-o ceream purta întipărită urma unui deget mare, unsuros și afumat, o freca cu degetul și credea că asta este de ajuns. Se întîmpla să-i dau înapoi o linguriță pentru că era murdară, el își închipuia că cu puțin scuipat o făcea capabilă să-l satisfacă pînă și pe cel mai năzuros stăpîn.

Pretențiile mele îi păreau exagerate; nu mă obișnuiam cu nisipul pe care mă făcea să-l înghit. Nu exista bucățică de carne, nici farfurie de terci, să nu conțină mai mult sau mai puțin nisip. Într-o zi i-am spus că, după ce voi sosi la Zanzibar, mă voi duce să-l vizitez pe doctorul englez — marele doctor — care îmi va deschide stomacul, va număra boabele de nisip îngrămădite într-însul și bucătarul meu va fi amen-

dat cu atîția dolari, cîte boabe se vor găsi. Conștiința cifrei la care s-ar fi ridicat boabele numărate și enormitatea amenzii care ar fi rezultat de pe urma acestui calcul îl întristau uneori amarnic pe sărmanul Feraji.

Cu această excepție, era un bucătar bun ; dacă nu prea savant, cel puțin harnic și muncitor. Comandam un popas, și în mai puțin de zece minute îmi servea o ceașcă de ceai și un anumit număr de clătite, lucru pentru care îi eram foarte recunoscător, căci eram mai totdeauna înfometat de pe urma marșului.

Maganya este un unyamuez, de obîrșie din Mkuenkué ; un om foarte voinic, un excelent pagazi, înzestrat cu un caracter desăvîrșit. El intona totdeauna cîntecul hamalilor, acel cîntec care, în ciuda oboselii, în ciuda arșiței soarelui, năștea veselia și reînsufletea întreaga ceată. Glasul lui stimula toate glasurile ; corul izbucnea, cor sălbatic, expresie a unei vieți clocotitoare, cor puternic care făcea să răsune pădurea și să freamăte toți oaspeții ei, cale de cîteva mile împrejur.

După mine, cel mai important membru al expediției era Selim, tînărul arab pe care-l adusesem de la Ierusalim. Fără el, nu m-aș fi putut înțelege cu arabii întîlniți în drumul meu și lui îi datorez bunăvoința lor.

Il luasem cu mine în ianuarie 1870, din perioada aceea nu mă mai părăsise ; am străbătut împreună Rusia meridională, Caucazul și Persia. Bunul Selim ! credincios și devotat pînă la moarte ; fără teamă și fără pată. El m-a salvat la Mfuto și, aducîndu-i aceste elogii, simt cît de insuficiente sînt pentru a exprima recunoștința ce port serviciilor pe care mi le-a adus.

Nu ați uitat cum a intrat în caravană Kalulu și în ce chip a primit numele pe care-l poartă. Nu am întîrziat să descopăr ușurința cu care învăța, și l-am luat în slujba mea personală. E cu neputință să îndeplinească cineva mai bine această funcție. Selim în persoană, la servitul mesei, n-ar fi avut promptitudinea cu care copilul ghicea de ce anume aveam nevoie și-mi oferea. Nici nu vă închipuiți dibăcia și vioiciunea

lui Kalulu. Ochișorii săi negri alergau mereu de la un obiect la altul, studiind problema care se cerea rezolvată, cercetînd ce era necesar și ce devenea inutil.

Un marș de patru ore și jumătate, pornind de la locul unde se opriseră oamenii mei, ne-a dus pe malul unui heleșteu unde nu se găsea strop de apă.

Gîtlejurile uscate ale oamenilor mei îi făcură să ia hotărîrea de a străpunge crusta din fundul micului bazin, operație executată cu niște ciomege enorme — un fel de țăruși rustici. Ajunși la o adîncime de șase picioare, oamenii mei fură răsplătiți pentru eforturile depuse, văzînd cum de pe pereții rezervorului lor mustesc cîțiva stropi dintr-un lichid noroios, pe care-l înghițiră lacomi. Cum se verificase chiar prea bine că izvorul era aproape secătuit, cîțiva oameni inimoși luară găleți, ploști, bidoane și o porniră spre un tongoni situat în Ukamba. Se înapoiară după trei ceasuri, aducîndu-ne o provizie de apă, limpede și potabilă, care fu repede epuizată.

Peste o jumătate de ceas, îndreptîndu-ne spre sud, ajungeam și noi la acest tongoni — cum se numește în acest ținut o așezare părăsită. Se aflau acolo trei-patru sate în ruine și ogoare întinse, complet pustiite; era opera bandelor de ruga-ruga ale lui Mirambo. Locuitorii care supraviețuiseră acelui dezastru emigraseră în Ugara, provincie situată la apus de fostul lor cămin. O mare cireadă de bivoli se adăpa la heleșteul de unde fuseseră umplute bidoanele noastre și care odinioară aproviziona cu apă satele ce fuseseră incendiate.

Blocuri groase de hematită răsăreau în mijlocul pădurilor pe care tocmai le străbătusem și unde fructele sălbatice creșteau din belșug. Cele ale tamarinului, ale copacului mtogue — care este un strychnos[1] și un fel de prună mică, ce se găsește în mod frecvent în

[1] Copac din familia logamaceelor; fructul său e otravă cu sîmbure sferic sau unghiular. (n.t.)

această regiune, ne-au furnizat destule prînzuri agreabile.

Cucul indicator, pasărea mierii, este foarte obișnuit în pădurile din Ukonongo. Strigătul lui constă dintr-o serie de chemări vioaie și sonore. Băștinașii știu să se servească foarte bine de el pentru a descoperi comoara adunată de albine în scorburile copacilor. În fiecare zi, vuakononghii îmi aduceau uriașe spițe pline de o miere delicioasă, roșie sau albă. Turtele făcute cu miere roșie conțineau îndeobște multe albine moarte; însă oamenii noștri, de o lăcomie fără margini, nici nu se sinchiseau de asta și mîncau nu numai albinele, ci și o mare parte din ceară.

De îndată ce pasărea mierii zărește un om, scoate strigăte însuflețite, saltă din cracă-n cracă, trece de pe o ramură pe alta, apoi pe copacul vecin, întețindu-și chemările. Băștinașul care cunoaște pasărea nu șovăie să o urmeze. Omul nu vine destul de iute; călăuza face deci cale întoarsă, strigă mai tare, strigă cu nerăbdare, țîșnește ca o săgeată, ca să-ți arate cît de repede te-ar putea conduce și nu se oprește decît în clipa cînd ai ajuns la stup.

În timp ce localnicul afumă albinele și pune mîna pe comoara lor, păsăruica își netezește penele; apoi intonează un cîntec triumfal, ca și cum ar voi să-l informeze pe marele biped că fără ea n-ar fi putut niciodată să descopere mierea.

De la Gombé pînă la Tongoni, țînțarii și muștele țețe ne-au pricinuit mii de chinuri. Numărul lor considerabil se datora mulțimii de animale care locuiesc prin împrejurimi.

La 9 octombrie am făcut o etapă lungă, îndreptîndu-ne spre sud și ne-am oprit în centrul unui pîlc de copaci splendizi, unde ne-am statornicit tabăra. Apa era foarte rară pe drum și din această cauză caravana suferea grozav.

Vuamrimii și vuanyamuezii nu știu să reziste setei. Pe meleagurile bine udate, beau apă la fiecare pîrău, la fiecare helești.

Cînd dau de un ținut secetos, fac marșuri forțate ca să ajungă la apă și își umplu ploștile pentru a putea să ajungă la locul de popas, a doua zi de dimineață.

Selim era încă și mai incapabil decît ceilalți să îndure setea ; oricît de prețios era lichidul de care dispunea, îl epuiza pînă la ultima picătură, înainte de a sosi în tabără, iar după aceea suferea toată noaptea și în cursul etapei următoare. Nu era o băltoacă, nu era șanț noroios din care să nu bea pe săturate, ceea ce îi punea viața în primejdie. În ziua aceea, 9 octombrie, se plînse de un început de dizenterie.

De cînd părăsisem provincia Ugunda, conversațiile din cursul serii se învîrteau în mod invariabil în jurul oamenilor lui Mirambo, în jurul activității lor și a întîlnirii pe care se putea s-o avem cu ei.

În ziua următoare, după un drum de trei ore, am atins satul Marefu. Acolo am găsit o solie încărcată de darurile pe care arabii din Unyanyenbe le trimiteau vuatuților din sud. Șeful grupului, un mseguhha — numit Hasan — era acolo de zece zile, reținut de zvonurile de război. Se da drept sigur că Mbogo, sultanul provinciei cu același nume, se bătea împotriva fratelui său Manua Sera. Cum Mbogo, district însemnat din Ukonongo, nu este decît la o distanță de două etape de Marefu, teama îl împiedica pe bătrînul diplomat să-și urmeze drumul. Spunea că este cu neputință să străbați teatrul ostilităților fără să fii amestecat în conflict, și mă îndemna stăruitor să nu merg mai departe. I-am răspuns că, dacă trecerea este barată, voi căuta alt itinerar, dar nu mă voi opri. I-am oferit chiar să-l însoțesc pînă la hotarul ținutului Ufipa, de unde putea să atingă ușor ținta călătoriei sale ; ofertă cu totul zadarnică, care n-a fost acceptată.

Se împliniseră paisprezece zile de cînd mergeam către sud-vest ; parcursesem în acest sens mai bine de un grad de latitudine. Intenția mea era să mai urmez acest traseu încă o bucată de vreme ; ne îndepărta de Mirambo și drumul era excelent. Dar starea în care se găsea provincia Mbogo ne obliga să ne schimbăm

direcția. După ce m-am sfătuit cu Asmani, s-a hotărît să o luăm spre vest, cu o înclinație către nord, servindu-ne pentru marșul nostru de căile deschise de elefanți și de potecile croite de băștinași în jurul satelor.

De la trecerea rîului Gombé, ne aflam în Ukonongo.

A doua zi după sosirea noastră la Marefu, ne repezeam spre apus, sub ochii tuturor sătenilor și al solului arabilor, care ne repetă pînă în ultima clipă că alergăm spre pierzanie.

Marșul dură opt ore, într-o pădure unde piersicul sălbatic este foarte răspîndit. Arborele care poartă acest fruct și care este numit mbembu, seamănă mult cu un păr. Este foarte rodnic, l-am văzut uneori încărcat cu o recoltă care ar fi umplut cel puțin șase-șapte baniţe (60 de livre). În ziua aceea am mîncat enorm de multe piersici. Cîtă vreme va exista acest copac, cel care călătorește prin această regiune este sigur că nu va muri de foame.

La poalele unei gingașe coline în formă de con se afla un sat ai cărui locuitori fură cuprinși de cea mai mare neliniște cînd caravana noastră apăru subit în creștetul urcușului. Am socotit de cuviință să trimit patru metri de stofă căpeteniei acestui sat, numit Utenda.

Din satul lui Utende, pădurea se înalță către vest, pe un mare număr de mile, pînă la un lung zid a cărui creastă turtită domină cîmpia, înălțîndu-se la cinci-șase sute de picioare.

La 12 octombrie, patru ceasuri de marș ne-au adus pe malul unui nullah asemănător lui Gombé, în care își aruncă apele, în anotimpul ploios. De acolo, se duc să se unească cu Malagarazi.

Cu puțin înainte de a așeza tabăra, am zărit o ceată de pallah (antilopa melampus sau cu picioare negre). Am avut norocul de a doborî patru din aceste animale, ceea ce pică tocmai la țanc pentru a spori stocul nostru de carne uscată, care scădea rapid.

Cantitatea de bălegar și de mîl de luncă pe care o

găseam vestea că bivolii erau numeroşi prin împrejurimi, la fel cu elefanţii şi rinocerii.

Ibişi, pyargue, pelicani, cocori, berze, spatule[1] albe ca zăpada, reprezentau aci ginta înaripată.

De la acest nullah am plecat spre Mauru, principal sat al districtului cu acelaşi nume şi care avea drept căpetenie pe Ka-Mirambo.

Drumul trecea prin mijlocul unui şir de poieni, unde se vedeau altădată sate şi cîmpuri cultivate, care aparţineau pe atunci vuamuarilor. Aceştia fuseseră alungaţi, cu nouă sau zece ani în urmă, de către Mkasihua, în epoca în care se războia cu Manua Sera. Manua murise; lupta continua cu alţii. Fratele lui, numit Nyongo, străbătuse ţinutul Muaru în ajunul trecerii noastre, suferind o înfrîngere din partea lui Mbogo.

Lanţul care mărginea zarea şi pe care-l zărisem din Utenda, fu urcat în ziua aceea, 12 octombrie. Versantul occidental al acestui lanţ se înclină spre sud-vest şi-şi poartă apele în Mrera, unul din afluenţii lui Malagarazi.

Deşi ne aflam încă la depărtare de douăsprezece sau cincisprezece marşuri de lac, influenţa sa se şi făcea simţită. Junglele deveneau mai dese, iarba atingea o înălţime uriaşă; ne aminteau de vegetaţia exuberantă din Ukuere şi Ukami.

În locul acela am întîlnit o caravană care venea direct din Ufipa; auzise vorbindu-se că un călător alb se afla în Urua; am presupus că era Livingstone.

Ieşind din Muaru, am intrat pe domeniul lui Mrera, care fusese una din căpeteniile cele mai influente ale regiunii. Jocul întîmplărilor războiului îi redusese stăpînirea la patru sate înfundate în junglă, unde se aflau apărate ca de o îngrăditură fortificată. La intrarea lor principală, nouă cranii înălbite, înfipte în tot atîtea prăjini, anunţau că oamenii de prin partea lo-

[1] Un fel de cocostîrci care trăiesc pe lîngă lacuri sau la gura fluviilor. Sînt păsări neîncrezătoare, cu zbor elegant, avînd ciocul turit, dilatat, aripi lungi şi coadă scurtă. (n.a.)

cului — vuakonongii, se aflau în stare de război cu vuazavirii — al căror teritoriu se află mai la vest.

Între Muaru și Mrera, într-o mlaștină îngustă am zărit o mică ceată de elefanți. Îi vedeam pentru întîia oară pe acești coloși în singurătățile lor natale ; multă vreme nu voi uita impresia ce mi-au lăsat-o. De atunci consider elefantul drept regele animalelor. Dimensiunile lui enorme, măreția cu care privește la intrusul care pune piciorul pe domeniile lui, conștiința forței care se desprinde din întreaga lui înfățișare, îi dau — mai mult decît oricui — dreptul de a pretinde acest titlu.

Ceata se găsea la o milă de punctul pe unde treceam noi ; se opriră să ne privească, apoi porniră iar la drum și intrară în pădure cu un aer nepăsător, ca și cum în ochii lor o caravană ar fi fost un lucru de prea puțină însemnătate. Într-adevăr, ce puteau să însemne — pentru acești liberi stăpîni ai codrilor, pentru acești coloși formidabili — un șir de pigmei care n-ar fi avut curajul să-i înfrunte, într-o întîlnire loială ?

Pagubele pe care un pîlc de animale din acestea le fac în pădure sînt pur și simplu înspăimîntătoare. In locurile unde cresc copaci tineri, îi vezi dezrădăcinați și smulși cu sutele, la marginea drumului pe care și l-a croit ceata prin hățiș.

Selim era atunci atît de rău bolnav, încît am fost nevoiți să ne oprim în satul Mrera. Boala lui părea că-și are originea în mădulare ; simțea dureri atît de violente, încît îl făceau să tremure, să se culce pe jos și să se zvîrcolească în chinuri cumplite. Pe deasupra, mai avea și o dizenterie acută. Îngrijiri neîntrerupte îl puseră curînd din nou pe picioare și în ziua a patra a putut suporta să meargă călare pe măgar.

Răgazul acesta prelungit mi-a îngăduit să mă duc la vînătoare și să îmbogățesc aprovizionarea. Pădurea era plină de animale mari : zebra, elefantul, girafa, rinocerul erau cît se poate de obișnuite ; bibilica și cocoșul de munte se găseau de asemenea din belșug.

Am profitat de cele trei zile de răgaz ca să-mi repar încălțămintea și să-mi peticesc hainele, pe care ultimele marșuri le făcuseră numai zdrențe.

La vest de Mrera începea un deșert a cărui traversare dura, pe cîte ni s-a spus nouă, nouă zile. Faptul acesta a necesitat cumpărarea unei cantități considerabile de grîne, pe care trebuia să le măcinăm și să le cernem înainte de plecare.

Capitolul XII

DE LA MRERA LA UJIJI

Ne-am luat rămas bun de la Mrera în ziua de 17 octombrie, ca să ne continuăm marşul spre nord-vest. Plecarea a fost foarte veselă ; eram în cele mai bune relaţii cu oamenii mei ; Bombay uitase de harţa noastră ; Asmani era gata să se arunce în braţele mele, atît de afectuoase erau raporturile noastre.

Nici urmă de îngrijorare ; încrederea revenise, căci, cum spunea Mabrak : „Aici simţi mirosul peştelui din Tanganica".

Unyamuezi era departe în urmă ; puteam să-i dăm cu tifla lui Mirambo.

După cîmpuri cultivate, începea iar jungla ; am trecut prin ea rîzînd în gura mare, fălindu-ne cu isprăvile noastre. În ziua aceea toată lumea era vitează.

Ieşind din junglă, am intrat într-o pădure nu prea deasă, unde numeroase furnicare se înălţau ca nişte dune. Îmi închipui că fuseseră construite în cursul unui anotimp excepţional de ploios, cînd pădurea putea fi inundată. Am văzut şi în alte locuri cum armii de furnici îşi înălţau edificiile chiar pe terenurile supuse inundaţiilor.

Ce clădiri minunate construiesc aceste mici gîze ! Un labirint perfect : chilii, camere, culoare, săli şi vestibule se orînduiau de minune şi se îmbucau unele cu altele ; era o demonstraţie de talente inginereşti şi capacităţi arhitecturale demnă să te înmărmurească ; o metropolă model, concepută astfel ca să ofere securitate şi confort.

După un ceas de marş, lăsînd în urmă pădurea, am găsit un pîrău limpede care şipotea, alergînd spre

nord-vest și pe care l-am salutat cu o bucurie a cărei intensitate o pot înțelege doar oamenii lipsiți multă vreme de altă băutură afară de un lichid fără nume, scos din scobituri noroioase, din saline, din fundul unor băltoace puturoase.

Dincolo de acest pîrău este un lanț rîpos și stîncos. L-am urcat și privirile noastre se opriră asupra unui ținut pitoresc și variat, adevărată sărbătoare pentru ochii noștri obosiți de păduri, sătui de tulpini înalte și de frunziș. O grămadă de conuri mici și de munți izolați, cu vîrf turtit, se risipeau pe o întindere imensă care, din Ukonongo meridional, ajungea pînă la teritoriul vuafipilor și mergea să se întîlnească cu cîmpia Kikua, în timp ce în fața noastră se înălța cumpăna apelor care desparte Rungua de Malagarazi; iar la aproape douăzeci de mile către vest de acest lanț, se desfășura altul, ce se îndrepta de la nord la sud.

Dar meleagurile acelea ofereau mai mult farmec pentru ochi decît plăceri pentru umblat. Ne-am așezat tabăra în junglă, aproape de o rîpă îngustă cu fund mocirlos, de unde se răsfiră o parte din apele care formează izvoarele lui Rungua. Era doar o mostră din numeroasele mocirle pe care le aveam de trecut; unele de numai cîțiva pași, altele de mai multe sute de metri; smîrcuri uneori acoperite de trestii și păpuriș, sau înfățișînd la suprafața lor sute de firișoare dintr-o apă roșiatică și vîscoasă, plină de vietăți microscopice.

Cîteva mile mai la sud de lanțul pe care l-am numit Kasera, după numele ținutului pe care-l împarte în două părți egale, aceste albii noroioase, devenite convergente, se varsă în Usensé. Este un larg rîu mlăștinos care se tîrăște mai întîi spre sud-vest, unde — după ce a primit tributari din nord și nord-est — devine un curs de apă de oarecare însemnătate, se unește cu un rîu care coboară din Urori și formează Rungua, care își aruncă apele în Tanganica, la șaizeci de mile de la această joncțiune.

Mi s-a spus că Rungua era considerată în regiune drept linia de demarcație dintre Usohua — ținut aflat la nord de cursul ei — și Ufipa, care se găsește la sud.

La 18 octombrie, ridicînd tabăra la ora obișnuită, ne-am continuat marșul spre nord-vest, pe o cărare care ocolea poalele munților și-ale cărei zigzaguri ne-au condus în mijlocul unor dificultăți fără număr: douăsprezece rîpe mlăștinoase, în care pașii elefanților au săpat gropi unde apa îți vine pînă la umeri, o apă de Styx[1] neagră și fetidă. Decența mă oprea să-mi scot hainele, de altminteri, dacă aș fi fost în pielea goală, dogoarea soarelui mi-ar fi acoperit trupul de bășici, și cum într-una din aceste gropi avusesem apă pînă la bărbie, am fost silit să termin etapa purtînd veșmintele leoarcă și acoperit pînă sus de un strat de noroi negru și lipicios. Aș fi putut pune să fiu dus în spinare, dar ar fi fost o cruzime să le impun această sarcină oamenilor mei, care și așa erau destul de împovărați. Singura soluție era să chem în ajutor toată filozofia mea și să merg cu stoicism pînă la capăt; însă nu era de loc agreabil, ca să nu spun nimic mai mult.

Am pătruns îndată în ținutul vuazavirilor. În cursul diferitelor sale campanii, Sîmba pustiise tot nordul provinciei și singurul lucru care ne-a izbit privirile a fost un ținut pustiu, dar care odinioară fusese foarte populat, judecînd după numărul satelor în ruine și cel al colibelor mistuite de foc.

O junglă născîndă lua locul culturilor și făgăduia pe curînd un nou ascunziș pentru animalele pădurii.

Misonghi, unul din aceste sate nefericite, le furniză oamenilor mei o găzduire care nu era de loc de disprețuit. Am adus din împrejurimile sale trei bibilici; Ulimengo a ucis acolo o antilopă pe care oamenii mei o numiră mhahuala, și a cărei carne inspiră unora dintre vuanyamuezi o teamă superstițioasă. Această antilopă, înaltă de trei picioare și jumătate, cu pielea

[1] Fluviu care, în mitologia greacă, ocolea de trei ori Infernul. (n. t.)

roșcată, capul lung, coarnele scurte, o lungă coamă dorsală, o coadă stufoasă și boantă, îmi pare a fi speța descoperită de căpitanul Speke în Uganda și care a primit din partea doctorului Schater numele științific de „tragelaphus spekii".

Un lung marș de șase ore, spre nord-nord-vest, în mijlocul unei păduri unde a fost zărită antilopa neagră și care, de altfel, este foarte bogată în vînat, ne-a dus pe malul unui rîu care trece pe lîngă un munte conic, al cărui vîrf era acoperit cu o mantie de bambus nespus de ușoară. Tabăra noastră a fost așezată între rîu și unul din povîrnișurile muntelui.

A doua zi, escaladînd un mic lanț de o înălțime redusă, care pleacă de la poalele muntelui, am avut sub ochii noștri noi peisaje de conuri și povîrnișuri, înălțate în toate direcțiile.

Cinci ore de marș în acest ținut pitoresc ne-au făcut să atingem Mpokua, unul din afluenții lui Rungua. În apropierea rîului se afla un sat de curînd părăsit, chiar în starea în care îl lăsaseră locuitorii în fuga lor: cu colibele neatinse, grădinile pline de legume și, pe ramurile copacilor, penații și larii înfățișați de niște mari vase de pămînt, lucrate excelent.

În cîteva minute, numai cu mîna goală, oamenii mei au prins în rîul vecin șaizeci de pești din familia silurilor. O puzderie de păsări, vulturi cu cap alb, pescărușii negri, ibișii, rîndunele, spatule albe ca zăpada planau deasupra apei sau se zăreau pe malurile sale.

Mpokua coboară dintr-un grup de munți situat la vreo opt mile la nord de satul părăsit și, simplu fir de apă, șerpuiește în mijlocul unui hățiș unde se adăpostesc sute de bivoli și de antilope. La sudul satului, care purta același nume, valea se lărgește, munții cotesc la est și la vest; acolo începe Kikua, vastă cîmpie care în anotimpul ploios este inundată, dar în timp de secetă prezintă același aspect, ca și toate pămînturile acestei regiuni, a cărei iarbă a fost înălbită de soare.

La 21 octombrie, urmînd malul drept al rîului Mpokua, am urcat pînă la izvorul său, care țîșnește dintr-un defileu adînc, situat între munți înalți. Bivolul și mbahuala (tragelaful lui Speke) au fost văzuți în mare număr în tot cursul traseului.

A doua zi, după o etapă de patru ore și jumătate, am sosit la Mtambu, fermecător pîrău cu unda dulce și răcoroasă, repede și străvezie, care se îndreaptă spre nord. Acolo am văzut pentru întîia dată sălașul leului și al leopardului. Ascultați ce spune în această privință Freiligrath:

„Acolo unde încîlceala de nepătruns a spinilor, mărăcinișului, lianelor, umple spațiul lăsat liber între copaci; unde ramurile înlănțuite nu îngăduie zilei să lumineze solul, acolo se retrage leul, cel mai puternic dintre toate animalele, monarhul lor. Acolo, dreptul lui la rangul suprem nu-i este contestat. Acolo se culcă el și doarme, după ce a ucis, după ce s-a îmbuibat de carne și sînge. Acolo se odihnește sau se tîrăște la întîmplare, după voința lui suverană..."

Tabăra a fost ridicată la cîțiva pași de una din aceste reședințe regale. În timp ce era întărită, omul însărcinat cu animalele noastre le-a dus la adăpătoare și, pentru a ajunge la apă, n-a găsit decît un tunel croit în junglă de elefanți și rinoceri. Abia intrase mica noastră ceată în această trecătoare întunecată, că un leopard sări de gîtul unuia din măgari și se cramponă zdravăn de el. Durerea o făcu pe victimă să scoată răgete înfricoșătoare, la care se alăturară și răgetele celorlalți măgari, în așa hal, încît agresorul dădu drumul prăzii și o șterse, băgat în sperieți. Rănile urechiatului, cumplite la vedere, erau totuși prea puțin primejdioase.

Gîndindu-mă că aș putea avea vreo întîlnire interesantă în această lizieră de sihlă înaltă, unde vegetația care creștea pe sub copaci oferea un refugiu atît de bun fiarelor sălbatice, am plecat cu Kalulu, micul meu servant, care îmi căra pușca de schimb și un supliment de muniții.

Înaintam încet în hățiș, aruncînd priviri atente în văgăunile dezvăluite de trecători înguste, sperînd să văd strălucind acolo ochii înfuriați ai vreunui leu și închipuindu-mi-l pe trufașul monarh în toată măreția regeștei sale mînii.

Dar după un ceas de mers prudent, neobservînd nimic, am devenit viteaz și m-am strecurat într-una din cavernele spinoase. Curînd m-am oprit sub un dom de frunziș pe care trunchiurile unor superbi mvulé le ridicau la o sută de picioare deasupra capului meu.

Închipuiți-vă o incintă de nepătruns, un covor de iarbă măruntă, coloane splendide susținînd — la o înălțime uriașă — o boltă de smarald, de unde cădea o lumină tainică. În sfîrșit, un pîrău care curgea în această penumbră, șușotind încetișor de tot, cu o blîndețe potrivită cu tihna sfîntă a locului.

Cine ar fi cutezat să pîngărească acest sanctuar, să strice această armonie solemnă, să tulbure această singurătate binecuvîntată? In clipa în care îmi spuneam: „Nimeni pe lume", am zărit sus de tot, pe o cracă, o maimuță care părea în același timp mirată și indignată de prezența noastră. Am izbucnit în rîs și nu m-am oprit decît în clipa în care niște strigăte groaznice au părut că-mi răspund: o ceată de maimuțe, ascunse în acea boltă sublimă, și trezite brusc de mine, fugeau făcînd un tărăboi înfiorător.

Părăsisem sanctuarul meu și mă aflam iarăși în plin soare, căutînd o pradă oarecare. Deodată am văzut în pădure un mistreț roșiatic cu colți enormi, care păștea liniștit. Lăsîndu-l pe Kalulu îndărătul unui copac și azvîrlindu-mi casca de plută în spatele altuia, am început să mă tîrăsc pe burtă. La patruzeci de pași de animal, am ochit cu grijă și am tras de pe umăr. Mistrețul făcu un salt înspăimîntător, se zbîrli și își ridică coada — avea o înfățișare formidabilă. În timp ce el asculta cu urechile ciulite și scotocind împrejurimea cu privirea, i-am vîrît în piept un glonte care i-a străpuns trupul. În loc să cadă, cum mă așteptam, se nă-

pusti furios în direcția de unde venise lovitura, trecu prin fața mea și primi alt glonte, care îi străbătu din nou trupul. Își urmă drumul și nu era decît la cinci sau șase metri de copacul îndărătul căruia stătea Kalulu, cînd se opri subit și căzu. Dar în clipa în care soseam cu cuțitul în mînă, ca să-i despic beregata, se ridică, îl zări pe micul negru, și privirea îi fu abătută de pălăria mea, a cărei albeață îi atrase atenția. Acest obiect bizar îl făcu să-și piardă cumpătul, nu putu să suporte vederea lui, căci scoase un grohăit de spaimă și se aruncă în desiș, unde îmi era cu neputință să mai dau de el.

Se lăsa noaptea, mă aflam la trei mile de oamenii mei; trebuia să mă întorc și, deși mă durea să mă înapoiez cu mîna goală, am luat iar drumul taberei, fără să mai zăbovim. În cursul acestei plimbări am fost însoțiți, pe stînga noastră, de un animal de dimensiuni mari, care stăruia să ne urmărească. Umbra serii, care creștea, mă împiedica să-i deslușesc forma; era o formă nelămurită, poate stafia mistrețului meu.

În seara aceea, pe la unsprezece, am fost treziți de un leu care răgea în apropierea taberei; curînd îi dădu replica glasul altui leu, apoi un al treilea se alătură corului; noutatea acestui fapt mă împiedică să-mi recapăt somnul. Am privit prin poarta îngrăditurii și am țintit cu winchester-ul meu, de o precizie admirabilă, dar vai! cartușele parcă ar fi fost umplute cu rumeguș. În scîrba pe care am simțit-o, i-am lăsat în pace pe lei și m-am întors la culcușul meu, unde răgetele lor mi-au slujit drept cîntec de leagăn.

A doua zi am părăsit valea Mtambu, acest rai al vînătorilor, pornind spre o așezare pe care vuakahuenzii o numesc Imrera. Satul lîngă care ne-am oprit poartă numele de Itaga, este situat în Rusahua, district din Ukahuendi — provincie căreia localnicii îi spun de obicei Kahuendi — și în care intrasem trecînd peste rîul Mtambu.

Locuitorii Ruasahuei, populație foarte numeroasă, sînt îndatoritori față de străini. Totuși îi văd foarte

rar; cel mult dacă primesc în fiecare an vizita unuia sau a doi vuasahuahili, care trec pe-acolo, întorcîndu-se din Pumburu și din Usohua. Au de vînzare o cantitate de fildeș atît de neînsemnată, încît nu-i de ajuns pentru a îndemna pe cineva să înfrunte distanța care, pe această rută, desparte așezările între ele.

Caravanele care vin aci au ca obiectiv Pumburu, ținut situat la sud-vest, la o zi bună de marș de Imrera, adică la treizeci de mile; sau dacă nu, din Pumburu ele se îndreaptă spre Tanganica — prin Katuma, Uhyombeh, Ugarahuat și Usohua.

Era linia pe care voiam s-o urmăm și noi, însă în clipa în care era să pornim de-a lungul ei, am aflat că Mapunda, sultanul din Usohua, purta război cu vuazavirii care, izgoniți din Mpokua și din împrejurimi, îndrăzniseră să se statornicească între satele lui și Pumburu.

Trebuia să alegem altă rută, așa cerea prudența. Am propus deci să ne ducem la lacul Tanganica, fără altă călăuză decît busola, să mergem drept înainte spre apus, evitînd potecile, și după aceea să ajungem la Ujiji, luînd-o pe marginea lacului.

Îmi formasem acest plan nu numai din pricina războiului întîlnit în drum, ci mă gîndeam și la Livingstone; dacă vestea sosirii mele urma să-l facă să o ia la fugă — ideea aceasta mă obseda — trebuia să mă îndepărtez de drumurile bătute, unde o întîlnire mă putea trăda.

Totuși, după o matură chibzuință, fruntașii caravanei mele se gîndiră că era mai bine să mergem drept spre nord și să ajungem la rîul Malagarazi, afluent important al lacului Tanganica, în care se varsă, venind de la răsărit. Dar în grupul meu nimeni nu cunoștea drumul și căpetenia din Imrera nu a dat voie nici unuia din oamenii lui să ne călăuzească.

După spusele băștinașilor, Malagarazi nu mai era decît la două etape de marș. Am socotit necesar să le dau oamenilor mei rații pentru trei zile.

Itaga este situat într-o scobitură a unui munte, unde

are ogoare de o mare întindere. Locuitorii săi cultivă sorgo, patate, fasolea și maniocul, din care fac tapioca. Dar nu-i chip să cumperi acolo un pui, la nici un preț, și singurul lucru ce ne-am putut procura, afară de grîu, a fost o capră grozav de slabă, importată din Uvinza, într-o perioadă îndepărtată.

Ziua următoare, 25 octombrie, nu-mi evocă decît amintiri urîte; din ziua aceea greutățile se iviră din nou.

Am apucat-o mai întîi spre răsărit, pentru a ajunge pe platoul care mărginește valea Imrerei, la nord și la vest.

Am ajuns la poalele platoului în două ceasuri și jumătate. Acolo ne-am oprit. Un șir de povîrnișuri ne despărțea de cîmpia superioară, care domină valea de la o înălțime de trei sute de metri; dar un defileu accesibil trebuia să ne conducă în vîrf.

Suind arcul muntos care mărginește bazinul Imrera, la nord și la apus, îmbrățișasem cu privirea, la sud și la est — o perspectivă întinsă. Aspectul peisajului, care în Ukahuendi este totdeauna accidentat, mereu pitoresc, nu avea totuși nimic sublim.

Am găsit în faldurile acestui lanț mai multe bome în ruine, care păreau să fi fost clădite în vreme de război.

Mbembu (piersicul sălbatic) creștea din belșug pe drum și în fiecare clipă vedeam cum cîțiva oameni se desprindeau din șir pentru a se duce să-și facă provizii din aceste poame care, pe alocuri, erau așternute grămadă pe jos.

Cu puțin înainte de a ne opri, rănisem un leopard, ceea ce nu-l împiedicase să fugă în salturi.

Seara am auzit cum rag leii, ca în tabăra noastră din Mtambu.

Marșul următor, desfășurat la umbra crepusculară a unui înalt codru, ne-a dus pînă la o bomă recent înființată de arabii care se îndreptau spre Unyanyenbe, venind din Ujiji, și care făcuseră calea întoarsă de teama lui Mirambo.

În această lungă etapă, urmasem malul drept al lui Rugufu, larg curs de apă leneș, înțesat de papirus și de mateté.

Bălegarul și urmele de bivoli se găseau cu duiumul; se găseau de asemenea pași de rinoceri. În fundul unui crîng de copaci mari, situați lîngă rîu, se afla o colonie de maimuțe bărboase și cu o înfățișare leonină.

În dimineața zilei de 28, cînd eram în pragul plecării, am văzut trecînd o cireadă de bivoli. Imediat am păstrat cu toții o liniște deplină, însă cireada recunoscuse primejdia. Nici nu începusem să ne tîrîm, că un vuiet de tunet, produs de galopul întregii cete, ne vesti de inutilitatea eforturilor noastre.

La 28 octombrie, drumul s-a desfășurat peste niște imense întinderi de gresie și de minereu de fier. Apa nu era numai rară, ci și execrabilă și eram pîndiți de foamete; mărșăluisem timp de șase ceasuri fără să zărim nici cel mai mic semn de cultură.

După informațiile culese de la localnici, în ziua aceea ar fi trebuit să ajungem la rîul Malagaruzi; dar după harta lui Burton, sau mai curînd a lui Speke, eram încă la o distanță de două etape lungi.

A doua zi, aproape la ieșirea din tabără, am avut sub ochii noștri una din cele mai frumoase scene pe care le-am întîlnit în Africa. O priveliște sublimă, dar nu prea încurajatoare: într-o parte rîpe sălbatice, sfîrtecînd ținutul în toate sensurile, deși în general direcția lor era nord-vest; de partea cealaltă mase de gresie, mase enorme și cvadrunghiulare sau formînd turnuri, piramide, dîmburi, conuri truncheate, circuri zbîrlite de vîrfuri scofîlcite de stîncărie și cu desăvîrșire golașe. Vegetație nicăieri, doar în cîteva fisuri și pe la baza povîrnișurilor roșiatice, unde alunecase puțin teren.

Un lung șir de coborîșuri, printre stînci fărîmițate și blocuri amenințătoare, ne-au adus în fundul unei rîpe ale cărei maluri abrupte se ridicau la o mie de picioare deasupra capetelor noastre. În numeroasele lui ocoluri, defileul se lărgi și se transformă într-o cîmpie în-

clinată spre apus. Drumul pe care-l urmam mergea însă spre nord și pătrunse în mijlocul unui mic lanț, unde în vîrful unor țarcuri sprîncenate se zăreau sate pustii.

Un mare smochin — sicomor, care în comparație părea pitic, se înălța lîngă o masă stîncoasă, înaltă de șaptezeci de picioare și cu un diametru de o sută cincizeci; acolo ne-am oprit, după cinci ore și jumătate de marș rapid și neîntrerupt.

Se împliniseră douăzeci de ceasuri de cînd oamenii mei îmbucaseră ultima fărîmă de carne, ultimul lor pumn de grîu. Nu mai aveam decît o livră și jumătate de făină, puțin lucru pentru patruzeci și cinci de înfometați.

Imi rămîneau însă treizeci de livre de ceai și douăzeci de livre de zahăr. Am spus să fie puse căldările pe foc; în timp ce apa se încălzea, grupe detașate din caravană alergau în căutarea fructelor sălbatice și aduseră curînd panere de tamarinde și mtembu, la care se adăugă — pentru fiecare din oamenii mei — un litru dintr-o excelentă băutură în care am turnat zahăr din plin.

Seara, într-o invocație rostită cu glas tare, musulmanii noștri se rugară lui Alah să ne trimită merinde.

Fiecare se sculă devreme și plecă foarte hotărît să nu se oprească decît în locul unde se vor putea cumpăra provizii.

Urmele de rinoceri abundau, bivolii păreau numeroși, dar nu se zărea nici un animal.

Povîrnișurile repezi și scurte fură urcate și coborîte cu zecile, făcîndu-ne să trecem de pe creasta unor mici ridicături în fundul unor rîpe pietroase, de unde am ieșit în sfîrșit într-o vale mărginită într-o parte de un munte triunghiular și în cealaltă, de un grup de trei coline cu înfățișare semeață.

Am coborît în valea aceea, pe care soarele o albise; curînd verdeața luă locul ierbii uscate; în depărtare se zări o pădure; la scurt răstimp după aceea, eram în mijlocul unor ogoare de porumb.

Privind în toate părțile, căutînd satul, l-am zărit în creștetul masei triunghiulare ce o aveam pe dreapta noastră. Un strigăt de veselie salută această descoperire; oamenii mei își aruncară jos poverile, cerînd merinde.

— Cine vrea să ia stofă, să se ducă să cumpere grîne, la orice preț.

Trei-patru oameni plecară și ne-am trîntit pe jos chiar în locul acela, căci nu mai puteam de osteneală.

După aproape un ceas, oamenii însărcinați cu aprovizionarea se întoarseră grozav de mîndri, cu brațele încărcate. Ne spuseră că satul era plin de provizii, că se numea Uelled Nzogora (fiul lui Nzogora), ceea ce ne dădu de știre că ne aflam în Uvinza, a cărei mare căpetenie era Nzogora. Ne mai înștiințară pe deasupra că acesta din urmă purta război cu Lokanda Mira, din pricina cîtorva saline situate în valea Malagaruzi, drept care rezulta că ne va fi greu să ajungem la Ujiji pe calea obișnuită. Dar fiul lui Nzogora se învoia, în schimbul unei gratificații, să ne furnizeze călăuze și, apucînd-o spre nord, n-aveam de ce să ne temem.

Cum totul părea că merge pe placul nostru, ne-am pregătit să cinstim merindele ce ne soseau, lucru la care trecerea junglelor și a pădurilor din Ukahuendi ne dispusese de minune.

Începu atunci o serie de negocieri diplomatice cu privire la tributul pe care fiul lui Nzogora îl impunea călătorilor, trebui să fie dezbătută cantitatea de stofă, precum și calitatea. Cererea era de patruzeci de metri; am obținut o reducere de un sfert și cei treizeci de metri plătiți în kaniki și merikani nu numai că ne achitară obligațiile, dar ne ajutară să angajăm și călăuzele de care aveam nevoie.

Revin la jurnalul meu, fără de care nu aș putea relata incidentele din marșurile următoare și care le va prezenta într-un mod mai viu și mai exact decît aș putea s-o fac astăzi.

31 octombrie 1872: Ne-am așezat tabăra în junglă. Direcția rutei: nord-nord-est. Durata marșului, patru ore și jumătate.

După ce am părăsit poalele muntelui pe care fiul lui Nzogora și-a construit citadela, am mers multă vreme la est-nord-est, pentru a evita o porțiune de netrecut a mlaștinii aflate între noi și Malagarazi. Valea avea o înclinare repede spre această rovină, al cărei sîn larg culege apele din trei lanțuri muntoase însemnate; luînd-o apoi spre nord-vest, ne-am pregătit să trecem mlaștina. Pe cînd ne aflam încă pe malul ei oriental, călăuzele ne-au spus că un arab cu caravana lui compusă din treizeci și cinci de oameni s-au înfundat pe neașteptate în nămol și că nu i-a mai văzut nimeni de-atunci; catastrofă cumplită, care s-a produs la cîțiva pași de locul unde tocmai ne aflam.

Mlaștina aceasta, așa cum ne-a apărut atunci, are o lărgime de cîteva sute de metri și e acoperită de o împletitură foarte strînsă de ierburi, cu care se amestecă multă materie în descompunere. În mijlocul acestei întinderi și voalat de stratul ierbos, trece un larg curs de apă, adînc și repede. Călăuzele deschideau marșul, urmați de oamenii mei, care nu înaintau decît cu precauțiune. Ajungînd în centru, începusem să vedem cum podul mișcător — cu care natura ne-a înzestrat în chip atît de curios — iese la suprafață și se lasă-n jos, avînd greoaie unduiri lîncede, asemănătoare mișcării hulei cînd marea adoarme, după furtună. Pe unde treceau măgarii, valul ierbos se înălța cu mai bine de treizeci de centimetri. Deodată, piciorul unuia din măgari a crăpat această punte mobilă. Bietul animal, neputînd să iasă de acolo, gaura s-a scobit, s-a muiat și s-a umplut numaidecît de apă. Cu toate acestea, cu ajutorul a zece oameni, am izbutit să ridic dobitocul și să-l pun iarăși pe un strat mai ferm, de unde l-am făcut să atingă cu ușurință malul.

Trecînd mlaștina fără nici un alt accident, am luat-o spre nord și ne-am trezit într-un ținut încîntător, care convenea agricultorului din toate punctele de vedere.

Pe ici și colo se zăreau stînci mari, însă în crăpăturile lor creșteau copaci de toată frumusețea, sub care se cuibărea o populație numeroasă.

Ne-am procurat de la localnici oi și capre în stare bună și la preț ieftin. Am profitat de acest fapt pentru a sărbători apropierea noastră de Malagarazi, jertfind opt capre, a căror carne a fost împărțită oamenilor mei.

1 noiembrie: Pornind de la tabără, am mers spre nord-vest, și, după ce am coborît povîrnișul unui munte, am contemplat în sfîrșit Malagarazi. Este un rîu îngust, dar adînc, care străbate o vale gîtuită între două faleze înalte. Păsări mîncătoare de pești acoperă copacii ce mărginesc malurile sale. Numeroase sate se risipesc în împrejurimi. Bucatele se găsesc din belșug și sînt la preț scăzut.

După ce am urmat malul său stîng timp de cîteva mile, ne-am oprit la așezările cîrmuite de Kiala.

2 noiembrie: Sîntem pe insula Ihata, la un ceas și jumătate la vest de Kiala. Am sosit în fața acestei insule la cinci după amiază. Toată dimineața s-a irosit în vorbărie goală cu proprietarul bacului.

Iată condițiile puse pentru trecerea întregii caravane: opt metri de stofă, plus patru fundos (patruzeci de coți) de perle roșii, zise samé-samé. M-am învoit să plătesc anticipat, și m-am executat pe loc.

Patru oameni, cu poverile lor, intră în bărcile mici — niște piroge prăpădite, informe și avariate. Oamenii mei sînt lăsați pe celălalt mal.

De trei ori luntrile merg de la un mal la celălalt.

Soarele se lăsa spre asfințit; trebuia să ne trecem animalele. Simba, un măgar sălbatic din Unyamuezi — un animal frumos — fu lansat primul în apă, ținut de o frînghie. Ajunsese în mijlocul rîului — cînd l-am văzut zbătîndu-se: un crocodil îl înhățase de gît. Sărmanul Simba — cum se mai apăra! Ciupereh trăgea din răsputeri frînghia, dar în zadar; sărmanul măgar se afunda și nu l-am mai văzut. În locul acela, rîul avea o adîncime de cincisprezece picioare. E drept

că zărisem în apropiere cîteva capete de un cafeniu deschis, ochi mici, strălucitori, spinări solzoase, dar cine s-ar fi gîndit vreodată că monștrii se vor apropia de bărci, în mijlocul zarvei pe care o făcea bacul ?

Ne-am apucat iarăși de lucru, întristați de această pierdere. La ora șapte eram cu toții pe malul celălalt, afară de Bombay, care păzea ultimul nostru măgar ; va trece cu el mîine, cînd crocodilii vor fi părăsit rîul.

3 noiembrie : Măgarul nostru a trecut azi dimineață, cu asistența unui mganga (omul cu talismane) care, după ce a mestecat cîteva frunze ale unui copac ce se vede prin preajma rîului, a scuipat pe animal pasta astfel fabricată.

Acest mganga îmi spune că, după ce își freca trupul cu frunzele mestecate, putea să treacă rîul la orice ceas din zi sau din noapte, fără să aibă a se teme de nimic. Pare foarte convins de eficacitatea acestui mijloc.

Pe la ora zece, a sosit din Ujiji o caravană alcătuită din optzeci de băștinași din Ugahha, provincie situată la sud-vest de Tanganica. Le-am cerut vești.

— Un musungu se află acolo de trei săptămîni.

Răspunsul acesta m-a făcut să tresar.

— Un om alb ? am urmat eu vorba.

— Da, un om alb.

— Cum este îmbrăcat ?

— Ca stăpînul (arăta spre mine).

— E tînăr ?

— Nu, este bătrîn : are păr alb pe față. Și pe urmă, este bolnav.

— De unde vine ?

— Dintr-o țară care este de cealaltă parte a Uguhhei, foarte departe, foarte departe, și care se numește Manyema.

— Adevărat ! Și chiar se află la Ujiji ?

— Abia acum opt zile l-am văzut acolo.

— Crezi că o să mai fie acolo, cînd vom sosi noi ?

— Nu știu.

— A mai fost prin părțile acelea ?

— Da, dar este multă vreme de-atunci.

— Urra ! E Livingstone ! E Livingstone ! Nu poate fi altul decît el. Cine știe, totuși ? S-ar putea să fie altul — un călător venit de pe coasta occidentală. Sau poate Baker ! Nu, Baker nu are barbă albă. Trebuie însă să mă zoresc ; dacă află că sosesc și o tulește, la vestea aceasta ?

Le-am spus oamenilor mei că dacă vor să ajungă la Ujiji fără a face nici un popas, îi dăruiesc fiecăruia cîte opt metri de stofă. Au primit cu toții, bucuria lor era aproape la fel de mare ca și a mea — și mă stăpînea o bucurie nebună. Voiam să plec să rezolv această întrebare arzătoare : „Este oare chiar Livingstone ?“ Să-mi dea Dumnezeu răbdare ! Dacă ar fi pe-aici drum de fier, sau s-ar găsi măcar cai ! Cu un cal, aș fi la Ujiji în douăsprezece ceasuri.

Am părăsit rîul Malagarazi însoțiți de două călăuze procurate de Usenghe, bătrînul luntraș.

După un ceas, ajungeam la satul Isinga. Marșul se desfășurase într-o cîmpie salină, care totuși, pe măsură ce înaintam, devenea mănoasă și productivă.

4 noiembrie : Am plecat dis-de-dimineață.

Prima parte a drumului a fost făcută într-o pădure cu copaci pitici ; pădure de mică lărgime, care, tot rărindu-se, pînă la urmă a pierit. Am intrat atunci în Uhha, un ținut de cîmpii. Sate în toate părțile, în mijlocul unor mari miriști de sorgo și de porumb ; sate alcătuite din cîte trei bordeie, din cinci, zece, douăzeci de colibe în formă de stup. In ele se trăiește într-o vădită securitate, căci nici unul din aceste cătune nu este înconjurat de o îngrăditură.

Un loc împrejmuit cu șanț, neavînd nici măcar apă, este singurul hotar ce desparte Uhha de Uvinza.

Ne-am oprit la Kahuanga.

5 noiembrie : Plecați din Kahuanga încă din revărsatul zorilor, ne-am urmat marșul în cîmpia fără margini, uscată și înălbită de un soare ecuatorial. Mergeam voioși înspre vest, scăpați de orice îngrijorare, spunîndu-ne cu bucurie că eram la capătul suferințelor noastre, că nimic nu ne va mai opri, că peste cinci zile

vom găsi ceea ce veniserm să caut de la atîta depărtare, trecînd peste atîtea stavile și primejdii.

În dreapta noastră se vedeau sate. Deodată, doi negri — desprinzîndu-se dintr-un grup de băștinași care păreau că ne privesc — alergară înaintea caravanei.

Ceata mea se opri. Am făcut cîțiva pași înainte, pentru a-i întreba pe noii sosiți ce doreau. Îmi adresară yambo-ul cuvenit, apoi îmi puseră această întrebare:

— De ce omul alb trece fără să vină să-l salute pe șeful nostru și să-i plătească tribut? Omul alb nu știe oare că aci locuiește un rege din Uhha, căruia arabii și vuanguanii îi plătesc un drept de trecere?

— Am predat ieri tributul căpeteniei din Kahuanga, la cererea lui, căci ne-a spus că este însărcinat să-l încaseze.

— Cît ați dat?

— Zece dotis de stofă frumoasă.

— Este chiar sigur?

— Foarte sigur; o să vă spună perceptorul însuși.

— Foarte bine — urmă interlocutorul meu, un tînăr frumos, cu înfățișare inteligentă — dar datoria noastră este de a vă opri, în numele regelui, pînă ce căpătăm dovada acestui fapt. Veniți în satul nostru; vă veți așeza la umbra copacilor noștri pînă la întoarcerea curierilor pe care-i vom trimite la Kahuanga.

— Nu; soarele s-a înălțat abia de un ceas și sîntem grăbiți; avem mult de mers. Dar ca să vă convingem că nu căutăm să scăpăm de tribut, vom rămîne aci și doi soldați de-ai noștri îi vor însoți pe oamenii voștri, ca să le arate cine a primit stofa noastră.

Curierii plecară. Frumosul tînăr (se nimerise să fie nepotul regelui) șopti un cuvînt la urechea unui băiețandru, care se îndepărtă, cu iuțeala unei antilope, în direcția satelor. Rezultatul acestei misiuni nu se lăsă așteptat. Văzurăm curînd cum sosesc cincizeci de războinici, avînd în fruntea lor pe un bărbat înalt și frumos, îmbrăcat într-o mantie de postav stacojiu, pe cap cu o stambă nou-nouță, aranjată în chip de turban

și împodobit cu o bucată de fildeș lustruit, în formă de semilună, care-i atîrna de gît.

Eram atunci pe malul oriental al unei ape, la mică depărtare de Lukomo, sat din Kimeny, provincia Uhha.

Acest șef, în mantie roșie, era, într-adevăr de o frumusețe remarcabilă : avea figura ovală, pomeții bine plasați, ochii mari, o arcadă frumoasă, fruntea largă și proeminentă, nasul bine croit, buzele de o tăietură frumoasă, înalt de stat și de proporții desăvîrșite.

Cînd fu aproape de noi, îmi spuse, pe un ton cordial :

— Yambo, bana ? (Ce mai faci, stăpîne ?)

— Yambo, mutuaré ? i-am răspuns eu, la fel de cordial.

Ceata lui cu a mea, eu însumi cu războinicii lui, schimbarăm saluturi yambo, și în aceste prime raporturi nimic nu trăda nici cea mai mică ostilitate.

Căpetenia se așezase pe călcîie, punîndu-și alături arcul și săgețile ; toți oamenii lui îl imitară.

M-am așezat și eu pe un balot, oamenii mei făcură la fel, luîndu-și povara drept scaun, astfel ca să formeze laolaltă un semicerc în jurul meu.

Nu se rostea nici o vorbă ; cîmpia era cufundată într-un calm atît de profund, încît ai fi zis că este părăsită de orice făptură vie. In mijlocul acestei tăceri, căpetenia luă cuvîntul :

— Eu sînt Mionvu — zise el — marele mutuaré din Kimeny și cel mai mare după rege, a cărui locuință o vedeți colo.

Arăta spre un tîrg mare, învecinat cu niște coline scorojite, care se zărea la nord, la vreo douăsprezece mile.

— Am venit să vorbesc cu omul alb — urmă căpetenia. Arabii și vuanguanii, de cîte ori trec, nu uită niciodată să-i facă un dar regelui, așa este obiceiul. De ce omul alb nu-i plătește regelui ceea ce i se datorează ? De ce se oprește în drum ? De ce nu vine la Lukomo, unde avem hrană și umbră și unde am

putea discuta treaba pe-ndelete? Omul alb își zice prietenul nostru. Să vină în satul nostru. Soarele arde. Mionvu nu va mai vorbi aici. Dacă omul alb ne este cu adevărat prieten, să ne urmeze și să ne însoțească la Lukomo.

— A sosit ceasul să ne oprim — am spus eu. E amiază; ne-ați curmat marșul; vă vom urma și ne vom așeza tabăra la voi.

Rostind aceste cuvinte, m-am ridicat și le-am făcut semn oamenilor să-și reia poverile. Nu era chip să fac altfel, curierii încă nu se întorseseră.

Sosit la el acasă, Mionvu se trînti pe pămînt, la umbra foarte zgîrcită a celor cîtorva copaci din sat.

Pe la două, curierii se înapoiară.

— Este foarte adevărat — spuseră dînșii — că șeful din Kahuanga a primit cei zece dotis, însă pe socoteala lui, nu pe cea a regelui.

Drept orice răspuns, Mionvu îmi înfățișă zece legături de trestii.

— Cîte bețișoare, tot atîția dotis, pentru rege. Fiecare legăturică avea zece firicele; în total, o sută dotis; patru sute de metri de stofă.

Venindu-mi în fire din buimăcirea mea, care era de nedescris, am oferit a zecea parte.

— Zece dotis regelui Uhhei! Nu mai puțin de zece dotis!

Fără să răspund nimic, m-am retras în bordeiul care fusese curățat pentru mine și i-am chemat pe Bombay, Asmani, Mabruki și Ciupereh, ca să ținem sfat.

— Spuneți-mi voi ce trebuie să facem.

— Dă-i lui Mionvu ce-ți cere și să plecăm, stăpîne. Este ultima dată. Așa a afirmat chiar mutuaré, este ultimul nostru tribut; plătește, și peste patru zile vom fi la Ujiji — propuse Bombay.

— Mionvu a spus că este ultimul bir? V-a asigurat de asta?

— Da, stăpîne; hotărît că da!

— Haide, zi, Asmani, trebuie să plătim sau nu?

— Mi-e teamă că vom fi nevoiți să plătim — răs-

punse uriașul cu veșnicul său surîs — dar este într-adevăr pentru ultima oară.

— Și tu, Ciupereh, ce spui ?

— Plătește, Cama ; e mai bine să plecăm liniștiți.

— Ce părere ai tu, Mabruki ?

— Ah stăpîne, stăpîne drag ! în mare strîmtoare am intrat ! Dar ai face mai bine să plătești. E pentru ultima dată ; și ce înseamnă pentru tine o sută de dotis ?

— Duceți-vă atunci, Asmani și Bombay, oferiți mai întîi douăzeci. Dacă Mionvu refuză, dați-i treizeci. Dacă e nevoie, mai adăugați zece. Fiți risipitori cu vorbele ; urcați încet, doti cu doti, dar nu treceți de optzeci. Plecați și fiți prudenți !

Pe scurt, la nouă seara am pus să i se ducă lui Mionvu ceea ce ne învoisem : șaizeci și patru de dotis pentru rege, șase pentru el însuși și cinci pentru subalternii lui. În total, șaptezeci de chucka duble, trei sute de metri de stofă — un balot întreg și încă un sfert dintr-altul.

6 noiembrie : În revărsatul zorilor eram în marș, triști și tăcuți. Stocul nostru de pînzeturi primise acolo o lovitură teribilă. Ne mai rămîneau nouă baloturi ceea ce, adăugat la mărgelele noastre de sticlă, era suficient pentru ca — administrat cu economie — să ne ducă pînă la Atlantic ; dar dacă un număr oarecare de căpetenii ca Mionvu s-ar fi găsit în calea noastră, n-am fi avut cu ce să ajungem la Ujiji. Oricît de aproape eram de dînsul, Livingstone îmi părea la fel de departe ca la începutul expediției.

Trecusem peste Bombué și o luasem de-a curmezișul unei cîmpii care unduia molatic, înălțîndu-se treptat spre niște munți, în dreapta noastră, iar în stînga se înclina spre valea lui Malagarazi, rîu de care eram la o distanță de vreo douăzeci de mile.

Ținutul este populat ; pretutindeni se zăresc sate, găsești alimente la prețuri scăzute ; lapte din belșug, unt de bună calitate.

După patru ore de mers, am trecut peste un rîu care se numește Kanengi și am intrat în boma din Kahirigi, sat întărit a cărui populație e alcătuită din vuatuși și vuahhi.

Am fost înștiințați numaidecît că un frate al regelui din Uhha locuia în acel sat, al cărui șef era.

Vestea a fost prost primită ; presimțeam un nou tribut.

Efectiv, nu se scurseseră nici două ceasuri de cînd sosisem, că doi vuanguana intrară în cortul meu. Am recunoscut în persoana lor pe doi sclavi ai lui Tani ben Abdallah. Cei doi oameni veneau din partea regelui, să pretindă tributul ; cereau treizeci de dotis : o jumătate de balot !

Cerule îndurător ! ce să fac ?

După spusele celor doi vuanguani, în drumul nostru mai sînt cinci căpetenii — la două ceasuri depărtare unul de altul — și fiecare încasa tribut, după pilda celor precedenți.

Încă cinci căpetenii și sîntem ruinați, iată un fapt evident. În fața acestei evidențe, ce ne rămîne de făcut ? Cum să răzbim pînă la Livingstone, fără a fi reduși la starea de cerșetori ?

I-am expediat pe cei doi oameni ; pe urmă l-am chemat pe Bombay. I-am spus să se ducă cu Asmani să negocieze honga și să-l stabilească la prețul cel mai scăzut posibil. După asta, mi-am luat pipa și, de voie de nevoie, privind lucrurile cu înțelepciune, am început să chibzuiesc. Peste o jumătate de ceas, planul meu era făcut. Chiar în noaptea aceasta îl voi aduce la îndeplinire.

De îndată ce tributul a fost plătit, fapt pentru care fiecare s-a arătat bucuros — deși toată diplomația lui Bombay, toată caustica lui nu a putut coborî cifra decît la douăzeci și șase de dotis — i-am rechemat pe cei doi vuanguani și i-am întrebat dacă există vreun mijloc de a-i ocoli pe șefii care, pe teritoriul rămas în fața noastră, pretind biruri.

Uimiți de întrebare, au declarat mai întîi că nu este cu putință. Dar în cele din urmă, după discursuri lungi, unul din ei a declarat că la miezul nopții — sau ceva mai tîrziu — ne va sluji de călăuză și ne va ajuta să apucăm prin jungla care se află între Uhha și Uvinza. Vom străbate hățișul în direcția vestică și vom ajunge în Ukaranga fără să mai avem de pătimit alte necazuri. Călăuza este sigură de acest lucru, cu condiția ca plecarea să fie nocturnă și să obțin din partea oamenilor mei o tăcere deplină, pentru a nu trezi pe nimeni din sat. Inutil să mai adaug că am consimțit bucuros.

După ce treaba a fost aranjată, ne mai rămîneau multe de făcut. Mai întîi, să ne procurăm merinde pentru cele patru zile pe care urma să le petrecem în junglă. Am trimis imediat doi oameni cu stofă să cumpere grîne la orice preț. Înainte de ceasurile opt, aveam provizii pentru opt zile. Neîndoielnic, soarta ne este favorabilă.

7 noiembrie: Nu m-am culcat. Cu puțin înainte de miezul nopții, cînd luna începea să răsară, oamenii mei au părăsit satul, în mici grupe de cîte patru. La ora trei, toată ceata era afară din sat, fără a fi provocat cea mai mică alarmă.

La un șuierat al nostru, călăuza a sosit. Am luat-o spre sud, de-a lungul malului drept al rîului Kanengi. Un ceas de marș în această direcție; pe urmă caravana a cotit spre apus, de-a curmezișul unei cîmpii ierboase, fără a devia de la această linie, în ciuda obstacolelor. Din cînd în cînd nori deși își răspîndeau umbra peste cîmpia pustie și, obscuritatea adăugîndu-se tăcerii, dădea situației un caracter înfiorător.

Toți oamenii mei mergeau voinicește, fără să murmure, deși erau însîngerați de ierburile tăioase. În sfîrșit, zorile se iviră, în toată gingășia, în tot farmecul lor. Cerul ne era redat cu fericitele sale prevestiri, cu surîsurile lui pline de făgăduieli.

Cu toată oboseala, oamenii mei au mărit pasul și au mărșăluit pînă la ora opt.

Tocmai atinsesem rîul Busigi, al cărui curent este rapid. In vecinătate era un petic de junglă ; am intrat în el ca să ne luăm prînzișorul.

Bivoli, antilope — printre care se găseau și elani — însufleteau malurile rîurilor ; dar, oricît de puternică era ispita, nici unul n-a fost doborît : nu îndrăzneam să tragem.

Stăteam acolo de un ceas, fericiți să ne odihnim, cînd niște oameni încărcați cu sare adusă de pe malurile lui Malagarazi, s-au ivit pe malul celălalt. Ajunși în dreptul ascunzătorii noastre, ne-au descoperit, au aruncat din spinare sarea și, scoțînd strigăte de alarmă, au alergat cît îi țineau picioarele, spre satele care păreau să fie la o distanță de vreo patru mile.

Hamalii mei și-au reluat numaidecît poverile, au trecut rîul și s-au repezit spre o junglă care era în fața noastră. Abia ne aflam în hățiș, că o femeie — nevasta unuia din soldații noștri, cam slabă de minte — scoase niște strigăte ascuțite. Teroarea fu la culme. Strigătele acelea aveau să-i atragă pe vuahhi. De data aceasta, era limpede că voiam să scăpăm de tribut.

Femeia strigă mai departe, fără nici un motiv ; așa, de sminteală curată. Călăuza veni să-mi spună :

— Făceți-o să tacă, sau sîntem pierduți !

I se puse peste gură o bucată de pînză, înnodată îndărătul capului ; i se legară mîinile și caravana plecă cu cea mai mare iuțeală.

Înainte ! Înainte ! cu pas ferm și rapid, pînă la ora unu, cînd, nemaiputînd de osteneală, am ajuns la micul lac Musunya. Fusese o etapă de nouă ore.

Musunya este unul din numeroasele bazine circulare pe care le cuprinde această parte din Uhha, unde ele formează o adevărată grupă. La drept vorbind, sînt mai curînd niște uriașe helești, decît lacuri. In timpul perioadei de masika, Musunya trebuie să aibă trei sau patru mile lungime, pe două lățime. Este plin de hipopotami și animalele mari abundă pe țărmurile sale.

Nimic mai calm decît bivuacul nostru; fiecare stă liniștit. Nici o cabană, nici un foc; cortul n-a fost desfăcut, pentru ca, la cea mai mică alarmă, să putem pleca imediat.

9 noiembrie: Am pornit în marș cu mult înainte de s-a crăpat de ziuă. În clipa în care a apărut soarele, ieșeam din hățișul de bambus unde ne aruncase venirea caravanei cu sare, și ne găseam iar în cîmp deschis: zărirăm lunga perspectivă a unui teren unduit, avînd presărați ici și colo cîte un pîlc de copaci caracteristici, care întrerupeau goliciunea generală.

Ceasurile s-au scurs unul după altul, mergeam fără oprire, străbătînd marile valuri de pămînt, sub bătaia unui soare de o tărie cu totul africană, dar a cărui arșiță era moderată de adieri binefăcătoare, încărcate de mireasma ierburilor tinere și de parfumul florilor necunoscute, care smălțuiau, cu culorile lor felurite, pînza de un verde palid desfășurată sub ochii noștri.

Am trecut din nou pe lîngă niște mari helești asemănătoare cu cele de ieri.

În felul acesta am atins Rugufu; nu cel din Ukahuendi, ci un rîu cu același nume, care se află mai la nord și care-și aruncă apele în Malagarazi. Curs de apă larg și puțin adînc, Rugufu la care ajunsesem se tîrăște spre sud-vest, mișcîndu-și aproape pe nesimțite undele.

În timp ce ne odihneam într-un petic de junglă situat în apropierea malului drept, un bubuit îndepărtat mi-a izbit auzul.

— Să fie oare tunetul? am întrebat.

Mi s-a spus că este kabogo. O nouă întrebare din partea mea. Kabogo — mi s-a răspuns — este un munte înalt, situat pe țărmul occidental al Tanganicăi și ciuruit de caverne adînci. Cînd bate vîntul peste lac, în găurile acelea mari se stîrnește un zgomot asemănător cu tunetul. Multe vase au pierit în locul acela și băștinașii, ba chiar și arabii, au obiceiul de a arunca acolo stofă — merikani și kaniki — precum și perle, mai cu seamă perle albe, pentru a-l potoli pe

mulungu (zeul) lacului. Cei care aruncă perle aproape că n-au de ce se teme; îndeobște trec lacul fără greutate; dar oamenii care nu fac acest lucru sînt răsturnați și se înecă totdeauna. A! este un loc îngrozitor!

Răspunsul acesta mi l-a dat Asmani, cu veșnicul lui surîs și mi-a fost confirmat de către mai mulți din oamenii mei, care au navigat de asemenea pe lac.

În locul unde eram atunci, Rugufu este la cel puțin patruzeci și șase de mile de Ujiji; din acest ultim punct și pînă la Kabogo — situat, se zice, aproape de Uguhha — sînt mai bine de șaizeci de mile. Astfel, zgomotul valurilor — pe care-l auzeam deslușit — a ajuns pînă la noi de la o depărtare de peste o sută de mile.

Pornind din nou la drum, am mers timp de trei ore prin niște păduri nu prea dese, peste pînze mari dintr-o rocă primitivă, în mijlocul unor blocuri de stîncărie, unde se îngrămădeau mari blocuri detașate; apoi, străbătînd o mocirlă al cărei teren mișcător părea compus din turbă, ne-am oprit pe malul lui Sunuzzi.

Au fost întîlnite numeroase cete de girafe, de bivoli și zebre.

Bivuacul nu este situat la mai mult de o milă de o mare așezare a vuahhilor. Pădurea ne învăluie însă; prin vecinătate nu este nici o potecă; nu facem nici cel mai mic zgomot; toată lumea păstrează tăcere, n-am aprins nici un foc. Să fim liniștiți, n-o să vină nimeni să ne tulbure.

Mîine dimineață vom ieși din Uhha, afirmă kirangozi și, dacă în cursul zilei putem merge pînă la Niamtaga, poimîine vom fi la Ujiji.

Răbdare, suflete! Peste cîteva ceasuri vom cunoaște sfîrșitul tuturor acestor peripeții. Peste cîteva ceasuri voi fi față-n față cu acest om alb, care are barba căruntă.

9 noiembrie: Ne-am părăsit ascunzișul cu două ceasuri înainte de s-a făcut ziuă și am străbătut pădurea, în direcția nord-vest. Pusesem botnițe caprelor

noastre, de teamă ca nu cumva behăielile lor să ne trădeze.

O neînțelegere a fost cît pe-aci să ne piardă. În clipa în care cerul începea să se'nălbească, am ieșit din junglă și ne-am pomenit pe drumul mare: o potecă bătătorită. Călăuza, crezîndu-se dincolo de hotarul Uhhei, a scos un strigăt de bucurie, repetat de toți oamenii noștri. Care mai de care zorea pasul, înainta cu mai multă energie, cînd, pe neașteptate, ne-am trezit în preajma unui sat ai cărui locuitori se deșteptau.

Am cerut să se facă liniște și ceata se opri. M-am dus lîngă călăuză. Nu știa cum să procedeze. Nu era timp de chibzuială. Am ordonat să fie ucise caprele, să fie lăsate pe drum; să li se sucească gîtul puilor și i-am spus călăuzei să străbată satul în chip cutezător.

Caravana trecu repede și în tăcere, cu ordinul de a se afunda în jungla care se vedea spre miazăzi de drum. Am așteptat, pînă ce a pierit din vedere ultimul om. Luîndu-i apoi pe micii mei servanți, care rămăseseră cu mine, am trecut la rîndul meu. Cînd ieșeam din sat, un om sări afară din coliba lui și scoase un strigăt de alarmă, căruia îi răspunse o zarvă de glasuri, ai fi zis că se iscase o ceartă. Curînd am fost însă în junglă, grăbindu-ne să fugim de drum, apucînd-o spre sud și făcînd o ușoară cotitură către vest.

O clipă, am crezut că sîntem urmăriți. M-am postat îndărătul unui copac, pentru a-i opri pe cei care aveau să apară, dar nu sosi nimeni.

După o jumătate de ceas de asemenea marș, am reluat iar direcția apusului. Se luminase bine de ziuă; ochii noștri încîntați contemplau vîlcele pitorești, văi fermecătoare, despărțite unele de altele, pline de copaci roditori, de flori rare, de pîrăuri străvezii. Am trecut peste unul din aceste rîulețe; o apă limpede, al cărei murmur dulce l-am luat drept o urare de bun venit; lăsasem în urmă hotarul provin-

ciei Uhha, eram în Ukaranga. Strigăte de bucurie nebună salutară acest eveniment.

Am găsit atunci un drum uşor, un drum neted, pe care fiecare din noi călca cu pas elastic, zorindu-şi mersul şi nemaisimţind oboseala.

Ce importanţă mai au obstacolele pe care le-am întîlnit în cale, păduri şi munţi, hăţişuri spinoase, mlaştini adînci, ierburi tăioase? Ce importanţă mai au răgetele, strigătele sinistre, toate aceste huiete ale lumii sălbatice, ai căror trişti auditori am fost?

Mîine! Ah! ziua cea mare a sosit; putem să rîdem şi să cîntăm şi să vorbim pe un ton triumfător! Am îndurat suferinţe crude, am avut momente cînd ne-am mîniat unii contra altora, cînd încercările ne acriseră; dar cine şi le mai aminteşte? Toate feţele sînt radioase, nu-i una care să nu exprime fericirea pe care am meritat-o cu toţii.

Ne-am oprit la amiază, ca să prînzim şi să gustăm o clipă de odihnă. Mi-au fost arătate colinele de unde se zăreşte rîul Tanganica; ele mărginesc la răsărit valea lui Liuko! În faţa acelei privelişti, nu m-am putut stăpîni. Pînă şi acel popas scurt mă sîcîia; eram agitat şi nemulţumit. Pornind iar la drum, mi-am îmboldit oamenii, spunîndu-le că mîine va veni şi răsplata. Vor căpăta peşte şi bere cît vor putea să înghită.

Trecerea noastră prin dreptul unui grup de mici localităţi a stîrnit emoţia tuturor locuitorilor. I-am trimis pe oamenii mei să-i liniştească. Atunci au păşit în întîmpinarea noastră şi ne-au urat bun venit. Această primire ne-a mişcat adînc; dar nu aveam vreme să ne lăsăm în voia acestei bucurii. O forţă irezistibilă mă tîrăşte, un gînd mă stăpîneşte. Mai este încă acolo? Ştie oare că sosesc? O să fugă?

Ce frumoasă ţară este Ukaranga! Povîrnişuri tapisate cu verdeaţă, pe care se văd bordeie conice, cu acoperişuri mari de stuf. Coline cu costişe variate; ici folosite pentru cultură, sau păşunat, dincolo în-

veşmîntate cu copaci mari ; în altă parte acoperite de cătune. Ţinutul se aseamănă puţin cu Maryland [1].

Trecem peste Mkuti, un rîu fermecător ; escaladăm malul şi cutreierăm pădurea, ca nişte oameni care au săvîrşit o ispravă de care sînt mîndri. Sînt nouă ceasuri de cînd mergem ! Soarele scapătă repede la orizont şi tot nu părem obosiţi.

Iată-ne foarte aproape de Niamtaga ; în sat se bate toba. Locuitorii fug în păduri ; ne iau drept o bandă de ruga-ruga, oamenii lui Mirambo. Regele în persoană o ia la sănătoasa şi toată lumea, bărbaţi, femei şi copii, îl urmează înspăimîntaţi. Intrăm în sat. Pun să mi se ridice cortul, fiecare din noi îşi statorniceşte locul de popas.

În sfîrşit, se răspîndeşte zvonul că sîntem vuanguani, care sosesc din Unyanyenbe, şi locuitorii se arată din nou.

— Mirambo a murit deci ? strigă ei.

— Din nefericire, nu.

— Atunci cum aţi izbutit să treceţi ?

— Am luat-o prin Ukonongo, Ukahuendi şi Uhha.

— Oh-li-li !

Toţi se pornesc să rîdă de spaima trasă şi îşi cer scuze. Îmi este prezentat şeful satului ; îmi spune că se retrăsese mai întîi în pădure pentru a pune la cale planul său de atac ; avea de gînd să se întoarcă şi, dacă am fi fost chiar ruga-ruga, ne-ar fi nimicit pînă la unul. Sărmanul om habar nu are că noi ştiam asta ; dar se speriase atît de rău, încît, dacă am fi fost ruga-ruga veritabili, nu s-ar mai fi întors.

Totuşi nu eram dispuşi să-l necăjim pe tema fugii sale. Dimpotrivă, i-am strîns mîna, spunîndu-i că sîntem cît se poate de fericiţi să-l vedem. Dînsul a împărtăşit această fericire şi ne-a trimis imediat trei berbeci graşi, făină şi căni cu bere şi miere, pe care ni le-a dăruit. La rîndul meu, am făcut să-i sporească

[1] Unul din primele 13 state întemeiate de colonişti în America de Nord, pe coasta Oceanului Atlantic. (n.t.)

veselia, oferindu-i două chukka din cea mai frumoasă stofă a mea. Astfel a fost încheiat între noi un pact prietenesc.

M-am întors în cortul meu, ca să scriu întîmplările zilei. Luînd pana în mînă, i-am spus lui Selim :

— Scoate din ladă hainele mele noi, unge-mi cizmele, albeşte-mi casca de plută, pune-i o panglică nouă, ca să apar într-o ţinută cuviincioasă în faţa omului pe care-l vom vedea mîine şi în faţa arabilor din Ujiji, căci spinii nu mi-au lăsat decît zdrenţe pe mine. Bună seara. Nu mai am decît o noapte de trecut, şi-l vom vedea pe omul cu barba căruntă.

10 noiembrie 1871 : a doua sută treizeci şi şasea zi, socotită cu începere de la plecarea noastră din Bagamoyo ; a cincizeci şi una, de la plecarea din Unyanyenbe.

Direcţia generală a rutei de urmat pentru a ajunge la Ujiji : vest-cuart sud-vest ; şase ore de marş.

Un timp superb, o dimineaţă radioasă ; aerul este proaspăt, cerul surîzător ; pădurile adînci au un frunziş strălucind în cel mai frumos verde posibil. Apa rîului Mkuti, repezindu-se pe sub ciucurii de smarald care-i mărginesc malurile, parcă ne sfidează să ne luăm la întrecere, prin clipocitul său zgomotos.

Am trecut de ocolul satului. Fiecare din noi este la fel de fercheş şi de fericit ca în ziua în care am părăsit Zanzibarul, şi care ni se pare rămasă cu un veac în urmă ; am îndurat şi am văzut atîtea lucruri de-atunci !

— Înainte, camarazi !

— Da, în numele lui Alah, stăpîne !

Şi vitejii se urnesc voioşi, cu pas rapid ; mai întîi pe o colină căptuşită cu bambus, pe urmă în fundul unei rîpe unde gîlgîie un torent năvalnic. Apoi pe altă colină — apoi pe o potecă în coasta unei trecători-şa, unde înaintăm aşa cum pot s-o facă doar oamenii grăbiţi.

Încă două ceasuri cu mersul acesta sprinten, şi din înaltul acelui povîrniş care ne ascunde orizontul, călăuza mă înştiinţează că vom zări lacul. Mă stăpînesc ca să nu strig. Dar să aşteptăm — trebuie mai întîi să văd.

Zorim pasul. Urcuşul anevoios este dus la capăt fără să ne mai tragem sufletul, de teamă să nu ne scape această mare privelişte. Am atins creasta: încă nu este aci punctul anunţat. Tot mai departe!

In sfîrşit, colo în zare, o lumină, o licărire printre copaci. In faţa noastră, lanţul din Ukama şi Ukaramba, un zid de o culoare neagră, spălată cu azur. Apoi imensa pînză de argint întunecat, sub un vast polog de un albastru limpede; drept draperii, munţii înalţi; drept ciucuri, păduri de palmieri. Ura! Tanganica! Întreaga ceată repetă acest strigăt de bucurie al anglosaxonului; răsună urale de stentori; pădurile şi colinele ne împărtăşesc triumful.

— De aci l-au descoperit Burton şi Speke? îl întreb pe Bombay.

— Nu ştiu, stăpîne; în orice caz, pe-aici, prin împrejurimi.

Sărmani înaintaşi greu încercaţi! Unul era pe jumătate paralizat, celălalt aproape orb, cînd au sosit pe aceste meleaguri.

Şi eu? Eram atît de fericit, încît cred că să fi fost chiar orb şi paralizat de-a binelea, în acel moment suprem mi-aş fi redobîndit vederea, mi-aş fi luat în spinare patul şi aş fi umblat.

Dar mă simt minunat; n-am fost bolnav nici măcar o singură zi, de cînd am părăsit Unyanyenbe-ul. Ce n-ar da John Shaw ca să fie acum în locul meu! Cine este cel mai fericit? El, în pofida belşugului care-l înconjoară, cu masă şi casă bună; sau eu, în picioare pe această stîncă, privind lacul Tanganica, cu ochii vrăjiţi şi inima mîndră?

Am coborît povîrnişul, avînd în faţa noastră valea rîului Liuke. Pe la unsprezece atinsesem deasa panglică de mateté, care mărgineşte malul său. Am tre-

cut prin vad — apa era străvezie, apoi am depăşit al doilea chenar şi ne-am aflat în mijlocul grădinilor din Ujiji, adevărate minunăţii de vegetaţie. Prea emoţionat ca să sesisez amănuntele, am văzut doar nişte palmieri graţioşi, terenuri bine întreţinute, înţesate de legume, şi sătuleţe înconjurate de fragile îngrădituri de trestii.

Vestea sosirii noastre va ajunge oare la Ujiji înainte de a fi observaţi? Îngrijorarea aceasta ne face să dublăm pasul.

Ne tragem răsuflarea la malul unui rîuleţ şi escaladăm versantul unui lanţ muntos, a cărui stîncă este golaşă — este ultimul din miriadele de semeni ai săi pe care am fost nevoiţi să ne căţărăm — mic lanţ care ne împiedica să vedem lacul în imensitatea lui.

Iată-ne pe creştet; ajungem pe panta occidentală. Să ne oprim; portul Ujiji este la mai puţin de cinci sute de metri, într-un boschet de verdeaţă.

Depărtările, pădurile, munţii fără număr, spinii care ne-au umplut de sînge, cîmpiile aride care ne-au ars picioarele, cerul încins de arşiţă, mlaştinile, deşertul, foamea, setea, frigurile, au fost învinse. Visul nostru s-a înfăptuit!

— Încărcaţi armele!

— Ai, Uallah, ai Uallah, bana! răspund glasuri înfierbîntate.

— Un, doi, trei!

Aproape cincizeci de puşti urlă. Tunetul lor, asemănător cu cel al tunului, îşi produce efectul în sat.

— Kirangozi, strîngeţi rîndurile şi salvele să continue pînă ce sosim în faţa casei bătrînului Musungu. Mi-aţi spus adesea că miroseaţi peştele din Tanganica; astăzi îl simt şi eu. Vă aşteaptă peştele, berea şi o lungă odihnă. Porniţi în marş!

Nu făcusem nici două sute de metri, că mulţimea se înghesuia să ne întîmpine.

Oameni din zece provincii, zanzibarezi, băştinaşi

şi arabi, ne înconjoară şi ne asurzesc cu strigătele lor :

— Yambo, bana ! Yambo, bana ! adresate fiecăruia din noi.

Trei sute de metri ne mai despart de sat. Mulţimea creşte, oamenii se strîng buluc în jurul meu. Deodată, în mijlocul saluturilor, aud rostindu-se în dreapta mea :

— Good morning, sir !

Întorc brusc capul, căutîndu-l cu privirea pe cel care a rostit aceste cuvinte, şi văd o figură avînd cel mai frumos ton negru, figura unui om grozav de voios, îmbrăcat într-un lung burnus alb şi purtînd un turban de stambă — o bucată de merikani — în jurul capului său lînos.

— Cine naiba eşti dumneata ? îl întreb.

— Mă numesc Suzi — servitorul doctorului Livingstone — îmi spune dînsul, cu un surîs care-i dezvăluie un îndoit şirag de dinţi sclipitori.

— Doctorul este aci ?

— Da, domnule.

— În sat ?

— Da, domnule.

— Eşti pe deplin sigur ?

— Foarte sigur, în clipa asta m-am despărţit de el.

— Good morning, sir — rosteşte alt glas.

— Încă unul ! strig eu.

— Da, domnule.

— Numele dumitale ?

— Ciumah.

— Prietenul lui Vuikotani ?

— Da, domnule.

— Doctorul se simte bine ?

— Nu, domnule.

— Unde a fost, vreme atît de îndelungată ?

— In Manyema.

— Suzi, du-te să-l înştiinţezi pe doctor.

— Da, domnule.

Şi plecă, zburînd ca săgeata.

Eram încă la două sute de paşi de casă ; mulţimea ne împiedica să înaintăm.

— Dar cum aţi putut să treceţi ?

Asta îi mira pe toţi.

Suzi se înapoie curînd, tot în goană, rugîndu-mă să-i spun cum mă cheamă. Doctorul, nevrînd să-i dea crezare, îl întrebase numele meu, şi el nu ştiuse ce să-i răspundă.

Dar în timpul alergăturilor lui Suzi, vestea că această caravană, era chiar a unui alb, căpătase consistenţă. Cei mai de vază arabi din sat : Mohamed ben Seli, Seid ben Mejid, Mohamed ben Cherib şi alţii se adunaseră în faţa locuinţei lui Livingstone şi acesta li se alăturase pentru a discuta evenimentul.

In timp ce se petreceau acestea, caravana se opri, cu kirangozi în frunte.

— Îl văd pe doctor, domnule — îmi spuse Selim.

— Ce bătrîn este !

Ce n-aş fi dat să am un mic colţ de deşert la dispoziţie unde, fără a fi văzut, să mă pot lăsa în voia vreunei nebunii : să-mi muşc mîinile, să fac o tumbă, să biciuiesc arborii, în sfîrşit, să dau frîu slobod bucuriei care mă înăbuşea ! Inima îmi bătea în piept de să se spargă ; dar nu lăsam să mi se trădeze pe chip emoţia.

Luînd atunci hotărîrea care mi se păru cea mai demnă, am dat în lături mulţimea şi, între două şiruri de curioşi, m-am îndreptat către semicercul de arabi, în faţa cărora stătea omul cu barba căruntă.

Pe măsură ce mă apropiam de dînsul, remarcam paloarea şi aerul lui obosit. Avea un pantalon cenuşiu, un veston roşu şi o caschetă albastră, cu un galon de aur, căruia i se ştersese strălucirea. Aş fi vrut să alerg la el ; dar prezenţa mulţimii mă făcea laş. Aş fi vrut să-l îmbrăţişez ; nu ştiam însă cum voi fi primit.

Am făcut deci ceea ce-mi inspirau laşitatea şi falsul orgoliu ; m-am apropiat cu pas hotărît şi, scoţîndu-mi pălăria, i-am spus :

— Doctorul Livingstone, după cîte îmi închipui?

— Da — răspunse dînsul, scoţîndu-şi cascheta cu un surîs binevoitor.

Ne-am acoperit la loc capetele şi ne-am strîns mîinile.

— Îi mulţumesc lui Dumnezeu — am urmat eu — că mi-a îngăduit să vă întîlnesc.

— Sînt fericit că mă aflu aci — zise dînsul — pentru a vă primi.

M-am întors după aceea spre arabi, care-mi adresau yambo-urile lor şi pe care doctorul mi-i prezentă pe nume, rînd pe rînd. Apoi, uitînd de mulţime, uitînd de cei care împărtăşiseră primejdiile prin care trecusem, l-am urmat pe Livingstone.

M-a dus pe veranda lui — o simplă prelungire a acoperişului — şi m-a poftit, făcîndu-mi semn cu mîna, să iau loc pe un scaun, a cărui idee i-o sugerase experienţa lui cu privire la climatul african: o saltea pusă peste laviţa de pămînt care reprezenta divanul, o blană de capră deasupra saltelei şi, drept spătar, altă blană de capră, ţintuită de perete, pentru a feri de contactul cu tencuiala rece. Am încercat să refuz invitaţia; dar el n-a vrut să cedeze şi am fost nevoit să mă supun.

Ne aşezasem amîndoi. Arabii se plasară la dreapta noastră. În faţa noastră, peste o mie de localnici se înghesuiau şi comentau acest fapt bizar: întîlnirea la Ujiji a doi oameni albi, dintre care unul sosea din Manyema, adică de la apus, iar celălalt, din Unyanyenbe, deci din răsărit.

Convorbirea începu. Ce cuvinte am rostit? Mărturisesc că habar nu am. Fără nici o îndoială, ne-am pus reciproc diferite întrebări.

— Pe ce drum ai luat-o?

— Unde v-aţi aflat, după ce aţi trimis ultimele dumneavoastră scrisori?

Da, îmi amintesc că aşa a pornit discuţia; n-aş putea preciza însă nici răspunsurile mele, nici ale sale; eram prea absorbit. Mă surprindeam privin-

du-l pe acest om, privindu-l țintă, studiindu-l și învățîndu-l pe de rost. Fiecare fir din barba lui căruntă, fiecare zbîrcitură, paloarea trăsăturilor sale, înfățișarea lui obosită, pe care se întipărise o ușoară plictiseală, mă învățau ceea ce fusesem însetat să cunosc încă din ziua în care mi se spusese să-l regăsesc. Cîte lucruri nu se ascundeau în aceste mute mărturii, cît interes cuprindea lectura chipului său!

In acelaşi timp îl ascultam. Nu-i pot repeta vorbele, eram prea mişcat ca să le stenografiez. Avea atîtea lucruri de spus, încît începea cu sfîrşitul, uitînd că trebuia să povestească întîmplări petrecute de-a lungul a cinci sau şase ani. Dar relatarea se revărsa, lărgindu-se mereu şi devenea o istorisire minunată.

Arabii se ridicară, înţelegînd — cu o delicateţe pentru care le-am fost recunoscător — că simţeam nevoia să fim singuri. L-am trimis pe Bombay să le dea veşti, care, din nefericire, îi atingeau prea îndeaproape. Seid ben Mejid, unul dintr-înşii, era tatăl lui Saud, care se bătuse la Zimbiso şi pe care oamenii lui Mirambo îl uciseseră în ziua următoare, în pădurile din Vuilyankuru. Toţi aveau interese în Unyanyenbe, toţi aveau acolo prieteni; de bună seamă că erau nerăbdători să afle noutăţile care-i priveau.

Am dat ordine ca oamenii mei să fie aprovizionaţi; pe urmă l-am chemat pe Keif-Halek şi i l-am prezentat doctorului, spunîndu-i că era unul din soldaţii caravanei sale, rămase la Kuihara — soldat pe care-l adusesem cu mine pentru ca să-i predea personal în mînă depeşele cu care era însărcinat. Era faimosul sac purtînd data de 1 noiembrie 1870, şi care îi sosea la trei sute şaizeci şi cinci de zile după ce fusese încredinţat purtătorului. Cîtă vreme ar fi rămas încă în Unyanyemba, dacă nu aş fi fost trimis în Africa?

Livingstone deschise sacul, se uită la scrisorile cuprinse în el, luă două care erau de la copiii săi şi chipul i se lumină.

Apoi îmi ceru noutăţi.

— Mai întîi scrisorile dumneavoastră, doctore; trebuie să fiţi nerăbdător să le citiţi.

— A! am aşteptat ani de zile scrisori — zise el — acum am răbdare, cîteva ceasuri în plus nu mai înseamnă nimic. Spune-mi noutăţile generale; ce se întîmplă prin lume?

— Fără îndoială că sînteţi la curent cu anumite fapte; ştiţi, de pildă, că a fost deschis Canalul de Suez şi că acum pe acolo se desfăşoară un tranzit regulat între Europa şi Asia?

— Nu ştiam că a fost terminat. Este o veste mare. Altceva?

Şi iată-mă prefăcut într-un anuar al globului terestru, fără să am nevoie nici de exagerări, nici de umplutură de doi bani rîndul; în anii din urmă, lumea a văzut petrecîndu-se atîtea lucruri şi încă atîtea lucruri surprinzătoare! Drumul de fier al Pacificului, Grant ales preşedinte al Statelor Unite, Egiptul potopit de savanţi, răscoala cretanilor, regina Isabela a Spaniei alungată de pe tron. Danemarca dezmembrată, armata prusiană la Paris, Bismarck la Wilhelmshöhe, regina modei fugară, vlăstarul imperial pierzîndu-şi pe vecie coroana, dinastia Napoleonilor stinsă de Bismarck şi de Moltke, Franţa înfrîntă.

Ce avalanşă de fapte, pentru un om care iese din pădurile virgine ale Manyemei! Ascultînd această cronică, doctorul se însufleţise.

La scurt răstimp după ce plecaseră, arabii ne trimiseseră darurile lor, sub formă de hrană; Seid ben Mejid, nişte pateuri umplute cu carne, un fel de colţunaşi, Mohamed, un pui preparat cu cari; Moeni, pilaf şi friptură de capră înăbuşită. Cadourile urmau unul după altul, şi, pe măsură ce erau aduse, le atacam cu energie.

Am calităţi digestive de mîna întîi, pe care exerciţiul le ascuţise simţitor, aşa că nu este de mirare că le foloseam. Livingstone, care se plîngea însă că îşi pierduse pofta de mîncare, că nu mai poate digera

decît cel mult o ceaşcă de ceai şi asta din cînd în cînd — mînca şi dînsul, mînca la fel ca mine, ca un om înfometat, înzestrat cu un stomac solid şi, dărîmînd muntele de pateuri cu carne, repeta într-una:

— Mi-ai redat viaţa! Mi-ai redat viaţa!

— Vai! la naiba, ce uituc sînt! am strigat eu. Selim, du-te iute să cauţi sticla; ştii bine care anume. Să iei cupele de argint.

Selim se întoarse îndată cu o sticlă de Sillery, pe care o adusesem pentru această împrejurare; precauţiune care adesea îmi păruse de prisos. Am umplut vîrf paharul lui Livingstone şi am turnat într-al meu puţin din vinul înveselitor.

— În sănătatea dumneavoastră, doctore!

— În sănătatea dumneavoastră, domnule Stanley!

Şi şampania păstrată ca o comoară pentru această fericită întîlnire a fost băută, însoţită de urările cele mai cordiale, cele mai sincere.

Vorbeam, vorbeam într-una, bucatele nu încetau să sosească; toată după-amiaza fu la fel, şi de fiecare dată atacul începea din nou.

Halimah, menajera doctorului, nu-şi mai venea în fire. Din clipă-n clipă, îşi scotea capul din bucătărie pentru a se încredinţa de acest fapt, că se aflau cu adevărat doi oameni albi acolo sub verandă, unde de obicei nu vedea decît unul singur — unul care nu înghiţea nici o îmbucătură. Era oare cu putinţă? Ea, care se temuse că stăpînul său nu va aprecia niciodată talentele ei culinare, neavînd această posibilitate! Şi iată-l că acum mînca, mînca şi iar mînca! Încîntarea bucătăresei aproape că se transforma într-un delir.

Auzeam cum îi meliţa limba cu toată repeziciunea, cum i se rostogoleşte în gură, ca să transmită mulţimii faptul de necrezut care o uluia.

Bună şi devotată fiinţă! În timp ce dînsa îşi revărsa beţia de entuziasm, doctorul îmi povestea serviciile loiale pe care i le adusese; neliniştea cum-

plită care o cuprinsese cînd aflase că sosea caravana unui alb; cum venise să-l caute, copleşindu-l cu întrebări, părăsindu-l pentru a se asigura de acest fapt, şi ce desperare o apucase din pricina cămării sale sărace, ce strădanie îşi dăduse pentru a crea măcar umbra unui ospăţ, salvînd aparenţa.

Ajunsesem într-un hal de totală îmbuibare şi Livingstone sfîrşi prin a recunoaşte că mîncase de ajuns. Am continuat să vorbim de unele şi de altele; în primul rînd, despre dezamăgirea ce-o încercase cînd, sosind la Ujiji, se văzuse lipsit de mijloace. Din stocul de mărfuri pe care îl trimitea consulul nu primise nici măcar un doti. Pe lîngă aceasta, o dizenterie foarte gravă îl adusese într-un hal de plîns şi de trei săptămîni, de cînd se afla acolo, abia dacă simţea vreo ameliorare. Totuşi mîncase bine şi se şi socotea mai în puteri.

La fel cu toate celelalte, şi această zi fericită sfîrş prin a apune. Urmîndu-ne conversaţia, priveam cu umbra năpădeşte palmierii, se tîrăşte pe coast munţilor ce-i trecusem în dimineaţa aceea şi care topeau repede în zare.

Plini de recunoştinţă faţă de cel care împarte o fericire, ascultam şopotitul valurilor şi toate zgo tele serii.

Trecură ceasuri, ne aflam tot acolo, cu mintea pînită de evenimentele zilei. Deodată, mi-am am de depeşele primite, pe care încă nu le citise.

— Doctore — i-am spus — şi scrisorile dumr voastră? Nu vă mai reţin!

— Da — răspunse dînsul — le voi citi. E tîrz noapte bună şi Dumnezeu să te copleşească cu bine cuvîntările sale.

— Noapte bună, doctore; îngăduiţi-mi să sper că veştile pe care le veţi afla vor fi pe placul dumneavoastră.

Şi acum, cititorule, după ce ştii cum l-am regăsit pe Livingstone, îţi urez şi ţie noapte bună.

EDITURA TINERETULUI

Lei 6,75